

මහා-සී

විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය

විපසනා නයසකරණය

මුරුමයේ අති පූජ්‍ය මහා-සී සයාඩෝ ස්වාමීන් වහන්සේ

622
2012-1-25

ශ්‍රී ලදානාරාම ස්වාමීන්ද්‍ර අනුස්මරණ ග්‍රන්ථ මාලා -අංක 13

මහා-සී විපසසනා භාවනා ක්‍රමය

බුරුම ජාතික
අභිප්‍රප්‍රස මහා-සී සයාධෝ
ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්
බුරුම බසින් රචනා කරන ලද

විපසසනා නයප්පකරණය
නම් භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය

දෙවන භාගය
පළමුවන කොටස (පරිච්ඡේද අංක 5 සහ 6)

පරිවර්තනය
බුරුම ජාතික පූජ්‍ය යූ. ඤාණින් සෙයාධෝ මහා ස්ථවිර,
පූජ්‍ය නා උයනේ අරියධම්ම මහා ස්ථවිර සහ
පූජ්‍ය උඩරියගම ධම්මජීව ස්වාමීන් වහන්සේ

ප්‍රකාශනය
මිහිරිගල නිස්සරණ වනය සංරක්‍ෂණ මණ්ඩලය

සබ්බ දුඃඛං ධම්ම දුඃඛං ජිනාති.

Lithira

මහා-සී විපසසනා භාවනා ක්‍රමය
විපසසනා නයප්පකරණය
නම් භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය

ප්‍රථම මුද්‍රණය
ශ්‍රී. බු. ව. 2549 ව්‍ය. ව. 2005

ප්‍රකාශනය
මිනිරිගල නිස්සරණ වනය
සංරක්ෂණ මණ්ඩලය

මුද්‍රණය
ලිනිර්
306, ඇඹුල්දෙණිය,
නුගේගොඩ.
දුර: 071 488 78 58

ධම් දූතය වශයෙන් නොවිලයේ බෙදා හැරීම ඒකීයයි.

අපවත් වී වදාළ,
ශ්‍රී කල‍්‍යාණී යෝගාග්‍රම සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,
මිනිරිගල නිස්සරණ වන ආරණ්‍යයේ ප්‍රථම සේනාසනාධිපති,
කම්ප්පානාචාර්ය, මහෝපාධ්‍යාය, අතිපූජ්‍ය
මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට

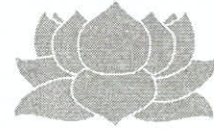
සහ
ශ්‍රී කල‍්‍යාණී යෝගාග්‍රම සංස්ථාවේ
ගරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක,
ගල්දුවේ ශ්‍රී ගුණවර්ධන යෝගාග්‍රම මධ්‍යස්ථානාධිපති,
රාජකීය පණ්ඩිත, අතිපූජ්‍ය
කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී පිහවංශාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට
ප්‍රාප්තිදාන පිණිස

ශ්‍රී කල‍්‍යාණී යෝගාග්‍රම සංස්ථාවේ ප්‍රධාන අනුශාසක,
ත්‍රිපිටකාචාර්ය, කමමට්ඨානාචාර්ය
අතිපූජ්‍ය හා උයනේ අරිය ධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේට

“මහා-සී විපසසනා භාවනා ක්‍රමය”

(විපසසනා නයප්පකරණය)

නම් වූ මෙම ග්‍රන්ථය
සාතිශය ගෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

හැඳින්වීම

ශ්‍රී ලංකාවේ ඇත අතීතයේ වසර දෙදහසකට පමණ ඉහතදී සම්බුදු සසුන බැබළුනේ අනෙකුත් බෞද්ධ රටවලටත් ආදර්ශවත් වෙමිනි. මේ ඝීකෂුන් වහන්සේ පමණක් මඟ-පල අධිගම ලබා නැතැයි ඇඟිල්ල දික් කොට කිව නොහැකි තරම් මඟ-පල අධිගම ලාභීන්ගෙන් ශ්‍රී ලංකාව ඉතිරි පැතිරී පැවති ඇත. පර්යාප්ති, ප්‍රතිපත්ති, ප්‍රතිවේද ක්‍රිවිධ ශාසනයම බැබළුමින් පැවති නිසාම ශ්‍රී ලංකාව ධර්ම ද්විපය නමින් ලෝකයේම ගෞරව සම්මානයට පාත්‍රවී ඇත.

කෝට්ටේ රාජධානි සමයේ ශ්‍රී ලංකාවෙන් බුරුම රටටත්, එරටින් කාශ්මීරයටත් බුදු සසුන ගෙනයන ලදී. ඒ දෙරටේම දැනටත් මාහීඵල ලාභී ආයතීයන් වහන්සේලා වැඩ සිටිති, ගිහි පැවිදි දෙපිරිසේම බෞද්ධයෝ ඉතාමත් ගෞරවයෙන් ප්‍රතිපත්ති පිරිමෙහි අප්‍රමාදීව යෙදී සිටිති.

අර්ධ ශත වර්ෂයක සිට ශ්‍රී ලංකාවෙන් ගිහි පැවිදි බොහෝ දෙනා මේ හවයේදීම අධිගම අපේක්ෂාවෙන් භාවනාහිලාභීව ප්‍රතිපත්ති පිරිමට යොමු වූයේ බුරුම රටින් මෙරටට කර්මස්ථානාචාර්යයන් වහන්සේලා වැඩම කරවා විදේශිතා භාවනා පුහුණු කරවීම ආරම්භ කළ බැවිනි.

සම්බුද්ධ ජයන්තිය නිමිත්තෙන් බුරුම රටේ පැවති ජට්ඨ සංගායනාවේදී මුල් තැනක් ගෙන කටයුතු කළ අතිපුජ්‍ය අග්ගමහා පණ්ඩිත හදන්ත මහා-සී සෙයාචෝ මාහිමියන් වහන්සේ විසින් ආරම්භ කොට

පවත්වාගෙන එන විදේශීය භාවනා පුහුණු කරවන මධ්‍යස්ථාන දහසකට ආසන්නය. එරටේම බාල - තරුණ - මහළු ගිහි පැවිදි කෝටි-සංඛ්‍යාත ජනතාවක් දැනට භාවනා පුහුණු වෙමින් දහම් රස විදහන්නා බව අසන්නට ලැබීමත් වාසනාවකි.

පූජනීය මහා-සී සෙයාඩෝ මාහිමියන්ගේ කර්මස්ථාන ආචාර්යන් වහන්සේ පූජනීය ජේතවන සෙයාඩෝ වෙති. එතුමන් වහන්සේගේ ආචාර්යයන් වහන්සේ බේමින්ද සෙයාඩෝය. එතුමන් වහන්සේගේ ආචාර්යයන් වහන්සේලා වන පූජනීය තීලුං සෙයාඩෝ සහ කෙන්යෙන් සෙයාඩෝ යන දෙනම අභිඥාලාභී රහතන් වහන්සේලා දෙනමකි. එම ගුරු සිසු පරපුරේ මහා-සී සෙයාඩෝ මාහිමියෝ එම භාවනා මාර්ගය මේසා විශාල ජනතාව අතරට බෙදා දීමෙන් දේශීය විදේශීය රටවල් රාශියකට ශාසන දායාදය ලබා දුන්හ. ඒ මාහිමියන් වහන්සේට අපේ ගෞරවාදර නමස්කාරය වේවා.

යථෝකථ මාහිමියන් අතින් සම්පාදිත වූ විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය නම් වූ බුරුම බසින් මුද්‍රිත මහා ග්‍රන්ථ රත්නය, මිහිරිගල නිස්සරණ වන සේනාසන වාසී පූජ්‍ය උඩර්වියගම ධම්මජීව ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසින්, බුරුම ජාතික පූජ්‍ය උ අගඤ්ඤ සෙයාඩෝ හිමියනගේ ද සහායෙන් සිංහල බසට නංවා පරිච්ඡේද හතක් වශයෙන් කොටස් කොට මුද්‍රණය කරවා ප්‍රසිද්ධ කිරීම සිංහල බෞද්ධයන්ට ඉමහත් ධර්මානුග්‍රහයකි.

ප්‍රථම කොටසෙහි, 1- අවවාද කථා සහ සීලවිභූද්ධිය ද, 2- චිත්ත-විභූද්ධියත් යන පරිච්ඡේද දෙකකින් යුක්තය, ප්‍රථම ග්‍රන්ථය වශයෙන් එය මුද්‍රිතයි. මේ දෙවන ග්‍රන්ථයෙහි පරිච්ඡේද දෙකක් ඇතුළත් වෙති. 1- ප්‍රඥප්ති - පරමාර්ථ දෙක වෙන්කිරීම - සමථයානිකයාගේ භාවනා මාර්ගය විදහා දක්වීම. 2- මනසිකාර ක්‍රමය තත්ත්වකාරයෙන් කල්පනා කොට බැලීම හා දැනගැනීමට දේශනා මාර්ගයෙන් විස්තර කිරීම ද ඇතුළත් වී ඇත.

ඉතිරි පරිච්ඡේද තුනෙන් පරිච්ඡේද දෙකක් වන 5- විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය සහ 6- ඤාණ පරම්පරාව යන මාතෘකා මෙම ග්‍රන්ථයට ඇතුළත් කොට ඇත. ඉදිරියේදී ඉතිරි පරිච්ඡේදය මුද්‍රණය කරනු ලැබේවා. විපස්සනා යානික යෝගාවචරයන් හට අර්හත්වය දක්වා යා හැකි භාවනා මාර්ගය අනුපිළිවෙළින් සිංහල බසට නැංවීම අතිශයින් ප්‍රයෝජනවත් බැවිනි.

පූජ්‍ය උඩර්වියගම ධම්මජීව ස්ථවිරයන් වහන්සේ නිලමේ භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ දී ද, මිහිරිගල නිස්සරණ වන සේනාසනාධිපති ප්‍රධාන කර්මස්ථානාචාර්ය අතිගරු පූජනීය රාජකීය පණ්ඩිත මාතර ශ්‍රී ඤාණාරාමාභිධාන මහෝපාධ්‍යාය මාහිමියන් වහන්සේ වෙතින් ද, බුරුම රට රැන්ගුන් අගනුවර පණ්ඩිතාරාම භාවනා මධ්‍යස්ථානයේදී තෙවසරක් ද විපස්සනා භාවනාවත් බුරුම බසින් ප්‍රගුණ කරගත් බැවින් නිවැරදිවත් පැහැදිලිවත් ලෙස මෙම විපස්සනා භාවනා මාර්ගය සිංහල බසට නංවාලීම සෑම දෙනාගේ චිත්ත ප්‍රසාදයට විශේෂ හේතුවකි.

බුරුම ජාතික පූජ්‍ය උ. අගඤ්ඤ ස්ථවිරයන් වහන්සේ ද බුරුම රටේදී මහා -සී විපස්සනා භාවනාවත්, මෝලමියෙන් එා-අවුක් චිත්තලපබ්බත භාවනා මධ්‍යස්ථානාධිපති අතිගරු පූජනීය අග්ගමහා කම්මට්ඨානාවරිය සෙයාඩෝ යූ. ආචිණ්ණ මාහිමියන් වහන්සේ වෙත සමථ-විදේශීය උභය භාවනා මාර්ගයන් සර්වාකාරයෙන් ප්‍රගුණ කරගෙන එහිම උප ප්‍රධාන කර්මස්ථානාචාර්ය වශයෙන් කටයුතු කරන සම්භාවනීය ස්ථවිරයන් වහන්සේ නමක් බැවින් මෙය බුරුම බසින් සිංහලට පරිවර්තන කිරීම විශේෂයෙන්ම ප්‍රසංසනීය වේ.

සුද්ධ විපස්සනා යානිකයාට ද සමථානියෝගය පහසුවකි, සමථයානිකයාට ද විපස්සනාව සුවසේම වැඩෙයි, මේ දෙකම ඒකාබද්ධව, එකිනෙකට පිහිටවන බැවිනි. පූජනීය මහා-සී සෙයාඩෝ මාහිමියන් වහන්සේගේ ප්‍රාචාර්යවර තීලුං සෙයාඩෝ-කෙන්යෙන් සෙයාඩෝ දෙදෙනා වහන්සේ අභිඥාලාභී රහතන් වහන්සේලා බැවින් එය පැහැදිලි වේ. වතීමානයේ සුප්‍රසිද්ධ එා-මී සෙයාඩෝ මාහිමියෝ ද පළමුවෙන් මහා - සී විපස්සනාව සපුරා පුහුණු වී, ඉන් අනතුරුව සමථ විපස්සනාව ප්‍රගුණ කොටගෙන ඒ අනුව විශාල ජනතාවකට සමථ පූර්වාංගම විපස්සනා භාවනා පුහුණු කරවන බැවින් ද සමථ විදේශීය භාවනා මාර්ග දෙකම එකට අත්වැල් බැඳගෙන පවත්නා බව ඉතා පැහැදිලිය.

ධම්මපදයේ හිකඬු වග්ගයෙහි ඒ බව මෙසේ දක්වේ.

නත්ථි ක්‍ඛානං අපඤ්ඤස්ස - පඤ්ඤා නත්ථි අක්ඛායනො
යමහි ක්ඛානඤ්ඤව පඤ්ඤාව - සවේ නිබ්බාන සන්තිකෙ

“විද්‍යානුකූල ප්‍රඥාව නැත්තාට ධ්‍යානයක් නොමැත. ධ්‍යානයක් නැත්තාට විද්‍යානුකූල ප්‍රඥාවක් නැත, ධ්‍යානයක් විද්‍යානුකූල ප්‍රඥාවක් ඇත්තා නිවන සම්පයේමය”

ශාසනානිව්‍යාදධිය පනා ඉමහත් ගෞරවයෙන් ග්‍රන්ථය පරිවර්තනය කොට එළි දක්වන පූජ්‍ය උඩර්වයගම ධම්මජීව ස්වාමීන් වහන්සේටත්, බුරුම ජාතික පූජ්‍ය උ. අගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේටත් රත්නත්‍රයානුභාව බලයෙන් නිදුක් නිරෝගී සුවපත් භාවයෙන් විංශත් ශත වර්ෂාධික කාලයක් දීර්ඝායුෂ අත්වේවා. සංකල්පනා සියල්ල සමාදාය වේවා.

ඉතාමත් ගෞරවයෙන් මෙය මුද්‍රණය කරන ලිතිර මුද්‍රණලාභිනි පින්වත් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා ප්‍රධාන සැමටත්, ධම්මදානය පිරිනමන පරිත්‍යාගශීලී සැමටත්, කියවන භාවිතා කරන සැමටත් ආයුරාරෝග්‍ය සැපතත් ධම්මදානය හා භාවනා ඥානයත් මුදුන්පත් වේවා.

චිරං තිට්ඨතු සද්ධමෙමා
ධමෙම භොනතු සගාරවා
සබ්බෙපි සත්තා කාලෙන,
සමමා දෙවො පච්ඡස්සතු

[අත්සනලිපි]

අරියධම්ම භික්ෂුව
ගුණවධිත යෝගාශ්‍රම මධ්‍යස්ථානය
ගල්දූව, කහව.
80312

පරිවර්තකගෙන්

මහා-සී භාවනා ක්‍රමය නමින් මුද්‍රණය කොට එළිදක්වාගෙන එනු ලබන ග්‍රන්ථ මාලාවේ තුන්වන කොටසයි මේ. මිලගට බලාපොරොත්තු විය යුත්තේ අවසාන හතරවන කොටසයි.

මුල් බුරුම පොතේ සම්පූර්ණ පරිච්ඡේද ගණන හතකි. එය වෙළුම් දෙකක් ලෙස බුරුම බසින් මුද්‍රණය කොට ප්‍රකාශයට පත් කරන ලද්දේ මූලින්ම බුද්ධ වර්ෂ 2487 පමණය. පළමු වෙළුමේ පරිච්ඡේද හතරක් ද දෙවන වෙළුමේ පරිච්ඡේද තුනක් ද අඩංගුය.

සිංහලට නැංවීම දැනට සියල්ලම වාගේ හමාර අතර මුද්‍රණය කොට එළිදක්වූ කොටස දෙක මගින් පළමු පරිච්ඡේද හතර දැනටමත් ඔබ අතට පත් කොට ඇත. මෙම තුන්වන කොටසේ පස්වන පරිච්ඡේදයත් හයවන පරිච්ඡේදයේ කොටසකුත් අඩංගුය.

මෙහි අඩංගු පස්වන පරිච්ඡේදය විශේෂය. එය පිටු 1000ක් පමණ වන මුළු පොතේ සාරය පිඬුකොට දක්වන්නකි. එහි විශේෂත්වය සලකා මීට පෙර දෙවනාවක් ම සිංහලෙන් මුද්‍රණය වී ඇත. එහිලා පරිවර්තකයන් වහන්සේලා වූයේ අති පූජනීය අග්‍ර මහා පණ්ඩිත බුරුම ජාතික උ. ඤාණිනිද සයාඩෝ ස්වාමීන් වහන්සේ සහ අති පූජනීය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේ යන ස්වාමීන් වහන්සේලා ය. මෙහි එම පරිවර්තනය එ ලෙසින් ම ඇතුළත් කළේ ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ අනුදනුම මතය.

පස්වන පරිච්ඡේදය 1980 දී තරම් ඇත දිනයකදී පරිවර්තනය කිරීමට මුල් වූ බුරුම ජාතික අපේ උ. ඤාණින්ද සයාඩෝ ස්වාමීන් වහන්සේ පසුගිය මැයි මස 03 දින බුරුමයේදී අපවත් වී වදාළ සේක. මෙම සටහන ලියන අපවත් බුරුමයට කැඳවාගෙන ගොස් මෙම භාවනා ක්‍රමය පුහුණු වීමට ප්‍රස්ථාව සලසා දෙමින්, බුරුම බස උගන්වමින් කළ එම සේවයට ලක් වැසි සියලු බෞද්ධයන් කෘතචේදී විය යුතු යැයි හඟිමි. මෙම පරිවර්තන, ධර්ම දානමය සියලු කුසල් බෙලෙන් අති පූජනීය ස්වාමීන් වහන්සේට ශාන්ත සුන්දර නිවන් සුව අත්වේවා! යි ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ සමහන් සිතිනි.

එසේ ම පස්වන පරිච්ඡේදය පරිවර්තනය කරමින් මෙන්ම මෙම පොතට එය ඇතුළත් කිරීමට නො මසුරුව අනුදනුම ලබාදුන්, සියලු කටයුතු විෂයෙහි අනුශාසනා කරන අතිපූජනීය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේටත් විරාත් කාලයක් උතුම් ශාසනික කටයුතු ප්‍රවර්ධනය කරගෙන යෑමට නිදුක් නිරෝගි සුවයත් සැලසේවා, පනත සම්මා සම්බෝධියෙන් නිවන් සුවයත් අත්කරගැනීමට මෙයත් පාරමි කුසලයක් වේවායි පතමු.

පූජ්‍ය පාතේගම ධම්මසුමන ස්වාමීන් වහන්සේ තම භාවනා කාලය මිඩංගු කොට, මෙහි සොදුපත් බැලීමේදී බොහෝ කටයුතු කළේ හුදු ශාසනික හැගීමෙනි. මෙම කුසල් බෙලෙන් කරගෙන යන භාවනාව තවත් දියුණු වේවා. නිදුක් නිරෝගිව කරගෙන යෑමට සියලු ආරක්‍ෂාව රැකවරණ සැලසේවා යි පතමු.

සෝදුපත් බැලීම, සම්බන්ධීකරන කටයුතු, මුද්‍රණය ප්‍රකාශනය යන සියලු අංගයන්හි නියැලෙමින් බොහෝ ග්‍රන්ථ එළිදැක්වීමෙහි යෙදී සිටින අප නිස්සරණ වන සංරක්‍ෂණ මණ්ඩලය සභාපති තැන්පත් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහත්මයාට මෙම පොත කියවන කාගේත් ප්‍රශංසාව හිමි විය යුතුය. එසේම එම "ලිතිර" මුද්‍රණාලයේ සියලු කාර්ය මණ්ඩලයටත් ධර්මාරක්‍ෂාව වැඩි වැඩියෙන් සැලසේවා. නිදුක් නිරෝගිකම තම තමන්ගේ බණ භාවනා කටයුතු කරගැනීමට ලැබේවායි පතමු.

මේ තුන්වන කොටස සඳහා ප්‍රධාන දායකත්වය කලවානේ විශ්‍රාමික විදුහල්පති එස්. ඩී. පී. ලියනරත්න මහත්මයා සහ විශ්‍රාමික ගුරු හේමසීලී අතුකෝරාල මෙනවිය ද සම්බන්ධ විය. මීට වසරකට පෙර මියපරලොව ගිය කේ. බෝධිපාල මහත්මයාගේ වාර්ෂික ගුණ සැමරුම සළකා මෙම

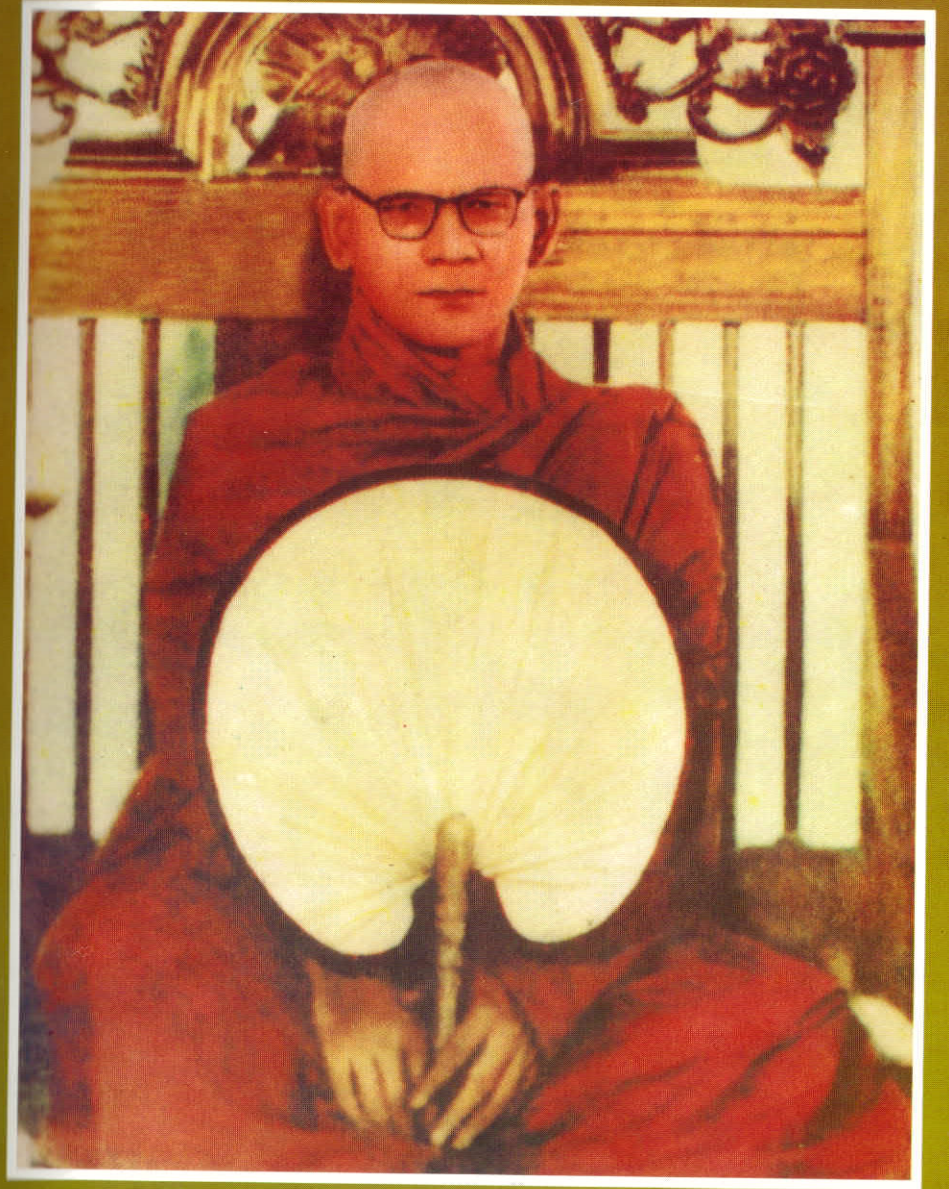
පොත එළිදැක්වීම එම දායකත්වයේ ද දු දරුවන්ගේ ද අදහසය. ඒ සඳහා කවුරුත් දැක්වූ සහයෝගයක් ලෙස පොත ඉක්මනින් මුද්‍රණය විය. මේ සියළු පිං කේ. බෝධිපාල මහත්මයා දකින්නවා. දක සතුටු සිතැතිව පිං අනුමෝදන් වෙන්නවා. සියලුම ඤාතීන් ද අනුමෝදන් වෙන්නවා. දායකත්වය දරූ සියලුම දෙනා අදහස් කරන පරිදි තම මව්-පියා, ගුරුවර වැඩිහිටි සියලුම දෙනාත් මේ පින අනුමෝදන් වෙන්නවා. එමගින් සියලු දෙනාගේ ඤාණාලෝකය වර්ධනය වීමට හේතු වේවා.

මෙතුවාක් නොතිබුණු පහසුවක් ලෙස මෙම පරිවර්තනයේදී විශේෂයෙන් උපකාරී වූ මෙහි පාළි පරිවර්තනය [බුරුම අකුරු (මුද්‍රණය)] සිදු කළ මණ්ඩලේ නුවර පන්-මෝ විහාරාධිපති බුරුම ජාතික අග්‍රාමහා පණ්ඩිත අති පූජ්‍ය උ. කුමාරාභිවංස සයාඩෝ ස්වාමීන් වහන්සේට ද විශේෂ ගෞරව නමස්කාරය පුද කරමු.

මෙම කටයුතු කරගෙන යෑමේදී නිස්සරණ වන වාසී අප ලොකු ස්වාමීන් වහන්සේ ප්‍රධාන අනෙකුත් සියලු සබ්‍රහමචාරීන් වහන්සේලාගෙන් ලැබුණු සියලු සහයෝග ඇප උපස්ථාන කෘතචේදීව සිහිපත් කරලමු. සියලු දෙනා වහන්සේලා ට මේ ජීවිතේදී ම තම ශ්‍රමණ ධර්ම සම්පූර්ණ කරගැනීමට මෙම ධර්ම දානමය පිංකම හේතු වේවා යි පතමු.

මෙයින් ජනිත කුසල ශක්තියෙන් අප සියලුදෙනා ගේ අභ්‍යන්තර බාහිර යන දෙපාර්ශවයේ ම ශීල ශාසනය, සමාධි ශාසනය සහ ප්‍රඥා ශාසනය වැඩේවා. සමස්ථයක් ලෙස ලක්දිව බුදුසසුන බැබළේවා යි පනන්නේ ශාසනික ගෞරවයෙනි,

මීට මෙතැනි
 උ. ධම්මජීව හිසුටු
 නිස්සරණ වනය
 මිහිරිගල
 2549 ක් වූ නිකිණි මස පුර අමාවකදා

ဗုဒ္ဓသာသနာ့နက္ခဟအဖွဲ့ချုပ်

မဟာစည်သာသနာ့ရိပ်သာ
အမှတ်-၁၆၊ သာသနာ့ရိပ်သာလမ်း၊ ဗဟန်းမြို့နယ်၊ ရန်ကင်းမြို့။

ဖုန်း - ၅၄၅၉၁၀
၅၄၅၉၇၁
ဖက်စ် - ၂၈၉၉၆၀
၂၈၉၉၆၁
သင်္ကြံလမ်းမဟာစည်

Buddha Sāsana Nuggaha Organization
MAHASI SĀSANA YEIKTHA
16, Sāsana Yeiktha Road, Yangon.(MYANMAR)

Phone: 545918
541971
Fax-Nu: 289960
289961
Cable: MAHĀSĀ

Email - Mahasi-ygn@mptmail.net.mm
Date August, 2002

To Whom it may concern

Mahāsi Meditation Centre Yangon, Myanmar, has no objection to the publication of the late Venerable Mahāsi Sayādaw's book intitled Vipassanā Shuni Kyan (The Method of Vipassanā Meditation) translated by the Venerable Dhammajiva of Sri Lanka to be published in the Sinhalese Version.

(U Tin Wan)
The President
Buddha Sāsana Nuggaha Organization
Mahāsi Sāsana Yeiktha
Yangon Myanmar.

ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය

ම. නි.	-	මජ්ඣිම නිකාය	-	බු. ජ.
ස. නි.	-	සංයුතන නිකාය	-	"
අං. නි.	-	අංගුත්තර නිකාය	-	"
බු. නි.	-	බුද්දක නිකාය	-	"
ප. ම.	-	පටිසම්භිදා මග්ග	-	"
පු. ප.	-	පුග්ගල පඤ්ඤානි	-	"
දී. අ.	-	දීඝ නිකාය අට්ඨකථා	-	ස. හේ.
ම. අ.	-	මජ්ඣිම නිකාය අට්ඨකථා	-	"
ස. අ.	-	සංයුක්තනිකාය අට්ඨකථා	-	"
ධ. ස. අ.	-	ධම්ම සංගති අට්ඨකථා	-	"
පු. ප. අ.	-	පුග්ගල පඤ්ඤානි අට්ඨකථා	-	"
ධ. අ.	-	ධම්මපද අට්ඨකථා	-	"
වි. ම.	-	විසුද්ධි මග්ග	-	"
දී. වි.	-	දීඝනිකාය විකා	-	"
මහා. වි. (සි)	-	මහා විකා සිංහල අකුරු	-	සි. අ.
ම. වි. (බු)	-	මජ්ඣිම නිකාය විකා බුරුම	-	බු. අ.
මහා. වි. (බු)	-	මහා විකා බුරුම අකුරු	-	"
මූල. වි. (බු)	-	මූල විකා බුරුම අකුරු	-	"
අනු. වි. (බු)	-	අනු විකා බුරුම අකුරු	-	"

බු. ජ.	-	බුද්ධ ජයන්ති මුද්‍රණය
ස. හේ.	-	සයිමන් හේවාට්තාරණ මුද්‍රණය
සි. අ.	-	සිංහල අකුරු
බු. අ.	-	ජට්ඨ සංගීති බුරුම අකුරු මුද්‍රණය

මූලාශ්‍ර දැක්වීමට මෙම ග්‍රන්ථයෙහි යොදා ඇති කෙටි ක්‍රමය මෙසේය:
 [ග්‍රන්ථ සංකේතය / ග්‍රන්ථ කාණ්ඩය / පිටු අංකය]

උදා: [සං. නි. 4/32] යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ, සංයුක්ත නිකායෙහි
 4 වන කාණ්ඩයෙහි 32 වන පිටුවයි.

අදාළ ග්‍රන්ථය කාණ්ඩවලට බෙදා හැරීම, [ග්‍රන්ථ සංකේතය/පිටු අංකය]
 වශයෙන් දැක්වෙනු ඇත.

උදා: [වි. ම. 331] = [විසුද්ධි මග්ග : 331 පිටු]

පටුන

ඡර්ඡන්ද්‍ර අංක 5

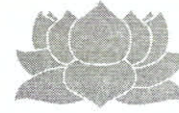
විපසසනා භාවනා ක්‍රමය	1
විදර්ශනාවේ පරිකම්	2
මූලික මෙතෙහි කරන ක්‍රමය	5
මෙතෙහි කරන ක්‍රමය	8
වේදනාව	13
මෙතෙහි කිරීම වැඩි දියුණු කිරීම	16
මෙතෙහි කරන කෙටි ක්‍රමය	30
පතුරුවා මෙතෙහි කරන ආකාරය	38
අඩු වැඩිවන ආකාරය	39
නිර්වාණය අරමුණු වන ආකාරය	42
ඵල සමාපත්ති ලැබෙන පිළිවෙල	44
විපසසනා ඤාණ පරම්පරාව පැහැදිලිව දැන ගැනීම	46
මතු මාර්ග ඵල සඳහා භාවනා ක්‍රමය	50
උනන්දු කරවීම	51
විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තකි	

ඡර්ඡන්ද්‍ර අංක 6

ඤාණ පරම්පරාව විසඳුම	
නාම-රූප පරිච්ඡේද ඤාණය හා දිට්ඨි විසුද්ධිය	53
විකාවේ අර්ථය	54
පච්චය පරිග්‍රහ ඤාණය හා කංඛා විතරණ විසුද්ධිය	65
දූක ගත හැකි ප්‍රථම ක්‍රමය	67
අතීත සහ අනාගතය කෙරෙහි අනුමාන ඤාණ පහළවීම	70
දහසස (16) ආකාර සැකයන්	71
සැකයන් පහ කරන ආකාරය	73
දැන ගන්නා දෙවැනි ක්‍රමය	74

දූත ගන්තා තුන්වැනි ක්‍රමය	75
දූත ගන්තා හතරවැනි ක්‍රමය	76
දූත ගන්තා පස්වැනි ක්‍රමය	76
අතීත හේතු කම් වට පහ (5)	77
පච්චුසාන්ත හේතු විපාක වට පහ (5)	79
පච්චුසාන්ත හේතු කම් වට පහ (5)	82
අනාගත ඵල විපාක වට පහ (5)	83
විචරණය	94
චූල සෝතාපන්නයා	95
නියත ගතිකයාගේ හව විභාගය	98
උතුම් වූ සංයුක්ත නිකාය පාළි අවවාදය	99
සමමසන ඤාණය	100
දුකඛ සමමසනය	108
අනත්ත සමමසනය	109
අනාත්මය ප්‍රකටවන ආකාරය	112
හීන-පණිත වශයෙන්	116
දුර-සන්තික වශයෙන්	117
වත්තාලීසාකාර ක්‍රමය	118
පාලි මුත්තක අධ්‍යය කතා නායාය	119
ඉන්ද්‍රියන් තියුණු කරවන කාරණා නවය	119
රූප සත්‍යක සමමසන විධි	122
1. ආදාන නිකේපන සමමසන විධිය	122
ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් සමමසනය කරන ක්‍රමය	124
2. වයෝ වුද්ධිත්‍රංගම සමමසන ක්‍රමය	128
3. ආහාරමය සමමසන ක්‍රමය	134
4. උතුමය සමමසන ක්‍රමය	135
5. කම්මජ සමමසන ක්‍රමය	135
6. විත්තජ සමමසන ක්‍රමය	141
7. ධම්මතා රූප සමමසන ක්‍රමය	148
නාම සත්‍යක සමමසන ක්‍රමය කලාප ක්‍රමය	148

බුද්ධික සමමසන ක්‍රමය	149
පටි පාටි සමමසන ක්‍රමය	150
දීර්ඝ උග්‍රාධාන සමමසන ක්‍රමය	153
මාන සමුග්‍රාධාන සමමසන ක්‍රමය	155
හීකන්ති පරියදාන සමමසන ක්‍රමය	156
විපසානා උපකොට්ඨි ස්වරූප ශක්තිය	157
සත්‍යකි වශයෙන් පිරිසිඳ දැනීම	167
ඤාණ වශයෙන් පිරිසිඳ දැනීම	168
උදයබ්බය ඤාණයේ මහිමය	169
උඤාණ පස නම්	171
අනුමාන ඤාණ පහළවන ආකාරය	179
මුත්‍රාත්පන්නයෙන් පටන්ගෙන විපසානා කළ යුතු බව	179
විපසානුපකම්ලෙස	181
1. ඔහාස	184
2. ඤාණ	188
3. පීති	188
4. පස්සද්ධිය	191
5. සුඛ	192
6. අධිමොක්ඛ	194
7. පඤච	194
8. උපධ්‍යාන	195
9. උපෙක්ඛා	195
10. නිකන්ති	197
මඤ්ඤාමග්‍ර ඤාණ දසසන විසුද්ධිය	200

මහා-සී විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය

දෙවන භාගය

පළමුවන කොටස

෪෦෦වෙනිද ෫෦ක 5

නමෝ තසස භගවතො අරහතො සමමා සමඤ්ඤධසස!!!

විපස්සනා භාවනාව පිළිබඳ මෙතෙහි කිරීමේ පිළිවෙල හා විදග්ගිතා ඥානයෙන් දක්නා ආකාරයන් ද මේ කාණ්ඩයෙහි පිළිවෙත් ක්‍රමයෙන් පැහැදිලි කර දක්වන්නෙමි. අල්පශ්‍රැතයන්ටත් පහසුවෙන් තේරුම් ගැනීමට හැකිවන පරිදි දේශීය භාෂාවට අනුරූප වචන බොහෝ සේ ඇතුළත් කරමි. සාධක පාලි හා යුක්තීන් ද ස්වල්ප වශයෙන් දක්වන්නෙමි.

විදග්ගිනාවේ පරිකම්

මේ භවයේදී ම මාග්-ඵල-නිව්චාණයට පැමිණීමට ඉතා බලවත් සේ යෝග්‍ය භාවනා වඩනු කැමති පුද්ගලයා විසින් භාවනා කරන කාලයේදී සියලු පළිබෝධ සිදිය යුතුයි. ප්‍රථම පරිවේෂ්ඨයෙහි ලා දැක්වූ පරිදි ශීලය පිරිසිදු කරගත යුතුය. "මේ ශීලය මාග් ඥානයට උපකාර වේවායි" සිත පිරිනැමිය යුතුය. අධිෂ්ඨාන කර ගත යුතුය. භාවනා දියුණු කළ පුද්ගලයන්ට හින්දා අපහාස කිරීමෙන් වන ආර්යෝපවාද කර්මය ගැන සැකයක් ඇත්නම්, ඒ වැඩිහිටියෙක් නම් වැදිය යුතුය. යාඥා කළ යුතුය. ඒ පුද්ගලයා වෙත යා නො හැකි නම් ආචාර්යයන් වහන්සේ සමීපයෙහි වැද යාඥා කළ යුතුය. තමන්ගේ ජීවිතය "බුදුරජාණන් වහන්සේට පූජා කරන්නේ නම් භාවනා කිරීමේදී භයානක අරමුණු පැමිණී විට බියපත් නොවී සිටිය හැකි යැයි"ද "ආචාර්යයන් වහන්සේට ජීවිතය පූජා කරන්නේ නම්

ආචාර්යයන් වහන්සේගෙන් අවශ්‍ය අවවාද අනුශාසනා සියල්ල ලැබෙන්නේ යැයි"ද අටුවාවේ කියා ඇත්තේය. එබැවින් භාවනා කිරීමට පළමුව තම ජීවිතය බුදුපියාණන් වහන්සේ ට පූජා කිරීම හා අවශ්‍ය උපදෙස් ලැබීම පිණිස ආචාර්යයන් වහන්සේ ට පූජා කිරීමත් යහපත්ය. එසේ පූජා නො කළේ නමුත් ආචාර්යයන් වහන්සේගේ වචනය ඉතා ගෞරවයෙන් මුදුනෙන් පිළිගෙන නො පසුබට වියහියෙන් යුතුව භාවනා වඩන්නේ නම් ලැබීමට බලාපොරොත්තුවන විශේෂ ඥාණ ධර්මයන් පිළිබඳ අධිගමයට බාධාවක් නො වන්නේය.

"නාම - රූප ස්කන්ධ සංඛ්‍යාත දුක්ඛය සංසිදුවන්නා වූ නිර්වාණය යහපත් ය. උතුම් ය. ඒ නිවන ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දකින්නා වූ ද, කෙළෙසුන් සිදින්නා වූ ද, මාර්ග ධර්මයන් යහපත් ය. උතුම් ය. ඒ මාර්ග ධර්ම හා නිවාණ ධර්ම විශේෂයෙන් මේ විපස්සනා පිළිවෙතින් ඒකාන්තයෙන් ලැබිය හැකි වන්නේ යයි" සිත පිරිනැමිය යුතුයි. "බුදු, පසේ බුදු, මහරහත් ආර්යයන් වහන්සේලා වැඩිය මාර්ගය වන විපස්සනා භාවනාව වඩන්නෙමි"යි මෙනෙහි කොට සිත උනන්දු කළ යුතු ය. අනතුරුව බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ගුණකඳ දන්නා පමණින් මෙනෙහි කොට තමස්කාර කළ යුතු ය. ආරාමාධිවාසී දෙවියන් ආදී කොට සියලු සත්ත්වයෝ "සුවපත් වෙත්වා, සුවපත් වෙත්වා"යි! මෙහි කළ යුතුයි. අසුභ භාවනාව හා මරණානුස්මතිය ද හැකි පමණ ස්වල්ප වේලාවක් මෙනෙහි කරන්න. ඉන් පසු බද්ධපර්යංකය බැඳගෙන හෝ වෙන ක්‍රමයකින් හෝ ඉඳ මෙහි පහත දැක්වෙන ක්‍රමයට මෙනෙහි කරමින් භාවනා කරන්න. දෙකකුල නොගැවෙන සේ පහසු විදියකට හිඳ ගන්නේ නම් ඒත් මැනවි.

මූලික මෙනෙහි කරන ක්‍රමය

තමාගේ උදරය සිතින් හොඳට බලන්න. පිම්බෙන ආකාරය ද, හැකිලෙන ආකාරය ද දැකිය හැකි වන්නේ ය. පිම්බීම, හැකිලීම නොදුනේ නම් උදරයට අත තබා බලන්න. සුළු වේලාවක් එසේ බලා පිම්බීමක්, හැකිලීමක්, හැකිලීමක් පාසා පැහැදිලිව පෙනේ නම් හුස්ම ඉහලට ගැනීමේදී උදරය පිම්බී එන ආකාරය සලකා "පිම්බෙනවා"යි මෙනෙහි කරන්න. හුස්ම පහළට හෙලීමේදී උදරය හැකිලෙන ආකාරය සලකා "හැකිලෙනවා"යි මෙනෙහි කරන්න. පිම්බෙන විට පිම්බෙන උදරය පැහැදිලි ව දැනගන්න.

හැකිලෙන විට හැකිලෙන උදරය පැහැදිලි ව දැනගන්න. එසේ උදර සටහන පමණක් දැන ගැනීමෙන් ඇති පලක් නැතැයි සැක නො උපදවන්න. මුලින් භාවනා කිරීමේදී මෙම ප්‍රඥප්තිය පැහැදිලි ව දැන දැන මෙනෙහි කරන කල්හි ම සති-සමාධි-ඥාණ පහසුවෙන් මෝරයි. දියුණුවෙයි. නුවණ මෝරණ කාලයේ සියලු ම ප්‍රඥප්ති අරමුණු නැතිවී පරමාර්ථ ස්වභාවයෙහි පමණක් ම පිහිටා මතු ඥාණ ඉතා ප්‍රකට ව පහළ වන්නේ වෙයි. තවද සදොරෙහි පැහැදිලි ව පහළ වන්නාවූ නාම-රූප පිළිවෙලින් දැන ගැනීමට මෙනෙහි කිරීම ම විපස්සනාවේ සම්පූර්ණ වැඩ පිළිවෙළ වේ. එහෙත් භාවනා පටන්ගත් මුල් කාලයේදී සති - සමාධි නො දියුණු බැවින්, දුබල බැවින් උපදනා පිළිවෙළට ම අනුව සිත යොදා බලමින් මෙනෙහි කිරීම අපහසු වේ. මෙනෙහි කළ නො හැකිද වේ. මෙනෙහි කළයුතු දේ සෙවීමට ම බොහෝ කාලය ගතවෙයි. ඒ නිසා නිතරම පවත්නා වූත් මෙනෙහි කිරීමට ඉතා පහසු වූත්, පැහැදිලි ව ඇත්තා වූත්, පිම්බීම-හැකිලීම මුල්කොට මෙනෙහි කිරීම ම මෙහි දක්වන ලදී. නුවණ වැඩෙන විට උපදින පිළිවෙළට අනුව සිත යොදා මෙනෙහි කරන ක්‍රමය පසුව දකින්නට ලැබෙන්නේය.

මෙසේ පිම්බීමත්, හැකිලීමත් ඇතිවීමක් පාසා "පිම්බෙනවා" "හැකිලෙනවා" "පිම්බෙනවා"යි. නිරන්තරයෙන් මෙනෙහි කරන්න. සිතින් පමණක් මෙනෙහි කරන්න. වචනයෙන් නො කියන්න. පිම්බීම-හැකිලීම පැහැදිලි වීමට කියා උත්සාහ ගෙන වහ වහා හුස්ම ඉහළ පහළ නො ගන්න. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයන් හෙමිහිට හෝ ඉක්මනට හෝ නො කරන්න. එසේ වන්නේ නම් ටික වෙලාවකදී වෙහෙස ඇති වන්නේය. මෙනෙහි කිරීම ද කළ නො හැකි වන්නේය. ඒ නිසා ප්‍රකෘති ස්වභාවයෙන් හුස්ම ගැනීම කෙරෙන්නට හැර ඒ ඒ ආකාරයට ම මෙනෙහි කරන්න.

උදරය පිම්බීමේදී - හැකිලීමේදී ප්‍රකට තදවීම්, තෙරපීම්, චලන ක්‍රියා වායෝ ධාතු - පොට්ඨබ්බ රූප වන බැවින් "පිම්බීම - හැකිලීම" යැයි මෙනෙහි කොට භාවනා කරමින් මෙම තදවීම්, තෙරපීම්, චලන භත්තාකාරයෙන් දැකගැනීම,

රූපං හිකබ්බෙ යොනිසොමනසිකරොථ රූපානිවචනඤ්ච යථා භූතං සමනුපසසථ = මහණෙනි රූපය නුවණින් සලකා බලන්න. රූපයේ අතිත්‍යභාවයද ඇති සැටියෙන් දැක ගන්න" [සං. නී. 3/92]

අනිවලඤාව හික්කවෙ හික්කු රූපං අනිවලනති පසසති. සාසස හොති සමමා දිට්ඨි = මහණෙනි හික්කුව අනිත්‍ය වන්නාවූ රූපය ම අනිත්‍ය ලෙස බලයි. එම හික්කුවගේ මේ භාවනාකර බැලීම සමග දෘෂ්ඨිය වේ. [සං. නි. 3/90]

මේ ආදී කොට ඇති බන්ධ සංයුක්ත දේශනා පාලිය හා සමවේ. මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ බන්ධ ධම්මානුපසසනා කොටස ද ඇතුළත් වේ. තවදුරටත්

පොට්ඨබ්බෙ හික්කවෙ යොනිසොමනසිකරොප්, පොට්ඨබ්බානිවචනඤාව යථාභූතං සමනුපසසප් = මහණෙනි පහස ගෙන දෙන අරමුණ නුවණින් සලකා බලන්න. පහස ගෙන දෙන අරමුණු වල අනිත්‍ය බවද තත්ත්වකාරයෙන් භාවනාවෙන් දැකගන්න. [සං. නි. 4/284]

අනිවලයෙව හික්කවෙ හික්කු පොට්ඨබ්බෙ අනිවචනි පසසති. සාසස හොති සමමාදිට්ඨි = මහණෙනි හික්කුව අනිත්‍යවූ ම පහස ගෙනදෙන අරමුණ අනිත්‍ය යැයි දකියි. එම දැකීම සමග දෘෂ්ඨියයි. [සං. නි. 4/282]

පොට්ඨබ්බි අභිජානං පරිජානං විරජයං විජනං භබ්බො දුක්ඛකඛයාස පහස දෙන අරමුණට මුහුණ දී බලන්නේ නම්, පිරිසිදු දන්තේ නම්, දුරු කරන්නේ නම් දුක්ඛ ඝෂය කිරීමට, දුක්ඛ ඝෂය කිරීම නම් වන අර්භත් එල නිව්භාණය සාක්ෂාත් කිරීමට සමත්වේ. [සං. නි. 4/190]

පොට්ඨබ්බෙ අනිවලතො ජානතො පසසතො අවිජජා පහියති විජජා උපපජජන = හැපීම ගෙනදෙන අරමුණ අනිත්‍යයැයි දන්නට දක්නට අවිද්‍යාව ප්‍රභිණ වේ. විද්‍යාව උපදී. [සං. නි. 4/68]

යනාදී වූ සංයුක්ත නිකාය සලායතන වග්ග පාලිය සමගද ගැළපේ. සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ එන ආයතන ධම්මානුපසසනාවටද ඇතුළත් වේ. තවදුරටත්,

"යා වෙව බො පන අජකධනික වායො ධාතු, යාව බාහිර වායො ධාතු වායොධාතුරෙවෙසා නෙනං මම නෙසො හමසමීං නමෙසො අත්තාති එව මෙතං යථා භූතං සමමපසඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං = යම් ඒ අධ්‍යාත්මික වායෝ ධාතුවක් වේද, යම් බාහිර වායෝ ධාතුවක්වේද ඒ සියල්ල හුදු වායෝ ධාතු ම වෙත්. එම වායො ධාතු මෙය මම නොවෙමි, මෙය මගේ

භොවේ. මෙය වනාහි මගේ ආත්මයද නොවේ යැයි යථාභූත ඤාණයෙන් සමග ප්‍රඥාවෙන් දැකිය යුතු [ම. නි. 2/144], [ම. නි. 3/502]

යනාදී වූ ධාතු දේශනා පාලිය සමග ද පැහේ. මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ එන ධාතු මනසිකාර කායානුපසසනාවට ද ඇතුළත් වේ. තවදුරටත් උදරයේ පිම්බෙන-හැකිලෙන වායො ධාතු රූපය රූප උපාදානස්කන්ද දුක්ඛ සත්‍ය ධම්මය වන බැවින් "කතමඤ්ච හික්කවෙ දුක්ඛං අරිය සචං" මහණෙනි: දුක්ඛ ආර්ය සත්‍යය යනු කුමක්ද: යන්නට පඤ්ච උපාදානස්කන්දයෝ මැ යි යන පිළිතුර දිය යුත්තේ ය. [සං. නි. 5-2/276]

"දුක්ඛං හික්කවෙ අරියසචං පරිඤ්ඤායාං = මහණෙනි දුක්ඛ ආර්යය සත්‍යය භාත්පසින් පිරිසිදු දන යුතු ය. [සං. නි. 5-2/292]

යනාදී වූ සත්‍යය දේශනා පාලිය සමග ද ගැළපේ. මහා සතිපට්ඨාන දේශනාවෙහි එන ධම්මානුපසසනාවට ද ඇතුළත් වේ. මෙපමණකින් පිම්බීම - හැකිලීම යැයි මෙනෙහි කරමින් භාවනා කොට තදවිම් තෙරපිම් වලන දක්වන්නා වූ වායෝ ධාතුව තත්ත්වකාරයෙන් දැන ගැනීම බුද්ධ දේශිත පාලියට ගැලපී, බුද්ධානුශාසනාව අනුව යන්නක් බවට මනාව ඔප්පු වේ. එම නිසා හතරවන පරිච්ඡේදයෙහි ආනාපානාස භාවනා කිරීම දක්වන තැන" යථා යථා පනසස කායො පණ්ඨිතො හොති තථා තථා නං පජානාති" යන පාලි යෙහි ද ලා මෙය ගැනෙන බව ද දක්වන්නට යෙදුනි.

"පිම්බෙනවා-හැකිලෙනවා"යි. දිගටම මෙනෙහි කිරීමේදී ඒ අතරතුර සිතේ කල්පනාවෝ පහළ වෙති. ඒ කල්පනාවන් ව්‍යවහාර කරන ක්‍රමයට ම මෙනෙහි කරන්න.

මෙනෙහි කරන ක්‍රමය

කල්පනා වේ නම් "කල්පනා වෙනවා"යි මෙනෙහි කරන්න. විතකී පහළ වේ නම් "විතකී පහළ වෙනවා"යි මෙනෙහි කරන්න. සිතෙනවා නම් "සිතෙනවා"යි මෙනෙහි කරන්න. විමසා බලනවා නම් "විමසා බලනවා"යි ද ආවර්ජනා කරනවා නම් "ආවර්ජනා කරනවා"යි ද, සිත යනවා නම් "සිත යනවා"යි ද ඒ ඒ දෙයට සිත ගියා නම් එසේ "සිත ගියා" යැයි ද කල්පනා කිරීමේදී යමෙක් දකිනම් "දකිනවා" යැයි ද සිතට

යම් කෙනෙක් පහළ වී පෙනේ නම් "පෙනෙනවා" යැයි ද, ඒ පෙනීම නැතිවන තුරු නැවත නැවතත් මෙතෙහි කරන්න. කථා කරනවා ඇපේ නම් "ඇපෙනවා" යැයි මෙතෙහි කරන්න. මෙසේ ඒ අවසන් කොට "පිම්බෙනවා හැකිලෙනවා" යැයි පුරුදු අරමුණ ම නිතර මෙතෙහි කරන්න.

මෙසේ මෙතෙහි කිරීමේදී කෙළ ගිලිනු සිත් වේ නම් "කෙළ ගිලීමට ඕනෑ" යැයි ද, කෙළ ගසනු සිතේ නම් "කෙළ ගැසීමට සිතේ" යැයි ද ගසන්නේ නම් "කෙළ ගසනවා" යැයි ද මෙතෙහි කරන්න. කෙළ ගසා ඉවර නම් "පිම්බෙනවා-හැකිලෙනවා" යි පුරුදු ක්‍රමය මෙතෙහි කරන්න.

හිස නමනු කැමති නම් "හිස නමනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. නැමීමේදී නැමීමක් පාසා "නමනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. ඉක්මන් වන්න එපා, හෙමිහිට නවන්න. කෙළින් කරනු කැමති නම් "කෙළින් කරනවා" යි ද මෙතෙහි කරන්න. කෙළින් කිරීමේදී කෙළින් වන ආකාරයට "කෙළින් වෙනවායි" ද මෙතෙහි කරන්න. හෙමිහිට කෙළින් කරන්න. එය අවසන් වූ විට "පිම්බෙනවා-හැකිලෙනවා" යි පුරුදු අරමුණ ම නැවත මෙතෙහි කරන්න. යම් කිසි තැනකින් දැඩි වෙහෙස දුනේ නම්, ඒ වෙහෙසට සිත තදින් යොදා "වෙහෙසයි" කියා ඉක්මන් නොවී, පමා නොවී වෙන් වෙන් කොට නිරතුරුව මෙතෙහි කරන්න.

ඒ වෙහෙස ආකාරය මෙතෙහි කිරීමේදී ම ටිකෙන් ටික අඩුවී අතුරුදහන් වන්නේය. ඉවසිය නො හැකි තරමට බලවත් වී එන්නට ද පිළිවන. ඉවසිය නො හැකිව ඉරියවු වෙනස් කිරීමට ඕනෑ නම් "වෙනස් කරන්න සිතෙනවා" යි ඒ සිත මෙතෙහි කොට, ඉරියවු වෙනස් කිරීමේදී ශරීර ක්‍රියාද භාවිතා කරන වචන වලින් නැවත නැවත මෙතෙහි කරන්න.

මෙතෙහි කරන ක්‍රමය

අතපය ඔසවන්නට ඕනෑ නම් "ඔසවන්න ඕනෑ" යි මෙතෙහි කරන්න. එසවීමේදී එසවීමක් පාසා "ඔසවනවා" "ඔසවනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. අතපය දිග හරින්නේ නම් "දිග හරිනවා" යි ද නවන්නේ නම් "නමනවා. නමනවා" යි ද පහත් කරන්නේ නම් "පහත් කරනවා- පහත් කරනවා" යි ද ඉක්මන් නොවී මෙතෙහි කරන්න. හෙමිහිට ඉරියවු වෙනස් කරන්න. යම්

තැනක් හැපේනම් "හැපෙනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. මෙසේ ඉරියවු මාරුකොට අවසන් වූ විට හෝ මෙතෙහි කිරීමේදී වෙහෙස නැතිවූ විට "පිම්බෙනවා - හැකිලෙනවා" යි පුරුදු අරමුණ ම නැවතත් නිරතුරුව මෙතෙහි කරන්න.

යම්කිසි තැනකින් උෂ්ණයක් පහළ වන්නේ නම් ඊට තදින් සිත යොදා "උෂ්ණයි- උෂ්ණයි" කියා ඉක්මන් ද නොවී ප්‍රමාද නොවී ද වෙන් වෙන් කොට නිරතුරුව මෙතෙහි කරන්න. එසේ මෙතෙහි කිරීමේදී උෂ්ණය හැතිව ගියොත් "පිම්බෙනවා-හැකිලෙනවා" යි පුරුදු අරමුණ ම නැවතත් නිරතුරුව මෙතෙහි කරන්න. උෂ්ණය වැඩිවී ඉරියවු වෙනස් කිරීමට සිතේ නම් "වෙනස් කරන්න සිතෙනවා" යි මෙතෙහි කොට ඉරියවු මාරුකිරීමේදී කය ක්‍රියා කරන ආකාරය ද එනම් "ඔසවන්නට ඕනෑ" "ඔසවනවා- ඔසවනවා" ආදී වශයෙන් පෙර කී නය ක්‍රමයට ම අත නොහැර මෙතෙහි කරන්න. හෙමිහිට ඉරියවු මාරු කරන්න. අනතුරුව "පිම්බෙනවා - හැකිලෙනවා" යි නැවතත් පුරුදු අරමුණ ම නිරතුරුව ම මෙතෙහි කරන්න. නො නවතින්න.

යම්කිසි තැනක කැසීමක් පහළ වේ නම්, ඒ කසන තැනට ම සිත යොමු කොට "කසනවා-කසනවා" යි ඉක්මන් නොවී පමා නොවී වෙන් වෙන් වශයෙන් නිරතුරුව මෙතෙහි කරන්න. මෙතෙහි කිරීමෙන් කැසීම දුරුව ගියේ නම් පිම්බීම-හැකිලීම ම නැවතත් මෙතෙහි කරන්න.

ඉවසිය නොහැකි තරම් කැසීමක් ඇතිවූ කල්හි අතගාන්න ඕනෑ නම් "අතගාන්නට සිතෙනවා" කියා හෝ "කසන්නට සිතෙනවා" කියා හෝ මෙතෙහි කරන්න. අත ඔසවන්නට උවමනා නම් "ඔසවන්නට ඕනෑ" යැයිද ඔසවන්නේ නම් "ඔසවනවා- ඔසවනවා" යි ද මෙතෙහි කරන්න. හෙමිහිට ඔසවන්න. කසන තැන අත හැපෙන විට "හැපෙනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. කැසීම පිණිස අතින් පිරිමදින ආකාරය සලකා "අත ගානවා - අත ගානවා" කියා හෝ "කසනවා- කසනවා" කියා හෝ මෙතෙහි කරන්න. නතර කිරීමට සිතේ නම් "නතර කිරීමට ඕනෑ" යැයි මෙතෙහි කරන්න. නැවත අත පහත් කිරීමට සිතේ නම් "පහත් කරන්නට සිතෙනවා" යි ද පහත් කරන විට "පහත් කරනවා-පහත් කරනවා" යි ද පහත් කරන විට "හැපෙනවා- හැපෙනවා" යි ද මෙතෙහි කරන්න. එය අවසන් වූ විට "පිම්බෙනවා- හැකිලෙනවා" යි මූලික අරමුණ ම නිරතුරුව මෙතෙහි කරන්න.

වේදනාව

ශරීරයෙහි හිරිවැටීම ආදී නො ඉවසිය හැකි එක් එක් වේදනා පහළ වී එන්නේ නම් ඒ වේදනාවට ම තදින් සිත යොමු කොට "රිදෙනවා-රිදෙනවා" "හිරිවැටෙනවා - හිරිවැටෙනවා" "කකියනවා- කකියනවා" "කෙවෙනවා-කෙවෙනවා" "මහන්සියි- මහන්සියි" "කැරකිල්ලයි - කැරකිල්ලයි" ආදී වශයෙන් ව්‍යවහාර කරන ක්‍රමයට ඉක්මන් ද නොවී, ප්‍රමාද ද නොවී, වෙන් වෙන් කොට මෙතෙහි කරන්න. ඒ වේදනාව මෙතෙහි කිරීමේදී නැති වී යන්නේ ද වේ. වැඩි වන්නේ ද වේ. නො පසුබට ව දැඩි වශයෙන් මෙතෙහි කරන්නේ නම් බොහෝ සේ නැති වන්නේ ම වේ. නමුත් මෙතෙහි නො කළ හැකි පමණට ඉවසිය නො හැකි නම් වේදනාව දැඩි වීමේදී ඒ වේදනාව මෙතෙහි නො කරන්න. මෙතෙහි කිරීමට පුරුදු පිම්බීම, හැකිලීම ම විශේෂයෙන් ගරු කළ හැකි කාලයේ ඉතාමත් නො ඉවසිය හැකි වේදනා පහළ වේ. පපුවේ සුලං බෝලයක් හිරිවන්නා සේ දැනෙයි. මස් පිඩුවලට පිහියා උල්වලින් අනින්නා සේ දැනෙයි. මුළු සිරුර දුවෙන්නාක් මෙන් දැනෙයි. ඉදිකටු උල්වලින් තැනින් තැන විදින්නාක් මෙන් දැනෙයි. කුඩා සතුන් ශරීරයෙහි ඇවිදින්නාක් මෙන් දැනේ. බලවත් කැසිලි ද, කැක්කුම් ද, ශීතල ගති ද පහළ වෙයි. බිය වී මෙතෙහි නො කර අත්හරි නම් ඝෂණයකින් ම ඒ වේදනාව නැති වෙයි. නැවත මෙතෙහි කරමින් සමාධිය හොදට දියුණුවීමේදී ඒ වේදනාව නියතයෙන් ම නැවතත් පහළ වන්නේය. මෙසේ වේදනාවත් පහළ වී ඇත් නම් බිය නොවන්න. ඒවා රෝග නොවේ. බර පතල වේදනා ද නොවේ. ශරීරයෙහි ප්‍රකෘතියෙන් ඇත්තා වූ සාමාන්‍ය වේදනා ස්වභාවයෝ ම ය. මෙතෙහි නො කර සිටීමේදී ඒ වේදනාවට වඩා ප්‍රකට බොහෝ අරමුණු ඇති නිසා ඒ වේදනාව පැහැදිලි නො වී නො දැනී අතුරුදහන් වේ. හොදින් මෙතෙහි කිරීමේදී බලවත් සමාධිය නිසා අතුරුදහන් විය නො හැකි ඒ වේදනාව ධම් ස්වභාවයට අනුව පැහැදිලි ව ප්‍රකට වෙයි. ඒ වේදනාවට ම සිත යොමු කොට ඉක්මවා යාමට මෙතෙහි කළ යුතු ය. මෙතෙහි කිරීම නිසා කිසියම් පිරිහීමක් නො වේ. මෙතෙහි නො කොට අතරින් පතර නැවතිල්ලේ මෙතෙහි කිරීමේදී වනාහි එබඳු මෙතෙහි කිරීමක් පාසා එපමණට සමාධිය දියුණු වීමේදී ඒ වේදනාව නැවත නැවතත් පහළ වන්නේ මය. නො පසුබට වියයුතුයන් දැඩිකොට මෙතෙහි කරන්නේ නම් නොබෝ වේලාවකින් විසිකරන්නාක් මෙන්, දුරුකරන්නාක් මෙන් ම ඒ

වේදනාව නැතිවී යන ආකාරය දැකගත හැකි වන්නේය. එතැන් පටන් එබඳු වේදනා නැවත නො ඉපදී සංසිදෙන්නේ ම ය.

ශරීරය පැද්දවීමට අවශ්‍ය නම් "පද්දවන්නට ඕනෑ"යි මෙතෙහි කරන්න. පැද්දවීමේදී, "පැද්දවෙනවා-පැද්දවෙනවා"යි මෙතෙහි කරන්න. සමහරෙකුට පුරුදු ක්‍රමයට මෙතෙහි කිරීමේදී ශරීරය ඉබේ ම පැද්දෙයි. බිය නො වන්න. පැද්දවීමට සිතක් ද නූපදවන්න. එය මෙතෙහි කිරීමේදී දුරුවී යන බව අදහාගෙන එය පැද්දෙන ආකාරයට සිත තදින් යොදා පැද්දෙනවා-පැද්දෙනවා"යි ඉක්මන් ද නොවී පමාද නොවී වෙන් වෙන් වශයෙන් මෙතෙහි කරන්න. බලවත් සේ පැද්දේ නම් කණුවකට හෝ බිත්ති ආදියකට හේත්තු වී හෝ හාන්සි වී හෝ මෙතෙහි කරන්න. නොබෝ වේලාවකින් ඒ පැද්දෙන ගතිය සම්පූර්ණයෙන් දුරුවී යන්නේය. වෙවිලීමක් පැමිණි කල්හි මේ පැද්දවීමට කී ක්‍රමයට ම හොදින් මෙතෙහි කරන්න. මෙතෙහි කිරීමේදී වරින් වර ලොමු දැහැ ගැන්වීම් ඇති වෙයි. පිටේ හෝ මුළු සිරුරේ ම හෝ ශීතල ගති පහළ වේ. බිය නොවන්න. ධම් ස්වභාවයට අනුව ප්‍රීතිය පහළ වන බව දැන ගන්න. යම්කිසි කුඩා ශබ්දයක් අසනට ලැබෙන බැවින් තිගැස්සීම ද ඇති වේ. බිය නො වන්න. සමාධිය දියුණුවීම නිසා ස්පර්ශයේ ස්වභාව ආකාරය පැහැදිලි ව වැටහේයයි දැන ගන්න. අත් පා ශරීරයේ අවයව වෙනස් කිරීමට ඕනෑ නම් "මාරුකරන්න සිතෙනවා"යි මෙතෙහි කරන්න. වෙනස් කරන කායික ක්‍රියා සියල්ල ද භාවිතා කරන ක්‍රමයට වෙන් වෙන් වශයෙන් ඉක්මන් නොවී මෙතෙහි කරන්න. හෙමිහිට මාරු කරන්න.

වතුර බීමට අවශ්‍ය නම් "වතුර බොන්ට ඕනෑ" යයි මෙතෙහි කරන්න. නැගිටින්න අවශ්‍ය නම් "නැගිටින්න ඕනෑ" යයි මෙතෙහි කරන්න. නැගිටීම සඳහා ක්‍රියා කරන්නා වූ අත් පා ශරීරාවයන් ව්‍යවහාර කරන ක්‍රමයට මෙතෙහි කරන්න. ටිකෙන් ටික නැගිටුවන ශරීරාවයන් ව්‍යවහාර කරන ක්‍රමයට මෙතෙහි කරන්න. ටිකෙන් ටික නැගිටුවන ශරීරයට සිත තදින් යොමු කොට "නැගිටිනවා-නැගිටිනවා"යි මෙතෙහි කරමින් හෙමිහිට නැගිටින්න. නැගී සිටීමේදී "සිටිනවා - සිටිනවා"යි ද බලන්නේ නම් " බලනවා, ජේතවා"යි ද, යන්නට උවමනා නම් "යන්නට ඕනෑ" යයිද මෙතෙහි කරන්න. පය එසවූ තැන් සිට තබන තුරු යැවීමේදී සිහියෙන් යන්න. හෙමිහිට යනවිට හා සක්මන් කිරීමේදී ද එක එක පියවරක් පාසා

"ඔසවනවා-යවනවා" කියා හෝ "යවනවා-තබනවා" කියා හෝ යුගල යුගල කොට මෙතෙහි කරමින් යන්න. ඒ යුගල වශයෙන් මෙතෙහි කිරීම හොඳට පුරුදු වූ කල්හි එක එක පියවරක් පාසා "ඔසවනවා-යවනවා තබනවා" කියා තුනක් කොට මෙතෙහි කරන්න.

පැත් බඳුන් ආදිය බැලීමේදී "බලනවා-පේනවා" යයි මෙතෙහි කරන්න. සිටින්නේ නම් "සිටිනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. පැත් කෝප්පයට අත යවනවා නම් "යවනවා-යවනවා" යි ද කෝප්පය හා හැපීමේදී "හැපෙනවා" යි ද ඇල්ලීමේදී "අල්ලනවා" යි ද භාජනය ඇලකොට ගැනීමේදී "ඇලකරනවා" යිද ගැනීමේදී "ගන්නවා-ගන්නවා" යි ද තොලෙහි හැපීමේදී "හැපෙනවා" යි ද මෙතෙහි කරන්න. ශිතල නම් "ශීතලයි" කියා මෙතෙහි කරන්න. බීමේදී "බොනවා- ගිලෙනවා" "බොනවා-ගිලිනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. උගුර හා උදරය ශිතල වන ආකාරය "ශීතලයි- ශීතලයි" කියා මෙතෙහි කරන්න. කෝප්පය ආපසු තැබීමේදී "තබනවා- තබනවා" යි ද අත පහලට හෙලන්නේ නම් "පහත්කරනවා-පහත්කරනවා" යි ද ඇඟේ හැපීමේදී "හැපෙනවා-හැපෙනවා" යි ද මෙතෙහි කරන්න. නැවත හාත්සි වීමට උවමනා නම් "හාත්සිවෙන්නට ඕනෑ" යැයි ද හාත්සි වීමේදී "හාත්සි වෙනවා" යි ද මෙතෙහි කරන්න.

යාමේදී මෙතෙහි කළ යුතු ක්‍රමයට ම මෙතෙහි කරමින් යන්න. සිටීමට ඕනෑ නම් "සිටීමට ඕනෑ" යයි ද සිටීමේදී "සිටිනවා-සිටිනවා" යි ද මෙතෙහි කරන්න. බොහෝ වේලාවක් සිටින්නේ නම් "පිම්බෙනවා, හැකිලෙනවා, සිටිනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. හිඳ ගැනීමට සිතේ නම් "හිඳින්නට සිතෙනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. හිඳින තැනට යාමේදී මෙතෙහි කරමින් ම යන්න. පැමිණි විට "පැමිණියා" යි මෙතෙහි කරන්න හැරීමේදී "හැරෙනවා-හැරෙනවා" යි ද හිඳ ගැනීමට සිතේ නම් "හිඳගන්නට සිතෙනවා" යි ද මෙතෙහි කරන්න. හිඳ ගැනීමේදී හෙමිහිට සකස් කරන්නා වූ ශරීරයට තදින් සිත යොමු කොට "හිඳගන්නවා-හිඳගන්නවා" යි මෙතෙහි කරමින් ම හෙමිහිට හිඳගන්න. හිඳගන්නා විට අත් පා වෙනස් වන ආකාරයන් ව්‍යවහාර කරන ක්‍රමයට මෙතෙහි කරන්න. විශේෂ මෙතෙහි කිරීමක් නැති නම් "පිම්බෙනවා-හැකිලෙනවා" යි පුරුදු අරමුණ ම නිරතුරුව මෙතෙහි කරන්න.

හාත්සි වීමට නිදාගැනීමට සිතේ නම් "හාත්සි වීමට සිතෙනවා" යි හෝ "නිදන්ට සිතෙනවා" යි කියා හෝ මෙතෙහි කරන්න. හාත්සිවීමට සුදානම් වීමේදී අත් පා ශරීර අවයවයන් "ඔසවනවා, දිගහරිනවා, බර කරනවා" යන ආදී වශයෙන් මෙතෙහි කරන්න. හාත්සිවන, නිදන කාලයේදී ටිකෙන් ටික ඇලවෙන්නා වූ ශරීරයට සිත තදින් යොමු කොට "හාත්සි වෙනවා-හාත්සි වෙනවා" කියා හෝ "නිදනවා-නිදනවා" කියා හෝ මෙතෙහි කරන්න. කොටියෙහි හා නිදන ආසනයෙහි හැපීම "හැපෙනවා- හැපෙනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. හාත්සි වීමේදී අත් පා ශරීරාවයව ක්‍රමයෙන් වෙනස්වන ආකාරයද මෙතෙහි කරමින් හෙමිහිට වෙනස් කරන්න. මෙතෙහි කළයුතු විශේෂයක් නැති කල්හි පිම්බීම, හැකිලීමට ම සිත යොදා "පිම්බෙනවා, හැකිලෙනවා" යි නිරතුරුව මෙතෙහි කරන්න.

මෙසේ මෙතෙහි කිරීමේදී වෙහෙස, උණුසුම, රිදුම, කැසීම ආදී වේදනා විශේෂයන් පැමිණේ නම් ඒ වේදනාවලට සිත යොමු කොට හිඳ ගැනීමට කී ක්‍රමයට ම මෙතෙහි කරන්න. කෙළ ගිලීම, කෙළ ගැසීම, කල්පනාවීම මෙතෙහි කිරීම ද ඒ ඒ ක්‍රමයට ම මෙතෙහි කරන්න. වම් ඇළයට, දකුණු ඇළයට හැරීමේදී අත පය නැමීම දිගු කිරීම ආදියෙහිදී ද පහළ වන ඒ ඒ සිත් මෙතෙහි කොට සකස් කිරීම ද නො පිරිහෙලා මෙතෙහි කරන්න. මෙතෙහි කිරීමට විශේෂයක් නැති කාලයෙහි "පිම්බීම - හැකිලීම" යන පුරුදු අරමුණ ම නිතර මෙතෙහි කරන්න.

නිදා ගැනීමට සිතෙයි නම් "නිදන්න හිතෙනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. ඇස් පිය වේ නම් "ඇස් පියවේ-ඇස් පියවේ" යයි මෙතෙහි කරන්න. භාවනා දියුණුවන කල්හි එසේ මෙතෙහි කරයි නම් නිදිමන නැතිවී නැවත ප්‍රබෝධ වේ. එකල්හි "ප්‍රබෝධයි - ප්‍රබෝධයි" කියා මෙතෙහි කොට අවසන් වී පිම්බීම හැකිලීම යන මූලික අරමුණ ම නැවත මෙතෙහි කරන්න. නිදන සිත නැති වුවත් මෙතෙහි නො කර නො නිදනු. නො නිදා දිගටම මෙතෙහි කරන්නේම යි සිත උපදවා පිම්බීම, හැකිලීම ආදී පුරුදු නිරතුරුව මෙතෙහි කරමින් සිටිය යුතුයි. ශරීරයට වෙහෙස නම් මෙසේ මෙතෙහි කිරීමේදී ම ටිකෙන් ටික ඇස් පියවී නින්ද යන්නේය.

නින්ද යාම යනු හවංග සිත් පමණක් ම බොහෝ වේලාවක් පහළ වීමය. හවංග සිත් යනු ද හවයේ මුලදීම උපන් සිතට හා අත්තිමට පහළ වන්නා වූ වූති සිතටත් සමාන සිත් ය. ඒ නිසා ඉතා ම සියුම් වේ. කුමක්

අරමුණු කොට පවති දැයි නො දන හැකි ය. අවදිව සිටින විට පෙනෙන්නා වූ සිත හා සිතන්නා වූ සිතට ද ආසන්න වූ සිත හා සිතන්නා වූ සිත යනාදී සිත් වලට ද අතරතුර ඒ භවංග සිත් උපදිත්. එහෙත් බොහෝ වේලාවක් නූපදින බැවින් ඒ භවංග සිත පැහැදිලි ව දන නො හැකි ය. නින්ද ගිය කල වනාහි බොහෝ කාලයක් පහළ වන බැවින් පැහැදිලි ව සිතා ගත හැකි ය. එහෙත් කුමක් අරමුණු කරයිද? කෙසේ පහළ වේද? කියා නො දන හැකි ය. ඒ නිසා නින්ද ගිය කල්හි මෙතෙහි කිරීමට නො ලැබේ. මෙතෙහි කිරීමට හැකිකමක් ද නැත.

අවදිවන විට වනාහි ඒ අවදිවන සිත අවදි වූ බව සිහි කරන්න. නමුත් පටන් ගන්නා විට පළමුකොට අවදිවෙන සිත මෙතෙහි කිරීම අපහසු ය. එසේ වුවත් අවදිවන විට ම සිහි කිරීමට අපහසු නම් සිහිය ලද කාලයේ පටන් උපදින උපදින අරමුණක් පාසා නිතර සිහි කරන්න. ඉදින් කල්පනා කරන්නේ නම් එසේ කල්පනා කරන බව මෙතෙහි කොට පිම්බෙන, හැකිලෙන ස්වභාවය නැවත, නැවත මෙතෙහි කරන්න. ශබ්දයකින් අවදිවෙනවා නම්, ශබ්දයක් ඇසුන බව මෙතෙහි කොට හැකිලෙන පිම්බෙන ස්වභාවය නැවත නැවත මෙතෙහි කරන්න. ඉදින් යම්කිසිවක් ප්‍රකට ව නැත්නම් නිරන්තරයෙන් හැකිලෙන, පිම්බෙන ස්වභාවය මෙතෙහි කරන්න. අවදිවීම හා අතපය දිගහැරීම ආදී ශරීරයේ සෑම ක්‍රියාවක් පාසා ම මෙතෙහි කොට හෙමින්, හෙමින් ඉරියවු වෙනස් කරන්න. "වෙලාව කියදයි" ආදී වශයෙන් කල්පනා කරනවා නම් ඒ බව "කල්පනා කරනවා" යි මෙතෙහි කරන්න.

ඉදින් නැගිටීමට උවමනා වේ නම් "නැගිටිනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. නැගිටින විට ශරීරයේහි අවයව ගැන නිරන්තරයෙන් මෙතෙහි කරන්න. නැගිටීම සංඛ්‍යාත වූ ශරීරය හා අවයවයන් "නැගිටිනවා" යැයි මෙතෙහි කරන්න. වාඩිවන විට "වාඩිවෙනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. ඉන්පසු පිම්බීම හැකිලීම එක දිගට පුරුදු ලෙස මෙතෙහි කරන්න.

මුහුණ සෝදන කාලයෙහි හා නාන කාලයෙහි බැලීම ද දැකීම ද අත් දිග හැරීම ද, වතුර ගැනීම ද වතුර උඩට ඔසවා ගැනීම ද මුහුණ සේදීම හා නෑම කරන විට ශීතල ගතිය ද, ඇඟ ඉලීම් ආදිය ද නිරන්තරයෙන් පිළිවෙලින් මෙතෙහි කරන්න.

ඇඳුම්, පැලඳුම්, ඇඳීම, ආසන සකස් කිරීම, දොරවල් ඇරීම සහ වැසීම යම් කිසිවක් ගැනීම, ගෙන ඊම ආදිය ද නිරන්තරයෙන් මෙතෙහි කරන්න.

ආහාර ගන්නා කාලයෙහි "බලනවා, දකිනවා" යැයි මෙතෙහි කරන්න. බත් පිඬ ගන්නා විට එය "ගන්නවා, ගන්නවා" යැයි ද හිස නමනවා නම් "හිස නමනවා" යයිද කට අරින විට "කට අරිනවා" යයිද බත් පිඬ කටට ඇතුල් කරන විට "ඇතුල් කරනවා" යයිද කට වහන විට "වහනවා" යයිද අත පහත් කරන විට "පහත් කරනවා" යයිද පිගාන ස්පර්ශ කරනවා නම් "ස්පර්ශ කරනවා" යයිද හිස ඔසවනවා නම් "ඔසවනවා" යයිද මෙතෙහි කරන්න.

මෙයින් පසු සෑපීමක් පාසා "විකනව- විකනවා, හපනව- හපනවා" යයි මෙතෙහි කොට, රස දැනෙනවා නම් "දැනෙනවා" යයිද ගිලෙනවා නම් "ගිලෙනවා" යි ද ගිලෙන විට උගුරට හා බඩ වැලට ස්පර්ශවෙනවා නම් "ස්පර්ශ වෙනවා" යි ද මේ ක්‍රමයෙන් බත් පිඬක් පාසා මනාකොට මෙතෙහි කරන්න.

පටන් ගන්නා මුල් අවස්ථාවේ පිළිවෙලින් මෙතෙහි කිරීම අපහසුය. මෙහි කී සියල්ල ම මෙතෙහි කිරීම ද අපහසු විය හැකිය. වෙනස් වන සුදු සිත මෙතෙහි කිරීම ද අපහසුවිය හැකිය. නො පසුබට වන්න. කම්මැලි නො වන්න. "මනාකොට මෙතෙහි කරනවා" යයි කල්පනා කොට ගෞරවයෙන් බලවත් ලෙස මෙතෙහි කරනවා නම් මෙතෙහි කිරීමද දැන ගැනීමට බොහෝ සෙයින් හැකි වන්නේය.

නුවණ මෝරණ කාලයේ වනාහි මෙහි දැක්වෙන කරුණු වලට වඩා වැඩිපුර කරුණු බොහෝ සෙයින් මෙතෙහි කිරීමට හා දැන ගැනීමට හැකි වන්නේය.

මෙතෙහි කිරීම වැඩි දියුණු කිරීම

එක් රැයක් හෝ එක් දවසක් හෝ ආදී වශයෙන් මෙතෙහි කරන කාලයේදී හුස්ම ඉහළ පහළ ගන්නා එක් එක් වාරයෙහි දෙවරක්, දෙවරක් බැගින් පිම්බෙන, හැකිලෙන බව මෙතෙහි කිරීම ඉතා පහසුය.

හුස්ම ඉහළ පහළ ගන්නා කාලයෙහි පිම්බෙන, හැකිලෙන දෙක අතර මෙතෙහි කිරීමට යමක් නැති බව යෝගාවචර පුද්ගලයා කල්පනා

කරයි. ඒ කල්පනා කරන කාලයෙහි හිඳගෙන සිටින තමන්ගේ ශරීරයෙහි (අත්, පා, ආදී.) අවයවයන්ගේ ආකාරයද සලකා

- (1) පිම්බෙනවා (2) හැකිලෙනවා (3) වාඩිවෙනවා
(1) පිම්බෙනවා (2) හැකිලෙනවා (3) වාඩිවෙනවා

යයි අවස්ථා තුනක් කොට මෙතෙහි කරන්න. "පිම්බෙනවා. හැකිලෙනවා" යයි දැන ගන්නාක් මෙන් "වාඩිවෙනවා" යයි මෙතෙහි කරන ක්ෂණයෙහි ශරීරය වාඩි වී සිටින බව දන යුතුය. නිදා ගන්නා කාලයෙහිද

- (1) පිම්බෙනවා (2) හැකිලෙනවා (3) නිදාගන්නවා යයි තුන්වර මෙතෙහි කරන්න.

මේ ක්‍රමයෙන් තුන්වර බැගින් මෙතෙහි කිරීමේ ක්‍රමය අතර ද යමක් නැති බව යෝගාවචර පුද්ගලයා නැවත සිතනවා නම්

- (1) පිම්බෙනවා (2) හැකිලෙනවා (3) වාඩිවෙනවා
(4) (ස්පර්ශ වෙනවා) හැපෙනවා යයි ශරීරයෙහි ස්පර්ශ වෙන තැන

ද යොදා හතරවර බැගින් මෙතෙහි කරන්න. මෙ ලෙස අනුපිළිවෙලින් මෙතෙහි කොට, එයත් නුසුදුසු බව හැඟුන පසු "වාඩිවෙනවා" යන්න දෙවරක් ගෙන

- (1) පිම්බෙනවා (2) හැකිලෙනවා (3) වාඩිවෙනවා
(4) වාඩිවෙනවා යයි සතරක් වන ලෙස ගොතා මෙතෙහි කරන්න.

නිදන කාලයෙහිද

- (1) පිම්බෙනවා (2) හැකිලෙනවා (3) නිදාගන්නවා (4) වාඩිවෙනවා යයි හෝ (1) පිම්බෙනවා (2) නිදාගන්නවා (3) හැකිලෙනවා නිදා ගන්නා යයි හෝ සතර වර බැගින් මෙතෙහි කරන්න.

පිම්බෙනවා හැකිලෙනවා ආදී වශයෙන් දැඩි ලෙස මෙතෙහි කරනවත් සමග ම ඒ දැකීම ඇසීම ආදී ආරම්භයක් ධර්මයන්ද මෙතෙහි කළා වේ. දැකීම, ඇසීම, මාත්‍රයෙන් ම සිතෙහි පිහිටයි. නමුත් තමාගේ ඕනෑකමින් බලන්නේ නම් "බලනවා දකිනවා" යයි මෙතෙහි කොට "පිම්බෙනවා, හැකිලෙනවා" ආදී ධර්මයන් පුරුදු පරිදි නිරන්තරයෙන් මෙතෙහි කරන්න.

නිරුත්සාහයෙන් මෙන් ස්ත්‍රී, පුරුෂ ආදී විශේෂ අරමුණු දකින කාලයේදී "දකිනවා-දකිනවා" යයි දෙතුන් වර බැගින් මෙතෙහි කොට

"පිම්බෙනවා-හැකිලෙනවා" ආදී ධර්මයන් පුරුදු පරිදි නැවත මෙතෙහි කරන්න. කථා කරන ශබ්දය, ගීත ශබ්දයන් හෝ රළු ශබ්දයන් හෝ බලු කුරුළු කුකුළු ආදී සතුන්ගේ ශබ්දයන් හෝ පැහැදිලි වශයෙන් ඇසෙන කාලයෙහි "ඇසෙනවා-ඇසෙනවා" යයි දෙතුන් වරක් මෙතෙහි කොට "පිම්බෙනවා- හැකිලෙනවා" ආදී මුල් අරමුණට ම සිත යොමු කරන්න. විශේෂයෙන් මේ ඇසීම-දැකීම ආදී ශබ්දයන් මනාකොට ඉදින් මෙතෙහි නො කරන්නේ නම් ඉහත පුරුදු කළ පරිදි පිම්බීම-හැකිලීම ආදී ධර්මයන් පැහැදිලි ලෙස නො දන හැකි වේ. කෙළෙසුන් ඉපදීමට ද හැකි වේ.

කෙළෙසුන් උපදිනා විට "කල්පනා කරන්නෙමි, කල්පනා කරන්නෙමි" යයි මෙතෙහි කොට "පිම්බෙනවා, හැකිලෙනවා" ආදී ධර්මයන් පුරුදු පරිදි නිරන්තරයෙන් මෙතෙහි කරන්න.

ශරීරාවයව හෝ කල්පනාව හෝ ඉදින් මෙතෙහි කරන්නේ නම් "පමා උනා පමා උනා" යයි මෙතෙහි කොට හුස්ම ඉහළ-පහළ ගැනීම සියුම් බැවින් පිම්බීම-හැකිලීම පැහැදිලි නැත්නම් හිදීම ද හොචීම ද හිදීම හා ස්පර්ශය ද මෙතෙහි කරන්න.

මෙසේ මෙතෙහි කරන කල්හි ස්පර්ශය වනාහි සතර පස් තැන සංක්‍රමණය කොට මෙතෙහි කරන්න. බොහෝ කාලයක් හෝ භාවනා කොට දියුණුවක් නැතැයි සිතන විට කම්මැලි සිත ඉපදීමට ඉඩ ඇති වේ.

මේ කම්මැලි සිත ද "කම්මැලි වෙනවා- කම්මැලි වෙනවා" යයි මෙතෙහි කරන්න. ඉදින් සමාධියේ විශේෂ ඤාණයක් නො උපදී නම් මෙතෙහි කිරීමෙන් වැඩක් නැතැයි කල්පනා කරයි.

එහෙයින් සත්‍යයක් ද අසත්‍යයක් දැයි සැක උපදීමට ඉඩ ඇත. ඒ සැකය ද "සැක ඇතිවෙනවා. සැක ඇතිවෙනවා" යයි මෙතෙහි කරන්න.

මෙතෙහි කිරීමට සුදුසු යයි කියා හෝ විශේෂ ධර්මයක් ලැබෙන්නේ යයි කියා හෝ දියුණුව ගැන බලාපොරොත්තු වෙයි. ඒ බලාපොරොත්තුව ද "බලාපොරොත්තු වෙනවා- බලාපොරොත්තු වෙනවා." කියා මෙතෙහි කරන්න.

පෙර සිහිකරන ලද්ද නැවත ආවර්ජනා කරනවිට ඒ ආවර්ජනය කිරීමද "ආවර්ජනා කරනවා - ආවර්ජනා කරනවා" යයි මෙතෙහි කරන්න.

මෙතෙහි කරන අරමුණු රූපයක් වේදෝ, නාමයන් වේදෝ යයි ආදී වශයෙන් ආවර්ජනා කරයි නම් ඒ "ආවර්ජනය කරනවා" යයි මෙතෙහි කරන්න. අයහපත්ව මෙතෙහි කරන විට සිත දුර්වල වෙයි. ඒ දුර්වල වීම ද "දුර්වල වෙනවා-දුර්වල වෙනවා" යයි මෙතෙහි කරන්න.

යහපත්ව මෙතෙහි කරනවිට සිත සතුටු වෙයි, පිනායයි, ඒ සතුටුවීම ද "සතුටු වෙනවා, සතුටු වෙනවා" යයි මෙතෙහි කරන්න. මේ ක්‍රමයෙන් සිතේ පැතුම් ඉපදීමක් ඉපදීමක් පාසා මෙතෙහි කොට පුරුදු පරිදි "පිම්බෙනවා, හැකිලෙනවා" යයි නිරන්තරයෙන් නැවත නැවත මෙතෙහි කරන්න.

මෙතෙහි කටයුතු කාලය වනාහි සිත අවදිවීමෙහි පටන් (පබ්‍රැස්කධනො පටියාය යාව සුනො නාව) නින්ද යනතුරු මුළු දිවා රැ දෙකෙහි ඇසිපිය හෙලීම් පමණ කාලයක් වත් අත් නොහැර නිරන්තරයෙන් මෙතෙහි කටයුතු කාල යයි.

(නියමිත කාලයන් තුළ කැමි, බිම්, ආදී ශරීර කෘත්‍යයන් පිළිබඳ කාලයක් හැර මෙහි කී කාලයන් ගත යුතු වේ) ප්‍රථමයෙන් ආරම්භ කරන ලද කාලයෙහි පටන් "නො නිදා නිරන්තරයෙන් මෙතෙහි කරන්නෙමි" යි සිතා නො කඩවා මෙතෙහි කරන්න.

නුවණ මෝරණ කාලයෙහි වනාහි ඉබේම නිදා වැටීමත් නැති වෙයි. නිතර මුහුණේ ප්‍රබෝධයක් ඇති වෙයි.

මෙතෙහි කරන කෙටි ක්‍රමය

හොඳ හෝ නරක හෝ කල්පනාවක් පාසා සිතීමක් පාසා සිත් පැවැත්ම ද ලොකු හෝ කුඩා හෝ කායික ක්‍රියාවක් පාසා කායික පැවැත්ම ද මෙතෙහි කරන්න.

කයෙහි හෝ සිතෙහි සැප හෝ දුක් ඉවසිය නො හැකි සියළු ම වේදනාවන් පහළ වීමක් පාසා මෙතෙහි කරන්න. හොඳ හෝ නරක හෝ සිතෙහි පහළ වී එන සියලුම අරමුණු මෙතෙහි කරන්න.

මෙබඳු මෙතෙහි කළයුතු අමුතු දෙයක් නැති නම් පිම්බීම, හැකිලීම හා හිඳීම ආදී පුරුදු අරමුණක් ම නිතර මෙතෙහි කරන්න.

යාමේදී ඔසවන ආකාරය, යවන ආකාරය, තබන ආකාරයන් ම නිතර මෙතෙහි කරන්න.

මේ ක්‍රමයෙන් නින්ද යන වේලාව හැර දිවා රැ දෙකල්හි නිරන්තරයෙන් එක විදියට ම මෙතෙහි කරන්නේ නම් නොබෝ කලකින් ම වර්තමාන වශයෙන් උදය-ව්‍යය ඤාණාදී විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාව පහළවන බව තමන්ට ම දැකගත හැකි වන්නේය.

මෙතෙහි කිරීම විලිබඳ මුල් කොටස ගිවි.

දැක්වූ ආකාරයෙන් මෙතෙහි කොට සති, සමාධි, ප්‍රඥා වැඩි දියුණුවට පැමිණීමෙන් පිම්බෙන රූපය හා පිම්බීම මෙතෙහි කරන සිතය, හැකිලෙන රූපය හා හැකිලීම මෙතෙහි කරන සිතය, හිඳින රූපය හා හිඳීම මෙතෙහි කරන සිතය, නැමෙන රූපය හා නැවීම මෙතෙහි කරන සිතය, දිග හැරෙන රූප හා දිග හැරීම මෙතෙහි කරන සිතය, ඔසවන රූප හා එසවීම මෙතෙහි කරන සිතය. යැවෙන රූප හා යැවීම මෙතෙහි කරන සිතය. තබන රූප හා තැබීම මෙතෙහි කරන සිතය, මෙසේ මේ ක්‍රමයෙන් අරමුණු හා අරමුණු මෙතෙහි කරන විත්තයන් යුගල, යුගලව එකිනෙකට ගැලපී තිබෙන පෙට්ටිය හා පියන මෙන් වැටහීමට එන්නේය.

ඉතාමත් හොඳින් මෙතෙහි කිරීමේදී පිම්බීම එකක්ය, එය මෙතෙහි කිරීම කිරීම කරන්නේ අනිකක්ය. හැකිලීම එකක්ය. එය මෙතෙහි කරන සිත අනිකක්ය. මේ අයුරින් නාම - රූප වෙන් වෙන්ව වැටහෙන්නේය. මෙතෙහි කරන සිත වනාහි පිම්බීම, හැකිලීම ආදී අරමුණු වෙත පැන පැන මෙතෙහි කරන්නාක් මෙන් පැහැදිලි වන්නේය. මෙසේ පැහැදිලිවීම වනාහි (තමන ලක්ඛණ-නැමෙන ලක්ෂණය) අරමුණ වෙත නැමීමේ ලක්ෂණය ප්‍රකට වීමකි. මෙසේ රූපය මෙතෙහි කිරීමෙන් මනාව පැහැදිලි වීමත් සමග ම භාම ධර්මයන් තමාට ඉබේම පැහැදිලි වන බව පහත දැක්වෙන විසුද්ධි මාර්ග පාඨයෙන් කියන ලදී.

යථා යථා හිසස රූපං සුවිකධාලිතං හොති නිජජටං සුපරිසුදධං
භථා තථා තදාරම්මණා අරූප ධම්මා සයමෙව පාකටා හොනති
[විසුද්ධි මග්ග 463]

හේරුම:- හි- එසේම නාම ධර්මය පැහැදිලි වීමට රූප අරමුණ ම නැවත හැවතත් මෙතෙහි කළයුතු බව සැබෑ ම ය අසස - ඒ යෝගාවචරයාට

නොහොත් යෝගාවචරයා, යථා-යථා යම් යම් ආකාරයකින් මෙතෙහි කිරීමෙන්, රූපං - රූප ධර්මය, සුවිකධාලිතං මනාසේ සෝදා පිරිසිදු කරන ලද්දේ හොති - වේද නිජජටං- නිරවුල් වූයේ ද සුපරිසුදධං- මනාසේ පිරිසිදු වූයේ වේද, තථා තථා ඒ ඒ රූප ධර්මය මෙතෙහි කළ කළ ආකාරයෙන් කදාරම්මණං- ඒ රූපය අරමුණු කරන්නා වූ, අරූපධර්මා - නාම ධර්මයෝ සයමෙ ච- තම තමාට ම, පාකටා හොනති - ප්‍රකට වන්නාව.

අරමුණු වන රූපයද නිශ්‍රය වන රූපයද ඒවා මෙතෙහි කරන නාම ධර්මයෝද යන මොවුන් පමණක් ම මෙතෙහි කිරීමක් පාසා පවත්නා බැවින් මේ අයුරින් ඇති තතු මනාව අවබෝධ කරන්නේ වේ. නාම-රූප දෙක පමණක් ඇත්තේය. මේ නාම-රූප දෙක හැර ස්ත්‍රිය, සත්ත්වයාය පුද්ගලයා යයි වෙන වෙන ම කිසිවෙක් නොමැත්තේය. මෙතෙහි නො කරන කාලයේදීත්, මෙතෙහි නො කරන රූප හා මෙතෙහි නො කරනු ලබන නාම ධර්මත් යන මේ දෙකොටස පමණක් ම ඇත. මෙතෙහි කරන කාලයේ වෙනසක් නොමැතිව මේ දෙක ම ඇත. අරමුණු කරනු ලබන රූප හා නිශ්‍රය- ආධාර වන රූපත් කල්පනා කිරීම ආදී නාම ධර්මයන් යන මේ, දෙවර්ගය පමණක් ම විද්‍යාමානව ඇත. මේ නාම-රූප දෙවර්ගයට ම සත්ත්වයාය, පුද්ගලයාය, ස්ත්‍රිය, පුරුෂයාය කියා ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. ව්‍යවහාර මාත්‍රය පමණක් ඇත. සත්‍ය වශයෙන් ඒකාන්තයෙන් සත්ත්වයා ය, පුද්ගලයාය, ස්ත්‍රියය, පුරුෂයාය කියා කිසිවෙක් නැත්තේ ම ය. මෙසේ මෙතෙහි කරනු ලබන නාම-රූප ස්වභාව මාත්‍රයක් ම සත්‍ය වශයෙන් ඇත්තේ යයි තත්ත්වාකාරයෙන් වටහා ගන්නේ වෙයි.

අනතුරුව ඒ වැටහෙන, වැටහෙන වාරයක් පාසා "වැටහෙනවා වැටහෙනවා" යි මෙතෙහි කොට පිම්බීම, හැකිලීම ආදී මෙතෙහි කිරීම නිරතුරුව නො කඩවා කළ යුතු ය.

තවද භාවනාව දියුණුවට පත්වන කාලයේ දී නොයෙක් කායික කටයුතු කිරීමට අවශ්‍ය නම්, ඒ සඳහා කල්පනා කරන සිත වෙන වෙන ම වැටහීමට පත්වන්නේය. සිත පහළ වෙනවාත් සමග ම ඒ සිත නිරවුල්ව දැන ගැනීමට හැකිවන්නේය. මුලදී වනාහී නැමීමට සිතමින් "නැමීමට සිතනවා" යි මෙතෙහි කළේද, ඒ නැමීමට ඕනෑ කරන සිත මනාව නො වැටහෙනු ඇත. භාවනාව වැඩි දියුණු වූ ඒ කාලයෙහි වනාහී නැමීමට ඕනෑ කරන සිත කිසිම අපහසුවක් නැතිව ඉතා හොඳට දැන ගන්නේය.

එසේ හෙයින් කායික ක්‍රියාවක් පවත්නා වාරයක් පාසා ඒ ක්‍රියා කිරීමට ඕනෑ කරන සිත පළමුකොට මෙතෙහි කරනු.

ආරම්භයේදී මෙතෙහි නො කරනු. කටයුතු බහුල බැවින් කායික ක්‍රියා ඉතා ඉක්මන් ය. මෙතෙහි කරන සිත පමා යයි සිතේ, භාවනා ඥාන දියුණුවට පත්වූ කල්හි වනාහී මෙතෙහි කරන සිත පුරෝවාරික (පෙර ගමන් කරන්නාක්) මෙන් පවතී.

නැමීම, දිගහැරීම, හිඳීම, සිටීම, සයනය කිරීම ආදිය කරනු ලබන සිත් ද මෙතෙහි කරනු. නැමීම ආදී කටයුතු ද මනාව මෙතෙහි කළ හැකි වේ. එසේ හෙයින් කායික ක්‍රියා ඉක්මන් නැත. සිත වහා වහා පවත්නේ යයි මෙතෙහි කිරීමෙන් තත්ත්වාකාරයෙන් දැන ගන්නේ වෙයි. කය ක්‍රියා කිරීමට ඕනෑ කරන සිත් ඉපදීමෙන් පසු ඒ ඒ සිතට අනුරූපව නැමීම, දිගහැරීම, හිඳීම, ආදී කායික ක්‍රියා කරන රූප උපදින්නේ යයි ද ප්‍රත්‍යක්ෂව දැන ගන්නේය.

ශීත හා උණසුම දැනීමේදී "ශීතලයි-ශීතලයි, රස්තෙයි-රස්තෙයි" කියා මෙතෙහි කරන්නේ ශීතල ද, උණසුම ද, ඉපදී එන ආකාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ වන්නේය. ආහාර ගැනීම මෙතෙහි කිරීමේදී කාය ශක්තිය වැඩිවන ආකාරය ද ප්‍රත්‍යක්ෂ වන්නේය.

පිම්බීම-හැකිලීම ආදී මෙතෙහි කරනු ලබන අරමුණ ද එක එකක් හිමවීමට අනතුරුව තවත් එක් එක් අරමුණු පරම්පරාවන් ගලා එන බැවින් එන එන අරමුණු වෙන වෙනම අතරක් නැර නිරතුරුව ම මෙතෙහි කරයි.

ඒ අතර බුද්ධ රූප, රහත් රූප ආදී නොයෙක් අරමුණුද ශරීරයේ කැසීම, දවීම, රිදීම, කැක්කුම ආදී නා නා වේදනා ද ඒවා මෙතෙහි කිරීමේදී ද එක එක නිමවීමටත් පෙරම, තවත් එක් එක් දේවල් පහළ වී එන බැවින්, පහළ වන පහළ වන දේ මාරුකොට නො කඩවා නිරතුරුව මෙතෙහි කරයි. මෙසේ එන එන අරමුණක් පාසා මෙතෙහි කරන බැවින් අරමුණ ඇති නිසා මෙතෙහි කිරීම සිදුවන බවද ප්‍රත්‍යක්ෂ වන්නේය.

තවද එබඳු කාලයේදී පිම්බීම-හැකිලීම් සියුම් බවට පත්ව නොදැනී යන බැවින් මෙතෙහි කිරීමට යමක් නැති නිසා මෙතෙහි නො කොට සිටිය හැකිය. එකල්හි මෙතෙහි කරමින් සිටි අරමුණ නැති බැවින් "මෙතෙහි කිරීමක්ද නැත්තේය යයි" අදහස් පහළවිය හැකිය.

මෙසේ පිම්බීම හැකිලීම් නොදැනී ගිය කල්හි "මෙතෙහි කිරීමක්ද නැත්තේ යයි" අදහස් පහළ විය හැකිය.

මෙසේ පිම්බීම හැකිලීම් නො දැනී ගිය කල්හි "හිඳිනවා-හැපෙනවා, හිඳිනවා-හැපෙනවා" යි මෙතෙහි කරන්න. හැපීම වනාහී තැන මාරු කරමින් මෙතෙහි කළ යුතුය. ඒ මෙසේය. "හිඳිනවා" යි මෙතෙහි කොට නිමවා දකුණු පස ආසනයේ ගැවී ඇති තැන අරමුණු කොට "හැපෙනවා" යි මෙතෙහි කරන්න.

නැවත "හිඳිනවා" යි මෙතෙහි කොට නිමවා වම් පස හැපෙන තැන අරමුණ කොට "හැපෙනවා" යි මෙතෙහි කරනු. මේ පිළිවෙලින් හැපීම් වාර හතරක්-පහක්- හයක් පමණ මාරුවෙන් මාරුවට මෙතෙහි කරන්න. තවද දැකීම. ඇසීම් ආදිය ද මෙතෙහි කරන ඇසත්, රූපයන් ඇති නිසා පෙනීම ඇති වේ. කණත්, ශබ්දයන් ඇති නිසා ඇසීම සිදුවේ. මේ පිළිවෙලින් මෙතෙහි කිරීමේදී ම ඉතා පැහැදිලි ස්වභාවය අවබෝධ වේ.

ඒ නිසා නමන්නට ඕනෑය. දිග හරින්නට ඕනෑයි. ආදිය සිතන සිත් ජාති ඇතිවන බැවින් නැමීම, දිග හැරීම ආදී ශාරීරික ක්‍රියා ජාති ඇති වන බවද වැටහෙන්නේය.

තවද ශිතල ගති උණුසුම් ගති ඇතිවන බැවින්, ශීතලෙන් හට ගන්නා නා නා රූප උණුසුමෙන් හටගන්නා නා නා රූප ඇති වන්නේ යයි ද, අනුභව කරන ආහාර පාන වර්ග ඇති බැවින් මේ රූප කය පවත්නේ යයි ද, පිම්බීම- හැකිලීම ආදී මෙතෙහි කළ යුතු අරමුණු ඇති බැවින් දකින අසන සිත් ජාති පහළ වන්නාහු යයි ද, ඇස, කණ ආදී නිග්‍රය රූප ඇති බැවින් දකින සිත්, අසන සිත් ආදිය පහළ වන්නේ යයි ද, පූර්ව, පූර්ව මෙතෙහි කරන විත්ත වෛතසික ධර්ම ඇති නිසා පසුව පසුව ආවර්ජනා කරන මෙතෙහි කරන නාම ධර්ම ඇති වන්නාහු යයි ද, පූර්ව කම් හේතුවෙන් මෙවැනි වේදනා ජාති හටගන්නාහු යයි ද, පූර්ව කම් හේතු ඇති බැවින් මේ නාම රූප පරම්පරාව ප්‍රතිසන්ධියේ පටන් නිරතුරුව පහළවන්නේ යයි ද මේ නාම රූප පරම්පරාව මවන යම්කිසි මැවුම්කාරයෙක් නැත්තේ යයි ද ඒ මේ නාම රූපයන් උපදවන හේතු ධර්ම ඇති බැවින් උපදින්නාහු යැයිද මේ ආදී වශයෙන් සත්‍ය ස්වභාවයන් ද වැටහීමට පටන් ගන්නේය. මෙබඳු වැටහීම් වනාහී බොහෝ වේලාවක් කල්පනා කිරීමෙන් වැටහෙන දේ නො වෙති. මෙතෙහි කිරීමෙන් ම මනාව වැටහෙන්නා වූ ඝෛෂික අවබෝධ

වන්නා වූ වැටහීම් ය. මේ වැටහීම් ද "වැටහෙනවා" "ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙනවා" "සිතෙනවා" යයි මෙතෙහි කොට මෙතෙහි කිරීම ම නිරතුරුව පැවැත්විය යුතුය.

දැන් මෙතෙහි කළ "නාම රූපයන් හේතු ඇතිව උපන් බව" අවබෝධ වූ කාලයේ අතීත භවයේ අතීත කාලයේදී ද මෙබඳු හේතු පහළ වූ බැවින් මෙබඳු නාම රූපයෝ ම ඇති වූවාහු යැයි ද අනාගත භවයේදී අනාගත කාලයේදී මෙබඳු හේතු පහළ වන බැවින් මෙබඳු නාම රූපයෝ පහළ වන්නාහු යයි ද සත්ත්වයෙකු පුද්ගලයෙකු නැත්තේ යයි ද, හේතු ධර්මයෝ පමණක් ඇත්තාහු යයි ද මෙසේ වැටහීම ඇති වන්නේය. මෙවැනි වැටහීම්ද මෙතෙහි කොට මෙතෙහි කිරීම ම නො නවත්වා කළ යුත්තේය.

මෙසේ මෙතෙහි කිරීමෙන්, වැටහීමෙන් නුවණ දියුණුවට පත් වූයේ අල්පග්‍රෑහ වූ ධර්ම ඥානය අඩු කෙනෙකුට නම් ස්වල්ප වශයෙන් ටික ටික වැටහීම් ඇති වේ. නුවණ වැඩිමට පත්වූයේ බහු ශ්‍රැත ධර්ම ඥානය ඇති කෙනෙකුට නම් බහුල වශයෙන් වැටහීම් පහළ වෙති. එසේ වුවත් වැටහීම් ගරු නො කොට මෙතෙහි කිරීම ම ගරු කොට පැවැත්විය යුත්තේය. නො නවත්වා මෙතෙහි කිරීමෙන් ම වනාහී ක්‍රමයෙන් ටික ටික වූවත් ඥානය වැඩිමට පත් වන්නේය. මෙතැනදී ස්වල්ප වශයෙන් මෙතෙහි කිරීමෙන් ද කටයුතු නිම වේ යයි ඒකාන්තයෙන් විශ්වාස කරනු.

සමාධි වැඩි දියුණුවට පත් වූ යෝගාවචරයන්ට වනාහී කැසීම, දූඵල, රිදීම, කැක්කුම, බර ගතිය, දැඩි ගතිය ආදී ඉවසිය නොහැකි නා නා වේදනා ජාති පහළ විය හැකිය. මෙතෙහි නො කර හැරියොත් ඒ වේදනාවෝ වහාම නැති වන්නාහ. මෙතෙහි කරත් කරත් ම නැවතත් ඇති වන්නාහ. මෙබඳු වේදනා, රෝග නොවෙති.

ධර්ම ස්වභාව වශයෙන් පහළවී දැනෙන වේදනා බව තීරණය කරනු, භය නො වන්න. ඒ වේදනාවට ම දැඩි ලෙස සිත පිහිටුවා මෙතෙහි කරනු. ඒකෙන් ටික හෙමින් හෙමින් ඒවා නැති වන්නාහ.

තවද නා නා විධ රූප සටහන් අරමුණු ඉදිරිපිට ඇසට පෙනෙන්නා සේ පැහැදිලිව පෙනෙන්නාහ. සවණක් සණ බුදුරැස් සහිත බබලන්නාවූ බුදුරජාණන් වහන්සේ වඩින්නා සේ ද අහසින් මහ සඟ පිරිස් වඩින්නා සේ ද බුද්ධ රූප. වෛතස ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් ඉදිරිපිට ඇත්තාක් මෙන් ද,

බොහෝ උපකාරීව සිටි හිතවතුන් එන්තාක් මෙන් ද, ගස්, ගල්-පර්වත-උයන්-සුදුවලා ඉදිරිපිට පෙනෙන්නාක් මෙන් ද, ඉදිමී ගිය මෘත ශරීර-ඇට සැකිළි තමා ඉදිරිපිට ඇත්තාක් මෙන් ද කුටිගෙවල් විහාර මන්දිර මිනිසුන් පදිංචි ගෙවල් තමා අභිමුඛයෙහි උස් පහත් ආකාරයෙන් ඔබ්බෙනාබ විසිරී ඇත්තාක් මෙන් ද තමාගේ ශරීරයේ කලවය, කෙණ්ඩය රතුපාටට කැබලි, කැබලිව වෙන් වෙන්ව එක් එක් ආකාරයෙන් ඇත්තාක් මෙන් ද, ශරීරයේ ඇටකටු, මස්පිඬු, නහර, අතුනු, හෘදයමාංශය ආදිය ඇසට පෙනෙන්නා සේ ද නරකාදිය දිව්‍ය ලෝක, නිරිසත්වයෝ, ප්‍රේතයෝ, දිව්‍යාංගනාවෝ, දිව්‍යරාජයෝ ඇසට පෙනෙන්නා සේ ද, මේ ආදී වශයෙන් නා නා ප්‍රකාර අරමුණු ජාති පහළ වී පෙනෙන්නාහ. විත්ත සමාධි ආනුභාව බලයෙන් නැමී ගත් සිතට පහළ වී දූනෙන ප්‍රඥප්ති අරමුණු බව ම දත යුතුය. ඇලුම් නො කරනු. බියපත් නො වනු. සිහිනෙන් දකින දේ මෙන් තේරුම් ගත යුතුය.

එසේ නමුත් ඒ අරමුණු දකින්නා වූ මනෝ විඥානය වනාහි විද්‍යාමාන වූ පරමාර්ථ ධර්මයකි. ඒ නිසා මෙතෙහි කරනු. මෙතෙහි කළේ නමුත් නො පැහැදිලි වූ සිත ප්‍රධාන කොට මෙතෙහි කිරීමට නො හැකි වන්නේය. ප්‍රකට වූ අරමුණ ම ප්‍රධාන කොට මෙතෙහි කළ හැකි වන්නේය. ඒ නිසා යම්කිසි අරමුණක් මනාව පෙනේද? ඒ අරමුණ ම දැඩිකොට "පෙනෙනවා පෙනෙනවා"යි එය නැතුව යනතුරු මෙතෙහි කරනු, පැන පැන හෝ කුඩා වෙවී හෝ නො පැහැදිලි වෙවී හෝ විසි වෙවී හෝ ඒවා අතුරුදහන් වී යන්නාහ. ඒ අරමුණු පෙනීමට ආරම්භ වූ තැන් පටන් සතර පස් වරක්, දහ දොළොස් වරක් මෙතෙහි කරනු. එය නැතිවී යන්නේය. ඤාණය දියුණුවට පත් වූ විට වරක් දෙකක් මෙතෙහි කිරීමෙන් ම අතුරුදහන් වී යන්නාහ. ඒ අරමුණු ගැන ඇලුම් කරන හෝ බියපත් වන සිත් තමා හට පහළ වූයේ නම් වහා ම අතුරුදහන් නො වන්නාහ. සිත නැමීගත් අරමුණක් වූයේ නම් එයට ආශා කරන බැවින් අතුරුදහන් නො වී පවතින්නේය. එනිසා සමාධිය මනාව වැඩෙන කල්හි එක එක අරමුණක් පාසා සිත ඇලුම් කිරීමෙන් වැළකීමට විශේෂයෙන් සිහිකටයුතුය. සිත යම් අරමුණකට නැමී ගත්තේ නම් ඒ සිත වහාම මෙතෙහි කොට නැති කළ යුතුයි.

ආතැම් පුද්ගලයෙකුට වනාහි විශේෂ අරමුණු නානාවිධ වේදනා නො පැමිණීමෙන් දිගින් දිගට මෙතෙහි කිරීමෙන් මැළිකමක් ඇති වේ. ඒ

මැළිකම "කම්මැලියි කම්මැලියි" කියා ඒ නැතිවන තුරු මෙතෙහි කොට හැකි කරනු. මේ උදයවා ඥාන අවස්ථාවේ විශේෂ අරමුණු, වේදනා ජාති, දකින්නට ලැබෙන පුද්ගලයා ද නො ලැබෙන පුද්ගලයා ද මෙතෙහි කිරීමක් පාසා, මෙතෙහි කරන්නාවූ අරමුණේ මුල, මැද, අග මනාව දකින්නේ වේ.

භාවනා ආරම්භයේ දී එක එක අරමුණු මෙතෙහි කිරීමේ දී පහළවන අත්‍ය අත්‍ය අරමුණු මාරු වෙවී මෙතෙහි කරමින් යයි. මුල් අරමුණ නැතිවී ගිය ආකාරය මනාව දැන නො ගනී. මේ උදය වය ඥාන අවස්ථාව වනාහි මෙතෙහි කරනු ලබන එක එක අරමුණ අතුරුදහන් වී යන සැටි දකිමින් අයුත් අයුත් අරමුණු මෙතෙහි කරයි. ඒ නිසා මෙතෙහි කරනු ලබන අරමුණේ මුල, මැද, අග ඉතා පහැදිලිව දකින්නේ වේ.

එකල්හි වනාහි ඉතාමත් යහපත් ව මෙතෙහි කිරීමේදී මෙතෙහි කිරීමක් පාසා ඇතිවන, ඇතිවන කෙනෙහි පහළ වී එන්නා වූ ද නැතිවන හැතිවන කෙනෙහි අතුරුදහන් වන්නා වූ ද අරමුණු ඉතා ම හොඳින් දැන ගන්නා බැවින් "අනිච්චං ඛයට්ඨනං" ඝෂය වන අර්ථයෙන් අනිත්‍යය, හුඬා අභාවනො අනිඬා ඇතිවී නැතිවී යන හෙයින්, අතුරුදහන් වී යන බැවින් අනිත්‍යය යයි වදාළ පෙළ අටුවා වචනයට අනුව, ගෙවී යන්නේය. අතුරුදහන් වී යන්නේ ය. අස්ථිර බවට යන්නේ ය. නැති බවට යන්නේ යයි අනිත්‍ය ලක්ෂණය අවබෝධ වන්නේ ය.

යදනිච්චං තං දුක්ඛං - අනිත්‍ය වූ දේ වනාහි දුකකි, දුක්ඛං භයට්ඨනං බියපත් විය යුතු අර්ථයෙන් දුකකි. උදයබබය පති පිළනනො දුක්ඛා ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පෙළෙන්නාවූ බැවින් දුක්ඛායී වදාළ පෙළ අටුවා වචනයට අනුව, නො දන්නා කමින් ආශා කරන්නේය. ආශා කළ යුතු කිසිවක් ම නැත්තේය. පහළ වී අතුරුදහන් වී යන්නේය. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පෙළෙන්නේය. කිසියම් ක්ෂණයක මරණයට යන්නේය. ක්ෂණයක් පාසා වහා වහා නැතිවන දුක් නිසා දුක්ක ම වන්නේය. යහපතක් නොමැත්තේ යයි ද වැටහීම් පහළවේ.

"දුක්ඛමදකඛි සලලතො, දුක්ඛ වතථුතාය දුක්ඛතො, රොගතො ගණ්ඨතො, සලලතො"

ආදී පෙළ අටුවා අනුව ඉවසා ගත නො හැකි නා නා විධ දුක් වේදනා මතුවී ප්‍රකට වී එන බැවින් "දුක්ම වන්නේය. යහපතක් නොවේම" යයි තුවණින් වටහා ගන්නේය.

යං දුක්ඛං තදනතතා- යමක් දුක් වේද, එය ආත්ම නො වන්නේ ය. අනතතා අසාරකටෙය්න - අසාර අර්ථ ඇති බැවින් මම කියා, ආත්මය කියා කෙනෙක් නොමැත්තේය. අවසවනනනනො අනතතාති - සවකීය වසයෙහි නො පවත්නා බැවින් "මම යැයි කියා ආත්මයක් නැතැයි" වදාළ පෙළ අටුවා වචනය අනුව නිදුක්ව සිටිය හැකි සමර්ථ කෙනෙක් නොමැත්තේය. දුකට ම පත්වන අසරණ, අනාථ ස්වභාව ම ආත්මය. ඉපදී වහා ම නිරුද්ධ වී යන තත්වයක් ඇත්තේය. කිසිවෙක් සිය කැමැත්තට අනුව නො පවත්නේය. නො ඉපදී සිටීම ද නො හැකිය. ඉපදී නො මැරී සිටීමටද නො හැකිය. ඉපදී නො මැරී සිටීමට ද නො සමත්ය. ස්ව වශයෙහි පවත්නා කෙනෙකු නොමැත්තේය. ස්වභාව ධර්ම වශයෙන් ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවත්නා අනාත්ම ධර්ම ස්වභාවය ම විද්‍යාමාන වේ යයි ද නුවණට වැටහේ. මෙබඳු වැටහීම් ද මෙතෙහි කොට පසු මු අරමුණ ම නිරතුරුව ම මෙතෙහි කරනු.

ප්‍රත්‍යක්ෂව දූත මෙතෙහි කළ අරමුණු අනිත්‍යය, දුක්ඛය, අනාත්මය යයි ත්‍රිලක්ෂණ ස්වභාව වැටහෙන කාලයේ ප්‍රත්‍යක්ෂව හමු නොවූ අරමුණු සියල්ල ද, මේ ධර්මයන් මෙන් ම අනිත්‍යය, දුක්ඛය, අනාත්මය, යයි නුවණින් වටහා ගන්නේය. මේ වැටහීම වනාහි ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥාන ඇසුරෙන් ලැබෙන්නා වූ අනුමාන ඥානය වේ. මෙබඳු අනුමාන වැටහීම වනාහි ප්‍රකාතියෙන් නුවණ අඩු පුද්ගලයාට ද ධර්ම ඥානය අඩු පුද්ගලයාට ද, වැටහීම් ගරු නො කොට මෙතෙහි කරන්නාට ද සුළු වශයෙන් වැටහෙන්නේය.

වැටහීම් ගැන ගරු කොට සලකන්නාට බහුල වශයෙන් ලැබෙන්නේය. ඇතැමෙක් මූලික භාවනා අරමුණු මෙතෙහි කිරීම අඩුකොට වැටහීම් අනුව මෙතෙහි කිරීම වැඩි වශයෙන් කරති. එසේ වැටහීම් අරමුණු මෙතෙහි කිරීම බහුල කළ හොත්, මූලික භාවනාව දියුණුවට නොමයන්නේය.

මේ ඥාණ අවස්ථාවේ වැටහී එන අරමුණු බහුලව නො ආවේ නමුත් මත්තෙහිදී ඥානයන්ට පැමිණ අවබෝධය යහපත්ව ලැබෙන්නේය. එනිසා වැටහී එන අනුමාන අරමුණු ගරු නොකරනු. ප්‍රධාන මූලික භාවනා අරමුණ ම ගරුකොට වැටහී එන අරමුණ ද ලැබෙන පරිදි මෙතෙහි කරනු.

අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම, ස්වභාව ලක්ෂණයන් වැටහීමට පත්වන කාලයේදී පහළ වී එන වෙනත් අරමුණු ගැන වැටහීමක් නො ලැබුනේ නමුත්, ප්‍රධාන අරමුණු නිරතුරුව ම මෙතෙහි කරයි. ඒ කාලයේ සිතෙහි

පහළ වන්නාවූ ශ්‍රද්ධාව ද, උත්සාහවත් කරන චිරිය ද, මෙතෙහි කරවන ස්මෘතිය ද එක් අරමුණෙහි පිහිටුවන සමාධිය ද ඇති තතු මනාව දකින්නා වූ ප්‍රඥාව ද යන මේ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයෝ පස්දෙන අඩු වැඩි නොවී සම බවට පත් වූ ක්ෂණයේදී මෙතෙහි කරමින් සිටි චිත්තය එක් වරට ම අහසට නැංගා සේ බර අඩු බවට පත්ව ඉතාමත් සැහැල්ලු, සංසුන් බවට පැමිණේ, මෙතෙහි කරනු ලබන නාම-රූප අරමුණු ද, ඉතාමත් පැහැදිලි ව පෙනෙන්නට වෙති. හුස්ම ගන්නා වරක් පාසා පිම්බීමේදී මතු මත්තට පිම්බීම් රැසක් සිදුවන බව දැනෙන්නට වේ.

හුස්ම හෙලන වාරයක් පාසා හැකිලීමේදී ද පිළිවෙලින් පසු පස්සට හැකිලීම් රාශියක් ව දැනෙන්නේය. නැමීම් දිග හැරීම් සෙලවීම් ආදියේදී ද ආරම්භයේ පටන් අවසානය තෙක් සිදුවීම් රැසක් පවත්නා බව මතු මත්තෙහි (දේශානන රොත්පනති) වශයෙන් පවත්නා බව වැටහෙන්නේය.

ගරීරයේ තැන තැන නාඩි වැටීම් වැනිවූ ද කුඩා, කුඩා ස්පර්ශ ද, එකින් එකට වේගයෙන් පරම්පරාවට පවත්නා සැටි දැනෙන්නේය. ඇතැම් කෙනෙකුට එවැනි අවස්ථාවේ දැඩි නොවූ කුඩා කුඩා කැසීම්, ඉදිකටු වලින් අනිත්තාක් වැනි එක් එක් වේදනා එකින් එකට පහළ වී එන්නාහ. බොහෝ සෙයින් එවැනි අවස්ථාවේ එන වේදනා ඉවසිය නොහැකි දේවල් නො වෙති. මෙවැනි ඉතා වේගයෙන් එන අරමුණු මෙතෙහි කිරීමේදී අරමුණු එක එක, නම් වශයෙන් ගෙන මෙතෙහි කළ හැකි නො වේ. සිහිනුවණින් "දූනෙනවා-දූනෙනවා"යි දැඩි කොට මෙතෙහි කළ යුතු වේ.

එනිසා මෙසේ ඉතා වේගයෙන් අරමුණු පහළවී එන විට ඒවායේ නමින් මෙතෙහි නො කරනු. "දූනෙනවා-දූනෙනවා"යි දැඩි ලෙස මෙතෙහි කරනු. නම ගෙන මෙතෙහි කිරීමට උත්සාහ නො කරනු. කළේ නමුත් සියල්ල පිළිවෙලින් මෙතෙහි කළ නො හැකිව වෙහෙසට පැමිණේ. එක එකක් නමින් මෙතෙහි කිරීමේදී අරමුණු හතලිහක් පනහක් පමණ වෙන් කොට දූත දූත මෙතෙහි කරමින් ගිය කල්හි ද කටයුතු නිම වේ. වරදක් නොමැත. සම්පූර්ණයෙන් සියල්ල නම් වලින් ගෙන මෙතෙහි කිරීමට උත්සාහ කළේ නම් වෙහෙසට පැමිණේ. එනිසා නමින් මෙතෙහි කරන්නේ නම් මධ්‍යම තත්වයෙන් මෙතෙහි කරන්න. එක් එක් වර මෙතෙහි කිරීමේදී අරමුණු සතරක්, පහක්, දහයක්, දොළහක් පමණ දූත ගත හැකි වන්නේය. පැහැදිලිව දූත ගැනීම ම ප්‍රධාන කරුණය. මෙබඳු අවස්ථාවේදී

මූලික භාවනා අරමුණ මෙතෙහි කිරීම නවත්වා සදොරෙහි එන එන අරමුණු පිළිවෙලින් දැඩිව සිහිය යොදා මෙතෙහි කරනු. මෙසේ මෙතෙහි කොට නිමවා මූලික භාවනා අරමුණු පුරුදු පිළිවෙලින් නො කඩවා මෙතෙහි කරනු.

ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවත්නා නාම-රූපයෝ ඇසිපිය හෙලන ඝණයක්, විදුලි කොටන ඝණයක් තරම් ඉතා කෙටි කාලයක අති බහුලව පෙනෙන්නට ලැබෙති. එසේ පෙනෙන්නාවූ නාම-රූප අරමුණු නුවණින් දැන දැන තදින් මෙතෙහි කෙරේ නම් එයින් නුවණ දියුණුවට පත්වූ කල්හි ඉපදී එන පිළිවෙලින් සියල්ල නිරවශේෂයෙන් විදර්ශනා ඤාණයෙන් දැනගත හැකි වන්නේය. එවිට මෙතෙහි කරන සිහිය ද ඉතාමත් උසස් බවට පැමිණේ. නාම රූප එක එක පහළ වී එන විට සිහිය එම අරමුණ වෙත පැන පැන පවත්නා සේ මෙතෙහි කරමින් පවතී. ඒ අරමුණද, සිහිය වෙත ඇදී එන්නාක් මෙන් පවතී.

විදර්ශනා කරන නුවණ ද, පහළ වී එන අරමුණු සියල්ල ම එකින් එක මිශ්‍ර නො කොට වෙන වෙන ම ඉතාමත් හොඳින් අවබෝධ කරන්නේ වෙයි. එනිසා භාවනා වඩන යෝග්‍යාවචරයා ද මෙබඳු අදහස් ඇති කරයි. "මේ නාම රූපයෝ වනාහි විත්‍රපටයක් සේ පවතී. ඔරලෝසුවක- යන්ත්‍රයක පවත්නා වේගවත් ශබ්ද පරම්පරාවක් සේ ඉතාමත් පැහැදිලි ව පවතී. මෙබඳු දැකීමේදී ද පිළිවෙලින් සියල්ල නුවණින් දැකගත හැකි වේ. මෙසේ දැන ගන්නා ලද්දට වඩා තවත් ගත යුත්තක් නොමැත. දතයුතු සියල්ල දැනගෙන අවසානය" යි කියා කල්පනා විය හැකිය. සිහිනෙන්වත් නො ලද විරූ අති විශේෂ සිහිනුවණ ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් ලබන ලද්දේ වෙයි.

තවද විදර්ශනා භාවනා බලයෙන් ස්වල්ප වශයෙන් හෝ බහුල වශයෙන් හෝ ආලෝකයන් මතු වී පහළ වන්නේය. මෙතෙහි කරන්නා වූ අරමුණ හා විදර්ශනාව ගැන පිනා යන්නා වූ ප්‍රීතියද ඉතා උසස්ව පහළ විය. ඒ ප්‍රීති වේගයෙන් ශරීරයේ රෝමෝද්ගමනය වීම, කිළිපොලා යෑම, සිරුර හිරිවැටීම ද, සිදුවෙයි. තොටිල්ලක පැද්දෙන්නා සේ ද, ඔත්විල්ලාවක පැද්දෙන්නා සේ, පවත් සලන්නා සේ ද, සීතල වන්නා සේ ද, ප්‍රීතිය සිරුරපුරා පැතිරෙයි.

ඇතැම් කෙනෙකුට මුලදී මෙසේ වලනාදිය ගැන සිතේ. "කැරකෙනවා, තිගැස්සෙනවා" යි අදහස් ඇතිවෙයි. සිතේ, කයේ සංසිදීම

වූ පස්සද්ධිය ද ඉතා හොඳින් පහළ වේ. ඒ පස්සද්ධි බලයෙන් ඉදිම, සිටීම සක්මන් කිරීම, සයනය කිරීම යන හතර ඉරියව්වේදී ම බොහෝ වේලාවක් සුවසේ වෙහෙසක් නොමැතිව භාවනා කළ හැකි වේ. තවද බර අඩු බව වූ "ලභ්‍යතා" ආදිය හේතුවෙන් ද, මුළු කය-සිත යන දෙක ම ඉතා නිරෝගී බවට පැමිණෙයි. බොහෝ වේලාවක් හිඳගෙන, වැතිරගෙන හෝ මෙතෙහි කරන්නේ නමුත් අතරක් නැර මනාව දැක දැක විදර්ශනා කළ හැකි වේ. රිදුමක්, කැක්කුමක්, රන්විමක් හෝ නො පැමිණෙයි. මෙතෙහි කරන සිත හා අරමුණ ඒකාබද්ධව යුගල, යුගලව පවත්නා සැටි පෙනේ. ස්වභාවයෙන්ම සිත සාප්‍ර බවට පත්වී සියලු පාපයෙන් විරමණය වනු කැමති වෙයි. ප්‍රසන්න බවට, පැහැදීම් බවට, පමුණුවන්නා වූ ශ්‍රද්ධාවද, පහළ වේ. දියුණුවට පත්වූ ඒ ශ්‍රද්ධා බලයෙන් සිත අතිශයින් ම ප්‍රසන්න වේ. සමහර විට මෙතෙහි කළ යුත්තක් නොමැතිව ඉතාමත් ප්‍රසන්න ඒක සන්තානයක් පමණක් ම ඇත්තාක් මෙන් දැනේ. "බුදුරජාණන් වහන්සේ සියල්ල අවබෝධ කළේය" යනු ඒකාන්ත සත්‍යයකැයිද, මේ නාම-රූප දෙක අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම යනු ද "ඒකාන්ත සත්‍යයකැ" යි පැහැදීම මුල්කොට ඇති මෙවැනි කල්පනා බොහෝ සේ පහළ වෙති. මෙතෙහි කිරීමෙන් පසු කල්පනාවට වැටී ඇතිවන, නැතිවන නාම- රූප ගැන අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම ස්වභාවයන් ම එකින් එකට මනාව දකිමින් අනුන්ටත් මේ ධර්මාවබෝධය දීමට බොහෝ සෙයින් සිත් පහළ වේ.

පසුබට නො වන්නා වූ ඉතා ම බලවත් බවට පත්වූ විරියය ද පහළ වන්නේය. ඉබේම වාගේ විදර්ශනා කිරීමේ සමතා ගුණයවූ විදර්ශනා උපේක්ෂාව ද ප්‍රකට වේ. විදර්ශනා කිරීමේ සැපවත් බව වූ සුඛ වේදනාවද, ඉතාමත් අධිකව පහළ වේ. එහෙයින්ම තමා ලත් සැපවත් බව අනුන්ටත් සම්පූර්ණයෙන් දීමට කැමැත්ත ඇතිවෙයි. ආලෝකය, සතිය, ඤාණය, ප්‍රීතිය, යනාදී විශේෂ ලාභ ගැන ආශ්වාදය කරන්නාවූ නිකාන්තිය ද, පහළ වේ. ඒ නිකාන්තිය නිසා භාවනා මනසිකාරය වැඩි වැඩියෙන් දියුණුවට පැමිණියේ යයි කල්පනා ඇති වෙයි.

වැඩි දියුණුවට පත්වූ මේ විදර්ශනා ආලෝක ආදිය ද ආශ්වාදනය නොකරනු. ඒවාද පහළ වේවී එන පිළිවෙලට "ආලෝකය, ආලෝකය" "සැපයි, වැටහෙයි. කල්පනාවෙයි, ප්‍රසන්නයි. ප්‍රීතිය, ආසයි" යනාදී වශයෙන් මනසිකාරය ම පැවැත්විය යුතුයි. ආලෝකය මෙතෙහි කරන්නේ නම්

"ආලෝකයක්, ආලෝකයක්" කියා නොපෙනී යනතුරු මෙනෙහි කරනු. පෙනීම මෙනෙහි කරන්නේ නම්" පෙනෙනවා, පෙනෙනවා "යයි මෙනෙහි කරනු. එසේ නමුත් ආලෝක ආදිය මුලදී පහළවී එන කල්හි මෙනෙහි කළ නො හැකිව එය ඇලුම් කරමින් සතුටු වෙයි. මෙනෙහි කළේ ද, සැපයත්, නිකාන්තියත් දෙක මතු වී එන බැවින් බොහෝ වේලාවක් නැති නොවී පවතියි. ඇලුම් නො කොට මෙනෙහි කිරීමෙන් ම අතුරුදහන් වෙති.

ආලෝකය අධිකව පහළවන යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට කොතෙක් මෙනෙහි කළත් අතුරුදහන් නොවෙති. එනිසා ආලෝක ආදිය ගරු නො කොට සිත-කය දෙකෙහි පහළවන ක්‍රියා මාත්‍රයන් ම ගරු කොට විදර්ශනා කරනු. ආලෝකයක් පහළ වූයේ යයි කල්පනා නොකරනු. කල්පනා නො කරන්නේ නම් ආලෝක මාත්‍රයෙහි ම නවතින්නේය. එසේ කල්පනාවක් හොදින් විදර්ශනා කරනු. ආලෝකය පමණක් නොව වැඩි දියුණුවට පත් වූ සමාධිය ගැනද සිත ආශාවෙන් නමාගන්නේ නම් අරමුණු වැඩි වැඩියෙන් පහළ වී එන්නාහ. මෙබඳු සිත් ඇලුම් ඇතිකිරීම වනාහි නො කළ යුතුයි. ඇල්මක් ඇතිවූයේ නම් තදින් ම විදර්ශනා කොට දුරුකළ යුතුය. ඇතැම් පුද්ගලයෙකුට ඇලුම් සහිත සිත් බහුලව පහළ නොවූවත් නො පැහැදිලි වූ ඡායා සෙවනැලි පින්තූර ආදී නා නා දේවල් රථයක ගමන් කරන්නෙකුට දෙපස පෙනෙමින් ඉකුත්වන දේවල් මෙන් එකින් එකට වේගයෙන් පහළ වී එන්නාහ. "පෙනෙනවා - පෙනෙනවා"යි මෙනෙහි කළේ නම් මෙනෙහි කිරීමක් පාසා ඒ ඒ අරමුණු දුරුවී යන්නාහ.

ඤාණය අඩු කාලයේදී පැහැදිලි වේවී පහළ වන්නාහ. "පෙනෙනවා, පෙනෙනවා"යි මෙනෙහි කිරීමේදී එක් එක් වරක් ම මෙනෙහි කිරීමෙන් ඒ ඒ අරමුණු එකින් එක පහළ වූ පමණකින් ම දුරුවී යති. නැවත නුපදනා පරිද්දෙන් ම සම්පූර්ණයෙන් ම නිරුද්ධ වෙති.

විදර්ශනා ආලෝක ආදියට ඇලුම් කරමින් බලා සිටීම නොමග යාමකි. විදර්ශනාව නිරන්තරයෙන් පැවැත්වීම නියම මාර්ගය යයි සලකා සිතේ, කයේ එකින් එකට පහළවී එන නාම-රූපයන් නො නැවතී නිරතුරුව මෙනෙහි කරන්නේ නම් විදර්ශනා ඥානයෙන් ඉතාමත් හොදින් අවබෝධය ඇති වේ. නාම-රූපයන්ගේ වහා වහා ඇතිවීම, නැතිවීම ඉතා පැහැදිලිව අවබෝධ වේ. මෙනෙහි කිරීමක් පාසාම"එකිණෙහි ම ඉපදී, එකිණෙහි ම නැතිවූයේ" යයි වැටහෙයි. පළමු, පළමු නාම - රූපයෝ පසු - පසු නාම

රූපයන් සමග මිශ්‍ර නොවෙත්, කොටස්, කොටස් සිඳී සිඳී නැති වෙත් යයි මනාව අවබෝධ වේ. එනිසා මෙනෙහි කිරීමක් පාසා අනිත්‍යය හෝ දුක්ඛය හෝ අනාත්මය කියා හෝ දැන දැන ධම් ස්වභාවය ම අවබෝධ කරයි.

එබඳු අවස්ථාවේදී ඇතැම් යෝගාවචරයෙක් හට බොහෝ වේලාවක් මෙනෙහි කරන්නේ නම් මෙතැන් පටන් "යහපත් බවක් නොමැත. ඵලේෂයක් නැතැ"යි සිතා වරින් වර භාවනා කිරීම නැවැත්වීමට සිතෙයි. එසේ සිතට අනුව වරින් වර නො නවත්වනු, වෙනදාට වඩා වැඩි වේලාවක් විදර්ශනා මනසිකාරය නො නවත්වා පවත්වනු.

භාවනා ඥානය මතු මත්තෙහි දියුණුවට පැමිණි විට මෙනෙහි කරනු ලබන ආරම්භණයන්ගේ උත්පාදකණය පැහැදිලිව නො පෙනී යයි. නැති වීමම භංගකණයම පෙනෙන්නට වෙයි. නිරෝධකණයම බල බලා සිටින්නේ වෙයි. මෙනෙහි කරන චිත්තය ද බිඳී බිඳී යන්නේ යයි වැටහේ. වැටහෙන ආකාරය-පිම්බීම මෙනෙහි කිරීමේදී එකින් එකට පිම්බීම් රැසක් පිළිවෙලින් බිඳී බිඳී යන්නේ යයි වැටහෙයි. ඒ දකින්නා වූ චිත්තය ද වහාම බිඳී යන්නේ යයි අවබෝධ වෙයි.

හැකිලෙනවා, හිඳිනවා, නමනවා, දිගහරිනවා, රිඳෙනවා යනාදී වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමේදී පළමුව අරමුණ ද දෙවනුව මෙනෙහි කළ සිත ද එසේම පෙර පසු නොවී බිඳී බිඳී යන්නේ යයි අවබෝධ වෙයි. සමහර පුද්ගලයකුට වනාහි පළමුව අරමුණ ද දෙවැනිව මෙනෙහි කරන සිත තෙවනුව නැවත ඒ වටහාගත් සිතද, යන තුනක් තුනක් ම පෙර පසු නොවී බිඳී යන්නාහ, යි විශේෂයෙන් අවබෝධවෙයි. එසේ වුවද අරමුණ හා මෙනෙහි කරන සිත ද යන දෙක පමණක් පෙර පසු නොවී යුගල යුගලව බිඳී බිඳී යන්නේ යයි පැහැදිලි ව අවබෝධ වේ නම් එපමණක් සෑහෙන බව දැනගත යුතුයි.

අරමුණ හා මෙනෙහි කරන සිත ද යුගල යුගලව බිඳී බිඳී යාමට නිරන්තරයෙන් මෙනෙහි කළ හැකි තත්ත්වයට දියුණු වූ කල්හි කය, හිස, අත, පය ආදී සංඛාර නිමිති, සණ ප්‍රඥප්ති, ද්‍රව්‍ය-පුද්ගල සටහන් නො වැටහී එකින් එකට බිඳී බිඳී යන ස්වාභාවය ම මෙනෙහි වෙමින් අවබෝධ වේ. ඒනිසා සමහර පුද්ගලයෙක් හට මේ භංග ඤාණය පහළවන කල්හි මෙනෙහි කිරීමෙන් පලක් නැතැයි ද නිකරුනේ සිටීමක් යයි ද යහපත්

බවක් නැතැයි ද අදහස් වෙයි. එසේ අදහස් නො කළ යුතුයි. සිත වනාහි ගෝචරකොට ඇත්තා වූ සංස්කාර නිමිති, සෂ ප්‍රඥප්ති හා ද්‍රව්‍යයන් කෙරෙහි රමණය කරන්නේ වෙයි. ඒ ප්‍රඥප්ති අරමුණු පෙර සේ නො ලැබෙන නිසා සැහිමක් ඇති නො වේ. නො ඇල්මක් ඇති වේ. භංග ඥානය වැඩිමට පත්වීමෙන් එසේ වැටහීම ඇති වෙයි. භාවනාව ළදරු අවස්ථාවේ පෙනීම, ඇසීම, දැනීම පුද්ගල සටහන් ආදී ප්‍රඥප්ති අරමුණු පළමු කොට ප්‍රකට වෙති. මේ භංග ඥානය දියුණුවට පත්වීමේ දී එකින් එකට නිරුද්ධ වන්නා වූ නාම -රූප ස්වභාවය ම පළමුව ප්‍රකට වේ. නැතිවන්නේය. අතුරුදහන් වන්නේය. අහෝසි වන්නේය යයි විදර්ශනා වශයෙන් අවබෝධ කර ගන්නා වූ ඥානය පළමුකොට පහළ වෙයි. නැවත නැවතත් කල්පනා කරන්නේ නම් පුද්ගල සටහන් ආදී ප්‍රඥප්තිය දැන ගැනීමට හැකි වෙයි. කල්පනා නො කොට මනසිකාරය ම නිරන්තරයෙන් මෙනෙහි කරන්නේ නම්, ප්‍රඥප්ති අරමුණු මිශ්‍ර නො වී ප්‍රකට නො වී නිරුද්ධ වන්නා වූ පරමාර්ථ ස්වභාවයෙහි ම පිහිටන්නේය. එනිසා " ප්‍රඥප්තිය මතු වූයේ නම්, පරමාර්ථය සැඟවේ. පරමාර්ථය මතු වූයේ නම් ප්‍රඥප්තිය සැඟවේ යයි" කියන පණ්ඩිත වචනය ඒකාන්ත සත්‍ය බව අවබෝධ වෙති.

මනසිකාරය බොහෝ සෙයින් දියුණු කල්හි පළමු මෙනෙහි කිරීම හා පසුව මෙනෙහි කිරීම අතර දුරස්තයක් අන්තරයක් ඇතැයි ද සිතේ, පැහැදිලි වේ. ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානය ඉතාමත් සීඝ්‍රව වැඩෙමින් පවත්නා බැවින් පෙර පසු විචිත්තේ අතරයෙහි වූ භවාංග සිත් කාලය වැටහීම බව දැනගත යුතුය. නැමීමට දිගහැරීමට සිත සිත මෙනෙහි කොට දැනගත් නිසා ඒ සිත නිරුද්ධ වී ගිය බැවින් වහාම නැමීමට දිගහැරීමට නො හැකි වෙයි. වැඩි වේලාවකින් පසුව හැකිවෙයි. එසේ වනුයේ මෙනෙහි කරන විදර්ශනා ඥානය ඉතා යහපත්ව සීඝ්‍රව පවත්නා බැවිනි. මෙබඳු කාලයෙහි මූලික භාවනා අරමුණ ස්වල්ප වේලාවක් මෙනෙහි කිරීම නවත්වා සදොරෙහි ප්‍රකට වන්නා වූ නාම-රූප ස්වභාවයන් ද පතුරුවා මෙනෙහි කරන්න.

පතුරුවා මෙනෙහි කරන ආකාරය

පිම්බෙනවා - හැකිලෙනවා - හිඳිනවා ආදී වශයෙන් පෙර ලෙස මෙනෙහි කොට නුවණ වැඩි දියුණු වූ කල්හි මුළු සිරුරෙහි පැහැදිලි වන්නා වූ හැපිම්-දැනීම් සියල්ල ද ඇසීම, පෙනීම ආදිය ද පහළ වී යන පිළිවෙලින් මෙනෙහි කිරීමේදී නො පැහැදිලි වීමක් හෝ සිත විසිරී යාමක්

හෝ වෙහෙසක් හෝ ඇති වේ නම් පිම්බීම-හැකිලීම-හිඳීම ආදී පෙර ඉරුදු අරමුණ ම නැවත මෙනෙහි කරනු. නැවතත් නුවණ යහපත් වූ විට හැවන ද පහළවන, පහළවන අරමුණු ගෙන එසේ ම පතුරුවා මෙනෙහි කරනු. මේ නය ක්‍රමයෙන් වරින් වර පතුරුවා මෙනෙහි කළ යුතුයි. අනුපිළිවෙලින් තොරව පතුරුවා පතුරුවා යහතින් මෙනෙහි කළ හැකි කල්හි බොහෝ වේලාවක් මෙනෙහි නො කළේ නමුත් ඇසෙන ශබ්ද පෙර පසු නොවී කොටස, කොටස වහා වහා නැති වේවී යන්නේ යයි ප්‍රත්‍යක්ෂ වේ. පෙනෙන පෙනෙන සියල්ල ද, එකින් එකට නිරුද්ධ වේ යැයි අවබෝධ වේ. එය "යථා භූත ඤාණයයි".

ඇතැම් යෝගාවචරයෙක් හට හොඳ හැටි බලා සිටියත් හැම අරමුණම පැහැදිලිව නොපෙනී එකින් එකට පහළවීම ම පැහැදිලිවන බැවින් හොඳ හැටි නොපෙනේ. "ඇස දුබලයි" අන්ධකාරයක් ඇතිවූවා'යි සිතවේ. ඇසේ දුබලකමක් හෝ අන්ධකාරයක් හෝ නොවෙයි. ස්වභාව ධර්ම වශයෙන් පළමු පෙනීම හා පසුව පෙනීම අතර වටහාගත් විදර්ශනා ඥානයට යහතින්ම අවබෝධ වන බැවින් ප්‍රඥප්ති අරමුණු නොපෙනී ඇති සැටියෙන් දැකීමකි.

එබඳු කාලයෙහි මෙනෙහි නොකොට "ටිකක් නවතිමි" යි නැවතුවෙන් හමුත් නාම-රූප සංස්කාරයෝ පෙනෙමින් ම, මෙනෙහි වෙමින් ම පහළවෙමින් පවතී. ඒ සංස්කාරයන් ඉබේ ම නුවණට අසුවේ. ඒනිසා නිදා ගත්තේ ද නින්ද නොයා රැ දහවල් සුවසේ ඉකුත් වේ. නින්ද නො යාම ගැන කණගාටු නො වෙනු. ඉන් අයහපතක්, රෝගයක්, ආබාධයක් හට නො ගනී. නො කඩවා මෙනෙහි කරනු. මේ නුවණ ඉතා දියුණුවට පත්වූ කල්හි මෙනෙහි කරන සිත අරමුණකට පැන පැන යමින් පවත්නා සැටි ද අවබෝධ වේ.

අරමුණ හා මෙනෙහි කරන සිත නිරන්තරයෙන් එකවරට නිරුද්ධ වී යාම මනාව අවබෝධ වන අවධියේ දී මෙබඳු ආවර්ජනා අදහස් පහළ වේ. ඇසිපිය හෙලන ක්ෂණයක්, විදුලිය කොටන ක්ෂණයක් තරම්වත් නො හැවති අනිත්‍යයට යන්නාහයි ද මෙනෙහි නොකර සිටියා වූ කාලයේ ද, දැන්මෙන් නිරුද්ධ බවට ගියහ. මත්තෙහින් දැන්මෙන් නිරුද්ධ බවට යන්නාහ යයිද අදහස් වේ. ඒ අදහස්ද දැඩිව මෙනෙහි කරනු.

තවද මනසිකාරයන්ට අතරෙහි, අතරෙහි බියජනක අදහස් ද, පහළ වේ. ඒ මෙසේය. නොදැනීම හේතුවෙන් ම ලොව ඇලීම ඇතිවේ. එක එක

නැති වේවි යාම ම වහා වහා පවත්නා බැවින් සංස්කාරයෝ බිය ජනකයෝ ය. ඔවුන්ගේ බිඳෙන, බිඳෙන කවර හෝ ඝෂණයකදී මරණයට පත්වන්නේ ය. මේ භවයේ පළමුවෙන් ම ඉපදීම ද භයානකය. නිරන්තරයෙන්, අතරක් නො හැර ම බිඳි-බිඳි පවත්නා මොවුන්ගේ පුන පුනා ඉපදීම ද භය ජනක ය. සත්ත්වයෙක්-ද්‍රව්‍යයක් ද නොමැතිව සත්ත්ව-ද්‍රව්‍යයක් ඇත්තා සේ පහළ වී පෙනීම ද භයානක ය. දුකක් ම වූ මොවුන් සැපවත් කිරීම සඳහා මෙසේ උත්සාහ ගැනීම ද මොවුන් මතු මත්තෙහි ජීවත් කරවීම ද භය ජනක ය. මතු භවයක ඉපදීම ද මේ බිඳෙන ධර්මයන් ම මතු භවයන්හි ඉපදීමත් භයානක ය. ජරාව, ව්‍යාධිය, මරණය, ශෝක වීම, හැඬීම, වැළපීම හා අධික ලෙස විත්ත වේදනා වීම නම් වූ උපායාසය ද භය ජනක යයි අදහස් පහළ වේ. මේ අදහස් සිත සිතා නො සිට දැඩිව සිහිය යොදා මෙනෙහි කරනු. එවිට යෝගාවචරයාගේ සිත අසරණ අනාථ බවට පත්වුවෙකුගේ මෙන් පවතී. පැහැදිළි බිඳි බිඳි යන්නා වූ නාම-රූපයන් භය දෙන්නවුන් සේ වැටහේ. සතුවුවිය යුත්තක් නැති බවද වැටහේ. කණගාටුව හා කළකිරීමක් ඇති වේ. සිත කලකිරවා නො ගනු. ධර්ම ස්වභාවයෙන් ඥානයාගේ දියුණුවට පැමිණීමකි. බිය විය යුතු ධර්මයන් විදසුන් නුවණින් දැනගෙන උපෙක්‍ෂා විත්තයේ දුකක් කණගාටුවක් නොමැතිව මධ්‍යස්ථ බවට පැමිණේ. එන එන අදහස් ද මෙනෙහි කොට එන එන පරිදි නිරතුරුව ම මෙනෙහි කරන්නේ නම් වැඩිවේලා නොගොස් වහාම අතුරුදහන් වී යන්නාහ. එසේ වුවද මෙනෙහි නො කොට බොහෝ වේලාවක් අදහස් පහළකරමින් සිටියේ නම් දොම්නස ඇතිවී නැවත භය ම පහළ වේ මෙසේ නැවත නැවත භය පහළවීම් විදර්ශනා ඥානය නො වේ. එනිසා දොම්නස් කණගාටු ඇති නො කොට පහළවන අදහස් නො කඩවා මෙනෙහි කරනු.

තවද මෙනෙහි කරන අතරේදී ආදීනව වැටහීමෙන් මතු වී එන ආවර්ජනා ඇත. එම අදහස් මෙනෙහි කරන්නේ මෙසේය. මේ නාම - රූපයෝ වනාහී වහා වහා බිඳී බිඳී අනිත්‍ය බවට යාම ද යහපතක් නොවේ. මේ ආත්මභාවයේ මුලින් ඉපදීමත් යහපතක් නො වේ. නිමාවක් නොමැතිව නිරන්තරයෙන් ඇතිවීමද, යහපතක් නො වේ. සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් ද්‍රව්‍යයක් නොමැතිව ම සත්ත්ව පුද්ගල ද්‍රව්‍යයන් ලෙස පහළ වී ඒමත් යහපත් නො වේ. සැපවත් වීම සඳහා උත්සාහ කිරීමද යහපතක් නො වේ. මතු භවයක ඉපදීමට විමන් සුවයක් නො වේ. ජරා, ව්‍යාධි, මරණ, ශෝක,

හැඬීම, වැළපීම, අධික සිත් නැවුල් වීමත් යහපත් නො වේය. සියල්ලම දුක් ගොඩකි. මේ අදහස් ආවර්ජනා නුවණින් මෙනෙහි කරනු. එවිට මෙනෙහි කරනු ලබන නාම -රූප හා මෙනෙහි කරන විත්ත වෛතසිකයන් ද ඉභාමත් ඖදාරික යයි කටුක, කර්කශයයි ද අදහස් ඇති වේ. කිසිවක් ම භ්‍යාබවක්, මිහිරි බවක් නැතැයිද අදහස් වේ. ඇතිවීම- නැතිවීම සමඟ පිළිකුල් කළයුතු අසුභයක් යයි ද අදහස් ඇතිවේ. මුළු කය ම පුති බව, අපවිත්‍ර, ජරා, ජීවි බව ඇත්තෙකැයි ද අදහස් වේ. සිසුයෙන්ම බිඳෙන සුලු ශයි වැටහේ.

ඒ අවධියේදී නාම-රූපයන් ඉපදී එන අයුරෙන් මෙනෙහි කළේ භවුන් යෝගාවචරයාගේ සිත ඒ නාම - රූපයන්හි ඇල්මක් නොකරයි. මහසිකාරයක් පාසා ම නාම- රූපයන්ගේ නැතිවීම වෙන් වෙන් වශයෙන් දැක දැක විදර්ශනාව හොඳින් පැවැත්වූයේ නමුත් පෙර ම මෙන් සතුටක් ඇති නො වේ. නිබ්බිදාව ම-කළකිරීම ම ඇතිවේ. එනිසා මෙනෙහි නො කරනු කැමැත්තක් මෙන්- උදාසීන වූවාක් මෙන් සිටී, එහෙත් මෙනෙහි නො කර සිටිය නො හැකි වේ. මෙනෙහි කරමින් ම සිටී. උපමාවක්:- අසුච්චි, මඩ ආදියෙන් අපවිත්‍ර වූ මාර්ගයක, අත් යාහැකි මඟක් නැති නම් පියවරක් පාසා ම පිළිකුල්ව යන්නාක් මෙනි. ගමන් නො කර නො සිටිය හැකි ද වේ. ගමන් කරන්නට ම සිදුවේ. මෙයද එබඳුය. එවිට මිනිස් ලෝකය ගැන කල්පනා වූයේ නම් ඝෂණයක් පාසා බිඳී බිඳී යන නාම - රූපයන් හැර වෙන කිසිවක් නොමැති බව දන්නා බැවින් කිසියම් මනුෂ්‍යත්වයක් ගැන කිසියම් ස්ත්‍රී, පුරුෂ තත්ත්වයක් ගැන හෝ කිසියම් රජ බවක්, සිටු බවක් ගැන හෝ අභිරතියක්- ඇල්මක් නො දකී. කළකිරීම භ්‍යාබව වූ ම අදහස් පහළ වේ. දිව්‍යලෝක, බ්‍රහ්මලෝක ගැන හෝ ආවර්ජනා ඝෂණ ද? එසේම ස්වභාවය වටහා ගත් බැවින් නිර්වේදය ම කළකිරීම ම ඇති වේ.

කළකිරීම ඇති වූ බැවින් මෙනෙහි කිරීමක් පාසා ම සිත මෙනෙහි කරනු ලබන නාම - රූප සංස්කාරයන් කෙරෙන් දුටුගොස් මිඳි යාමට මෙන් අදහස් ඇති වේ. දැකීම, ඇසීම, හැපීම, ආවර්ජනා කිරීම, හිඳීම, හැගීම, නැමීම, දිග හැරීම, මෙනෙහි කිරීම, ආදී මේවා කිසි සුභයක් නොමැත්තේය. මේ සියල්ල ඉවත් කිරීමක් වේ නම් යහපතකි. මේවා නැති කැනකට මිඳියාමට ඇත්නම් මැනවයි යනාදි වශයෙන්ද සංස්කාරයන්

කෙරෙන්න මිදීමට කැමති අදහස් ඇති වේ. එවැනි අදහස් ද සිතමින් පමණක් නො සිට විදර්ශනා කරනු.

“මේ නාම-රූපයන්ගෙන් සම්පූර්ණයෙන් මිදියාම පිණිස කුමක් කරන්නෙමිද” යි මෙනෙහි කරන කල්හිද. අසුභයක් අයහපතක් බව ම ඇති වේ යයි කල්පනා වේ. අයහපත් යන තීරණයට ද, පැමිණේ, මේ සියල්ල මෙනෙහි නො කොට සිටීම යහපතක් යයි ද අදහස් වේ. ඒ අදහස් ද මෙනෙහි කරනු.

ඇතැම් කෙනෙක් වනාහි එබඳු අදහස් ලැබෙන පරිද්දෙන් මෙනෙහි නො කර හරිත්. මෙනෙහි නො කර හැරියේ නමුදු දකිම, ඇසීම, පිම්බීම, හැකිලීම. හිඳීම, නැමීම, දිග හැරීම, සිටීම ආදී නාම-රූප සමූහය නො නවත්වා ඉපදී ඉපදී පහළ වනු ම ඇත. මෙනෙහි කරන්නාවූ විදර්ශනා බලයෙන් ප්‍රකට නො වී නො සිටී. ප්‍රකට වෙමින් පහළ වන්නේ ම වෙයි. ප්‍රකට වන්නාවූ ඒ නාම -රූපයන් විදර්ශනා කිරීම ද ඉබේ ම නො කඩවා පවතී. එනිසා මෙබඳු වැටහීම් ස්වභාව ඇතිවේ. මෙනෙහි නො කෙළේ නමුදු නාම රූපයෝ ඉපදී ඉපදී පහළ වන්නාහ. ප්‍රකට වීමද, ඇත්තේ ම ය, විදර්ශනාවෙන් දැනීම ද නිරතුරුව ම දැන ගැනීමට පැමිණෙති, එනිසා මෙනෙහි නොකර සිටීමෙන් මේ නාම-රූපයන් කෙරෙන්න මිදීමක් නො වන්නේ ය. මේවා ඉවත දැමීමක් අතහැර දැමීමක් නො වන්නේ ය. පිළිවෙලින් මෙනෙහි කොට අනිත්‍ය - දුකඩ - අනාත්ම බව හොඳහැටි අවබෝධ වීමෙන් මේවාට ගරු නො කොට මධ්‍යස්ථ විය හැකිය. මොවුන්ගේ නිරෝධය වූ නිර්වාණය ද අවබෝධ කළ හැකිය. ඒ කාලයේ ම ඉතාමත් ශාන්ත බවට, නිවීම බවට, සැනසීම් බවට යන්නේ යයි සත්‍යය වැටහීමෙන් මෙනෙහි කිරීම ම නැවතත් කරන්නේය. දැනුම අඩු පුද්ගලයෝද, ගුරු උපදේශ අනුව සත්‍ය වටහා ගෙන නැවතත් මෙනෙහි කරන්නාහ.

මෙසේ පෙර පරිද්දෙන් නැවත මෙනෙහි කොට නුවණ දියුණු කල්හි ඇතැම් පුද්ගලයකුට ඉවසිය නො හැකි බොහෝ වේදනාවෝ පහළ වෙති. සිත දුබල නො කරගනු. දුකඩතො- දුක් වශයෙන්, රොගතො-රෝග වශයෙන් ගණ්ඩතො - ගඩුවක් වශයෙන්, සලලතො- උල් වශයෙන්, අසතො - පාප වශයෙන්, ආධාධතො - පීඩාවක් වශයෙන් යනාදී වදාළ පෙල වචනයට අනුව දුකක් මෙන්. රෝගයක් මෙන්ද, පහල වෙවී දැනීම, දුක්බල ක්‍ෂණය විශේෂයෙන් පැහැදිලි වීමකි. සම්පූර්ණයෙන් අතුරුදහන් වනතුරු මෙනෙහි කරනු.

මෙබඳු බලවත් දුක් වේදනා මතු නො වුවත්, අනිත්‍ය, දුක්බ, අනාත්ම ලක්ෂණ 40 අතුරෙන් එක එක සුදුසු පරිද්දෙන් මෙනෙහි කිරීමක් පාසා ප්‍රකට වෙති. මෙසේ ප්‍රකට ව වික්ෂේපයක් නොමැති ව මනා ව මෙනෙහි කළේ නමුදු යෝගාවචරයා වනාහි මෙනෙහි කිරීම හරි නැතැයි කියා ම අදහස් කරයි. අරමුණ හා මෙනෙහි කිරීමේ සිත හොඳ හැටි නො ගැළපී ඇති වෙවී නැති වෙවී පවතී යයි ද අදහස් වෙයි. මේ වනාහි නාම-රූපයන්ගේ අනිත්‍ය, දුක්බ, අනාත්ම ලක්ෂණ වෙන් වෙන්ව අවබෝධ කර ගැනීම නිසා සැහීමකට පත් නො වීමකි. මෙසේ සැහීමකට පත් නොවූ ආවේණික නාම නාම විධි වෙනස් කිරීම් ගැන සිත් වේ. හිඳගෙන භාවනා කිරීමෙන් හරි නැතැයි සිතා සක්මන් කිරීමට සිත් වෙයි. ඇවිදීමෙන් භාවනා කළේ නම් හරි නැතැයි සිතා වාඩි වීමට සිතෙයි. නැවතත් හරි නැතැයි සිතා අත් පා වෙනස් කිරීමට සිතෙයි. වරක් සයනය කිරීමට ද, හාත්සිවීමට ද සිතෙයි. මෙසේ ඉරියව් අත් පා ආදිය මාරු කරමින්, වෙනස් කරමින් මෙනෙහි කළේ නමුදු කිසිම ආකාරයකින් කවර ඉරියව්වකින් වත් වැඩි වේලාවක් භාවනා කළ නො හැකි වේ. වහ වහා වෙනස් කරන්නේ ම වේ. පසු බට නො වෙනු. සිත දුර්වල කර නොගනු.

නාම-රූප සංස්කාරයන් ආශ්වාදනය කිරීමක් නැතිව භක්ත්වාකාරයෙන් අවබෝධ කරගත් බැවින්ද සංස්කාරෝපේක්ෂා ඥානය මෙන් මධ්‍යස්ථය මෙනෙහි නොවන බැවින් ද, මෙනෙහි කිරීම - භාවනාව ශ්‍රීතපත් බවට පැමිණියේ නමුදු “යහපත් නැතැයි” “හරි නැතැයි” වැටහීමෙන් සැහීමකට තෘප්තියකට පත් නො වීම කි. මාරුකිරීමක් වෙනස් කිරීමක් භොමැතිව එකම ඉරියව්වෙන් යුතුව වැඩි වේලාවක් භාවනා කිරීමට උත්සාහවත්ත වෙනු. වැඩි වේලාවක් නො ගොස් භාවනාව හොඳට කරගත හැකි වන්නේය. නො පසුබට ව මනා ව මෙනෙහි කරන්නේ නම් භාවනා සිත එකින් එකට ගැළපී පැහැදී එන්නේය. අවසානයේදී වැටහීම වශයෙන් පැමිණි අදහස් සියල්ල නැති වී යන්නේය.

සංස්කාරයන් ගැන විශේෂ ව්‍යාපාර කිරීමක් නොමැති ව මධ්‍යස්ථ ව භාවනා කළ හැකි තත්ත්වයට සංඛාරෝපේක්ෂා ඥානය වැඩීමට පත්වූ කල්හි මෙනෙහි කරන සිත ඉතාමත් ප්‍රසන්න බවට පැමිණෙයි. ඉතාමත් සියුම් බවට පැමිණෙයි. මෙසේ දියුණුවට පැමිණි කල්හි ඉබේ ම අවබෝධ වෙවී පවත්නේ යයි වැටහෙයි. ඉතාමත්ම සියුම් බවට පැමිණියාවූ නාම-

රූප රාශියද විශේෂ ව්‍යාපාර නොමැතිව ම අවබෝධ වේවි පවතියි. අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම ස්වභාවයන් ගැන ද වැඩි කල්පනා කිරීමක් ඇති නො වේ. ප්‍රකට වශයෙන් වැටහී, වැටහී පවතී, බොහෝ මෙනෙහි කරන්නේ නම් මුළු ශරීරය අතුරුදහන්වී කුඩා ස්පර්ශයෝ ම එකින් එකට වැටහෙමින් පවතී. පුළුන් රොදක් හැපෙන්නාක් වැනි වූ ද, ඉතාමත් සියුම් වූ ස්පර්ශයන් පහළ වී දූනෙති. සමහරවිට ශරීරය අවට-හාත්පසින් ම සියුම් වූ කුඩා ස්පර්ශයන් පහළ වී සියල්ල ම එකවරට ඉතා හොඳින් අරමුණු වෙති. සමහරවිට සිත කය අහසට පැන නැගින්නාක් මෙන් ද දූනේ. ඇතැම් විට මෙනෙහි කරනු ලබන අරමුණු ඉතා කුඩා බවට පැමිණ ඉතා ශාන්ත ආකාරයෙන් මෙනෙහි වේ. ඇතැම් විට පිම්බීම-හැකිළීම-හැපීම-ඇසීම ආදිය සහ මුළු කයම නැතිවී, සිත පමණක් ඇති වෙමින් පවත්නා සැටි මෙනෙහි වේ. ශරීරයෙහි සියුම් දියබිඳු ඉසින්නාක් මෙන් ප්‍රීතියද පහළ වේ. සංසිද්ධි ලක්ෂණ ඇති පස්සද්ධිය පහළවීම ද දූනේ. වලාකුළු නැති අවකාශය සේ ඉතා පිරිසිදු ආලෝකය ද පහළ වේ. මේ විශේෂ වැටහීම් පහළ වීමෙන් පෙරදී මෙන් අධික සන්තෝෂයක් හට නො ගනී. එහෙත් විදර්ශනා නිකාන්තිය (සියුම් ආශාව) නම් පහළ වේ. එම නිකාන්තිය ද මෙනෙහි කරනු, ප්‍රීති, පස්සද්ධි, ආලෝක ආදිය ද මෙනෙහි කරනු. මෙනෙහි කිරීමෙන් නැති නොවූවේ නම් ඒවා ගැන උපෙක්ෂකව මධ්‍යස්ථව එන එන අරමුණු මෙනෙහි කරමින් ගත කරනු.

මේ සංඛාරඋපෙක්ඛා ඤාණ අවස්ථාවේදී මෙනෙහි කරනු ලබන අරමුණු සියල්ල හා මෙනෙහි කරන සිත් සියල්ලද "මම නො වේ" "මගේ නො වේ" යයි ද අන්කෙනෙකු නො වේ ය - අන් කෙනෙකුගේ නො වේ යයිද සංස්කාර ධර්ම මාත්‍රයක් ම යයි ද, සංස්කාර ධර්මයෝ සංස්කාර ධර්මයන් විදර්ශනා කරත් යයි ද, මෙබඳු අවබෝධයක්, වැටහීමක් පැහැදිලි ව වැටහේ. මෙනෙහි කිරීම ඉතා රසවත් දෙයක් මෙන්, ඉතා යහපත් ම යයි වැටහේ. කොතෙක් කලක් මෙනෙහි කොටත් සැහීමක්, ඇතිවීමක් නො වෙ යි. කැක්කුම් -වේදනා මහන්සි රිදුම් හා කැසීම් ආදී දුක් වේදනා සියල්ල සංසිද්ධි ඇත. එනිසා ඉරියවු ද බොහෝ වේලාවක් පවත්වයි. වාඩි වී හෝ හාන්සි වී හෝ එක එක ඉරියවුවෙන් මෙනෙහි කරන්නේ නම් පැය දෙක, තුන තරම් කාලය ගත වුවද, මහන්සියක් නො දූනේ. බොහෝ වේලාවක් ගියේ ද, වේලාව ගත වූ බව නො දූනේ. ටිකවේලාවක්-මොහොතක් භාවනා කරන්නෙමි යි සිතා භාවනා පටන්ගත්තේ නමුත් පැය දෙක

භූතක් කාලය ගත වෙයි. ඒ කාලයේදී ද පටන්ගත් වේලාවේ සිටි කය-භීස අතපය ආදිය පිහිටුවා ගත් ආකාරයෙන් වෙනස් නො වී පවතියි. සමහර විට බර අඩු බවට පැමිණ මෙනෙහි කිරීම ඉතා සැපවත් තත්ත්වයට පැමිණෙයි. එවිට "කුමක් වේදෝ" යයි බියක් වැනි සැකයක් ඇතිවෙයි. ඒ බිය සැකය මෙනෙහි කරනු. ධර්මයෝ ප්‍රකටව එහි "හොඳ හැටි එහි" යි කියාද කල්පනාවේ. ඒ කල්පනාවද මෙනෙහි කරනු. නුවණ පහළවී එන්නේ යයි ද බලාපොරොත්තු ඇති වේ. බලාපොරොත්තුව ද විදර්ශනා කරනු. මෙනෙහි කොට ද, හීන වීර්ය ද නො කරනු.

සමහර කෙනෙක් මෙබඳු හයවීම, සතුටුවීම සියලු ආශාව වූ හිකාන්තිය හා බලාපොරොත්තු වීම ද, මෙනෙහි කළ නො හැකි වීමෙන් මනසිකාරය ඥානය කඩවෙවී පහත වැටෙති. තවත් සමහර කෙනෙක් "භාවනාව මුදුන්පත් කරන්නෙමි" යි සිතා අධික වීර්ය කරති. අධික වීර්යයෙන් භාවනා මනසිකාර පැවැත්වීමෙන් කැඩී කැඩී පරිහානියට වැටෙති. හය-සැකය-නිකාන්තිය-බලාපොරොත්තුව හා අධික උත්සාහය ද නිසා විසිරී ගිය චිත්තය විදර්ශනාවට බැස නො ගන්නා බැවින් අධික ව වියඪය නො කළ යුතුයි.

ඒ නිසා මනසිකාරය මධ්‍යම තත්ත්වයෙන් පැවැත්වීමෙන් වැඩි දියුණුවට පත්වී එන කල්හි වියඪය අඩු වැඩි නො කර පෙර පුරුදු ලෙස භාවනා මනසිකාරය යථා ස්වභාවය දකිමින් පවත්වනු. මෙසේ මෙනෙහි කරන්නේ නම් සංස්කාර නිරෝධ සංඛ්‍යාත, නිර්වාණයට පත්වීම එක ගමනින් ම සිදුවන්නේය. එහෙත් සමහර පුද්ගලයෙකුට මේ සංඛාරඋපෙක්ඛා ඤාණයේදී වියඪය අඩු වැඩි වීම වාර ගණන අතිශයින් බහුල වෙයි. සිත පසුබට කර නො ගෙන වැඩි උනන්දුවක් ඇතිකර ගත යුතුයි.

මේ සංඛාරඋපෙක්ඛා ඤාණය බලවත්ව දියුණුවීම සඳහා සදොරෙහි අරමුණු පහළ වී එන පිළිවෙලින් මෙනෙහි කොට මුළු කයෙහි හසුරුවමින් මෙනෙහි කිරීම ගැන ද සැලකිලිමත් විය යුතුයි. හසුරුවමින් මෙනෙහි කිරීමට කී නමුත් ශාන්තව සියුම්ව-යහපත්ව මෙනෙහි කරන කාලයේදී හසුරුවා මෙනෙහි කළ නො හැකි වෙයි. එනිසා ශාන්ත වූ, සියුම් වූ අරමුණු මෙනෙහි කිරීමට පූවියෙන් මෙනෙහි කිරීම ඉතා යහපත් වූ තැන් සිට හසුරුව හසුරුවා මෙනෙහි කරනු.

අඩු වැඩිවන ආකාරය

පිම්බීම, හැකිලීම, හිඳීම, ආදී යමක් හෝ යම්කිසි කායික පැවැත්මක් හෝ සිත පිළිබඳ ස්වභාවයක් හෝ මෙතෙහි කරන්නේ නම් මනසිකාරය නොබෝ වේලාවකින් යහපත් බවට දියුණුවට යන්නේය. අධික උත්සාහයක් නොමැති ව ඉබේ ම ශාන්ත ව, සියුම් ව අවබෝධය එන්නාක් මෙන් පවතියි. එකින් එකට නිරුද්ධ වන්නා වූ සංස්කාරයෝ බාධකයක්-අවහිරයක් නොමැති ව පිළිවෙලින් පැහැදිලි ව වැටහෙමින් පවතියි. එබඳු කාලයේ කෙළෙස් පහළ විය හැකියි. අරමුණු ගැන ස්වල්ප මාත්‍රයක්වත් සිත නොයයි. කොපමණ ඇළුම් කටයුතු ඉෂ්ටාරම්මණයක් පැමිණියත් සුභ වශයෙන් නො බලයි. නො සිතයි. කොපමණ අයහපත් අනිෂ්ටාරම්මණයක් පැමිණියත් ද්වේශ වශයෙන් නො බලයි. නො ගැටෙයි. පෙනීම් මාත්‍රයෙහි. පිහිටයි. ඇසීම් මාත්‍රයෙහි, ආසාණ මාත්‍රයෙහි රස විඳීම් මාත්‍රයෙහි ස්පඨි මාත්‍රයෙහි, සිතුවිලි මාත්‍රයෙහි පිහිටයි. හතරවන පරිවේෂ්ඨයෙහි දැක්වූ පරිදි සදොරට ලැබෙන අරමුණු ගැන මැදහත් බව නම් වූ ඡලංගුපෙකබාව මෙතෙහි කිරීමක් පාසා ප්‍රකට ව පහළ වෙමින් පවතියි.

තවද, යටත් පිරිසෙයින් "මම වාඩිවෙන්නෙමි" යි කියා ද වාඩිවී බොහෝ වේලාවක් වූයේ ය" යි කියා ද, "කොතරම් වේලාවක් වූයේය" යි කියා ද මෙබඳු කල්පනා කිරීම් පමණක්වත් ඇති නොවී සමාධිය තැන්පත් බව පවතියි. එයට වඩා වෙනත් කල්පනාවන් පහළ නො වන බව කිය යුතු නො වේ. එසේ වුව ද මාර්ගයට පැමිණීමට හැකිවන පරිදි නුවණ බලවත්ව නැත්තේ නම් පැයක්, දෙකක්, තුනක් පමණ කාලය ගත වීමේදී උත්සාහය අඩුවී අදහස්-කල්පනා පහළ විය හැකියි. එවිට භාවනා මනසිකාරය කඩවෙවී පහත වැටීමට පත්වෙයි. එසේ නැත්නම් භාවනාව ඉතා උසස් බවට පත්වී මනසිකාරය යහපත්ව පවත්නා විට "ඤාණය ලැබෙනවා ඇතැයි" බලාපොරොත්තු ඇතිවෙයි. සතුට ද ඇතිවෙයි. එසේම, පහත ද වැටී පිරිහෙයි. මේ කල්පනාවීම්, බලාපොරොත්තුවීම්, සතුටුවීම් ද නො පමාව මෙතෙහි කරනු. නැවතත් ගරු කොට මෙතෙහි කිරීමෙන් පෙර ලෙස ම යහපත් බවට පැමිණෙයි. නුවණ වැඩීමට පත් නො වූයේ නම් බොහෝ වේලාවකදී නැවතත් මනසිකාරය කැඩී කැඩී පරිහානියට පත්වෙයි. මේ ක්‍රමයෙන් ඇතැම් පුද්ගලයකුට භාවනාව නැඟීම හා බැසීම බොහෝ වාර ගණනක් ම ඇතිවෙයි. විදර්ශනා ඥාන පරම්පරාව ගැන

අසා වටහාගත් යෝගාවචරයන්ට මෙබඳු අඩු වැඩි වීම් ඉතා බහුලව සිදුවේ. ඒ නිසා ගුරුවරයෙකු ඇසුරුකොට භාවනා වඩන්නේ නම් ඤාණ පිළිවෙල අසා නො ගැනීම ඉතා හොඳ ය. මෙසේ දියුණුව හා පිරිහීම් ආකාර කොතරම් අධිකව ඇති වුවත් සිත දුර්වල කර නො ගනු. මාර්ග ඵලයන්ට ඉතාමත් ආසන්න ය. ශ්‍රද්ධා- වියඹ්-ස්මෘති- සමාධි- ප්‍රඥාවන් සම සමව බලවත් බවට පත්වූයේ නම්, එක් මාත්‍රයක් තුළදී මග ඵල, නිවන් පසක් වීම සිදුවේ.

නිර්වාණය අරමුණු වන ආකාරය

මෙසේ අඩුවැඩි වෙමින් පවත්නා විදර්ශනා ඥානය වනාහි, භාවිකයන්ගේ දිසා කාකයාට උපමා කළ හැකිය. ඒ මෙසේය. අතින්යේ සමුද්‍ර යාත්‍රා කරන නාවිකයෝ වෙරළ හා ගොඩබිම දිසාවෙන් තේරුම් ගැනීමට නො හැකි අවස්ථාවන්හිදී නැවෙන් ගෙන ගිය දිසා කඩුවන් මුදාහැර බලා සිටිති. එම දිසා කඩුවෝ නැවෙන් පියාඹා සිවුදිග ගොඩ බිම් සොයා යති. ගොඩ බිමක් සොයා ගත නො හැකි වූයේ නම් නැවතත් හැවට ම එති. නිවාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමට මාර්ග ඥානය ලැබීම සඳහා විදර්ශනා ඥානය වැඩි දියුණුවට පත් නො වී නැවත නැවත පහත වැටීම වනාහි ගොඩබිම සොයා ගැනීමට නො හැකි වන්නා වූ මේ දිසා කඩුවන් හැවට ආපසු පැමිණීම හා සාමාන්‍යය. ගොඩ බිම දක්නා ලද නම් ඒ දිසා කඩුවෝ නැවට ආපසු නො එන්නාහ. ඒ ගොඩ බිම දිසාවට ම වේගයෙන් යන්නාහ.

මෙසේම මේ මනසිකාර විදර්ශනා ඥානය ද ඉන්ද්‍රියය ධර්ම පස් දෙන බලවත් වූ කල්හි මනසිකාරය විශේෂයෙන් යහපත් වී එකින් එකට ම ඉතාමත් පැහැදිලි බවට පත් වී අන්තිමේදී තුන්, සතර වාරයකින් ම මෙතෙහි කිරීමෙන් හැපීම, දැනීම, ඇසීම, පෙනීම, විඳීම, ආසාණය කිරීම යන මේ සංස්කාර හය අතුරෙන් (මේ වනාහි වැටහෙන ආකාර සළකා ගෙන කියන ලදී.) මේ මොහොතේ ප්‍රකට වී එන්නා වූ උදයව්‍ය සංස්කාර මෙතෙහි කිරීමත් සමග ඒකක්ෂණයෙහි ම "මෙතෙහි කරනු ලබන අරමුණ හා මෙතෙහි කරන සිත ද" යන සංස්කාර සියල්ල සම්පූර්ණයෙන් නිරුද්ධ වන්නා වූ ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දකින්නා වූ මාර්ග ඵල අවබෝධයට පත්වන්නේය.

මෙසේ අවබෝධයට පත්වන්නා වූ උතුමන්ට වනාහි අවබෝධයට ආසන්නයේදී පෙරටුව මෙනෙහි කරනු ලබන අරමුණු එකින් එකට අතිශයින් ප්‍රකට වෙමින් පැවතුනහ. අවසාන මනසිකාරයට අනතුරුව ම සංස්කාර අරමුණු සියල්ල අනන්‍ය සංස්කාර නිරෝධය වූ නිර්වාණ අරමුණට පැමිණීම ද ඉතාමත් පැහැදිලි වේ. ඒ නිසා ම මෙසේ අධිගමනයට පත්වන්නෝ මෙබඳු වැටහීම් ප්‍රකාශ කරති.

"අරමුණු සහ මෙනෙහි කළ නාමයෝ ද ඤාණයකින් සිදි ගියාහ. තියුණු ආයුධයකින් මානෙල් දඩුවක් සිදි ගියාක් මෙනි. ඔසවා ගත් මහා බරක් බිම වැටුනාක් මෙන් අරමුණුත් සිතත් සියල්ල වැටී ගියාහ" යැයි ද කියති.

"හිරවී සිටිය කරදර සහිත තැනකින් වහා ම මිදීගියාක් මෙන් නාම-රූප සංස්කාරයන් කෙරෙත් වහා ම මිදී ගියේ" යයි ද.

"අරමුණත් මෙනෙහි කළ සිතත් නැතිවූයේ, දැල්වෙමින් තිබුණ පහන් දැල්ලක් නිවෙන්නාක් මෙන් ඉතාමත් පැහැදිලි ව පෙනී ගියේය" යි ද.

"අන්ධකාරයකින් ආලෝකයකට වහා ම ගියාක් මෙන් මෙනෙහි කරනු ලැබූ අරමුණත්-සිතත් මාරුවී ගියේය" යි ද "අවුල් ජාලාවකින් මිදී නිරවුල් තැනකට පත් වූවා සේ අරමුණු හා සිත මාරුවී ගියේය" යි ද දියේ ගිලුනාක් මෙන් ආරම්භණයෝ ද මෙනෙහි කළ නාමයෝ ද ගිලුනාක් මෙන් වුවාහු ය" යි ද

"අරමුණත්, මෙනෙහි කළ නාමත් නැතිව ගියාහ" යි ද, මේ ආදී වශයෙන් වැටහී ගිය දේට අනුරූපව ප්‍රකාශ කරන්නාහ.

සංස්කාර නිරෝධ ස්වභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂ වන්නාවූ ඒ මොහොත වනාහි දිගු කාලයක් වැඩිවේලාවක් නොවේ. එක් වරක් මෙනෙහි කරන කාලය තරම් ඉතා කෙටි එක් ඤාණ මාත්‍ර කාලයකි. ඉන්පසු ඒ ප්‍රත්‍යක්ෂය ගැන නැවත ආපසු ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීමක් සිදුවේ.

අරමුණත්-මෙනෙහි කළ නාමත්. නිරුද්ධ වී නිවීමට ගිය විශේෂ අවස්ථාවක් යයිද, මාර්ග-ඵලය-නිර්වාණය යයි ද ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කෙරෙයි. ධර්ම ඥානය ඇත්තාවූ සමහර කෙනෙක් වනාහි සංස්කාරයන් නිරුද්ධ වී නිවීමට යන ස්වභාවය නිර්වාණය යයි ද, නිවීම අවබෝධ කරන්නා වූ ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නා වූ ධර්මය, මාර්ගය හා ඵලය යයි ද "මම නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කර ගත්තෙමි යයි" ද, "සෝවාන් මාර්ග ඵලයට පැමිණියෙමි" ය

ද ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කළා වූ ආයුධ පුද්ගලයන්ගේ ආපසු ආවර්ජනා කිරීමකි. භවද, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළා වූ ක්ලේශයන් ද, ප්‍රහීන නො කළා වූ ක්ලේශයන් ද ඇතැම් ආයුධ පුද්ගලයෙක් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරන්නාහ. ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කොට වර්තමාන වශයෙන් පහළ වී එන නාම-රූප පරම්පරාව නුවණින් දැක දැක මෙනෙහි කරන්නාහ. එවිට නාම-රූපයන්ගේ ඉපදීම හා නැතිවීම එකින් එකට පහළ වෙමින් ප්‍රකට වේ. මුල හා අග හෙවත් ඉපදීම හා නැතිවීම යන මේ දෙක පැහැදිලි ව ප්‍රකට වෙයි. එනිසා භාවනාව අඩුවී පිරිහීමට පත් වූයේ යයි කල්පනාවක් ඇති වෙයි. සැබැවින් ම උදයවාස ඥානයට ආපසු පැමිණීම නිසා මුලට ගිය බව ඇත්තකි. එය උදයවාස ඥානය බැවින් වර්ණ ආලෝක හා සටහන් නිමිති අරමුණු ද මතු වී පෙනෙති.

සමහර කෙනෙක් හදිසියෙන්ම මුල සිට මෙනෙහි කිරීමේ දී අරමුණ හා මනසිකාරය යුගල යුගලව මෙනෙහි කිරීමට නො හැකි වෙති. ඇතමෙකුට කුඩා කුඩා දුක් වේදනාවෝ ඤාණිකව පහළ වෙති. බොහෝ සෙයින් ම ඉතා ප්‍රසන්න චිත්ත පරම්පරාව ඇතිවෙමින් පවතියි. එවිට කිසිවක් නැති අභ්‍යවකාශයෙහි සිත පමණක් පවත්නාක් මෙන් අන් කිසි දුකම නැතිව ඉතාමත් හොඳ සැපයක් ම සනීපයක් ම පවතියි. ඒ සිත් ද මෙනෙහි කළ නො හැකි වෙයි. මෙනෙහි කලත් වෙන වෙනම පැහැදිලිව මෙනෙහි කළ නො හැකි වේ. අතිකක් ද සිතිය නොහේ. එසේ සිතීමට ද නො හැකිව සිතේ ප්‍රසන්න බව ම, සැපවත් බව ම පවතියි. ප්‍රසන්න වූ ඒ චිත්තයන් දුබල බවට පත්වූ කල්හි ගරු කොට මෙනෙහි කිරීමෙන් උදයවාස පැහැදිලිව දැන ගනියි. ටික වේලාවකින් සියුම් වූ ද යහපත් වූ ද මනසිකාර තත්ත්වයට නැවතත් පැමිණෙයි. එවිට නුවණ බලවත්ව සංස්කාරයන්ගේ සංසිදීම ස්වභාවය පෙර පරිද්දෙන් අවබෝධයට පත්වේ.

සමාධි ඤාණයන් බලවත් වීමෙන් මෙලෙස ඤාණයෙකින් ඤාණයෙකින් ම අවබෝධ ඇතිවේ. මෙබඳු කාලයෙහි පුද්ගලයා කෙරෙහි ප්‍රථම මාර්ග-ඵලයන්ට පැමිණීම සඳහා අධික අපේක්ෂාවක් ඇති වන බැවින් ලබන ලද පළමු සෝවාන් ඵලයට ම නැවත, නැවතත් පැමිණීම සිදුවේ. මේ වනාහි සෝතාපත්ති ඵලයට පැමිණී පිළිවෙල නම් වූ භාවනා මාර්ග යයි. සෝවාන් මග නැණින් දුටු පිළිවෙලයි.

මාර්ග-ඵලයට පැමිණී පුද්ගලයාගේ චිත්තය වනාහි පෙර මෙන් නොව ඉතා විශේෂ චිත්තයකි. අලුත් භවයක ඉපදීමක් වැනි ව වැටහේ.

විශ්වාසය-පැහැදීම-ප්‍රසන්න භාවය යයි, කියන ලද ශ්‍රද්ධාව ඉතාමත් දියුණුවෙන් පවතී. ඒ ශ්‍රද්ධාවේ බලයෙන් ප්‍රීති පස්සද්ධිනු උසස් බවට පැමිණෙති, සැප වේදනාව ද නිරායාශයෙන් පහළ වේ. මේ ශ්‍රද්ධා, ප්‍රීති, පස්සද්ධි හා සැපයන් වැඩි වැඩියෙන් පහළ වී එන බැවින් මාර්ග ඵලයන්ට පැමිණී ආසන්නයෙහි මෙතෙහි කළත් එකින් එකට වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට ද නො හැකි වේ. එහෙත් පැය ගණනක් හෝ දින ගණනක් හෝ ඉක්ම ගිය කල්හි ඒ ශ්‍රද්ධා ආදිය සමනය වන්නාහ. එකල්හි වෙන වෙන ම එකින් එකට දැනගත හැකිව මෙතෙහි කිරීම පහසු වන්නේය.

සමහර පුද්ගලයෙකුහට මාර්ග-ඵල ලැබුන විට මහා බරක් බහා තැබුවාක් මෙන් ද මෙතෙහි කිරීමට අදහසක් නැත්තාක් මෙන් ද සැහීමකට -නාප්තියට පත්වුවාක් මෙන් ද, සිත් පහළ වේ. පළමු සෝවාන් මඟඵලයට පමණක් පැමිණී බැවින් එබඳු අදහස් ඇතිවන බව දැන යුතුයි.

ඵලසමාපත්ති ලැබෙන පිළිවෙල

ලබන ලද ඵල සිත නැවතත් උපදවනු කැමති නම් (උපන්නා වූ ඵල සිතට අනුව නිවන් සැපය ප්‍රත්‍යක්‍ෂව විදගැනීමට කැමති නම්) ඵලයට පැමිණීම අපේක්‍ෂා කොට වර්තමාන වූ කාය-චිත්ත- ස්වභාවයන් පිළිවෙලින් මෙතෙහි කළ යුතුයි. විදර්ශනා ආරම්භය වනාහි පාඨග්ජනයා කෙරෙහි නාම-රූප පරිච්ඡේද ඥාණයේ පටන් ද ආයුඝ්‍ය පුද්ගලයා කෙරෙහි උදයව්‍ය ඥාණයේ පටන් ද, සිදුවීම් ධර්මතාවයකි. එනිසා පළමුවෙන් මෙතෙහි කිරීමේදී ඇතිවීම් - නැතිවීම්-දෙක මෙතෙහි කිරීමෙන් දැන උදයව්‍ය ඥාණය උපදවා පිළිවෙලින් ඉහළට දියුණුවීමෙන් නොබෝ වේලාවකින් ඉතා සියුම් වූ ද, සැපවත් වූ ද, මෙතෙහි කිරීම් ඇත්තා වූ සංඛාරූපෙක්ඛා ඥාණයට පැමිණෙන්නේය.

එම සංඛාරූපෙක්ඛා ඥාණය සම්පූර්ණ වූ කල්හි සංස්කාරයන්ගේ සංසිද්ධි වූ නිර්වාණය අරමුණු කරන්නා වූ ඵල සිත් පරම්පරාව පෙර සේ ම පහළ වන්නේය.

පළමුව කාලසීමා නො කොට, ඵල සමවන උපදවන ඇතමෙකුට මේ ඵල සිත ඇතැම් විට එකම ඝණයක් පවතී. ඇතැම්විට මිනිත්තු පහක්, දහයක්, පහළොවක්, පැය භාගයක්-පැයක් ආදී වශයෙන් බොහෝ වේලාවක් ද පවතී. අටුවාවෙහි කී පරිදි එක් දවලක්, එක් රාත්‍රියක් ද පවතී. කාලය

නියම කොට අධිෂ්ඨාන කරගත් සම්පූර්ණ කාලය ම පවත්නේ යයි ද කියති. ඒ කීමට අනුව මෙකල ද සමාධි විදර්ශනා දියුණුවට පත්වූ බොහෝ දෙනා පැයක්, දෙකක්, තුනක්, වශයෙන් වෙලාව නියම කරගත් පරිදි බොහෝ වේලාවක් ද ඵල සමවතෙහි පිහිටා සිටින සැටි දකින්නට ලැබේ.

“මෙතෙක් වේලාවකින් නැගීම් වේවා”යි මුලදී ම කාල නියමය කරගෙන සමවතට සමවැදීමෙන් නියම වේලාවට නැගීම් සිදුවේ. එහෙත් පැයක්, දෙකක් යනාදී වශයෙන් වෙන්කර ගත් කාලය නිමවූ අතරෙහි ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරන්නා වූ සිත් පහළ වෙත්, එවිට සතර වරක් පස් වරක් පමණ මෙතෙහි කොට නැවතත් ඵලයට පැමිණිය හැකිය. මේ පිළිවෙලින් ඇතිනාක් කල් බොහෝ පැය ගණන් සමවත පිහිටන සැටි දක්නට ලැබේ. මේ ඵල සිත් පරම්පරාවේදී සියලු සංස්කාරයන් ගේ සංසිද්ධි වූ නිර්වාණය ම අරමුණු කොට සිත පවතී. ඒ හැර අන් කිසි අරමුණක් නොමැත. නිර්වාණය යනු ද මෙලොව පරලොව හා සම්බන්ධ නාම රූප සංස්කාර හා ප්‍රඥප්ති ධර්මයන් කෙරෙත් සම්පූර්ණයෙන් වෙන්වූ පරමාණු ධර්මයකි.

ඒනිසා ඵලසමවත් කාලයෙහි තමන්ගේ ස්කන්ධ ආදී මේ ලෝකය හා පරලෝකය සම්බන්ධ වූ කිසිවක් සිහි නො වේ. වැටහීමක් නො වේ. ආවර්ජනා කිරීම, විතකී කිරීම සම්පූර්ණයෙන් නැති වේ. රූප-ශබ්ද-ගන්ධ-රස-ස්පර්ශ යන අරමුණු කොපමණ ප්‍රකට ව ඇතත් ඒ කිසිවක් සිහි නො වේ. නො දැනෙයි.

“අපපනා ජවනං ඉරියා පඨමපි සනනාමෙති” අප්පනා ජවනය ඉරියව්ව ද පිහිටුවයි. යන වචනය අනුව ඉරියව්ව ද ශක්තිමත් කරයි. හිදීමේ ඉරියව්වෙන් සමවතට සම වැදුනේ නම් හිදගත් ශරීරය මුලින් පිහිටුවාගත් ආකාරයෙන් ම පිහිටා සිටී. සෙලවීමක්, පැද්දීමක් ඇති නො වන්නේය.

ඵලසිත් පරම්පරාව නිරුද්ධ වූ කල්හි සංස්කාර සංසිද්ධි හා සංසිද්ධිමට පත් වන්නා වූ නාම ධර්මයන් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරන්නා වූ හෝ සන්ධාන-නිමිති ආදී නා නා අරමුණු දැකීමක් හෝ ආවර්ජනාවක් හෝ පළමුකොට ප්‍රකට වෙයි.

ඉන්පසු පෙර පුරුදු පරිදි මෙතෙහි කිරීම ද, ශ්‍රද්ධාව ද, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරන්නාවූ සිත් ද, සුදුසු පරිදි පහළ වෙති. පුරුදු මෙතෙහි කිරීම කළත්

මුලදී ඉතා ම පැහැදිලි ව ඇතිවීම, නැතිවීම දැක විසිරී ගිය බව ඇති වේ. විදර්ශනාව ඉතා බලවත් බවට පත් වූ කල්හි එල සමවතින් නැඟී සිටීමේදී ද, මෙතෙහි කිරීම විසිරී යාමක් නොමැතිව සැපදායකව සියුම්, සියුම් බවට පත්ව යහපත්ව පවතී. විශේෂය නම්:- එල සමවතට වහා සමවැදීමටත්, එලයෙහි බොහෝ වේලාවක් පිහිටීමටත් කල් ඇතිව මුලදී ම අධිෂ්ඨාන කළ යුතුයි. මෙතෙහි කරන අතරේදී වෙලාව ගැන හෝ නැඟීමට ගැන හෝ අධිෂ්ඨානය නො කළ යුතුය.

විදර්ශනාව සම්පූර්ණ බවට නො පැමිණ මෙතෙහි කිරීම හොඳ හැටි පවත්නා කල්හි නැඟී ගැනීමක්, ඇනුම් යාමක්, සෙලවීමක්, සුසුම් හෙලීමක්, ඇතිවීමෙන් මෙතෙහි කිරීම විසිරී යාම ද, සිදුවේ. ඉතා සැපසේ මෙතෙහි කිරීම දියුණු වූ කල්හි "දියුණු වෙනවා" යයි කල්පනා කිරීම නිසා ද මෙතෙහි කිරීම විසිරී යන්නේය. එසේ කල්පනා නො කරනු. කල්පනා කළේ නම් එයද හොඳහැටි සිහියෙන් මෙතෙහි කරනු. මෙසේ බොහෝ වාර ගණනක් විසිරීයාම් ඇති වුව ද සමහර කෙනෙක් එල සමවතට පැමිණෙති. සමාධිය හා ඥාණය බලවත් නො වූයේ නම් වහා එල සමවතට සම වැදීමට නො හැකිය. සම වැදුනේද වැඩි වේලාවක් නො පිහිටන්නේය. මේ වනාහි එල සමවත් පිළිවෙලයි.

විපසසනා ඝෛෂ්ණ පරම්පරාව පැහැදිලිව දැන ගැනීම

ඇතැම් යෝගාවචර පුද්ගලයෙකුට හංග ඥාණ, ආදීනව ඥාණ, නිබ්බදා ඥාණ, මුඤ්චිතුකමයතා ඥාණයන් බොහෝ වේලාවක් නො වැටහෙන බැවින්, ඒ ඥාණයන්හි දී පැහැදිලි ව නො දැනේ. ඒ නිසා වෙන්, වෙන් ව පැහැදිලි ව දැනගනු කැමති නම් වේලාව පරිච්චේදකොට - සීමාකොට එක එක ඥාණය ගෙන භාවනා කරනු.

එහි පිළිවෙල: "මේ පැය භාගය ඇතුළත, මේ පැය ඇතුළතදී උදයව්‍ය දෙක මෙතෙහි කරන්නෙමි" යි. උදයව්‍ය ඥාණය ම පහළ වේවා"යි කාලය නියම කොට භාවනා කිරීමෙන් ඒ නියමිත කාලය තුළදී ඉන් ඉහළ ඥාණයක් පහළ නොවී උදව්‍යය ඥාණය ම පහළ වේවා"යි කාලය නියම කොට භාවනා කිරීමෙන් ඒ නියමිත කාලය තුළදී ඉන් පහළ ඥාණයක් පහළ නොවී උදයව්‍ය ඥාණය පමණක් ම පහළ වන්නේය.

නියමිත කාලය අවසන් වූ පසු නැතිවීම - ව්‍යය පමණක් දකිමින් හංග ඥාණය නිරායාසයෙන් ඉබේ ම පහළ වන්නේය. යම් හෙයකින්

හංග ඥාණය ඉබේම පහළ නො වූයේ නම් "හංගය පමණක් මෙතෙහි කරන්නෙමි හංග ඥාණයම පහළ වේවායි" කාලය සීමා කොට මෙතෙහි කිරීමෙන් හංගය ම-ව්‍යය ම-නැතිවීම ම දකින්නා වූ හංග ඥාණය පහළ වන්නේය.

නියමිත කාලසීමාව අවසන් වූ කල්හි ඉන්මතු ඥාණයන්ට නිරායාසයෙන් ම ඉබේ ම පත්වන්නේය. මත්තෙහි ද මේ පිළිවෙලට ම ය. මතු මත්තෙහි ඒ ඥාණයන් ඉබේ ම පහළ නො වූයේ නම් ඒ හංග ඥාණයෙන් සැහීමට පත්වූ කල්හි "සංස්කාරයන්ගේ හය ජනක බව දකින්නා වූ හයතුපට්ඨාන ඥාණය පහළ වේවා"යි සිත පිරිනැමීමෙන් හය ජනක ආකාරය දකිමින් හයතුපට්ඨාන ඥාණය පහළ වන්නේය.

ඒ ඥාණයෙහි සැහීමක් ඇතිවූ කල්හි ආදීනව මෙතෙහි කරන්නාවූ "ආදීනවානුපස්සනා ඥාණය පහළ වේවා"යි සිත පරිනමනු. මෙතෙහි කිරීමක් පාසා ආදීනව ස්වභාවයන් දක්නාවූ "ආදීනවානු පස්සනා ඥාණය" පහළ වන්නේය.

ඒ ඥාණයෙහි ද සැහීමක් ඇති වූ කල්හි "නිර්වේදය" කළ කිරීම මෙතෙහි කිරීමක් පාසා කළකිරීම් ස්වභාව ඇති "නිබ්බදා ඥාණය" පහළ වන්නේය.

ඒ නිබ්බදා ඥාණයෙහි සැහීමක් ඇතිවීමෙන් පසු "සංස්කාරයන් කෙරෙන් මිදියාමේ කැමැත්ත ඇත්තා වූ මුඤ්චිතුකමයතා ඥාණය පහළ වේවා"යි සිත පිරිනමනු, මෙතෙහි කිරීමක් පාසාම සංස්කාරයන් අතහරිනු කැමැත්තාවූ "මුඤ්චිතුකමයතා ඥාණය" පහළ වන්නේය.

ඉන් සැහීමකට පත්වූ කල්හි මතු ඥාණයට පත් වීමට සිත නමාගත යුතුය. ඉවසිය නො හැකි වේදනා මතු වීමත් ඉරියවු වෙනස් කරන අදහසත්, සහනයකට පත් නො වීමත් සමඟ පටිසංඛානුපස්සනා ඥාණය පහළ වන්නේය. එහිදී සැහීමකට පත්ව, ඉතාමත් යහපත් මනසිකාර ඇත්තාවූ සංඛාරෝපෙක්‍ෂා ඥාණය ඉපදවීමට සිත පිරිනමනු. අපක්‍ෂපාතීව ඉබේ ම අවබෝධ වෙමින් ඉතාමත් ස්වභාව ඇත්තා වූ සංඛාරෝපෙක්‍ෂා ඥාණය පහළ වන්නේය.

මේ ක්‍රමයෙන් කාලය සීමාකොට මෙතෙහි කිරීමෙන් නියම කරගන්නාවූ ඒ කාලය ඇතුළතදී උපදවනු කැමති ඥාණය පමණක් ඉපදීම

ද, ඒ ඒ ඥාණයෙහි සෑහීමකට පත්ව මතු ඥාණ පහළ කරවනු කැමති කල්හි නියම කරගත් කාලය නිමවූ පසු, උෂ්ණ මාපක (උණ කටුවක) උෂ්ණය නගින්නා සේ ද, ඔරලෝසුවක කටුව ගමන් කරන්නා සේ ද, මනසිකාරය එකිනේ එකට ඉහළට වැඩ කිරීමත් ඉතා පැහැදිලි ව දැකගත හැකි වන්නේය.

එකවරකින් ම පැහැදිලි නො වූයේ නම් නැවත නැවත භාවනාව වැඩිය යුතුය. මෙසේ කාලසීමා නො කොට ඥාණ භාවනා කිරීමෙන් සමාධි, ඥාණ බලවත් පුද්ගලයෝ වැඩි වේලාවක් නො ගොස් ක්ෂණයකින් සතර, පස්වරක් හෝ දහ දොළොස්වරක් පමණ මෙනෙහි කිරීම අතරේදී ද, සංඛාරූපෙක්ඛා ඥාණයට පැමිණෙන්නාහ. එලයට ද නැවත නැවත පැමිණෙන්නාහ.

එලසමවනෙහි වසීබවට පත් පුද්ගලයෝ වනාහි ගමන් කරන අතර ද, ආහාර ගන්නා අතර ද එලයට සමවදින්නාහ.

මතු මාර්ග ඵල සඳහා භාවනා ක්‍රමය

ලබන ලද ඵලයට නැවත නැවත පැමිණීමෙන් ද බොහෝ වේලාවක් පිහිටීමෙන් ද, බොහෝ වාර ගණන් සමවැදීමෙන් ද, සෑහීමක් ඇති වූ කල්හි මතු මාර්ග ඵල ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගැනීම සඳහා හොඳහැටි භාවනා මනසිකාරය වඩනු. ඒ මෙසේය. භාවනා කිරීම කැමති දින ගණනක් සීමා කොට "මෙනෙක් දවස් ඇතුළත ලැබූ ඵලයට සම නො වැදීමට ලැබූ ඵලයට නො පැමිණීමේවා නො ලැබූ මාර්ග ඵල ධර්මයෝ ම පහළ වෙත්වා. මතු මාර්ග, ඵල ධර්මයෝ ම අවබෝධ වෙත්වා. පැමිණෙත්වා".

මෙසේ අධිෂ්ඨානය කරනු දින ගණන් පිරිසිදීමේ ඵලය වනාහි: මතු මාර්ග ඵලයට නො පැමිණියේ නම් ඒ දින ගණන ඉකුත් වූ කල්හි ලැබූ ඵලයට සමවදිනු කැමති නම් නිදුකින් සමවැදීමට හැකි වේ. එසේ නැත්නම් මේ දිනයේ පටන් මතු මාර්ග ඵල සඳහා ම භාවනා වඩන්නෙමි" අධිෂ්ඨාන කොට භාවනා වැඩීමෙන් ලැබූ ඵලයට නැවත සම වැදීමට නො හැකි වෙයි. එවිට මතු මාර්ග, ඵලයටද පැමිණිය නො හැකි වූ පුද්ගලයන්ට, ලැබූ ඵලයට ද, නැවත සමවැදීමට නො හැකි වීමෙන් නො සන්සුන්කමක් හෙවත් අසහනයක් පහළ වේ.

"ලැබූ ඵලයට සමවැදීමට අදහස් නොකරමි" යි ආලය අත්හැරීමෙන් ඒ දවස් ඇතුළත දී ලැබූ ඵලයට නැවත නො පැමිණීමේ ප්‍රයෝජනය ද,

ඥාණ බලවත්ව මතු මාර්ග - ඵලයට පැමිණීමේ ප්‍රයෝජනය ද සිදු වේ. එලය ගැන ආලය සම්පූර්ණයෙන් අත් නො හැරීමෙන්, ලැබූ ඵලයට නැවත පැමිණේ. ඒ නිසා කැමති දින ගණනක් සීමා කොට ඒ දවස් තුළදී ලැබූ ඵලය ගැන සම්පූර්ණයෙන් ආලය අත්හැර භාවනා වඩනු. මෙනෙහි කිරීමේදී උදයව්‍ය ඥාණයේ පටන් විදර්ශනා ඥාණයෝ පෙර ලෙසම පිළිවෙලින් පහළ වන්නාහ. ඥාණ පහළ වීමේදී ඵල සමවත් සඳහා කරන විදර්ශනාවට සමාන නොවී මාර්ගය සඳහා වැඩූ විදර්ශනාවට සමව පහළ වේ.

උදයව්‍ය ඥාණය ළදරු කාලයේ වර්ණ ආලෝකයෝ ද, නිමිති සටහන් ද දැකීමට ලැබේ. බොහෝ දුක් වේදනාවෝ ද පහළ වෙති. නාම රූපයන්ගේ ඇතිවීම් - නැතිවීම් දෙක ම ඔළාරිකව පැහැදිලි ව ප්‍රකට වෙති.

ඵලය සඳහා වඩන භාවනා මනසිකාරයේදී ක්ෂණයක් තුළදී සංඛාරූපෙක්ඛා ඥාණයට ද, ඵල ඥාණයට ද, පැමිණීම සිදුවූවත් ඉන් ඉහළට යාගත නොහැකිව පහළ ඥාණයන්හි ම බොහෝ වේලාවක් පිහිටා සිටී. එහෙත් භාවනා පටන් ගත් මුල් කාලයේදී මෙන් වැඩි වේලාවක් ප්‍රමාද වීමක් නො වේ. එක් දිනක් ඇතුළත දී ද ඥාණ පිළිවෙලින් ඉහළට ගොස් සංඛාරූපෙක්ඛා ඥාණයට යා ගත හැකි වන්නේය. අවබෝධය ද පෙරට වඩා විශේෂයෙන් පැහැදිලි වන්නේය. ඉතා විසිතුරු ද වන්නේය. ඇසට පෙනෙන්නාක් මෙන් පෙනෙන්නේය. විදර්ශනා අති විශිෂ්ඨ වන්නේය. පැහැදිලි ද වන්නේය. ලෞකික ආරම්භණයෙන් සංසාර වට්ට දුක්ඛයෙන් බියවීම, ආදීනව දැකීම, කළ කිරීම, මිදීමේ අදහස හා උදාසීන බවද, පෙරටත් වඩා දියුණුවක් ඇතිවේ. පෙර පැයක් තුළදී සතර පස්වාරයක් පමණ ඵලයට පත්වීම සිදුවූව ද දැන් වනාහි මතු මාර්ගය සඳහා ඥාණය බලවත් නො වූ බැවින් සංඛාරූපෙක්ඛා ඥාණය ම පහළ වෙමින් පවතී.

දිනක්, දෙකක්, තුනක් ආදී වශයෙන් දින මාස අවුරුදු ගණනක් ද ගතවන්නේය. ඥාණය බලවත් වූ කල්හි වනාහි ඉතා විශේෂත්වයෙන් ප්‍රකට වන්නා වූ මනසිකාරය පහළ වීමෙන් සංස්ඛාර ව්‍යුපසමනය වන්නා වූ නිර්වාණය පෙර පරිදි මෙන් අරමුණු කොට දෙවෙනි වූ සකාදාගාමී මාර්ග ඵලය - පහළ වන්නේය.

අනතුරුව මාර්ග ඵලය හා නිර්වාණය ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම ද ප්‍රතිණ ක්ලේශ හා ශේෂ ක්ලේශ ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම ද සුදුසු පරිදි සිදුවන්නේය. ඉන්පසු පුරුදු පරිදි මෙනෙහි කොට ඇතිවීම්, නැතිවීම් අරමුණු කරන්නා වූ උදයවාස ඤාණය හා අතිශයින් ප්‍රසන්න වූ චිත්ත පරම්පරා ආදිය ද සුදුසු පරිදි පහළ වන්නේය.

මේ වනාහී සකාදාගාමී මාර්ග ඵලයට පත්වීම සඳහා මනසිකාර භාවනා හා ඤාණ පහළ වන පිළිවෙලක්ය.

තුන්වැනි වූ අනාගාමී මාර්ග-ඵලයට පැමිණීමට නම් භාවනා කරනු කැමති දින පිරිසිදු ලැබූ ඵල සමවතෙහි ආලය හැර "අවබෝධ නොකළා වූ මතු මාර්ග-ඵල ධර්මයේ පහළ වෙත්වා! මතු මාර්ග-ඵල ධර්මයන් දකිමිවා! පැමිණෙමිවා" යි මැනවින් අදිටන් කොට වර්තමාන වූ කාය, චිත්ත ක්‍රියාවන් පෙර පුරුදු පරිදි මෙනෙහි කළ යුතුයි. උදයවාස ඤාණයේ පටන් ඤාණ පරම්පරාව මේරීමට පත්ව බලවත් වීමෙන් නොබෝ වේලාවකින් සංඛාරූපෙක්ඛා ඤාණයට පැමිණෙන්නේය. සංඛාරූපෙක්ඛා ඤාණය බලවත් නොවූයේ නම් එහිම නැවතී සිටින්නේය. ඒ සංඛාරූපෙක්ඛා ඤාණය බලවත් වූ කල්හී, සම්පූර්ණ වූ කල්හී, සංඛාර නිරෝධය වූ නිර්වාණය පෙරදීමෙන් අරමුණු කොට තුන්වැනි වූ අනාගාමී මාර්ග-ඵල ධර්මයේ පහළ වන්නාහ. ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාව ද, මනසිකාරය ද, ප්‍රසන්න බව ද, පෙර මාර්ග- ඵලයනට අනතුරුව පෙරසේ පහළ වෙති. මේ වනාහී අනාගාමී මාර්ග-ඵලයට පැමිණීම දක්වා භාවනා මනසිකාරය හා ඤාණයෙන් අවබෝධ වන ආකාරයයි.

සතරවැනි වූ මාර්ග ඵලයට පැමිණීමට ද මේ නය ක්‍රමයෙන් දින සීමාකර ගැනීම, ලැබූ ඵල සමවත ගැන ආලය අනහරීම, බලවත් ලෙස අධිෂ්ඨාන කිරීම ද කොට වර්තමාන කාය - චිත්ත ක්‍රියාවන් පුරුදු ලෙසට මෙනෙහි කළ යුතුයි. මින් පිටත මෙනෙහි කළ යුතු අන් ක්‍රමයක් නොමැත. ඒ භිසාම සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි මේ මනසිකාර සිහිය "එකායනො" එකම මාර්ගය, එකම ප්‍රතිපදාව යයි, වදාරා ඇත්තේය.

උදයවාස ඤාණයේ පටන් ඤාණ පරම්පරාව මේරීමට-වැඩීමට, පැමිණීමෙන් නොබෝ වේලාවකින් සංඛාරූපෙක්ඛා ඤාණයට පැමිණෙන්නේය. සංඛාරූපෙක්ඛා ඤාණය සම්පූර්ණ නොවූයේ නම් එම ඤාණයෙහි ම නවතින්නේය. එම සංඛාරූපෙක්ඛා ඤාණය සම්පූර්ණ වූ

කල්හී සංස්කාරයන්ගේ සංසිද්ධි වූ නිර්වාණය පූර්ව මාර්ග-ඵලා බෝධයේදී මෙන් අරමුණු කොට සතරවැනි වූ අර්හත් මාර්ග ඵල ඤාණයේ පහළ වන්නාහ.

මෙනෙක් දක්වූ මාර්ග-ඵල ලැබීම සම්බන්ධව කියන ලද කථාව අතුරෙන් "ඒ ඒ මාර්ග-ඵල ඤාණයේ පහළ වන්නාහ" යි කී කථාව වනාහී මාර්ග-ඵල ලාභය තෙක් පාරමී සම්පූර්ණ වූ පුද්ගලයන් අරමුණු කොට ශීයන ලද්දකි.

පාරමී ඤාණ සම්පූර්ණ නොවූ පුද්ගලයෝ වනාහී සංඛාරූපෙක්ඛා ඤාණයෙහි ම පිහිටති. විශේෂයෙන් ම පළමුවෙනි සෝවාන් මාර්ග-ඵලයට පැමිණි පුද්ගලයා දෙවෙනි සකාදාගාමී මාර්ග-ඵලයට නොබෝ කලකින් ම සුවසේ පැමිණීමට සමත් වූයේ ද, තුන්වැනි වූ අනාගාමී මාර්ග-ඵලයට වහා නො පැමිණ බොහෝ කලක් ගත කරන්නේය. මෙයට හේතුව පරික්‍ෂා ශීර්ෂේදී මෙසේ දක්නට ලැබේ.

සෝවාන්, සකාදාගාමී දෙදෙනාම "සිලෙසු පරිපුරකාරී" සීල ශීක්‍ෂාවෙහි සම්පූර්ණ බවට පත් පුද්ගලයෝ වෙත්. එනිසා ම සෝවාන් පුද්ගලයා ශීල ශීක්‍ෂාවෙහි පරිපූර්ණත්වයෙන් සමාන බැවින් දෙවැනි වූ සකාදාගාමී මාර්ග ඵලයට වහාම සැපසේ ම පැමිණිය හැකි වන්නේය. අනාගාමී පුද්ගලයා වනාහී "සමාධිසම්. පරිපරකාරී" සමාධි ශීක්‍ෂාවෙහි පරිපූර්ණ බවට පත් වූ පුද්ගලයා වෙයි. එනිසා සීලයෙන් පරිපූර්ණ බවට පත් වූ දෙවැනි සකාදාගාමී බලයෙන් නැගිට සමාධියෙහි පරිපූර්ණ බවට පත් වූ තෙවැනි අනාගාමී මාර්ග-ඵලයට වහාම නො පැමිණිය හැකිව නවති. එහෙත් ඒ ඒ මාර්ග-ඵලයට පැමිණීමට සමත් ලෙස පාරමී අඩු වැඩි කම් ගැන සිතමින් භාවනා නො කර සිටියොත් මග-ඵල අවබෝධ කළ නො හැකි වෙයි.

තවද බොහෝ දින මාස-අවුරුදු ගණනක් හෝ භාවනා කිරීමෙන් මාර්ග ඵලයන්ට පැමිණිය හැකි පුද්ගලයන් ද ඇති බැවින් දින කීපයක්, මාස කීපයක්, භාවනා කිරීමෙන්ම මාර්ග-ඵල නො ලැබූයේ ද, පාරමී ඤාණ සම්පූර්ණ නැතැයි තීරණය නො කළ යුතුයි. තව ද අද මේ කාලයේ භාවනා කිරීමද නො මේරූ පාරමී ඤාණය මේරීමට පත්කර ගැනීමකි. එනිසා පාරමී අඩු වැඩිකම් ගැන කල්පනා නො කළ යුතුයි.

භාවනා නො කිරීමෙන් එක් පාරමිතාවක්වත් නො පිරෙන්නේය. පාරමි සම්පූර්ණ නො වූයේ නම් මේ භවයේදී මාර්ග-ඵලයට නො පැමිණෙන්නේය. භාවනා කිරීමෙන් ම පාරමි මේරීමට පත්ව බලාපොරොත්තු වන මාර්ග ඵලයන්ට සුවසේ වහාම පැමිණිය හැකි වෙයි. පාරමි ඤාණ එක්තරා මට්ටමකට වැඩුණු කෙනෙක් දැන් භාවනා වඩන්නේ නම් සම්පූර්ණත්වයට පැමිණ අදහස් කරන මාර්ග-ඵලයට මේ ආත්ම භාවයේදී ම පැමිණිය හැකි වන්නේය. යටත් පිරිසෙයින් මිලග මතු භවයකදී හෝ සුවසේ මාර්ග- ඵලයන්ට පැමිණීමට සමර්ථ වන්නා වූ පාරමි බීජයක්ම ඒකාන්තයෙන් වන්නේය. මේ නිගමන කථාව පිළිගෙන නො පසුබට වියයුත් භාවනාව වැඩිය යුතු ම ය.

අර්හත් ඵලයෙන් අවබෝධයට පත්ව මාර්ග-ඵල නිර්වාණයන් නැවතත් ප්‍රත්‍යාවේෂා කරයි. "ක්ලේශයෝ සම්පූර්ණයෙන්ම ඝෛය වී ගියහ. කිසි කළෙකත් ක්ලේශයෝ හට නො ගන්නාහ. කළ යුතු භාවනා කෘත්‍යය නිමාවට ගියේය යි"ද ප්‍රත්‍යාවේෂාවෙන් තීරණය කරයි. මේ වනාහී අර්හත්වය දක්වා භාවනා මනසිකාරය හා ඤාණයෙන් අවබෝධ කරගන්නා පිළිවෙලයි.

උනන්දු කරවීම

"භවෙ තබ්බා සතාවෙවං - සතිපට්ඨාන භාවනා විපසසනා රසසසාදං - පඤ්චෙනනිධි සාසනෙ"

වා = දැක් වූ වචනය සත්‍යයකි. ඉධි සාසනෙ = ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ මේ සාසනයෙහි, විපසසනා රස සසාදං = විදර්ශනා ඤාණයෙන් ඒකාන්තයෙන් විදිය යුතු වූ, මධුර වූ මාර්ග-ඵල නිර්වාණ යන තෙයාකාර වූ සැපය; පඤ්චෙනන = අවබෝද කර ගැනීමට, විදීමට ජන්දය ඇත්තා වූ, සතා සනෙනන = සන්පුරුෂ ගුණ ඇති පින්වතුන්, පින්වතියන් විසින්, සතිපට්ඨාන භාවනා = සතිපට්ඨාන භාවනාවට හෙවත් කාය, වේදනා, චිත්ත, ධම්ම යන අරමුණෙහි පැන පැන අවබෝධ කර ගන්නාක් මෙන් මෙනෙහි කරන්නාවූ එළඹ සිටි සිහියෙන්, මෙනෙහි කිරීම නැමැති සතිපට්ඨාන භාවනාව එවං = මේ පස්වැනි කාණ්ඩයෙහි දැක්වූ පරිද්දෙන් මෙනෙහි කිරීමෙන්, භාවෙ තබ්බා = වැඩිය යුතුයි. භාවිතා කළ යුතුයි. දියුණු කළ යුතුයි.

විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තකි

මේ ග්‍රන්ථයෙහි කියන ලද විදර්ශනා භාවනා මනසිකාර පිළිවෙල ධම්මානන්ද ඇත්තා වූ බහුශ්‍රැත පුද්ගලයන් උදෙසා විශේෂයෙන් සකස් කරන ලද්දකි. එබඳු බහුශ්‍රැත පුද්ගලයෝ මේ ග්‍රන්ථය බැලූ පමණකින් ශ්‍රද්ධා, ජන්ද, වියරියන් අඩු නොකොට අධික උනන්දුවෙන් උත්සාහයෙන් භාවනා වැඩීමෙන් මෙහි දැක්වූ අයුරින් ම විදර්ශනා ඤාණයන්ට මාර්ග ඵල ඤාණයන්ට ඒකාන්තයෙන් පැමිණිය හැකි වන්නාහ.

එහෙත් භාවනා වඩන්නවුන්ට පහළ වී එන ආකාර සහ ඤාණයෙන් අවබෝධවන ආකාර විශේෂයන් සියල්ල මේ ග්‍රන්ථයෙහි දැක්විය නො හැක. වැඩි කොටස නො දක්වන ලද්දේය. මේ ග්‍රන්ථයෙහි දක්වන ලද වැටහීම් අවබෝධ සියල්ල ම එක ම පුද්ගලයෙකුට ලැබෙන්නේ ද නො වේ. භාවනා වඩන්නාගේ පාරමිතා අනුව අවබෝධ ඤාණය විවිධාකාරය, භා නා විධිය, විශේෂත්වයෝ ද ඇත්තාහ.

තවද යෝගාවචරයන්ගේ ශ්‍රද්ධා, ජන්ද, වියරියෝ ද සෑම කල්හි අඩු හෝ වී නො නැසී දියුණුවෙන් පවතින්නේ ද නැත. ගුරුවරයෙක් නැතිව පොත බලාගෙන පමණක් භාවනා කරන්නේ නම් පෙර නො ගිය වීරු මඟක යන්නා වූ මගියෙකුට සැක ඇති වන්නාසේ විවිකිච්ඡාව ද පහළවී එයි. එනිසා සාමාන්‍ය පුද්ගලයෙක් උපකාරක ගුරුවරයෙකු නොමැතිව භාවනා කරන්නේ නම් විදර්ශනා ඤාණ විශේෂයන්ට ද මාර්ග-ඵල ඤාණයන්ට ද සුවසේ පැමිණිය නො හැකි වන්නේය.

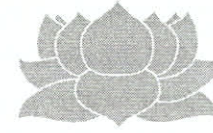
එනිසා මාර්ග-ඵල ඤාණයෙන් නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම තෙක් ම හෝ කඩවා භාවනා කරනු කැමති සන්පුරුෂයෝ "යථා භූතං ඤාණාය ඝණා පරියෙසිතබ්බො" ප්‍රත්‍යක්ෂව තත්ත්වාකාරයෙන් අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස ගුරුවරයෙකු සොයා ගත යුත්තේය යි, වදාළ නිදාන වග්ග සංයුක්ත භාලියට අනුව මනාව භාවනාව වඩා විදර්ශනා ඤාණ පිළිවෙලින් මාර්ග-ඵල, ප්‍රත්‍යාවේෂා ඤාණය ද සමග එල සමාපත්ති දක්වා ධර්ම ග්‍රන්ථයන් ඇසුරෙන් උපකාර සැලසිය හැකි කළ‍්‍යාණ මිත්‍ර ආචාර්යයන් වහන්සේ හමක් වෙත නැවතී භාවනා කළ යුතුය.

"මම විශේෂ පුද්ගලයෙකි. අන්පුද්ගලයෙකු ඇසුරු කිරීමට අවශ්‍ය නැතැයි" උඩඟු ස්වභාවය ඇත්තා වූ මාන-ද්වේෂය ඔසවා ගත්තේ ද, ආයුෂමත් පොඬිල තෙරුණුවන්ගේ චරිතය සළකා බලා නිහතමානීව භාවනා වඩන්වා, භාවනා වඩන කාලයේදී ද, පහත දක්වන බුද්ධාච්චාදය ගරු කොට සළකා වැඩි, වැඩි වියඪයෙන් උනන්දුවෙන් උත්සාහයෙන් භාවනා වඩන්වා.

නයිදං සිටීල මාරඛ්‍ය - නයිදං අපෙපන ටාමසා
නිබ්බානං අධි ගනනබ්බං - සබ්බ දුක්ඛපපමොචනං

හික්ඛවෙ = මහණෙනි" සබ්බ දුක්ඛපපමොචනං = සියලු දුකින් මිදියාම වූ, ඉදං නිබ්බානං = මේ නිර්වාණය, සිටීලං ආරඛ්‍ය = දුර්වල වූ ලිහිල් වූ වියඪයන් කොට, න අධිගනනබ්බං = නො පැමිණිය හැකිය. ඉදං නිබ්බානං = මේ නිර්වාණය, අපෙපන ටාමසා = ස්වල්ප වියඪයකින් න අධිගනනබ්බං = අවබෝධ නො කළ හැක්කේය. නො පැමිණිය හැක්කේය, බලවත් වූ වියඪයෙන් ධේයඪයෙන් උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීමෙන් ම ලැබිය යුත්තේය. පැමිණිය යුත්තේය. අවබෝධ කළ යුත්තේය.

පෑවෙනි පරිච්ඡේදය තිව්සේ යැ

ඝට්ඨාසා පරිච්ඡේද විසඳුම

පරිච්ඡේද අංක 6

පරිච්ඡේද අංක එකෙහි සීල විසුද්ධිය ලියා දක්වන ලදී. පරිච්ඡේද අංක දෙකෙහි විත්ත විසුද්ධිය ලියා දක්වන ලදී. පරිච්ඡේද අංක 3, 4, 5, හි දීටි විසුද්ධියෙන් පටන් ගෙන ඤාණදස්සන විසුද්ධිය තෙක් භාවනා කරන ක්‍රමය අත් දැකීම ද සහිතව ලියා දක්වන ලදී. මෙම පරිච්ඡේදය චිත්තානුභව භාවනා කරන්නාහට අනුපිළිවෙලින් පහළ වන්නා වූ නාම - රූප පරිච්ඡේද ඤාණ ආදිය ද දීටි විසුද්ධි ආදී පඤ්ඤා විසුද්ධි පහ සම්මත පොත් වලට අනුව ලියා දක්වන්නෙමු.

භාම-රූප පරිච්ඡේද ඝට්ඨාසා හා දීටි විසුද්ධිය

නාමරූපානං යාථාච දසසනං දීටි විසුද්ධි නාම [වි. ම. 441]

නාමරූපානං = අරමුණට නැමීමට හැකි, යා හැකි නාම ස්වරූපය හා අරමුණ දෙසට නැමිය නො හැකි විකාර ස්වරූපය ම ප්‍රකට, විකාර භාවයට පත් විය හැකි රූප ධර්ම

යාථාචදසසනං = තත්ත්වකාරයෙන් දක ගැනීම

දීටි විසුද්ධිනාම = විසුද්ධි භාවයට පත් ඤාණ දස්සනය නම් වේ.

මෙහෙයී කරන අවස්ථාවෙහි රූප සහ නාම වෙන් වෙන්ව ම ප්‍රකටවන ආකාරය සලකා විසුද්ධි මාගීයෙහි පොරාණ ගාථාවක් උපුටා දක්වයි.

න වකුතො ජායරි එසස පඤ්චමා
 න රූපතො නොව උභින්නමන්නරා
 හෙතුං පටිච්චානවනි සංඛතා
 යථාපි සඤ්ඤා පහතාය හෙරියා

[වි. ම. 447]

- එසස පඤ්චමා = එස්ස වේදනා සංඥා වෙනතා විතත යන එසස පඤ්චමක ධර්මයෝ
- වා = දකින්නේ නම්, දැකීම පස්වෙනි කොට ඇත්තාවූ ස්වභාවය
- වකුතො = ඇස කෙරෙන්
- න ජායරෙ = මතු වී පහළ වන්නේ නො වේ.
- රූප තො = වණ් රූපයෙන්ද
- න ජායරෙ = මතු වී පහළ වනවා නො වේ
- උභින්නං අන්නරාව = ඇස සහ රූපය යන මේ දෙක අතර මැදින් ද
- නො ජායරෙ = මතු වී පහළ වනවා නො වේ,
- සංඛතා = අදාල හේතු සමූහ වී පහළ කරන දැකීම් ස්වභාවයෝ
- හෙතුං පටිච්ච = ඇස-වණ් රූපය ආදී හේතු මත පිහිටා
- පහතාය හෙරියා = ගසන ලද බෙරෙන්
- සඤ්ඤා = ශබ්දය
- පහවනි යථා = (බෙරයන්, අතින් ගැහිමන් ආදී හේතූන් පදනම් කොටගෙන පහළ) වන්නා සේය.

අදහස වනාහි බෙර ශබ්දය තට්ටු කිරීමට කලින් බෙරෙහි තැන්පත් වී තිබුණේද නො වේ. අතින් ගසන ලද පහර තුළද ගැබ් වී තිබුණේද නො

වේ. බෙරයන් අත් පහරත් යන මේවා අතර ද තැන්පත්ව තිබුණේද නො වේ. එම නිසා තට්ටු කරන අවස්ථාවේදී පැන නගින්නා වූ එම ශබ්දය බෙරය තුළින් පැන නැංගාද නො වේ. අත් පහර තුළින් පැන නැංගාද නො වේ. (බෙරයේ රූප හා අත්පහරේ රූපයන්ගෙන් පමණක් ශබ්ද රූප පහළ වූවා නො වේ, යැයි යන්න අදහසයි.) බෙරය සහ අත් පහර යන මේ දෙක අතරින් පහළ වූවාද නො වේ. ඇත්ත වනාහි... බෙරයට අත්පහර වැදීම නම් වූ හේතූන් ප්‍රත්‍යාකරගෙන ගසන, ගසන වාරයේ අලුතින්, අලුතින් පහළ වන්නාවූ ශබ්ද වන්නාහි - යන මෙය සත්‍ය වේ. එම නිසා බෙරය සහ අත් පහර වනාහි එකකි. බෙර සද්දය වනාහි එකකි යැයි වෙන් කරන්නේ යම් සේ ද එසේම දැකීම වනාහි දැකීමට පෙරාතුව ම ඇසේ ගැබ් වී තිබුණා නො වේ. වණ් රූපයෙහිද තැන්පත් වී තිබුණා නො වේ. ඇසත් වණ් රූපයත් අතරද තැන්පත්ව තිබුණා නො වේ. එම නිසා වණ් රූපයක් ගැටෙන ගැටෙන අවස්ථාවේ සිදුවන්නාවූ එම දැකීම ඇසෙන් පහළ වන්නක් නො වේ. වණ් රූපයෙන් පහළ වන්නක් නො වේ. (වක්‍රප්‍රසාද රූපය හා වණ් රූපයෙන් වනාහි දැකීමේ පහළ වීම නො වුනේ යැයි කියවේ) ඇස සහ වණ් රූපය අතර මැදින්ද පහළ වූවා නො වේ. ඇත්ත වශයෙන් වනාහි ඇස වණ් රූපය මණසිකාරය යන හේතූන් ප්‍රත්‍යය කරගෙන වර්ණ රූපයක් ඉදිරිපත්වන ඉදිරිපත්වන අවස්ථාවේ පහළ වන්නාවූ දැකීම් ස්වභාවයෝ පමණක් වන්නාහ. එබැවින් ඇස හා වණ් රූපය වනාහි එකකි. "දැකීම වනාහි අනෙකකි". යන ලෙසට බෙදී ප්‍රකට වන්නේ යැයි කියයි. (අසන, ආඝ්‍රානය කරන, රස බලන, පහස විදින අවස්ථාවන්ට අදාල ගාථාවන්හි පාළිය හා අර්ථය පමණක් පහත දක්වන්නෙමු.)

න සොතතො ජායරි එසස පඤ්චමා
 න සද්දතො නොව උභින්න මන්නරා -පෙ-
 න ඝානතො ජායරි එසස පඤ්චමා
 න ගනධතො නොව උභින්න මන්නරා -පෙ-
 න ජීවහතො ජායරි එසස පඤ්චමා
 න රසතො නොව උභින්න මන්නරා
 න කායතො ජායරි එසස පඤ්චමා
 න එසසතො නොව උභින්න මන්නරා -පෙ-

[වි. ම. 448]

එසස පඤ්චමා = ඇසීම පස් වෙනි කොට ඇත්තා වූ ඇසීම් ස්වභාවයෝ

සොතනො = කණ කෙරෙන්නද

න ජායරෙ = පහළ වනවා නො වේ. ජනිත වනවා නො වේ.

සඤ්ඤො = ශබ්දය කෙරෙන්නද

න ජායරෙ = ජනිත වනවා නො වේ.

උභින්නං අනතරාව = කණ සහ ශබ්දය යන මේ දෙක අතර මැදින්ද

නො ජායරෙ = ජනිත වනවා නො වේ.

සංඛතා = අදාල හේතුධර්මයන් එකතුවී සිදුකරන ඇසීම් ස්වභාවයෝ

හෙතුං පටිච්ච = කණ ශබ්දය ආදී හේතුන් පිහිට කොට ගෙන

පහවනති = ජනිත වෙත්,

යථාපි -පෙ- = උපමාවකට අනුව වනාහි -පෙ-

එසස පඤ්චමා = ආඝාතය පස්වෙනි කොට ඇත්තා වූ ආඝාත ස්වභාවයෝ

සාතනො = නාසය කෙරෙන්නද?

න ජායරෙ = ජනිත වනවා නො වේ.

ගතධනො = ගතධයෙන්ද

උභින්නං අනතරාව = නාසය සහ ගද යන මේ දෙක අතර මැදින්ද

නො ජායරෙ = -එම-

සංඛතා = අදාල හේතුධර්මයන් එකතු වී සිදුකරන ආඝාත ස්වභාවයෝ

හෙතුං පටිච්ච = නාසයත් සන්ධියත් ආදී හේතුන් ප්‍රත්‍ය කරගෙන

පහවනති = පහළ වෙත්

යථාපි = උපමාවකට අනුව...

එසස පඤ්චමා = දැනීම පස් වෙනි කොට ඇත්තා වූ රස විදීම ස්වරූපයෝ

ඡීවිහතො = දිව කෙරෙන්නද

න ජායරෙ = -එම-

රසනො = රසය කෙරෙන්නද

න ජායරෙ = -එම-

උභින්නං අනතරාව = දිවද රසද යන මේ දෙක අතර මැදින්ද

න ජායරෙ = -එම-

සංඛතා = අදාල හේතු ධර්ම සාමග්‍රියෙන් සිදු කරන ලද රස දැනීම් ස්වභාවයෝ

හෙතුං පටිච්ච = දිව රස ආදී හේතුන් ප්‍රත්‍ය කරගෙන

පහවනති = පහළ වෙත්.

යථාපි = උපමාවකට අනුව

එසස පඤ්චමා = පහස පස්වෙනි කොට ඇත්තා වූ විදීම දැනගන්නා ස්වභාවය

කායනො = කය කෙරෙන්නද

න ජායරෙ = -එම-

එසසනො = ගැටෙන අරමුණ කෙරෙන්නද

න ජායරෙ = -එම-

උභින්නං අනතරාව = කයද ස්ප්‍රීයද යන මේ දෙක මැදින්ද

න ජායරෙ = -එම-

සංඛතා = අදාල හේතු ධර්මයෝ එකතුව ඇති කරන්නා වූ හැපීම දැනගන්නා ස්වභාවය

හෙතුං පටිච්ච = කයත් හැපෙන හේතුන් ආදිය ප්‍රත්‍ය කරගෙන

පහවනති = පහළ වෙත්

යථාපි = උපමාවකට අනුව

න වැටු රූපා පහවනති සංඛතා
 න වාපි ධම්මාසතනෙ හි නිග්ගතා
 හෙතුං පටිච්ච පහවනති සංඛතා
 යථාපි සඤ්ඤා පහතාය හෙරියා

සංඛතා	=	අදාළ හේතුව එකතු වී පහළ වූ සිතුවිලි, මෙතෙහි කිරීම් ස්වභාවයෝ
වක්ඛු රූපා	=	ඇසුර ලබන්නා වූ හෘදයවස්තු රූප කෙරෙත්
න පහවනති	=	ප්‍රභවය ලබනවා නො වේ
ධම්මායතනෙ වාපි	=	මෙතෙහි කරන්නාවූ සිතන්නාවූ, ආයතනයෙන්ද
න නිශාතා	=	පහළ වූනා නො වෙත්
සංඛතා	=	සිතීවිලි, මෙතෙහි කිරීම් ස්වභාවයෝ
හෙතුං පටිච්ච	=	හෘදය රූපය, ස්වභාවික අරමුණු ආදී හේතුවන් ප්‍රත්‍ය කොට
පහවනති	=	පහළ වෙත්
යථාපි	=	උපමාවක් වශයෙන්
පහතාය	=	පහරදෙන ලද
හෙරියා	=	බෙරයෙන්
සඤ්ඤා	=	ශබ්දය
පහවති යථා	=	(බෙරය අත් පහර ආදී හේතුවන් මත පිහිටා) පහළ වෙන්නා සේ ය.

එළෙස රූප-නාම දෙක වෙන්කොට දැනගන්නා තැනැත්තාට මෙලෙසට ද සළකා බලා තීන්දු කළ හැක්කේය. තීන්දු කරන ආකාරය වනාහි හිදීම, සිටීම, යෑම, නැවීම, දිගහැරීම, දැකීම, ඇසීම ආදී ඉරියව් එකක් හුදු නාම වලින් පමණක් සම්පූර්ණ නොවේ. හුදු රූප වලින් පමණක් සම්පූර්ණ නොවේ. නාම -රූප යන දෙකම එකතුවීමෙන් ම සම්පූර්ණ භාවයට යයි. මෙලෙස සම්පූර්ණ භාවයට යා හැකි නාම- රූප දෙක මත ම ධර්ම "මම හිඳ ගනිමි. මම සිට ගනිමි. මම යමි. මම නවමි. මම දිගහරිමි. මම දැකිමි. මම ඇසමි" යනාදි ලෙසට කියමින් ව්‍යවහාර කරමින් සිටින්නේය. ඇත්ත වශයෙන් ම නම්..... හිදීම- සිටීම- යෑම ආදිය කළ හැක්කාවූ මමෙක් සත්ත්වයෙක් යන්න නො පැනේ. හුදු නාම- රූප දෙක පමණක් ඇත්තේය. යන ලෙසට කරුණු සළකා බලා තීන්දු කරයි. පහත සඳහන් වන්නේ මෙම අදහස ඉගිකරන්නාවූ විසුද්ධි මාගී කථාවකි.

අථංඛො නාමං නිසසාය රූපං පච්ඡන්ති. රූපං නිසසාය නාමං පච්ඡන්ති. නාමසස ඛාදිතුකාමනාය පිචිතුකාමනාය ඛ්‍යාහරතුකාමනාය ඉරියාපථං කපෙපතුකාමනාය සති රූපං ඛාදති ඡ්චති ඛ්‍යාහරති ඉරියාපථං කපෙපති [වි. ම. 448]

අථංඛො	=	ඇත්ත වශයෙන් ම
නාමං නිසසාය	=	කෑමට කැමැත්ත ආදී නාමයන් ආශ්‍රයකොට
රූපං පච්ඡන්ති	=	වැළඳීම ආදී රූප පහළ වේ.
රූපං නිසසාය	=	ඇස ආදී රූපයන් නිශ්‍රය කොට ගෙන
නාමං පච්ඡන්ති	=	දැකීම ආදී නාමයෝ පහළ වේ.
නාමසස	=	නාමයේ
ඛාදිතු කාමනාය	=	කෑමට කැමැත්ත
පිචිතු කාමනාය	=	බීමට කැමැත්ත
ඛ්‍යාහරතු කාමනාය	=	කතා කිරීමට කැමැත්ත
ඉරියාපථං කපෙපතුකාමනාය	=	ඉදීම-හිටීම-යෑම ආදී ඉරියාපයන් පැවැත්වීමට කැමැත්ත
සති	=	ඇති කල්හි
රූපං	=	රූපය තෙමේ
ඛාදති	=	කෑම කයි
ඡ්චති	=	බීම බොයි
ඛ්‍යාහරති	=	කථාකරයි
ඉරියාපථං කපෙපති	=	ඉදීම- සිටීම - යෑම - නිදීම කරයි.

මෙම පාලියෙන් "කෑමට කැමැත්ත නාමයයි. කෑම වනාහි රූපයයි! බීමට කැමැත්ත නාමයයි. බීම වනාහි රූපයයි. කීමට කැමැත්ත නාමයයි. කීම වනාහි රූපයයි. හිදීමට කැමැත්ත නාමයයි, හිදීම වනාහි රූපයයි, සිටීමට කැමැත්ත නාමයයි, සිටීම වනාහි රූපයයි, යෑමට කැමැත්ත නාමයයි, යෑම වනාහි රූපයයි" යන මේ අර්ථයෝද සෘජුව ම දක්වති. තවදුරටත්

සමහර යෝගීන්ට උපමා ගෙන හැර දැක්වීමෙන්ද සළකා බලා විනිශ්චය පහසු කළ හැක්කේය. මේ විසුද්ධි මාග්ගයෙන් උපුටා ගන්නා ලද පරිච්ඡිකයකි. අලවංගුව, රෝදය, මැදිරිය බෝන්ද්‍රිය ආදී කොට ඇත්තාවූ අංගෝපාංග සියල්ල ම එකක් වශයෙන් බැඳී පවතින අවස්ථාවේ පමණක් එය රථය යයි ව්‍යවහාරයට යයි. සාවධානව විමසා බලා මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් රථය නම් වූ වස්තුව ඇත්තට නො පැනෙන සේ ම දූව උණදඬු ආදී ගෙයි අංගෝපාංග යොදා බිත්ති බැඳ වහලය සෙවිලි කොට එකක් වශයෙන් පවතින්නේ නම් එවිට එය ගෙය යන ව්‍යවහාරයට යන්නේ ම ය. එක එකක් කොටස් බෙදා සාවධානව බැලුවහොත් ගෙය යන වස්තුව නො පෙනෙන්නා සේද - පෙ - කඳ අතු කිහිපි පත්‍ර ආදී ගසක කොටස් සමස්ථයක් වශයෙන් පවතින්නේ නම් ගස යන ව්‍යවහාරයට යයි, එක් එක් කොටසක් මත සාවධානව භාවනා කොට බැලුව හොත් ගස නම් වූ වස්තුව ඇත්ත වශයෙන් ම නො පැනෙන්නා සේ ද, යන මේ උපමාවන්ට අනුව පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෝ = නාම - රූප දෙක සමස්ථයක් ලෙස, ප්‍රවාහයක් ලෙස පවතින්නේ නම් සත්ත්වයෙකේය - පුද්ගලයෙකේ යයි ව්‍යවහාරයට යන්නේය. එක එක රූප-නාම ස්කන්ධයක් මතට පමණක් අවධානය යොමු කොට භාවනා කර බැලුව හොත් "මම වෙමි" යයි මාන වශයෙන් අල්ලාගැනීම හෝ "මම" යැයි දිවයි වශයෙන් ගැනීම යන මේ දෙයාකාරයන්ගේ පිහිටා ඇත්තාවූ (විඤ්ඤානය ආදී වශයෙන් ව්‍යවහාරය ඇත්තාවූ) සත්ත්වයා යන්නක් පරමාර්ථ වශයෙන් (සාක්ෂාත් කර හැකි ස්වභාවයක් = තත්‍ය වූ ස්වභාවයක්) නැත්තේ ම වේ. ඇස් පනා පිට දක මුල ස්වරූපයන්ට අනුව තත්‍ය ස්වභාව වශයෙන් අරමුණ වෙතට නැමිය හැකියා හැකි අරමුණ දත හැකි නාම ස්වරූපය සහ අරමුණ නො දත හැකි විකාර භාවයට පත්වෙන, විවිධාකාර ව වෙනස් වෙන, වෙනස් භාවයකට පත්විය හැකි රූප ස්වභාවය පමණක් ඇත්තේ යයි නිරවද්‍ය ලෙස තීන්දු කරයි. මෙලෙස දක දූත අවබෝධ කර ගන්නා පුද්ගලයාගේ දැනුම යථා භූත දස්සන = තත්ත්වාකාරයෙන් දක දූත ගන්නා ඤාණය නම් වේ. (වි. ම. 446) දිවයි විසුද්ධියම වේ.

එසේ නමුදු උපමා දැක්වීම වනාහි සාරය නො වේ. මෙතෙහි කරන මෙතෙහි කරන අවස්ථාවෙහි විශේෂයෙන් කල්පනාවට ඉඩනොදී හුදු

මෙතෙහි කිරීමෙන් ම නාම - රූපයන් වෙන් වෙන්ව දක දූත "මෙම ශරීරයෙහි අරමුණ දූත ගත හැකි නාම සහ අරමුණ දූතගත නො හැකි රූප යන මේ දෙවර්ගය පමණක් ඇත්තේය. මේ දෙකෙන් තොර වෙනම ම සත්ත්වයෙක් - මමෙක් - ආත්මයක් - විඤ්ඤාණයක් නොමැත්තේය." යි නිරවුල්ව තීන්දුවකට බැසගැනීමට හැකිවීම ම සාරය වන්නේය. එම නිසා මෙතෙහි කරන වාරයේ අවුලකින් තොරව අනායාසයෙන් ම පැහැදී මෙලෙස තීන්දු කළ හැකි උසස් ඤාණ ය, මුදුන්පත් වූ නාම-රූප පරිච්ඡේද ඤාණ නම් වේ. මෙම ඤාණයම - මමෙක් "ආත්මයක් ඇත්තේ" යයි සිතීන් බැඳී ගන්නා අත්ත දිට්ඨි කෙලෙස පිසදමා බැහැර කළ හැකි දිට්ඨි විසුද්ධිය නම් ද වේ. පහතින් දැක්වෙන්නේ මහා ටිකා විවරණයයි.

නාම රූපානං යථාවදස්සනන්ති ඉදං නාමං, එත්තකං නාමං, න ඉතො හියෙසා, ඉදං රූපං එත්තකං රූපං න ඉතොහියෙසාති ව තෙසං උකඛණ සලලකඛණ මුඛෙන ධම්ම මත්තභාව දස්සනං අත්තදිට්ඨි මල විසොධනතො දිට්ඨි විසුද්ධි වෙදිතඛං. [මහා. ටී. (බු.) 2/367]

- නාමරූපානං යථාව දස්සනන්ති = නාම සහ රූපයන්ගේ තත්ත්වාකාරය දැකීම යන්න වනාහි
- ඉදං = මෙතෙහි කොට දතයුතු මේ ස්වභාවය
- නාමං = අරමුණ දෙසට නැවීමට හැකි, යෑමට හැකි අරමුණ දකගත හැකි නාම ධර්මය
- එත්තකං = මෙතෙහි කොට දත්තාක්
- නාමං = අරමුණ ද දත හැකි. නාම ධර්මය (මෙතෙහි කොට දූතගත හැකිතාක් නාම-රූපයෝ අරමුණු කොට "මේ තාක් වනාහි නාමයෝ ම වෙන්, මම නො වෙමි" යයි දූත ගැනීම කෙරේ.)
- අදහස්
- ඉතො = මෙතෙහි කොට දූතගත් මේ නාම ධර්මයන්ට

හියොයා	= වැඩි වූ මමෙක්, සත්ත්වයෙක්
න	= නැත්තේය
ඉති ව	= මේ තාක්ද, (ධම්ම මතථ සචභාව දසුනං අත්තදිට්ඨි මල විසොධනතො - යන මේ පදය ගෙන ස්ථානයට අනුව පරිවර්තනය කරන ලද අර්ථය ම වේ)
ඉදං	= මෙතෙහි කොට දත යුතු මේ ස්වභාවයද
රූපං	= රූප්පන සවභාවය ම ප්‍රකට, විකාර විය හැකි, පෙරළිය හැකි රූප ධර්ම වේ.
එතතකං	= මෙතෙහි කොට දත්තාක්
රූපං	= රූප ධර්ම පමණක් වේ.
ඉතො	= මෙතෙහි කොට දැක ගත මේ රූප ධර්මයන්ට වඩා
හියොයා	= වැඩිවූ මමෙක්, සත්ත්වයෙක්
න	= නැත්තේය.
ඉතිව	= මේ තාක්ද
තෙසං	= එම නාම-රූප ධර්මයන්ගේ
ලකඛණ සලලකඛණමුඛෙන	= ස්වභාව ලක්ෂණයන් මෙතෙහි කිරීම මුඛ්‍ය කිරීම් වශයෙන්
ධම්ම මතත භාව දසුනං	= මමෙක් සත්ත්වයෙක් නැත්තේය, ධර්ම ස්වභාවය පමණක් ඇත්තේය යන මෙය දැකීම, දැනීම
අත්තදිට්ඨි මල විසොධන තො	= අත්තදිට්ඨිය යන කෙළෙස් මල පිසහැරීමට, දුරුකිරීමට හැකි බැවින්
දිට්ඨි විසුද්ධි	= දිට්ඨි විසුද්ධිය නම් වේ.
ඉති වෙදි තබ්බං	= මෙලෙස දතයුතුයි.

රූප්පන කකඛලත ආදි කොට ඇත්තාවූ රූපයන්ගේ සවභාව ලක්ෂණ භා නමන ඵ්‍රසන, වේදියන, සංජානන, විජානන ආදිකොට ඇත්තාවූ භාමයන්ගේ සවභාව ලක්ෂණ යන මේවා ඒ ඒ රූප නාමයන්ගේ උප්පාද ධීති භංග යන තුනෙන් ධීති භංග යන ක්ෂණයන්හි පමණක් ප්‍රකටව පැනේ. ගතවූ, මතු පහළ වන්නාවූ ක්ෂණයන්හි ප්‍රකට නැත. එම නිසා රූප භාමයන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණ පහළ වන පහළ වන ක්ෂණයේ මෙතෙහි සිරිම මගින් ම පමණක් තත්ත්වාකාරයෙන් දත හැක්කේය. මෙලෙස ස්වභාව ලක්ෂණයන් පහළවන ක්ෂණයෙහි මෙතෙහි කිරීම මුඛ්‍ය වන බැවින් ප්‍රධාන බැවින් "මමෙක් සත්ත්වයෙක් වනාහි නොමැත්තේය. ධර්ම ස්වරූපය පමණක් ඇත්තේය" යැයි දක දූන වටහාගැනීම දිට්ඨි විසුද්ධි නම් වේ. අත්ත දිට්ඨි මකලෙස් මල පිසදමා බැහැර දක දූන ගැනීම යැයි අදහස් කෙරේ.

නාම - භ්‍රෑ ජර්චෙද්ද ඤාණය භා දුඨි විජුභීය නිච්චි.

පච්චය පරිග්ගහ ඤාණය හා කංඛා විතරණ විසුද්ධිය

එතසෙසවං පන නාම - රූපසස පච්චය පරිග්ගහණෙන නිසු අදධාසු කංඛංවිතරිතා ධීතං ඤාණං කංඛාවිතරණ විසුද්ධි නාම [වි. ම. 449]

එතසෙසව නාම රූපසස	= මෙතෙහි කොට දැනගන්නාවූ මේ නාම රූපයන්ගේ ම
පච්චය පරිග්ගහනෙන	= ප්‍රත්‍යය පරිග්ගහ කිරීමෙන්
නිසු අදධාසු	= අතීත- අනාගත- වර්තමාන යන කාල තුනෙහි
කංඛං	= සැකය
විතරිතා ධීතං	= ඉක්මවා, බැහැර කොට සිටි
ඤාණං	= "හේතු රූප-නාම ධර්මයන් නිසා පහළ වන එල රූප-නාම පමණක් ඇත්තේය." යයි දැනගන්නා ඤාණය
කංඛාවිතරණ විසුද්ධි නාම	= සැකයක් ඉක්මවා සිට පිරිසිදු වූ ඤාණය නම් වේ.

පහළ වන පහළ වන අවස්ථාවේ මෙතෙහි කොට රූප නාමයන්ගේ තත්ත්වාකාරය වටහා ගන්නාවූ තැනැත්තා එම රූප නාමයන්ගේ පහළ වීමට හේතුව ද මෙතෙහි කරන අතර වාරයේම යෝග්‍ය ආකාරයෙන් දක දක ගනී. එම අවස්ථාවේ "මෙලෙස වූ හේතුව නිසා ම තුන්කාලයෙහි මෙයාකාර වූ ම නාම-රූපයෝ පහළවීම වන්නේ" යැයි දක දක වටහා ගන්නා පව්වය පරිගහ ඤාණය පහළ වේ. මෙම ඤාණය පහළ වන ආකාරය ඒ ඒ පුද්ගලයාගේ අපකාමය හා පාරමි ඤාණයන්ට අනුව විවිධ වේ. එම නිසා මේ ඤාණය පහළ වන ආකාරය විසුද්ධිමාර්ගයෙහි පස් ආකාරයකට බෙදා දක්වා ඇත.

"මමෙක් සත්වයෙක් වනාහි නැත්තේය. නාම - රූප දෙක පමණක් ඇත්තේය" යි වටහාගන්නා ලද යොගාවචරයාට මෙතෙහි කරන අතර වාරයේදී ම එම නාම රූපයන්ගේ හේතුව විමසා සලකා බැලිය හැක්කේය. සලකා බලන්නේ නම් "අහේතුක ව ඉබේ ම පහළ වන්නේය" යි ද පිළිගත නො හැක්කේය, මක්නිසාදයත් සමහර හේතු ධර්මයෝ ඇස්පනාපිට දක ගත හැකි බැවිනි. දකගන්නා ආකාරය වනාහි පසුව දක්වන්නෙමු. තවදුරටත් "සච්චි බලධාරී දෙවියන්වහන්සේ, බ්‍රහ්මයෙක්, ශක්‍රයෙක්, මැවුම් කාරයෙක්" යන්න ද පිළිගත නො හැක්කේය. මක්නිසාදයත්... සමහර හේතුව නිසා රූප-නාමයන් පහළ වීම ඇස්පනාපිට දක ගැනීම අනුව මෙසේ අනුමාන කොට දත හැක්කේය. දකගන්නා ආකාරය වනාහි... මැවුම් කරු යනු, සිතින්ම සිතාගෙන බැඳීගත් එම සච්චිබලධාරියා බ්‍රහ්මයා - ශක්‍රයා - දෙවියා ද මා මෙන් ම නාම-රූප දෙකකින් ම යුත් ශරීර ඇත්තෝය. ඔවුන්ගේ නාම රූපයන්ට ද තම නාම රූපයෝ මෙන් කිසියම් තව කෙනෙක් පහළ වීම පිණිස මැවීම් කළ නො හැක්කේ යයිද ඉදින් මැවිය හැක්කේ නම් ඔහුන්ගේ ශරීර කවුරුන් විසින් මවන ලද්දක් ද, ඒ මවනු ලබන්නා කවුරුන් විසින් මවනු ලැබුවේක් ද, යන මේ ක්‍රමයෙන් මවනු ලබන්නාගේ ප්‍රභවය සොයා කෙළවර කර නො හැකි බවක් ඇත්තේ යයි ද යන මේ ලෙසට අනුමාන කොට වටහාගත හැක්කේය. එම නිසා "යමෙක් විසින් මවන ලදී" යයි යන්න ද පිළිගත නොහේ.

දැක ගත හැකි ප්‍රථම ක්‍රමය

සමහර යෝගීහු හේතු ධර්මයෝ මෙසේ දකිති. පෙර භවයේදී සිදුකරන ලද අවිජ්ජා, තණ්හා උපාදාන, කම් යන හේතු සතර (4) නිසා පටිසන්ධියේ පටන් මේ දක්වා රූප සන්තතිය නො සිදු පහළ වෙන්නාහු ය. මේ භවයේ කත - බොන ලද ආහාර නිසා මේ රූප කය සන්තතිය නොසිදු තහවුරු ලෙස පවතී. හිඳි මේ කැමැත්ත, නැවීමේ කැමැත්ත ආදී සිත් නිසා හිඳි මේ රූප, නැවීමේ රූප, ආදිය පහළ වෙත්, උණුසුම් භාවය, සීතල භාවය නිසා උණුසුම් රූප, ශීතල රූප පහළ වේ. යැයි රූපයේ හේතුව දකගනී.

මේ හේතුව තුළින් විත්ත, උතු, ආහාර යන්නාවූ වච්චාන හේතුව මෙතෙහි කොට බලා ඇස් පනා පිට ද දක ගත හැක්කේය. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, කම් යන අතීත හේතුව වනාහි ඇස් පනාපිට දක ගත නො හැක්කේය. එසේ වතුදු දිට්ඨිව උජුකා යන්නට අනුව විපස්සනා භාවනා කරන්නෙක් පාසා ම "කුසලධර්ම නිසා හොද භවයක්, හොද කම් එල පහළ වේ. අකුසල ධර්ම නිසා නරක භවයක්, නරක කම් එල පහළ වේ" යැයි භාවනා කිරීමට කලින් ද මනාකොට ම ඒත්තු ගෙන ඇත්තේය. එම නිසා දැන් වච්චාන ව පහළ වන්නා වූ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, කම්යෝ මෙතෙහි කොට සලකා බලා ඇස්පනා පිට දුටු අවස්ථාවේ අතීත භවයේදී සිදුකරන ලද එම හේතුව ද අනුමාන වශයෙන් සිතා තර්කාන්විතව දකගත හැක්කේය. විස්තර වශයෙන් දක්වතොත්, ඇතිතාක් නාම - රූප භවයෝ දුක ම යැයිද එම නිසා රූප භවයන් කැමැති වන්නාවූ තණ්හාව දුකෙහි හේතුව යැයි ද, තත්ත්වාකාරයෙන් නො දැනීම = විද්‍යාමාන නො වීම "අප්පට්ඨනි අවිජ්ජා" නම් වේ. දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යන මේවා "තත්ත්වාකාරයෙන් නො දැනීමය" යි මින් අදහස් කෙරේ. මතුමත්තෙහි මෙම නාම-රූප භවයන් ම සැපයයි, එම ආසාව උතුම් යයි කියා ද මනාපය ම සැපයට සෞභාග්‍යට හේතු යයි කල්පනා කිරීම මිච්ඡා පටිපතති අවිජ්ජා නම් වේ. දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය, යන මේවා විපරිත ලෙස වටහා ගැනීම වරදවා වටහා ගැනීම යයි අදහස් කෙරේ. මෙම අවිද්‍යා දෙවර්ගීය පාතග්ජනයන්ගේ සන්තානයන් සනබ්‍රල ලෙස මුළු කරමින් පහළ වෙමින් පවතින්නේය. සුතමය ඤාණයට අනුව සලකා බලා තුනී

කරන්නේ නමුදු සහමුලින් දුරුවන්නේ නො වේ. එම නිසා ම දිවා - රාත්‍රී නො තකා මනාපය, කැමැත්ත යන මේවා වැඩි වැඩියෙන් ලැබීමට රුකුල් දෙමින් සිත උදෝගිමත් කරමින් සිටින්නාහ. වර්තමාන ව ඇත්තා වූ නාම - රූප භවය තහවුරු කර ගැනීමට ද ඉදිරියෙහි නාම - රූප භවය සමෘද්ධිමත් කරගැනීමට බලා පොරොත්තු ඇතිවද දිවා- රාත්‍රී නො තකා වෙහෙස වෙමින් සිටිති.

තව දුරටත් හේතුවන්නාවූ කෙළෙස් සහ කම් සංසිද්ධා පරිනිබ්බාන වුතියෙන් පසු මනුෂ්‍ය- දිවා - ස්ත්‍රී - පුරුෂ භාවයකට නො පැමිණ නාම-රූප යන්ගේ සම්පූර්ණ නිරෝධය, වෙනත් ආකාරයකට කිවහොත් නැවත පහළ නො වීම අනුපාදිසේස නිබ්බානය නම් වන නිරෝධ සත්‍ය වන නිවන "හොඳය- සැපය යැයි ද එම නිවනට පත්කළ හැකි විපස්සනා ප්‍රතිපදාව සහ මාගී ප්‍රතිපදාව එම සුවය ලැබීම සඳහා සම්පූර්ණ කළ යුත්ත" යැයි ද තත්ත්වාකාරයෙන් නො දැනීමද නො සිතීමද අපට පෙනී අවිද්‍යාව ම වේ. "නිරෝධ සත්‍යය, සහ මාගී සත්‍යය, යන මේවා තත්ත්වාකාරයෙන් නො දැනීම" යන්න මින් අදහස් කෙරේ.

තවදුරටත් නිවන "නරකයැ"යි කියා ද, විපස්සනා සහ මාගී ප්‍රතිපදාව "දුක පිණිස වන්නාවූ කට යුත්තකි" යයි කියා ද සලකා විශ්වාස කිරීම මිච්ඡා පටිපතනි අවිජ්ජාව නම් වේ. "නිරෝධ සත්‍යය, මාගී සත්‍යය යන මේවා විපත්ති ලෙස වටහා ගැනීම" යන්න මින් අදහස් කෙරේ. මෙම අවිද්‍යා දෙක බලවත් වූ පුද්ගලයා නිවන නරක දෙයක් යැයි ම අදහා ගනී. "පරිනිබ්බානයට සැපත් වූ කල්හි සියල්ල නැති වන්නේය, කිසිවක් දැන ගැනීමට විද ගැනීමට නො ලැබේ. කිසි ම කෙනෙක් හමුවිය නො හැක්කේය" මේ ආදී ලෙසින් සලකන බැවින් නිවනට සැපැත් වීම ගැන පවා බියට පත්විය හැක්කේය. "මහා මරණයක්-කිසිම හොඳක් නැත" යයි කියා ද ළාමක කොට සැලකිය හැක්කේය. නිවන ලබා ගැනීමට විරිය කරමින් සිටින පුද්ගලයා ද "කාය-චිත්ත දුක පිණිස කටයුතු කරමින් සිටී, මහා මරණයෙන් (මරණයට පත්වීමට) විරිය කරමින් සිටී යැ"යි ළාමක කොට සිතිය හැක්කේය.

චතුරායඝී සත්‍යය පිළිබඳ හුදු නො දැනීම හා වරදවා වටහා ගැනීම යන මේ අවිද්‍යාවෝ පෘථග්ජනයෙක් පාසා සන්නානයන්හි උපාදාන

වශයෙන් යෝග්‍ය පරිදි පහළ වෙත්. ආරම්භණානුසය කැමතිවීම වශයෙන් මෙනෙහි නො කළාවූ සෑම අරමුණක් පාසා ම පැන නැගී. එම නිසා යෝගී තෙම මෙම අවිද්‍යා පහළ වන මොහොතේ ද මෙනෙහි කොට දකී, පෙර සිදුවූවක් සිහිපත් වීමෙන් ද ඇස්පනාපිට දක ගනී, තව දුරටත්, නාම-රූප භව සන්තතිය හොඳය උතුම් යයි සලකන බැවින් මනාප වෙයි. එහි සිත බිඳ. තණ්හාව ම වේ, සිත් අලවන බැවින් "කෙලෙස සිදුකළ හොත් සැපයට පත්විය හැක්කේ ද" යි තප්පර වෙයි. බැඳී ගනී, උපාදානය ම වේ. තප්පර වී එහි ම බැඳී ගන්නා නිසා යම්කිසි කම්මාන්තයක් කරයි. කම්ය වේ. එම නිසා මෙම තණ්හා- උපාදාන- කම්යෝ සිදුවන සිදුවන මොහොතේ මෙනෙහි කොට ද, පෙරවූවක් සිහිපත් වීමෙන් ද ඇස් පනාපිට දක ගනී. මෙලෙසට කම් පහළ කෙරේ නම් අවිද්‍යා, තණ්හා, උපාදාන යන හේතූන්ගෙන් ද පහළ වෙත්" යැයි අනුමාන කොට සලකා බලා ඒත්තු ගත හැක්කේය. මෙය වනාහි රූපයන්ගේ හේතූන් පවතින, අනුමාන ඤාණයන් මගින් දක පරිග්‍රහ කරන ආකාරයයි.

නාමයේ හේතූන් පරිග්‍රහ කරන ආකාරය වනාහි "දකිනවා" යැයි මෙනෙහි කරන අවස්ථාවේ "ඇසත්-රූපයත් ඇතිව දකීම සිදුවේ යැයිද, සිතත්-රූපයත්- දකීමත් යන මේ තුන නිග්‍රය කොට සිතත් අරමුණත් එකට ගමන්කරයි යැයි"ද දක දැන වටහා ගනී. එසේම අසනවා යයි මෙනෙහි කරන අවස්ථාවේ කණත් ශබ්දයත් ඇතිවීම ම අසයි. "කණත් සද්දයත් ඇසීමත් යන මේ තුන නිග්‍රය කොට ගෙන අරමුණ සහ සිත එකට ගමන් කරයි, යැයිද" "හැපෙනවා" යැයි මෙනෙහි කරන අවස්ථාවේ "කයන් - රූපයත් ඇතිව ගැටීම වේ. කය- හැපෙන වස්තුව- හැපීම යන මේ තුන එකතුවීම මත අරමුණ සහ සිත එකට ගමන් කරයි කියාද- හිතයි- දැනගනී යයි මෙනෙහි කරන අවස්ථාවේ හෘදය වස්තුව සහ දැන ගන්නා දෙයක් ඇතිව, හිතයි- දැනගනී යැයි මෙනෙහි කරයි. හෘදය වස්තුවත් අරමුණත් දැනගැනීමත් යන මේ තුන එකතු වීම මත අරමුණ සහ සිත එකට ගමන් කරයි. දක දැන ගෙන ඒත්තු ගනී, තවදුරටත් දකිනවා - අසනවා - හැපෙනවා - හිතෙනවා" ආදී වශයෙන් මෙනෙහි කරන අවස්ථාවේ "අරමුණ සමඟ ගැටීම සිදුවී කයෙහි, සිතෙහි හොඳවීම, නරක්වීම වේ" යැයි කියා ද "ප්‍රිය වූ හමුවීමක් තවත් හොඳ වේවා සැපවත් වේවා, අප්‍රිය වූ හමුවීමක් විෂයෙහි

එම අප්‍රිය භාවය දුරු වේවා, සැපවත් වේවා යයි කියාද සැප කැමති භාවය පිණිස කුමක් කළ හොත් හොඳ දැයි වැඩිදුර සිතා සිතින් දඩිකොට අල්ලා ගනී. සිතින් ගනී යැයිද අල්ලා ගැනීම නිසා (හොඳ යැයි සිතා) සුවර්ත-දුශ්චරිත කිරීමට-කීමට හිත යොදයි යයි කියා ද යනාදි වශයෙන් නාමයේ හේතූන් සුදුසු ලෙසට ඇස්පනාපිට දකී. මේ වනාහි නාමයේ හේතු දැක දැන පරිග්‍රහ කරන ආකාරයයි.

අතීතය සහ අනාගතය කෙරෙහි අනුමාන ඥාණා පහළවීම

මෙලෙස දැක දැන ගත් යෝගාවචරයා "මේ හවයේ නාම-රූපයන් හේතු නිසා නාම-රූපයන් පහළ වූයේ යම් සේද එසේම අතීත හවයන්හිද මෙලෙස හේතූධර්මයන් නිසාම මෙලෙසට නාම-රූප දෙක පමණක් පහළ කළේය. ඉදිරි හවයන්හි දු මෙලෙස වූ හේතූන් මගින් ම මෙලෙස වූ නාම-රූප දෙක පමණක් පහළ කරන්නේය" යි අනුමාන ඥාණයෙන් අනුමාන කොට සලකා බලා තීරණයකට එළඹේ.

සො එවං පච්චයනො නාමරූපසස පචතතිං දිසවා යථා ඉදං එතරහි එවං අතීතෙපි අදධානෙ පච්ච යෙනො පචතතිත්ථ, අනාගතෙපි පච්චයනො පචතතිසසතිති සමනුපසසති. [වි. ම. 450]

සො	=	එම යෝගි තෙමෙ
එවං	=	මේ කියන ලද ක්‍රමයට අනුව
පච්චයනො	=	හේතූන් නිසා
නාම රූපසස පචතතිං දිසවා	=	වච්චාන හවයේ නාම-රූපයන්ගේ පැවැත්ම දැක (ටිකා දැක්වීමට අනුව, එතරහි පචතතිං දිසවා)
ඉදං	=	මේ නාම -රූපයෝ
එතරහි	=	වච්චාන කාලයේ
පචතති යථා	=	හේතූන් නිසා පහළ වන්නා සේ
එවං	=	මේ ක්‍රමයටම
අතීතෙපි අදධානෙ	=	අතීත හව කාලයෙහි ද

පච්චයනො පචතතිත්ථ	=	මේ කියන ලද ක්‍රමයට හේතූන් නිසා පහළ විය.
අනාගතෙපි	=	අනාගතයෙහි ද
පච්චයනො පචතතිසසතිති	=	හේතූන් නිසා පහළ වන්නේය යැයි
සමනුපසසති	=	භවනානුකූලව විමසා බලයි.

මෙලෙස තීන්දු කරන්නාවූ යෝගිතෙමේ අතීත-අනාගත- වච්චාන යන කාල තුනෙහි හේතු රූප-නාම සහ එල රූප - නාමයෝ පමණක් ඇත්තේ යයි දැක දැන එකඟ වූ බැවින් ආත්මයක් - මමෙක් හා සම්බන්ධ සැකයන් 16 අතහැර නිදහස් වෙයි.

උභසය ආකාර සැකයන්

1. වච්චාන හවය පහළ වීමට කලින් පෙර කාලයේ මා සිටියෙමි දැයි සැක කිරීම එකකි.
2. වච්චාන හවය පහළවීමට කලින් පෙර කාලයේ මා නොසිටියෙමිදැයි සැක කිරීම එකකි (මේ දෘෂ්ටිත් දෙකකි. පළමු වැන්න මේ හවය පහළ වීමට කලින් ආත්මයක් සදාකාලිකව තිබුනේ දැයි සැක කිරීම. දෙවැන්න ආත්මයක් ඉස්සර කාලයේ නොතිබී මේ හවයේ දීම ඉබේ පහළ වී දැයි සැක කිරීම.)
3. මා පෙර කාලයේ කවරෙක්ව සිටියෙමි දැයි වරදවා වටහා ගැනීම (කුමාරයෙක්, සිටුවරයෙක්, ධනවතෙක්, දුප්පතෙක්, මනුෂ්‍ය හික්සුවක්, බුරුම ජාතිකයෙක්, බ්‍රහමයෙක්, දෙවියෙක්, මනුෂ්‍යයෙක්, තිරිසනෙක් ආදීන් තුළින් කුමන වර්ගයක් වූයේදැයි සැක කිරීම මින් අදහස් කෙරේ.)
4. මා අතීතයේ කෙබන්දෙක් වැ, කුමන රූපසණ්ඨානයක් තිබුණේ දැයි වරදවා වටහා ගැනීම එකකි. (රූපසටහන දිග එකක් ද උස එකක් ද කෙටි එකක් ද මිටි එකක් ද සුදු එකක් ද කලු එකක් ද යන මේ ආදී වශයෙන් සැක කිරීම කියැවේ) වෙනත් විධියකට දක්වනොත් ආත්මය අතීතයෙහි කුමන හේතූවකින් පහළ වී දැයි සැක කිරීම (සදාකාලික දෙවියන් විසින් මවන ලදුව පහළ වීද බ්‍රහ්මයා ශක්‍රයා විසින් මවන ලද්දේද අහේතු ව ඉබේ පහළ වී දැයි සැක කිරීම මින් අදහස් කෙරේ.

5. මා පෙර හවයන්හි කවරෙක්ව සිට කවරෙක් වූයෙමිදැයි සැක කිරීම, මේවා වනාහි අතීත කාලය හා බැඳී පහළ වන්නාවූ පූර්විකා සංඛ්‍යාත සැක (5) පහ වෙත්

1. මරණයෙන් මතු කාලයෙහි මා වන්නෙමි දැයි සැක කිරීම

2. මරණයෙන් මතු කාලයෙහි මා නොවන්නෙමි දැයි සැක කිරීම

මේ දෘෂ්ඨි දෙක තුළින් පළමුවැන්න වනීමාන හවයේ මරණයෙන් පසු අනාගත කාලයෙහි ද ආත්මය නො නැසී සදාකාලිකව පවතින්නේ දැයි සැක කිරීම, දෙවැන්න මරණයෙන් පසු කාලයෙහි ආත්මය උචෙඡද වී සිදී යන්නේ දැයි සැක කිරීම.

3. මා අනාගත හවයේ කුමන ජාතියක පහළ වන්නේ දැයි සැක කිරීම (රජ කුමරෙක් වෙයිද ආදී වශයෙන් සැක කිරීම.)

4. මා අනාගත හවයේ කෙබන්දෙක් = කුමන රූප සංඛ්‍යාතයක ඇතිව පහළ වන්නේ ද යැයි සැක කිරීම වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් ආත්මය අනාගත හවයෙහි කුමන හේතුවක් කරන කොට ගෙන පහළ වනු ඇත්දැයි සැක කිරීම, (තව කෙනෙක් විසින් මවන ලදුව පහළ වන්නේද, අහේතුකව ඉබේ පහළ වන්නේ දැයි සැක කිරීම.)

5. මා මතු මතු හවයන්හි කුමන ජාතියෙන් කුමන ජාතීන්ට මාරු වන්නේ දැයි සැක කිරීම

මේ වනාහි අනාගත කාලය හා බැඳී පහළ වන්නා වූ අපරාන්ත සංඛ්‍යාත සැක 5 ආකාරයේ වෙත්...

1. මේ කයෙහි සත්ත්වයෙක්, ආත්මයක්, මමෙක්, විඤ්ඤාණයක් සත්ත්වයෙක් වන්නේ දැයි සැක කිරීම.

2. මෙම කයෙහි සත්ත්වයෙක්, ආත්මයක්, මමෙක් විඤ්ඤාණයක් නොවන්නේ දැයි සැක කිරීම.

3. මා කවරෙක්, කුමන ජාතියේ කෙනෙක්ව වන්නේ දැයි සැක කිරීම

4. මා කෙසේ, කුමන රූප සටහනක් ඇතිව වන්නේ දැයි සැක කිරීම

(විශාලද කුඩාද රවුම්ද පැතලිද හතරැස් වී පවතින්නේද ශබ්දාකාරව පවතින්නේද යනාදී වශයෙන් ආත්මයේ සංඛ්‍යාත සැක කිරීම. වෙනත් ආකාරයකට වනාහි ආත්මය කුමන හේතුවක් කරන කොට ගෙන පවතින්නේ දැයි සැක කිරීම. (කෙනෙක් විසින් මවන ලදුව පහළ වී පවතින්නේද අහේතුකව ඉබේම පහළ වී පවතින්නේ දැයි සැක කිරීම.)

5. මා වනාහි කුමන හවයෙන් මේ හවයට මාරු වූයේ දැයි සැක කිරීම.

6. මා මරණයෙන් මතු කුමන හවයකට මාරු වන්නේ දැයි සැක කිරීම. මේවා වනාහි වනීමාන කාලය මත පිහිටා පහළ වන්නා වූ හය (6) ආකාර සැකයන් වෙත්.

සැකයන් පහ කරන ආකාරය

අතනාහි නිවෙසුපනිසසයා හි අහොසිං නුබො අහනහි ආදී නයපපවතනා සොළස වතපුකාකංඛා [මහා. ටී. (බු.) 2/83]

අහොසිං නුබො අහංති

ආදී නයපපවතනා = අතීත කාලයේ මා වූයෙමි ද යනාදී ලෙසට වන්නාවූ

සොළස වතතුකා = දෘෂ්ඨින් 16 ආකාරව පිහිටන වස්තු

කංඛා = සැක කිරීම

අතනාහිනිවෙසුපනිසසයා = ආත්මයක් ඇත්තේ යයි අභිනිවෙසනය කිරීම = ආත්මදෘෂ්ඨිය සරණ යෑම හේතුවකොට පවතී.

මේ ටීකාවට අනුව "ආත්මයක්, මමෙක් ඇත්තේ ය" යි සළකා එහි බැඳී ගන්නා පුද්ගලයාට පමණක් 16 ආකාර වූ මේ සැක පහළ විය හැක්කේය. "හේතු -ඵල, නාම-රූප සම්බන්ධයක් පමණක් ඇත්තේය. ආත්මයක් නැත්තේය" යයි මනාකොට දැක දැන ගෙන වටහා ගත් පුද්ගලයාට එම සැක පහළ විය නොහැක්කේය. විකම්භන නිරෝධ වශයෙන් දුරුවී සංසිදී යෑම වන්නේ ම ය.

උපමාවක් වශයෙන් භාවුන්ට අං නැත්තේය. සහතික ලෙස නොදන්නේ නම් "භාවුන්ට අං ඇත්තේද නැත්තේද භාවන්ගේ අං කෙලෙස

වනු ඇද්ද"යි ආදී වශයෙන් සැක කිරීම් විය හැක්කේය. භාවුන්ට අං නැත්තේයයි සහතික ලෙස දන්නේ නම් එලෙස වූ සැක පහළ විය නො හැක්කේ ම ය. මේ වනාහි නාම- රූපයන්ගේ හේතූන් දැක බලා සැකයන් දුරු කරන පළමුවෙනි ක්‍රමය වේ.

දැන ගන්නා දෙවැනි ක්‍රමය

සමහර යෝගීන් වනාහි හේතු ධර්මයෝ මෙසේ ද දැන ගනී. එනම්... ඇස සහ වණ් රූප ඇතිකල්හි දකී. කණ සහ ශබ්දය ඇති කල්හි අසයි. නාසය සහ ගඳ ඇති කල්හි විඳී, දිව සහ රස ඇති කල්හි ඇඹුල් පැති රස ආදී වශයෙන් දනී. කය සහ පොට්ඨබ්බ රූප ඇති කල්හි පහස ලබයි. හෘදය වස්තුව සහ විවිධ ධර්ම ස්වරූප ඇති කල්හි සිතයි - කල්පනා කරයි මෙනෙහි කරයි. සමයක් ලෙස මනසිකාරය යොදවා කුසල කම් කරයි. භාවනා මනසිකාරය පවත්වයි. ප්‍රතිරූප දේශයන් හි වාසය කොට කල්‍යාණ සන්පුරුෂයන්ගේ ආශ්‍රය ලබයි. උතුමන්ලාගේ සමයක් ධර්මයට ඇහුම් කන් දී පෙර කරන ලද පාරමී කුසල් දියුණු කරයි. භාවනා මනසිකාරය වශයෙන් විපස්සනාව වඩයි. අසමයක් ලෙස මනසිකාරය යොදවා නොගැළපෙන ස්ථාන වල වාසය කොට බාල පුරුෂයන් සමඟ මිත්‍ර වී ඔවුන්ගේ කතාවලට ඇහුම් කන් දී පෙර කරන ලද පාරමී කුසල් ද මද බැවින් අකුසල් රැස්කරයි. කුසල කම්යන් නිසා (අවිද්‍යා, තණ්හා, උපාදාන හා කුසල කම්යන් ඇතිවී) සුභ ඵල විපාක පහළ වේ. (හොඳ හවයක ඉපදීම හොඳ රූප දකිනට ලැබීම හොඳදේ අසන්ට ලැබීම ආඝ්‍රානය කරන්න ලැබීම, වළඳන්නට ලැබීම, පහස ලැබීම, දැනගන්නට ලැබීම, හොඳ ඵල විපාක නම් වෙත්). නරක කර්මයන් නිසා (අවිද්‍යා තණ්හා උපාදාන සමග යෙදෙන අකුසල කම් නිසා) නරක කර්මයන් නිසා නරක ඵල විපාක පහළ වේ. (නරක හවයක ඉපදීම, අප්‍රිය ජනක අරමුණු දැකීම, ඇසීම, ආඝ්‍රාණය ලැබීම, රස විඳීම පහස ලැබීම දැනගන්නට ලැබීම නරක ඵල විපාක නම් වෙත්) පෙර හවාංග සිත නිසා ආවර්ජන සිත පහළ වේ. මේ ආදී ක්‍රමයට නාමයේ හේතු යෝග්‍ය ලෙස දකී.

රූපයේ හේතු දැනගන්නා ආකාරය වනාහි, පෙර කරන ලද හොඳ කම් නිසා මේ හවයේ ප්‍රතිසන්ධියේ සිට හෘදය රූපය, වකුඳු රූප, ජීවිතා

රූප ආදී රූප සමූහ අතරක් නොතබා පහළ වෙමින් පවතී. හිඳීමට කැමැත්ත, යෑමට කැමැත්ත, නැවීමට කැමැත්ත ආදී සිත් නිසා ඉඳීම, යෑම, නැවීම ආදී රූප සමූදා පහළ වේ. උණුසුම් - සිසිල ආදී සෘතුව නිසා උණුසුම් රූප, සිසිල් රූපයන් පහළ වෙත්, කෑ යුතු පිය යුතු ආහාර නිසා මේ කයෙහි රූප සමූහය කායික ශක්තිය නොසිඳ පත්වෙමින් පහළ වෙමින් පවතිත්. මේ ආකාරයට රූපයන්ගේ හේතු නිසි ආකාරයෙන් දැනගනී.

මෙලෙස දැක ගන්නා වූ යොගාවචරයා "මේ හවයේ නාම - රූපයන් මෙන්, පෙර හවයන්හිද මෙබඳුම වූ හේතු ධර්මයන් නිසා ම මෙ ලෙස වූ නාම-රූප දෙක පමණක් පහළ කළාහුය. ඉදිරි හවයන්හි ද මෙ ලෙස ම වූ හේතු නිසා ම මෙ ලෙසට නාම - රූප දෙක පමණක් පහළ කරනු ඇති" යැයි අනුමාන ඤාණයෙන් සළකා බලා නිගමනය කොට යට සඳහන් කරන ලද 16 ආකාර සැක බැහැර කොට නිදහස් වෙයි. මේ දෙවැනි ක්‍රමයයි.

දැන ගන්නා තුන්වැනි ක්‍රමය

සමහර යෝගීන් වනාහි වර්තමානව ඉදිරිපත් වන මෙනෙහි කරන්නාවූ සංස්කාරයන්ගේ උප්පාද- ධීති- භංග නම් වූ ජාති, ජරා, මරණ යන මේවා ඇස්පනා පිට දැකගනී. එම නිසා "මේ හවයේ ප්‍රථම පහළ වීම හෙවත් ප්‍රති සන්ධිය යන්න සිත් එක එකක මෙම උප්පාදය ම වේ. මරණය යන්නද සිත් එක එකක භංගය ම වේ. වයසට යෑම යන්නද මෙනෙහි කළ යුතු නාම - රූපයන්ගේ ධීතියේ පැවැත්ම ම වේ" යයි ඒත්තු ගනී. එම නිසා නාම - රූපයන්ගේ හේතූන් මෙලෙස සළකා බලා දැනගනී. දැන ගන්නා ආකාරය වනාහි... ජරාවට යෑම මරණය පෙරාතුව ම පහළ වී තිබී සිදු වේ. පෙරාතුව ම පහළ වීමද කම්ම හව = පහළ වීමට හේතුවන කම්ම ඇතිවම සිදුවේ. මෙම කම්මයෙහිද මෙලෙස සිදු කළහොත් හොඳ යයි කල්පනා කොට බැඳී ගැනීම නිසා සිදු වෙයි. එම බැඳීමද නාම - රූපයන් කෙරෙහි කැමතිව ම, මනාපවීම නිසා පහළ වේ. එම මනාප භාවය කැමැත්තද හොඳ නරක විඤ්ඤාන ලැබීම නිසා සිදුවේ. එම විඳීමද අරමුණ සහ සිත ගැටීම නිසා සිදුවේ. එම ගැටීමටද ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, සිත යන ආයතනයන්ගේ ප්‍රසාද භාවය ඇතිව ම පහළ වේ. (ඇසත් සිතත්

ඇතිකල්හි වණ් රූපයක් දකින්නේ නම් එස්සය පහළ වේ. මේ ආකාරයට විස්තර වශයෙන් වටහා ගනී) එම ආයතනයෝද නිශ්‍රය ලබන නාම-රූප ඇතිවිට පහළ වේ. (ප්‍රසාද වූ ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය යන රූපයෝ වකඩු රූපය ආදී ආශ්‍රය ලබන භූත රූපයන් ඇතිවිට ම පහළ වේ. සිත වනාහි නිශ්‍රය ලබන හෘදයවස්තුවන් රූපය සහ සම්ප්‍රයුක්ත නාම ඇති විට පහළ වේයයි මින් අදහස් කෙරේ, මෙම නාම-රූපයෝද පටිසන්ධි විඤ්ඤාණ ඇතිවිට ම පහළ වේ. එම සිත් හවාංගය, දෑකීම, ඇසීම ආදී විඤ්ඤාණ ඇතිවිට ම පහළ වේ. විඤ්ඤාණ ද පෙර හවයක සුභසිද්ධිය බලාපොරොත්තුවෙන් කරන ලද උත්සාහ කිරීමක් හේතුවකට පහළ වේ. එම උත්සාහය = සංස්කාරයන්ද තත්ත්වකාරයෙන් නො දැනීම හා වරදවා වටහාගැනීම යන අවිද්‍යාවන් ඇතිවිට පහළ වේ. යැයි පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාදයට අනුව නාම -රූපයන්ගේ හේතු දැක ගනී. මෙය මහ බෝසතාණන් වැනි විශේෂ උතුම් පුද්ගලයන්ගේ සම්පුණ් ලෙස දැක ගන්නා ආකාරයයි. මෙලෙස දැක ගන්නා වූ යෝගී පුද්ගල තෙමේද කියන ලද ආකාරයෙන් තුන් කාලයන් කෙරෙහි සලකා බලා තීරණය කරයි. 16 ආකාර සැක දුරු කිරීමෙන් නිදහස් වේ. මෙතෙකින් තුන් වන ක්‍රමය නිමයේය.

උභ නග්නා හතරවැනි ක්‍රමය

සමහර යෝගීන් වනාහි "අවිද්‍යාව නිසා සංස්කාර පහළ වේ. සංස්කාර නිසා විඤ්ඤාණය පහළ වේ." මේ ආදී වශයෙන් සිදුවන අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රමයට අනුව නාම - රූපයන්ගේ හේතුව දැක ගනී. උසස් පුද්ගලයන්ගේ පිරිපුන් දැකීම ආකාරයක් වේ. මෙලෙස දකිනා වූ යෝගාවචරයාද දක්වන ලද ක්‍රමයට අනුව තුන් කල් සලකා බලා තීන්දු කරයි. 16 ආකාර සැක අතහැරීමෙන් නිදහස් වේ. මේ වනාහි හතර වන ක්‍රමයයි.

උභ නග්නා පස්වැනි ක්‍රමය

සමහර පුද්ගලයෝ වනාහි කම්ම වට්ට, විපාක වට්ට වශයෙන් නාම -රූපයන්ගේ හේතූන් දැනගනී. කර්මය නිසා එල- විපාකයෝ පහළ වෙත්, එම එල - විපාකයන් මත පිහිටා අලුත් කම් රැස් කරයි. එම අලුත් කම් නිසා අලුත් එල - විපාක පහළ කරයි. මේ ක්‍රමයට කර්ම සහ විපාකයෝ

එකිනෙක පෙරළෙමින් පහළ වන බැවින් කර්මයට කර්ම වට්ට යැයි කියනු ලැබේ. එලයන්ට විපාක වට්ට යයි කියනු ලැබේ. මේවා අතරින් කම්ම වට්ට යනු අවිජ්ජා, සංඛාර, තණ්හා, උපාදාන, කම්ම හව යන නාම ස්කන්ධයෝ පස්දෙනාගේ එකතුවයි. විපාක වට්ට වනාහි විඤ්ඤාණ, නාම -රූප, ආයතන, එස්ස, වේදනා යන මේ ධර්ම පස්දෙනාගේ එකතුවයි. විස්තර වශයෙන් වනාහි, මනසිකාරය යොදා සලකා බලන යෝගාවචරයා මෙම කම් වට්ට 5 විපාක වට්ට 5 වෙන් වෙන් ව බෙදා සම්පුණ් වන ආකාරයට දැකීමට සමත්වේ. සංකෘෂ්ට වශයෙන් සලකා බලා භාවනා කරන යෝගාවචරයා වනාහි වෙන් වෙන් ව බෙදාගෙන මනසිකාරය නො පවත්වයි. කම් වට්ටය එක ම වූ හේතු කම්-යන් පහළ වේයැයි සලකා භාවනා කරයි. විපාක වට්ටය එක ම වූ එලයක් වශයෙන් ගෙන භාවනා කරයි. මේවායේ ස්වරූපයෝ පටිසම්භිදා මාර්ගයෙන් උපුටා දක්වන්නෙමු.

අග්නි හේතු කම් වට්ට පහ (5)

පූර්ම කම්ම හවසමීං මොහො අවිජ්ජා ආයුහනා සංඛාරා නිකන්ති හණ්හා උප ගමනං උපාදානං වෙනනා හවොති ඉමෙ පංච ධමමා පූර්ම කම්ම හවසමීං ඉධ පටිසන්ධියා පච්චයා [ප. ම. 98]

- පූර්ම කම්ම හවසමීං = පෙර කම් හවයෙහි
- කර්මය මානෙ = කරන කල්හි
- චා = කරමින් සිටිනවිට
- මොහො = චතුරායච්චි සත්‍යය තත්ත්වකාරයෙන් නොදැනීම හා වරදවා වටහා ගැනීම
- අවිජ්ජා = අවිද්‍යාව වේ
- ආයුහනා = සැපවත් විම පිණිස ආධ්‍ය විම පිණිස අපේක්ෂාවෙන් සිදුකරන ලද දාන, සීල පාණාතිපාතාදී උත්සාහයන්
- සංඛාරා = සංඛාර වේ.
- නිකන්ති = කරන ලද කම්යෙහි වතීමාන එල අනාගත

තණ්ණා	=	හව සම්පත්ති කැමතිවීම අපේක්ෂා කිරීම
උපගමනං	=	තණ්ණාව වේ.
උපාදානං	=	වච්චානග්ගේ ආධ්‍ය වෙමි. අනාගතග්ගේ ආධ්‍ය වේවා. ජීවිත ගමන පුරා සැපවත් වේවා! ආදී වශයෙන් දැඩිකොට බැඳීම
වෙනනා	=	උපාදානග්ගයි.
හවො	=	අභිමතාර්ථය දෙසට ම මෙහෙයවන්නා සේ රැකුල් දීම, උසි ගැන්වීම
ඉති	=	නැවත අලුත් හවයක් පහළ වීම සඳහා වන කම් හවයයි
පුරිම කමම හවසමිං	=	මෙලෙස
සිදධා	=	පෙර කම් හවය සිදුකරන අවස්ථාවේ
ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා	=	සිදුකරන ලද්දාවූ
ඉධ පටිසන්ධියා	=	මේ පහක් වූ ධර්මයේ
පච්චයා	=	මේ හවයේ පටිසන්ධියා
	=	ප්‍රත්‍ය වේ.

සංස්කාර හා කම් හවයන්හි සම - විසම වන ආකාර තුනක් අට්ඨකථාහි දක්වා ඇත. මෙයින් වටහා ගැනීමට පහසු ප්‍රථම ක්‍රමය පමණක් දක්වන්නේය. දානය, ප්‍රාණඝාතය ආදිය සිදු කිරීමට හිතන තැන පටන් පෙර පහළ වූ චේතනාව සංස්කාර නම් වෙත්. මේවා "වහා වහා හමාර කරව" යැයි පොළඹවන්නාක් සේ පහළ වෙත්. කාත්‍යය හමාර කළ ඝණයේ පහළ වූ චේතනාව ම කම් හවය වේ. එය දානය දෙන අවස්ථාවේ, ප්‍රතිග්‍රහක පුද්ගලයාට දාන වස්තුව අත්පත්කරවන අවස්ථාව වේ. මෙමගින් "මගේ වස්තුව මුදා හැරීම වේවා, ප්‍රතිග්‍රහකයාට අයත් වේවා ගනිවා, ලබාවා, පරිභෝග කරවා" යැයි අභිමතාර්ථය දෙසට මෙහෙයවන්නා සේ කාත්‍ය නිමකිරීම වශයෙන් පහළ වෙත්. පාණාතිපාතය සිදුකරන අවස්ථාවේ "තෝ නැසේවා" යයි අභිමතාර්ථය දෙසට මෙහෙය වන්නා සේ පහළ වේ. අනෙකුත් කුසල කම් - අකුසල කම් විෂයෙහි ද මෙලෙසම වටහා

ගත්ත. මේ පාළියේ දක්වන ලද පිළිවෙල වනාහි ශ්‍රී මුඛ දේශනා පිළිවෙල ම යි. ප්‍රයෝගික වශයෙන් වනාහි නො දැනීම හා වරදවා වටහා ගැනීම හාම වූ අවිද්‍යා නිසා අපේක්ෂා කිරීම, කැමැති වීම නම් තණ්ණාව පහළ වේ. තණ්ණාව නිසා "මේ කටයුත්ත කළේ නම් ආධ්‍ය වේවි, පොහොසත් වේවි" යැයි කල්පනා කොට සිතින් අල්ලා ගැනීම නම් වූ උපාදානය පහළ වේ.

උපාදානය නිසා කල්පනා කිරීම- උත්සාහ කිරීම - සංඛාර පහළ වේ. උත්සාහය නිසා එම කාත්‍ය හමාර වන ඝණයෙහි කම් හවය පහළ වේ. කාත්‍ය හමාර වන කාලයෙහිදු එම කාත්‍ය සැප පිණිස වන්නේ යැයිද එම කාත්‍යයේ හා එල සැපදායක යැයිද සිතන්නාක්හාම අවිද්‍යාව නැවත අලුත් වැඩියා වෙයි. එම කටයුත්තෙහි හා ලැබිය හැකි එලයන් වශයෙන් ආලී බැඳී ගැනීම = තණ්ණාවද අලුත් වැඩියාවේ. මෙම කටයුත්තෙන් ආධ්‍ය වන්නේ යයි දැඩිකොට ගන්නා වූ උපාදානය ද අලුත් වැඩියාවේ. මෙලෙස පෙර හා පසු අවිද්‍යා-තණ්ණාව නේ වටකර ගන්නා ලද කම්යට ම එල වශයෙන් අලුත් හවයක් ගෙන දිය හැක්කේය. මේ නිසා පටිසම්භිදා මගග ගති කතාවෙහි.

කුසල කම්මස්ස ජචනකඛණේ තයොහෙතු කුසලා, නිකන්තකඛණේ *1 දොහෙතු අකුසලා, පටිසන්ධිකඛණේ තයො හෙතු අධ්‍යාකතා, ගති සමපනතියා ඤාණ සමපයුතෙන *2 ඉමෙසං අට්ඨන්තං හෙතුනං පච්චයා උපපත්ති හොති.

ආදී වශයෙන් නිකන්හි යැයි දෙවරක් ඇතුළත් කොට දක්වන ලදී

පච්චුපපන්න භේතු විපාක වට්ට පහ (5)

ඉධ පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං ඔකකන්ති නාමරූපං පසදො ආයතනං, සුඛධ්‍යා එසෙසා වෙදයිතං වෙදනා ඉති ඉමෙ පංච ධම්මා ඉධුප්පන්ති ආච්චයමිං. පුරෙකතස්ස කම්මස්ස පච්චයා [ප. ම. 98]

*1 අත්තනො විපාකං දාතුං පච්චුපධීන කමෙම වා කථා පච්චුපධීන කමෙත උපධ්‍යාපිතෙ කමෙ නිමිත්ත වා, ගති නිමිත්තෙ වා, උපස්මාන නිකන්තිකඛණේ (අටුවා විවරණය)
 *2 ඤාණ සමපයුතන පටිසන්ධිකඛණේ (අටුවා විවරණය.)

ඉඬ	=	වතීම්භාන හවයෙහි
පටිසන්ධි	=	පෙර හවය හා සම්බන්ධ වී පහළ වුනා වූ සිත
විඤ්ඤාණං	=	විඤ්ඤාණයයි.
ඔකකනති	=	වෙන තැනකින් පැමිණ ඇතුල්වුනා සේ වන්නාවූ සවභාවය
නාම - රූපං	=	නාම රූපය යැ.
පසාදො	=	පැහැදිලි වූ සවභාවය
වා	=	ඇසේ ඔපය, කණය නාසය දිව යන ශරීර මේවායේ ඔපය
ආයතනං	=	ආයතනය
වා	=	අරමුණ හා සිත හමුවන ස්ථානය හමුවීම සදහා වන ධර්මය යැ
පුට්ඨො	=	අරමුණ සහ සිත හමුවීම
ඵසසා	=	ඵසසය යැ
වෙදයිතං	=	විදීම
වේදනා	=	වේදනා යැ
ඉති	=	මේ
ඉඬ උපපතති හවසම්භං	=	මේ පවතින්නා වූ හවයෙහි
පවතනා	=	පැවතුණු
ඉමේ පඤ්ච ධම්මා	=	මේ පංච ධර්මයෝ
පුරෙ කතස්ස		
කම්මසස පවචයා	=	පූච්ඛාන කම්මයාගේ ප්‍රත්‍යයෙන් (උදරස්ස කාරණා යන තැන මෙන් කුලපධිකරන විශේෂන, විශේෂයයි)
පවතති විපාක ධම්මා	=	උපන් ඵල සවභාවයයි

පහළ වන නාම-රූප අතරක් නොතබා මෙතෙහි කරමින් සිටින්නා වූ යොගාවචරයාට ඇසීම-දැකීම ආදී සිත් "පෙර පෙර සිත් හා අනන්තරව බැඳෙමින් අඛණ්ඩව පැවතීම වශයෙන්" ප්‍රකට වෙත්. එම නිසා එම යොගිහට වත්මන් හවයෙහි පහළ වුනාවූ පටිසන්ධි සිතද "පෙර හවයෙහි අවසාන සිත හා අතරක් නැතිව සම්බන්ධ වී පහළ වී යැයි" අනුමාන

කොට දත හැක්කේය. මෙලෙස දත හැකි ආකාරය විසුද්ධි මාර්ගයෙහි පහත ඔදහන් ලෙසට දක්වයි.

යථෙව චක්ඛු විඤ්ඤාණං, මනොධාතු අනන්තරං
න වෙච ආගතං නාපි-න නිබ්බන්තං අනන්තරං,
යථෙව පටිසන්ධිමහි, වනෙනෙ විත්තසන්නති
පුරිම භිජ්ජනෙ විත්තං, පච්ඡිමං ජායනෙ තතො [වි. ම. 454]

මනොධාතු අනන්තරං	=	සළකා බලන්නා වූ මනෝධාතු සිතට අනතුරුව පහළ වුනා වූ
චක්ඛු විඤ්ඤාණං	=	දකින සිත
හතො	=	එම සළකා බලන සිතින්
හ වෙච ආගතං	=	ආවේද නො වේ
අනන්තරං	=	සළකා බලන සිතට අනතුරුව
නාපි න නිබ්බන්තං යථෙව	=	පහළ නොවුනේද නොවේ, එකාන්තයෙන් ම පහළ වූයේ යම් සේ ද
හථෙව	=	එසේ ම
පටිසන්ධිමහි	=	පටිසන්ධි ක්‍ෂණයෙහි
විත්ත සන්නති	=	පෙර සිත පසු සිත යන මේවායේ සන්තතිය
වත්තනෙ	=	පහළ වේ,
පුරිමං විත්තං	=	පෙර හවයේ අවසාන සිත
භිජ්ජනෙ	=	බිඳී ගියේය.
තතො	=	එම සිත බිඳී යෑමට අනතුරුව
පච්ඡිමං විත්තං	=	ඊ ළඟ හවයේ මුල් හිත
ජායනෙ	=	පහළ වේ.

චක්ඛු ප්‍රසාදයෙහි වණ් රූප ප්‍රකටව පිළිඹිඹු වී ගියේ නම්, එම වණ් රූපය කුමක් දැයි ආවර්ජනය කර බලන සිත වනාහි ප්‍රථම කොට පහළ වේ. එම සිත අනතුරුව දකින සිත පහළ වේ. එසේ සිදුවන තන්හි ආවර්ජන සිතින් ම දකින සිත පහළ වුනාද නොවේ. ආවර්ජන සිතට

අනතුරුව දකින සිතද පහළ නො වී සිටිය නො හැක්කේය. එකාන්තයෙන් ම පහළ වන්නේ යම් සේද එසේ ම පෙර හවයේ අවසාන වුනි සිත බිදී ගියේ නම් අලුත් හවයේ පළමුවන ප්‍රතිසන්ධි සිත පහළ වේ. මෙසේ සිදුවන තැන්හි වුනි සිතින් ම ප්‍රතිසන්ධි සිත පහළ වනවා නො වේ. එම වුනි සිත බිදී යෑමත් හා සමග නව හවයේ ප්‍රතිසන්ධි සිත පහළ නොවී නො පවතින්නේය. එකාන්තයෙන් දිගට අලුතෙන් සම්බන්ධ වී පහළ නො වී නො පවතින්නේය. එකාන්තයෙන් දිගට අලුතෙන් සම්බන්ධ වී පහළ වේ. මෙලෙස සම්බන්ධ වෙමින් සිත් පහළ වීම යොගී වනාහි ස්වකීය ඤාණයෙන් තේරුම් ගනු ඇතැයි යන්න මින් අදහස් කෙරේ. තවදුරටත් පහළ වෙන අවස්ථාවේ නාම - රූපයන් නොසි ද මෙනෙහි කරමින් සිටින්නාවූ යෝගාවචරයාට මෙනෙහි කොට දැන යුතු එම නාම -රූප සිතෙහි සහ කයෙහි අලුතෙන් පහළ වෙමින් දායක වන්නා සේ ප්‍රකට වේ. එම නිසා ප්‍රතිසන්ධි ක්‍ෂණයෙහි පහළ වුනාවූ නාම-රූපයෝද "දැන් මෙනෙහි කොට දැන ගන්නාවූ නාම - රූපයන් මෙන් පහළ වී පවතින්නා වූ ස්වභාවය ම වේ" යැයි අනුමාන කොට දැනගත හැක්කේය. ආයතන, එසස, වේදනාවන් යන මේවාගේ දැනගැනීම් ආකාර ප්‍රකට කරන ලදී.

මේ හවයේ පහළ වුනා වූ මේ ඵල ධර්මයන් පහම (5) ඇසුරු කොට ආයතන මේරූ අවස්ථාවේ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම හව වන ඵල ධර්මයෝ පහ (5) නැවත පහළ වේ.

පව්වුප්පනන හේතු කම්ම වට්ට පහ (5)

ඉධ පරිපකඛනනා ආයතනානං මොහො අවිජ්ජා, ආයුහනා සංඛාරා, නිකනති තණ්හා, උපගමනං උපාදානං වෙනනා හවොති, ඉමෙ පංච ධම්මා ඉධ කම්ම හවසම්. ආයතිං පටිසන්ධියා පච්චයා [ප. ම. 100]

- ඉධ = මේ හවයේ
- ආයතනානං = ඇස, කන, නාසය, දිව, ශරීරය යන ආයතනයන්ගේ
- පරිපකඛනනා = මේරීම නිසා*

*මේ පදයෙන් හවයන් පහළ කළ හැකි වූ කම්මේ පහළවන කාලය දක්වයි. ආයතන නොමේරූ ලදරුවාගේ හවංග සිතම, පහළ වීම වනාහි බහුලය. හවයක් නිපදවන කම් සිදුවීම දුෂ්කරය, ආයතන මේරූ පුද්ගලයාට පමණක් එසේ එම කම් බහුල වශයෙන් පහළ විය හැක්කේයැයි අදහස් කෙරේ.

- ධා = ආයතනයන් මේරූ කල්හි
- මොහො = නොදැනීම හා වරදවා වටහා ගැනීම
- අවිජ්ජා = අවිද්‍යාව වේ
- ආයුහනා = උත්සුක වීම
- සංඛාරා = සංඛාරයෝ යෑ
- නිකනති = ඇලී බැඳී ගැනීම, ආසාවීම
- තණ්හාව = තණ්හාව යි
- උපගමනං = එළඹීම
- උපාදානං = උපාදානයයි.
- වෙනනා = රුකුල් දීම, උනන්දු කරවීම
- හවො = කම් හවයයි.
(අර්ථය සම්පූර්ණයෙන් දැන ගැනීම සඳහා යට දක්වන ලද්දේ නැවත බලන්න)
- ඉති = මේ
- ඉධ කම්ම හවසම් = මේ හවයේ හේතු කම් සිදුකරන අවස්ථාවේ
- සිදධා = සිදුකරන ලද
- ඉමෙ පංච ධම්මා = මේ පහක් වූ ධර්මයෝ
- ආයතිං පටිසන්ධියා = නැවත පටිසන්ධියට
- පච්චයා = හේතූන් වෙන්

මේ පව්වුප්පන්න හේතු (5) පහ නිසා පසු හවයේ විඤ්ඤාණ, නාම - රූප, ආයතන, එසස වේදනා යන ඵල පංචමකය නැවත පහළ වේ.

අනාගත ඵල විපාක වට්ට පහ (5)

ආයතිං පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං, ඔකකනති නාම-රූපං, පසාදො ආයතනං, චුට්ඨො එසෙසා පසාදො ආයතනං වෙදහිනං වෙදනා ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ආයතිං උපපතති හවසම්. ඉධ කතසස කම්මසස පච්චයා

[ප. ම. 100]

ආයතීං	=	අනාගත කාලයේ
පටිසන්ධි	=	අතීත භවය හා සම්බන්ධව පහළ වන සිත
විඤ්ඤාණං	=	විඤ්ඤාණය යැ
ඔක්කන්ති	=	අවකන්තාන්තිය (වැදගත්තා වූ සේ පහළ වන ධර්ම ස්වභාවය)
නාම-රූපං	=	නාම-රූපය
පසාදො	=	ඔපය-ප්‍රසාද බව
ආයතනං	=	ආයතනය යැ
ඵලෙධා	=	හැපීම
ඵසෙසා	=	ඵසස යැ
වෙදයිතං	=	විදීම
වෙදනා	=	වෙදනාව යැ (වැඩි විස්තර සඳහා යට දැක්වූ විස්තර නැවත බලන්න)
ඉති	=	මේ තාක්
ඉමේ පංච ධම්මා	=	මේ ධර්මයෝ පහ (5)
ඉධ කතස්ස කම්මස්ස පච්චයා	=	වත්මාන භවයේ සිදුකරන ලද කම්මය නම් වූ හේතුවෙන්
ආයතීං උප්පත්ති භවස්මිං	=	මතු පහළ වන්නා වූ භවයේ
විපාක ධම්මා	=	පහළ වන්නාවූ ඵල ධර්මයෝ යැ

මෙම හේතු - ඵලයන් තුළින් අතීත හේතු පහ (5) වත්මාන හේතු පහ (5) සමඟ ස්වභාවය අතින් සමානය, අනාගත ඵල පහද පව්වුප්පන්න ඵල පහ සමඟ ස්වභාවය අතින් සමානය. එම නිසා පව්වුප්පන්න හේතු - ඵලයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දැක ගන්නා යෝගි හට අතීත හේතූන් සහ අනාගත ඵලයන් ද අනුමාන වශයෙන් දැක දැන වටහාගත හැක්කේය.

ඒ තුළින් ඵල ධර්මයෝ පහ (5) යන්න මෙනෙහි කොට දත යුතු සිත් එකක් එකක් තුළ ඇති ස්වභාවයෝ ම වෙත්. එම නිසා සංකපිප්පත ක්‍රමයට අනුව භාවනා කරන්නාවූ යෝගාවචරයා එම ඵල ධර්ම පස්දෙනා ඵල ධර්ම

එකක් ම වශයෙන් වෙන්කොට ගෙන භාවනා කරයි. බලයි. හොඳ නරක අරමුණු හමුවියෙහි විශේෂයක් නො කොට "පහළ වන්නා වූ හුදු ඇසීම, දැකීම, ආසාදනය කිරීම, රස බැලීම, හැපීම, කල්පනා කිරීම ස්වභාවයෝ පෙර කම් හේතුවෙන් පහළ වන ඵල" යැයි වශයෙන් පමණක් වෙන් කරයි. එහිදී මෙය වනාහි විඤ්ඤාණය නාම-රූපය යනාදී වශයෙන් වෙන්කොට නො බලයි. එසේම හේතු පහ (5) යැයි කියන තැනද සිත් එක එකක් හා බැඳුණු ස්වභාවයෝ ම වෙත්. එම නිසා එම හේතූන්ද කම් හේතුව වශයෙන් එකක් ම යැයි වෙන්කොට ගෙන භාවනා කරයි. බලයි. වත්මාන සෞභාග්‍යය පිණිස වේවා පසු භවයක සෞභාග්‍යය පිණිස වේවා විශේෂ උත්සාහයක් නැතත් කීම්-කිරීම් ඇති තාක් "අනාගත නව භවයේ ඵල පහළ කිරීමට හේතු කම්යෝ පමණක් යැ"යි වෙන් කරයි." මෙය වනාහි අවිද්‍යාව ය, සංඛාරය" යයි ආදී වශයෙන් බෙදා වෙන්කොට නො බලයි. මෙ ලෙස බලමින් භාවනා කරන යෝගාවචරයා මෙනෙහි කරන වාරයක් පාසා හේතු කම්යන් හා ඵල විපාකයන් පමණක් දැකගන්නා බැවින් "පෙර භවයන් හිද මෙලෙස වූ ඵල - විපාක සහ හේතු කම් පමණක්ම පහළ විය. අනාගත භවයන්හි මෙ ලෙසට ම ඵල-විපාක සහ හේතු කම් පමණක් පහළ වන්නේය. කම් සහ විපාක පමණක් ඇත්තේය. කම්යන් සදාකාලික ව ම සිදුකළ හැකි සත්ත්වයෙක්-මමෙක් ද නැත්තේය. ඵලයන් විදිය හැකි සත්ත්වයෙක් මමෙක් නැත්තේ යැ"යි නුවණින් සලකා බලා තීන්දු කිරීමට හැකි වන්නේය. දක්වන ලද 16 දහසය ආකාර සැක දුරුකර නිදහස් වේ.

සො ඵචං කම්ම චට්ට චසෙන පච්චයනො නාම-රූපසස පචන්තිං දිඤ්ඤා යථා ඉදං ඵරෙහි ඵචං අතිතෙපි අදධානෙ කම්ම චට්ට විපාක චට්ට චසෙන පච්චයනො පචන්තිතථ, අනාගතෙ පි කම්ම චට්ට විපාක චට්ට චසෙන පච්චයනො පචන්තිසසති" ඉති කම්මංචෙච කම්ම විපාකොච කම්ම චට්ටඤ්ඤා විපාක චට්ටඤ්ඤා කම්ම පචන්තඤ්ඤා විපාක පචන්තඤ්ඤා කම්ම සත්තති ච විපාකසෙනනති ච කිරියා ච කිරියා ඵලඤ්ඤා

කමමා විපාකා වත්තවන්ති විපාකො කමමසමභවො

කමමා පුනඤ්චො හොති එවං ලොකො පවත්තතිකි සමනුපසසතිති

[වි. ම. 452]

එම යොගි තෙමේ කියන ලද ආකාරයට කම් වටට විපාක වටට වශයෙන් ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යුත්පන්න නාම - රූප ධර්ම පහළ වීම දැක දැන වටහා ගත්තේ වී නම් "මේ භවයේ මේ නාම - රූප ධර්ම පහළ වීම දැක දැන වටහා ගත්තේ වී නම් "මේ භවයේ මේ නාම - රූපයන් යම් සේ ද එසේම අතීත කාලයේ ද කමම වටට විපාක වටට වශයෙන්ම ප්‍රත්‍යයෙන් නාම - රූප පමණක් පහළ කරන්නාහු යැ"යි නුවණින් සලකා බලයි. මෙලෙස අත්දැක වටහා ගත්තේ නම් කම්ය සහ කම්යේ ඵල, පමණක් ඇත්තාහු යැයිද, කමම වටට - විපාක වටට, පමණක් ඇත්තාහු යැයිද කමම ප්‍රචායත්ති විපාක ප්‍රචායත්ති පමණක් ඇත්තාහු යැයිද කමම සන්තතිය විපාක - සන්තතිය පමණක් ඇත්තාහු යැයිද, ක්‍රියා, ක්‍රියා ඵල, පමණක් ඇත්තාහු යැයිද නුවණින් සලකා බලා තීන්දු කරයි *1

කම් හේතු ඵලයන් පහළ කරත්, ඵලයෝද කම්යන්ට හේතු වෙන්, වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත් ... ඵලයන්ට නැවත කම්යන් පහළ කළ හැක්කේය * 2 කම් හේතුවෙන් නැවත වරක් අලුත් භවයක් පහළ කරයි. කම් සහ විපාක මාරුවෙන් මාරුවට හේතු හා ඵල වන්නා වූ මේ ක්‍රමයෙන් සන්තලෝකය යයි කියනු ලබන නාම - රූප සන්තතිය දිගට ම නොසිඳ පවත්වන්නේ යයි ද සලකා බලා තීන්දු කරයි. අනුමාන කරයි.

කමමසස කාරකො නත්ථි, විපාකසස ව වෙදකො සුද්ධ ධම්මා පවත්තනති,

*1 කොමාවලින් වෙන් කොට දක්වන ලද (5) පහ තුළින් එක එක පදයකට හෝ අනුව එක් එක් කෙනෙකුට සලකා බලා තීන්දුකිරීම ගැළපේ.

*2 සමභවති එතෙනාති සමභවො කමමසස සමභවො කමම සමභවො යන ජට්ඨි සමාස ක්‍රමය වේ. සද්දතථ අධිපපායනථ යන දෙකට අනුවය. මේ පදය අඤ්ඤතථ සමස ක්‍රමයන් මේ ගාථාවෙහි තුන්වන පදයෙහි පමණක් විපාකයේ හේතු දැක්වීම පමණක් සිදු කරන අතර කම්යේ හේතු දැක්වීමෙන් බැහැර වේ.

එවෙනං සමමදසසනං

එවං කමම විපාකෙව, වත්තමානෙ සහෙනුකෙ,
බීජරුකඛා දිකානංව, ප්‍රඤ්ඤාකොට්ඨි න නායති
අනාගතෙපි සංසාරෙ, අප්‍රචන්ති න දිසාති.

[වි. ම. 453]

- කමමසස = කුසල කම්ම, අකුසල කම්ම
- කාරකො = කළහැකි පුද්ගලයෙක්, සතෙක්
- නත්ථි = නොමැත්තේය.
- විපාකසස = කුසල විපාක අකුසල විපාක
- වෙදතොව = විදිය හැක්කෙක්ද විදිය හැකි සතෙක්ද
- නත්ථි = නැත්තේය
- සුද්ධ ධම්මො = පුද්ගලයෙක් - සතෙක් සමග නො යෙදෙන
- සුද්ධ = කම්-ඵලයෝ පමණක්
- පවත්තනති = එකිනෙක මාරුවෙමින් දිගට පහළ වෙත්.
- එවං = මෙසේ
- එතං දසසනං = මේ දැක්ම
- සමමා දසසනං = විපල්ලාසයන්ගෙන් තොර තත්ත්වකාරයෙන් දැක දැන ගැනීමකි.
- එවං = මේ දක්වන ලද ක්‍රමයට
- සහෙනුකෙ වත්තමානෙ = ඇසුර ලබන නිශ්‍රය ලබන විපාක නම් වූ හේතූන් සහිතව පහළ වූනා වූ
- කමමව = කම්ය ද
- සහෙනුකේ වත්තමානෙ = කම්ය නම් වූ හේතුව සහිතව පහළ වූනාවූ
- විපාකෙව = විපාකය ද
- දිට්ඨං = දැකිය හැකි
- බීජ රුකඛාදිකානං = බීජ සහ වෘක්‍ෂ ආදීන් ගේ
- ප්‍රඤ්ඤා කොට්ඨි = පූච්ච කෙළවර

- න නායකි ඉටු = නොදන්නා, නො දන හැකි සේ ම.
- පුබ්බාකොට්ඨි = කම්ය සහ කම් ඵලය යන නාම - රූප සන්නතියේ පූච්චි කෙළවර
- න නායකි = නො දන්නේය, නො දන හැක්කේය.
- අනාගතෙපි = අනාගත කාලයෙහිද
- සංසාරෙ = නාම - රූප සන්නතිය නම් වූ සංසාරය
- සති = හේතු කම් මාහී ඥාණයෙන් නො සංසිද්ධ වූ බැවින් අධිණ්ඩව පවතින කල්හි
- අප්පච්ඡන්ති = කම් සහ විපාක සන්නතියේ නො පැවැත්ම හෙවත් නතරවීමක්
- න දිසසති = නො පෙනේ නො දැකිය හැක්කේය.

අථය වනාහි: දන් දෙන අවස්ථාවේ දීමට කැමති චේතනාව පහළ වේ. සතෙක් මරණ අවස්ථාවේ මරණ චේතනාව පහළ වේ. මෙම චේතනාවන් සමග යෙදෙන්නාවූ කායික වාචසික හැසිරීම් නම් වූ රූපයෝ ද පහළ වේ. මෙම චිත්ත චෛතසික හා කාය වාචසික ඉරියවු රූපයෝ ම හොඳ කම් නරක කම් නම් වේ. මෙම නාම - රූප දෙක ම කම් = ක්‍රියා නම් වන නමුදු "චේතනාහං හිකං චේ කමං වදාමි - මහණෙනි, චේතනාවම කම්ය යයි මම වදාරමි" යන දේශනාවේ වනාහි ප්‍රධානව මූලිකව ඵල ගෙන දිය හැකි චේතනාව ම කම් යැයි දේශනා කරන ලදී මෙය ප්‍රධාන නය ක්‍රමයයි. අප්‍රධාන වශයෙන් වනාහි චේතනාව සමග පහළ වූ නාම - රූප දෙක ම කම් හෙවත් ක්‍රියා නම් වේ මැයි. එම නිසා කම්ය වන අවස්ථාවේ සිදුකරන්නාවූ චිත්ත-චෛතසික සහ කායික වාචසික ක්‍රියා යන නාම - රූප දෙවර්ගය පමණක් ම පහළ වෙමින් පවතී. එම නාම - රූපයන්ම ඇසුරු කොට පුද්ගලයෙක් වනාහි දානයක් දෙයි, පුද්ගලයෙක් වනාහි සතුන් මරයි, ආදී වශයෙන් ව්‍යවහාරයට යයි. ව්‍යවහාර මාත්‍රය පමණි. ක්‍රියා = කම් නම් වූ එම නාම - රූපයන් කළ හැකි, නිම කළ හැකි, පහළ කළ හැකි වෙනම ම පුද්ගලයෙක්, සත්ත්වයෙක් නොමැත්තේ ම ය. තවදුරටත් දකින, අසන අවස්ථා ආදීන්හි ප්‍රිය-අප්‍රිය අරමුණු දැනීම-විඳීම යන ඵලයන් පමණක් පහළ වෙමින් පවතී. එම ඵල නාම-රූප ධර්මයෝ ම

ඇසුරු කොට "පුද්ගලයා වනාහි විඳි" යැයි ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. හුදු ව්‍යවහාරය පමණකි. එම ඵල නාම - රූපයන් පහළ කොට විඳිය හැකි වෙනම සත්ත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් වනාහි නොමැත්තේ ම ය. මේ අනුව පෙර හවයේ කම්ය සිදුකරන අවස්ථාවේ හොඳ කම් නරක කම් පමණක් සිදුවිය. වර්තමාන හවයේ පටිසන්ධි හවාංගය දකින අසන ආදී අවස්ථාවන්හි එම කම්යන් නිසා විඳින ඵලයන් පමණක් පහළ කරයි. එම විපාකයන් ම ඇසුරු කොට මේ හවයේ නැවත හොඳ කම්, නරක කම් යන දෙක පමණක් පහළ වේ. මේ නව කම් නිසා අනාගතයෙහි විඳින ඵලයන් පහළ කරවනු ඇත්තේ ම ය. මේ ක්‍රමයට කම්යන් සහ ඵලයන් පමණක් එකිනෙක මාරුවෙමින් පහළ වෙමින් පවතී. කාරක අත්ත - කම්යන් කළ හැක්කාවූ මමෙක් වනාහි නොමැත්තේය. ටෙදක අත්ත - ඵලයන් විඳිය හැකි මමෙක් වනාහි නොමැත්තේයයි යන මෙය දක දක වටහා ගැනීම සම්මා දස්සන නම් වූ පව්වය පරිග්ගහ ඥාණ නම් වේ. මෙසේ දක දක පිළිගත්තේ නම් "බීජයක් ඇතිකල්හි එම බීජයේ ඵලය පහළ කරවන ගසක් ද තිබිය යුත්තේය. එම ගසෙහි හටගන්නා වූ බීජද ඇත්තේය. මේ නය ක්‍රමයට බීජ සහ ගස්වල පූච්චි කොටිය (මුල් ආරම්භය) සොයා දක ගත නොහැක්කා සේ බිත්තර ඇති කල්හි එම බිත්තරයේ මවු කිකිළිය ඇත්තේය. මේ නය ක්‍රමයට බිත්තරය සහ කිකිළියගේ සම්බන්ධතාවය සොයා ගිය නමුත් මුල දක ගත නොහැක්කේ යම් සේද" එ ලෙසට ම වර්තමානයේ ඵල පහළ කරමින් ඇති බැවින් ඒවායේ හේතු කම් පෙර හවයක සිදුවිය. එම කම්යෙහි ඇසුරු ලැබූ ඵල ධර්මයෝ ද එම හවයේදී පහළ විය. එම ඵලයන්ගේ හේතු කම්යන් ඊටත් වඩා කලින් වූ හවයකදී සිදුවිය. මේ නය ක්‍රමයෙන් නාම - රූප සන්නතිය නම් වූ සංසාරයේ වූච්චි කොටිය සොයන්නේ නමුත් හමුවිය නො හැක්කේය.

මේ අවස්ථාවට දෙවියන් වහන්සේ විසින් මවන ලද නිසා ය යි කියන්නේ නම් එම දෙවියන් වහන්සේ කවුරුන් විසින් මවන ලද්දේද? ඔහු කුමන කාලයක කුමන හේතුවක් නිසා පහළ වීද? යනාදී ලෙසට මූලික හේතුව දිගින් දිගට යමින් සෙවිය යුතු වේ. එසේ කරන කල්හි මුල වනාහි සොයන්නේ නමුත් හමුවිය නො හැකි වනවා ඇත්තේය. එම නිසා "මැවුම් කාර දෙවියන් වහන්සේගෙන් පටන් ගෙන මැවීම සිදු වියැ"යි

යන්න පිළිගැනීමට සුදුස්සක් නො වන්නේ මය. එසේ නොමැතිව " ආරම්භයේදී හේතුවක් නොමැතිව ඉබේ ම පහළ වී යෑ" යි කියන්නේ නම්, ආරම්භයේදී අහේතුක බව වී නම් දැනුණු අහේතුක බව විය යුත්තේය. නමුදු මනසිකාරය පැවැත්වීම නම්වූ පව්වකට ආනුච්ඡිද නුවණින් සලකා බලන අනුමාන ඥාණයට අනුවද අහේතුකව ඉබේම පහළ විය හැකි නාමයක් රූපයක් දැකගත නො හැක්කේය. එම නිසා "අහේතුකව ඉබේ පහළ වී පටන් ගැනීම" යන්න ද පිළිගැනීමට තරම් නො වන්නේය. මේ සන්ධිස්ථානය දක්වන ලද බිජය හා ගස, බිත්තරය හා කිකිළිය යන උපමාද "උපමේය සමග භාත්පසින් සමාන වන්නේ යෑ" යි සලකා ගත යුතු නොවේ. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ මුව මඩල පියුමක් සේ පැහැපත් යෑ" යි වණිතා කරන්නාසේ එක දේශයකින් පමණක් සමාන වේ" යැයි සලකා ගත යුතු මක්නිසාදයත් බිජය සහ ගස, බිත්තරය සහ කිකිළිය යන මේවා මේ මහා කල්පය ආරම්භයේදී පහළ වී යැයි දැනගන්නේ වී නමුදු කමීය හා කමී ඵලය යන නාම - රූප සන්තතියේ හෙවත් සංසාරයේ ආරම්භය වනාහී මොනම ක්‍රමයකින් හෝ දත නොහැකි නිසාය.

තව දුරටත්, පසු කාලයෙහි ද "ගසින් බිජ හට ගනී. එම බිජයෙන් නැවතත් ගසක් හටගනී, එම ගසින් නැවත බිජ හට ගනී" යන මේ ක්‍රමයට අනතුරක් නැති නම් බිජ හා ගස වල සම්බන්ධ අවසානයක් සොයන්නේ නමුදු හමුවිය නො හැකි වන්නා සේ ද කිකිළියගෙන් බිත්තර ලැබේ. එම බිත්තරයෙන් නැවත වරක් කිකිළියක් බිහිවේ. එම අලුත් කිකිළිය බිත්තර දමයි. මේ ක්‍රමයට අනතුරක් නොමැති විට කිකිළිය හා බිත්තර වල ඇති සම්බන්ධතාවයේ අවසානයක් සොයන්නේ නමුත් හමුවිය නො හැක්කා සේ ද" මෙම වර්මාන හවයෙහි සිදුකරන කමී නිසා පසු හවයෙහි ප්‍රතිසන්ධියේ පටන් විපාක ධම් පහළ වනු ඇත. එම විපාකයන් ම පදනම් කොට එම හවයෙහිදු හොඳ නරක කමී රැස්කරනු ඇත. එම නව කමීයන් නිසාද මතු මත්තෙහි අලුත් හවයන් පහළ කරන්නේය. මේ ක්‍රමයට යන කමී හා ඵල කියන්නා වූ නාම - රූපයන්ගේ අවසානයක් සොයන්නේ නමුදු හමුවිය නො හැක්කේය. හේතු කමීයන් මාගී ඥානයෙන් නැවැත්විය නො හැක්කේ නම් කිසිවිටකත් නැවැත්මක් නො වන්නේ ම ය. කිසියම් හවයක අවසානයේ වූහි සිත පහළ වී නම් එම සිත හා අතරක් නොතබා

නව හවයෙහි පටිසන්ධි විඤ්ඤාණයේ පටන් ද විපාක ධම්යන් පහළ වෙමින් පවතින්නේමයැයි යන ලෙසට ද දැක දැන එකඟ විය හැක්කේ යැයි අදහස් කෙරේ.

කමමං නන්ථි විපාකමහි, පාකො කමමෙ න විජජති
 අඤ්ඤං මඤ්ඤං උභොසුඤ්ඤං න ච කමමං විනා ඵලං
 කමමඤ්ඤං බො උපාදාය, නනො නිබ්බතනතො ඵලං
 නහෙතථදෙවො බ්‍රහ්මා වා, සංසාරසසන්ථි කාරකො.
 සුද්ධ ධමමො පවත්තනති, හොතු සමභාර පව්වයා. [වි. ම. 453]

කමමං	= හේතු කමීය තෙමෙ
විපාකමහි	= විපාකයන් කෙරෙහි
නන්ථි	= ඇත්තේ නොවේ*
පාකො	= ඵලය
කමමෙ	= හේතු කමීයෙහි
න විජජති*	= විද්‍යාමාන වනවා නොවේ
උභො	= කමී හා කමී ඵලය යන ධම් දෙක
අඤ්ඤං මඤ්ඤං සුඤ්ඤා	= එකිනෙක අන්‍යාන්‍යය වශයෙන් සම්ප වන්නේ වී
ච	= නමුත්
කමමං විනා	= කමීයෙන් තොර
ඵලං	= ඵලය
න	= පහළ විය නො හැක්කේ ය.
බො	= ඇත්ත වශයෙන්
කමමඤ්ඤ උපාදාය	= කමීය ම උපාදාන කොට

* හේතුව වන්නා වූ කපුකුල ඵලය වන්නා වූ වස්තුවෙහි නිරූපිතව තිබෙන්නා සේ, කමීය වන්නී ඵල විපාකයන්හි තැන්පත්ව පවතිනවා. නොවේ. කමීයම වෙනසකට පත්නොවී ඵල පහල කරනවා නොවේ යන්න අදහසයි.
 * විකරල බණ්ඩි ගොයමේ සැඟවී සිටියේ යම්සේද එසේ ඵල - විපාකයන් කමීය සිදු කරන විට එය තුළ නිදන්ගතව පැවතිය නො හැක්කේය. දන් දන් අලුතින් පහල වන බව කියවේ.

එලං	= එලය
තනො	= එම කමියෙන්
වා	= හෝ කමිය නිසා
නිබ්බතනෙ	= පහළ වේ.
එතරු	= මෙම ලෝකයේ, සත්ත්වයන්ගේ
සංසාරසා	= එක භවයකට පසු නව භවයක්, එක ජාතියකට පසු නව ජාතියක් වශයෙන් මාරුවෙමින් පවතින"
නාම- රූප සන්නති	= රූප- නාම සන්නතිය නම් වන සංසාරය
කාරකො	= මැවිය හැකි පහළ කළ හැකි
දෙවො වා	= දෙවියෙකු හෝ
බ්‍රහ්මො වා	= බ්‍රහ්මයකු හෝ
වා	= සච්චලධාරී දෙවියකු හෝ
න හි අඤ්චි	= නොමැත්තේ ම ය.
හෙතු සමහාර පච්චයා	= හේතු වන්නාවූ කම් හා ආධාරක විපාක යන කාරණා දෙක නිසා (=හෙතු පච්චයා නිමිත්තං
වා	= යන මේ විචරණයට අනුව
සුද්ධ ධම්මා	= කම් හා විපාක යන හුදු නාම-රූප ධම් පමණක්
පච්චතනනි	= එකිනෙකට මාරුවෙමින් අඛණ්ඩව පහළ වෙත් (මෙලෙසටද දැක දැන භාරගනී යන්න අදහස්කෙරේ)

කමිය හා එල කැමති වන්නාවූ නාම-රූපයෙහි හේතූන් හමුවේ. දැකගත් යෝගී තෙම අතීත භවයෙහි චුතිය සහ අලුත් භවයෙහි පටිසන්ධි යන මේවායේ පහළවීම ද මෙ ලෙසට ම භාර ගනියි. ඇසට වණි රූපයක් ආපාතගත වී නම්, එම වණි රූපය "කවරෙක්දැයි සලකා බලන්නා සේවූ" මනසිකාරය පහළ වේ. එම මනසිකාරයත් භාම දැකීම සිදුවේ. මේ

සංසිද්ධියේදී මනසිකාරය හා දැකීම අතරක් නො තබා සිදුවන්නේ යම් සේද එසේම චුති සිත හා පටිසන්ධි සිත ද අතර ඉඩක් පරතරයක් නැත්තේය. පෙර භවයෙහි අවසාන සිත චුතවී ගියා නම් පෙර කම් ශක්තිය නිසා අලුත් භවයෙහි ආරම්භය හටගැනීම වන්නේ යැයි භාරගනී. සුතමය ඤාණය ඇත්තන් විෂයෙහි සිදුවන්නකි මෙය. සුතමය ඤාණය මඳ තැනැත්තා වනාහි "දැකීම, ඇසීම ආදිය අතරක් නොතබා නැවත සිදුවන්නා සේද " මියයෑම" යන්නද මෙලෙසට ම සිතක් නිරුද්ධ වීමක් වන්නේය. "අතීත භවයෙහි අවසාන සිත වනාහි නිරුද්ධ වී යනවාත් සමඟම, පෙර කරන ලද කම්නිරූපව මිලඟ මෙම භවයත්, මෙම නව භවයෙහි අවසාන සිත වනාහි නිරුද්ධ වී යනවාත් සමඟම පෙර කරන ලද කම්නිරූපව නව භවයෙහි ආරම්භක සිත පහළවීම පමණක් යැයි පිළිගනී. චුති - පටිසන්ධි යන මේවායේ නිරුද්ධවීම පහළවීම මෙපමණ දක දැන පිළිගන්නේ නම් " අතීත-අනාගත-පවචුපන්න යන ධම් සියල්ල හේතූන්ද සහිතව දැක දැනගන්නේ යැ"යි කිව හැක්කේය. එම නිසා ම විසුද්ධිමග්ගයෙහි පහත සඳහන් ලෙසට දක්වා ඇත්තේය.

සබ්බෙ අතීතානාගත පච්චුපපනනා ධම්මා චුති පටිසන්ධි වසෙන විදිතා භොනති [වි. ම. 453]

එවං චුති පටිසන්ධි වසෙන විදිතා සබ්බධම්මසා සබ්බාකාරෙන නාම රූපසා පච්චය පටිගහ ඤාණං ථාමගතං භොති [වි. ම. 454]

සබ්බෙ අතීතානාගත පච්චුපපනනා ධම්මා	= සියලු අතීත අනාගත වර්තමාන ධම්මයෝ
චුති පටිසන්ධි වසෙන විදිතා	= චුති ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් ප්‍රකට
භොනති	= වෙත්
එවං	= මේ කියන ලද ක්‍රමයට
චුති පටිසන්ධි වසෙන විදිතා සබ්බ ධම්මසා	= චුති ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් ප්‍රකටව දැනගත් සියලු ධම්මයන් ඇත්තහුට
වා	= සියලු ධම්මයන් ප්‍රකට වූ පුද්ගලයාට

නාම රූපසහ පච්චය

- පරිගහ ඥාණනං = නාම රූපයන්ගේ ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහ කරන ඥාණය
- සක්ඛාකාරෙන ථාමගනං = සියලු ආකාරයෙන් ශක්තිමත්
- හොති = වේ.

විචරණය

ඉහත සඳහන් අටය කථාහි සියලු ධර්මයන් ප්‍රකටව දැන ගැනීම යැයි කියන තැන "සබ්බඤ්ඤාන ඥාණය මෙන් සියලු ධර්මයන් පිළිබඳව අතිශයින් නිවැරදි ලෙස හේතු එල සම්බන්ධතා දැන ගනී යන්න වනාහී අදහස් නොකෙරේ. චුතිය හා ප්‍රතිසන්ධිය යන මේවායේ ඇතිවීම - හටගැනීම දැනගන්නා ප්‍රමාණයට පමණක් සියලු ධර්මයන් දැනගනී" යන්න කියැවේ. මෙම අදහස චුති පටිසන්ධි වසෙන යන විශේෂනය මාගීයෙන් දැක්වේ.

චුතිය හා ප්‍රතිසන්ධිය යන මේවායේ නිරුද්ධවීම හා හටගැනීම පිළිගන්නා මෙම යෝගී තෙම "අතීත භවයෙන් නාම - රූප සමන්තරක් නව භවයට මාරුවී ආවා නොවේ. එම අතීත භවයෙහි ඉතිරියක් නොතබා නිරුද්ධවීය. නව භවයෙහි අතීත භවයේදී ම නිරුද්ධවී සිඳී ගියේ යැයිද නව භවයෙහි නාම-රූපයෝද එම භවයෙහි දී ම නිරුද්ධවනු ඇති. දිගට නොපවතිනු ඇතැයි"ද යන ලෙසට දැක දැන පහදින බැවින් "අතීත භවයේ නාම-රූපයෝ එම අතීත භවයේදී ම නිරුද්ධවී සිඳී ගියේ යැයිද නව භවයෙහි නාම-රූපයෝද එම භවයෙහි දී ම නිරුද්ධවනු ඇති, දිගට නොපවතිනු ඇතැයිද, යන ලෙසට සළකා බැලිය හැක්කේය. මෙම සළකා බැලීම වනාහී සම්මසන ඥාණයේ ආරම්භයයි.

එම නිසා නාම රූපයන් පහළ වනවාත් සමඟ ම මෙනෙහි කරමින් භාවනා කිරීම දක්වන්නට යෙදුණු ක්‍රම පහ තුළින් එක් ක්‍රමයකට අනුව නාම-රූපයන්ගේ හේතූන් යෝග්‍ය ආකාරයට දැක බලාගෙන "තූන් කාලයෙහි හේතු නාම - රූපයන් නිසා එල නාම-රූප පහළ වීම පමණක් සිදුවෙමින් පවතී" යැයි පිළිගෙන තිර ලෙස නිගමනය කරන ඥාණය වනාහී මුහුකුරා ගිය පච්චය පරිගහ ඥාණය වන්නේය. මෙම ඥාණය, දක්වන්නට යෙදුණු

දහසයකාර (16) සැකයන් බුද්ධ, ධම්ම, සංඝ, ත්‍රිශික්ෂාවන්, අතීත නාම - රූප, අනාගත නාම - රූප, පච්චුසන්ත නාම- රූප එක එකක් සම්බන්ධ කරගෙන පහළ වන්නා වූ හේතු-එල ධර්ම නම් වන මෙම අටතැන්හි සැකයන්, යන මේවා දුරුකළ හැකි බැවින් කංඛාවිතරණ විසුද්ධිය යැයි කියනු ලැබේ.

චූළ සොනාපන්නයා

ඉමිනා පන ඥාණෙන සමන්තාගතො විපසකො චූඬ සාසනෙ ලඬසාසො ලදධ පතිට්ඨො නියන ගතිකො චූළ සොනාපන්නො නාම හොති. [වි. ම. 455]

- පන = කංඛාවිතරණ විසුද්ධියේ එලය වනාහී
- ඉමිනා ඥාණෙන = කංඛාවිතරණ විසුද්ධි නම් වූ මේ ඥාණයෙන්
- සමන්තාගතො = සමන්විත
- විපසකො = විපස්සනා යෝගී තෙම
- චූඬ සාසනෙ = බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි
- ලඬසාසො = අස්වැසිල්ලක් ලත්
- ලඬ පතිට්ඨො = ප්‍රතිෂ්ඨාවක් ලත් තැනැත්තකු වී
- නියන ගතිකො = නියත ලෙස සුගතිගාමී වූ
- චූළ සොනාපන්නො නාම = චූල්ල සොනාපන්න නම්
- හොති = වේ

ආර්ය එලය වනාහී ශාසනයෙහි නියම අස්වැසිල්ල වන්නේය. ආර්ය මාගීය නියම ප්‍රතිෂ්ඨාව වන්නේය. මෙම යෝගී තෙම වනාහී එම ආර්ය මාගීය, එලය තවම ලබා නැත්තේය. නමුදු එම මාගී එලයන් ඒකාන්තයෙන් ලබාගත හැකි භාවනා පිළිවෙත වන බැවින් "අස්වැසිල්ලක් ඇති තැනකට පත් තැනැත්තා"යයි කිව හැක්කේය. වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත් හාම - රූප පරිවෙෂද ඥාණය මඟින් නාම-රූපයන් තත්ත්වකාරයෙන් දැනගත ශාසනයෙහි ධර්මය හා සම්බන්ධ පාමුප්ප් = තරුණ ප්‍රීතියට පත්වියැ. එම නිසා අස්වැසිල්ලකට, සහනයකට පත්වූ පුද්ගලයා යැයි කියනු ලැබේ.

පව්වය පරිගහ ඥාණය මගින් හේතූන් නිසා පහළ වූ නාම-රූපයන් පමණක් ඇත්තේ යැයි දැනගත් බැවින්, "මමෙක් ඇත්තේ යැයිද, සත්ත්වයෙක් වනාහී මැවුම්කාර දෙවියන් විසින් මවන ලද්දේ යැයිද, අහේතුකව ඉබේ ම මම පහළ වියැ යැයිද" යනාදී ලෙසට වැරදි ලෙසට ගන්නා සිතාගැනීම්, වැරදි විශ්වාස පහළ විය නො හැක්කේය. එම දිට්ඨිත් විෂයෙහි ඇදහීම = ශ්‍රද්ධාව පහළ විය නොහැක්කේය. ශාසනයෙහි නො සැලෙන වෙනස් නො වන සුළු ස්ථිරසාරවූ මෙම ශ්‍රද්ධාවෙන් සමන්විත බැවින් "අස්වැසිල්ලකට පත් වියැයි කිව යුත්තේය. නියත ගතික වන අයුරු වුළ සොනාපන්න නම් වන ආකාරය පහත දැක්වෙන මහා ටීකා දැක්වීම මගින් දැන හැකකේය.

අපරිහීන කංඛාවිතරන විසුද්ධිකො විපසුකො ලොකීයාහි සීල සමාධි පඤ්ඤා සමපදාහි සමනනාගතනා උතරි අප්පට්ඨිකධනො සුගතිපරායණො හොති වුතං "නියත ගතිකො" ති, තනො එව වුළ සොනාපනො නාම හොති [මහා. ටී. (බු.) 385]

- අපරිහීන කංඛාවිතරණ විසුද්ධිකො = කංඛාවිතරන විසුද්ධියෙන් නොපිරිහුණු
- විපසුකො = විපස්සනා යෝගී තෙම
- ලොකීයාහි සීල සමාධි සමපදාහි = පිරිසිදු ලොකී ශීල සමාධි ප්‍රඥා අතින්
- සමනනාගතනා = සමන්වාගත බැවින්
- උතරි අප්පට්ඨිකධනො = ඉහළ විශේෂ ඥාණ විශේෂ ධර්මයන්ට පත්නොවූවන් (වී නමුත්)
- සුගති පරායණො = සුගති ගාමී
- හොති = වේ.
- ඉති = මේ නිසා
- නියත ගතිකො = ගතිය නියත තැනැත්තා යැයි
- වුතං = කියනු ලැබේ.
- තනො එව = එලෙස ගතිය නියත බැවින් ම

වුළ සොනාපනො නාම = නියත ගතික ආකාරයට ටීකක් සමාන වන්නේ වුළ සොනාපන්න නම්

හොති = වේ.

මෙම ටීකා දැක්වීමෙහි අපරිහීන කංඛාවිතරණ විසුද්ධිකො යන පදයෙන් මෙවැනි අදහසක් දක්වයි: දිට්ඨි සහ විචිකිච්ඡා ස්ථිර ලෙස දුරුකොට නිදහස්වීම සිදුවූ මෙම කංඛාවිතරණ විසුද්ධියෙන් නොපිරිහුණු, දුච්ච නොවූනු පුද්ගලයාට පමණක් නියත ගතික යැයි කෙළින් ම කියයි. තව දුරටත් මෙම විසුද්ධිය ලෝකෝත්තර නොවේ, ලොකික ම වේ. එම නිසා පිරිහීමට දුච්ච වීමට ඉඩ තිබේ. නොදැනුවත්ව ම ඉබේ ම වැරදි ක්‍රමයට මනසිකාරය පැවැත්වීම නිසා වේවා, මිත්‍යා ධර්ම අසන්නට ලැබීමෙන් වේවා සැක = විචිකිච්ඡා ද පහළ වන්නේය. වැරදි චිත්තන, වැරදි ඇදහීම් - දිට්ඨි ද පහළ වන්නේය. එම දිට්ඨි, විචිකිච්ඡාවෝ සණ බහුල ලෙස මතු වූ අවස්ථාවෙහි මෙම විසුද්ධිය පිරිහෙන්නේය. දුච්ච වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි නියත ගතික යයි නොකිය යුතු බවද බ්‍යතිරේක ප්‍රතිපක්ෂ දැක්වීමේ ක්‍රමයට දක්වයි.

සීල සමාධි ප්‍රඤ්ඤා සමපදාහි සමනනාගතනා යන පදයද මෙලෙසට විචරණය කරයි. භාවනා කරන අවස්ථාවෙහි පිරිසිදුවූ ශීල, සමාධි, ප්‍රඥා යන මේ තුනෙන් සමන්වාගත බැවින් නියත ගතික යයි සෘජුවම දක්වයි. එසේම විපස්සනා කටයුත්තෙහි වෙන්වී සීල - සමාධි-පඤ්ඤාවන් පිරිහී ගිය අවස්ථාවන් වනාහී නියත ගතික නො වේ යැයි ද ප්‍රතිපක්ෂය දැක්වීමේ ක්‍රමයට අනුව දක්වයි. එම නිසා මෙම විසුද්ධියෙන් සමන්විත තැනැත්තා භාවනා කරන කාලය තුළ වේවා විපස්සනා වශයෙන් මෙම භාවනා නො කරන කාලය තුළ වේවා දිට්ඨි විචිකිච්ඡා වලින් තොරව ම වෙන්ව ම අඩු තරමින් ශීලය අතින් පිරිසිදුව ම සිටිය යුතු වේ. එසේ ගත කරන්නේ නම් පමණක් නියත ගතික යැයි පිළිගැනීම භාර ගැනීම ගැලපෙන්නේය. "මම වුළ සෝනාපන්න වීමි, නියත ගතික වීමි" යි යැයි එම ඥානය ලැබුණු පමණින් සතුටු වී සංතාප්ත වී විපස්සනාවෙන් බැහැර වී ශීල ශික්ෂාවන් පිරිසිදුව නො පවත්වා සැහැල්ලු නොසැලකිලිමත් ලෙස කාලය ගතකිරීම වනාහී නො ගැලපෙන්නේ මය.

නියත ගතිකයාගේ හව විභාගය.

මූල සෝනාපන්නයාගේ ගතිය හවයක් පාසා ස්ථාවරව රක්ෂිත වන්නේද නැතිනම් මිලඟ හවය පමණක් සහතික වන්නේද යන මේ ප්‍රශ්නය නගන්නේ නම් මිලඟ හවය පමණක් "එකාන්තයෙන් ස්ථිර" යැයි සහතික කළ හැක්කේය. මිලඟ දෙවැනි තුන්වන හවයන් වනාහී "ඒකාන්තයෙන් ස්ථිර" යයි සහතිකයක් නොමැත්තේය. හේතුව වනාහී මෙම යට දක්වන ලද ටිකාවෙහි "කංඛාවිතරණ විසුද්ධි" නොපිරිහී ගතකරන තාක් ගතිය නියතයැයි ද ලෞකික ශීල, සමාධි, පඤ්ඤාවන් අතින් සමාන්විත බැවින් ගතිය නියතයැයිද දක්වන ලද කතාවට අනුව "මෙම හවයෙහි ශීල - සමාධි හා කංඛාවිතරණ ඤාණය අතින් පිරිහී ගිලිහී යා හැකි බවද එවැනි අවස්ථාවක මිලඟ හවයද නියත වීමට හේතු නොමැත්තේ යැයිද" ප්‍රකටව ම දක්වයි. මිලඟ හවය ආදියෙහි එම ශීල - සමාධි - පඤ්ඤාවන් අතින් පිරිහී ඉදිරි හවයන්හී නියත ගතික වීමට හේතුව නැතිවීම සම්බන්ධයෙන් විශේෂයෙන් කිය යුත්තක් නොමැත්තේ ම ය. මෙ පමණක් ම නොවේ. සළකා බැලිය යුතු තවත් කරුණකුදු ඇත්තේය. අප මහා බෝසතාණන් වහන්සේ සාරාසංඛ්‍යය කල්ප ලක්ෂ්‍යකට වඩා ඉහතදී බුද්ධත්වයට පත්වූ කොණ්ඩඤ්ඤ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පටන් බුදු වරුන් නව නමක් වහන්සේලා සම්පයෙහි නව හවයක් ම අත නැර පැවදිවූ සේක, යැයි බුද්ධ වංශ පාලියෙහි සඳහන්ය. බුදුවරයන් වහන්සේ තමක් ලඟ පැවදි වූ සෑම බෝසත් උතුමන් වහන්සේ තමක් සෑම ගත පවචාගත වත පුරා විපස්සනා වඩා අනුලෝම ඤාණය තෙක් සැපත් වී යැයි මජ්ඣිම නිකාය ම සට්ඨකාර සූත්‍ර අට්ඨකථා ආදියෙහි දක්වේ. "සුමන සච්ඤයන් වහන්සේ හා විපස්සී සච්ඤයන් වහන්සේලා ජීවමාන සමයන්හී අප මහා බෝසතාණන් වහන්සේ නාග රාජයකු ව ඉපිද විවරණ ලැබූ සේක. පදුම සච්ඤයන් වහන්සේගේ කාලයේ සිංහ රාජයකු ව විවරණ ලැබී යැයි බුද්ධ වංශ පාලියෙහි එයි. මෙම කල්පයේ ඉපදුණු ජාති සඳහන් ජාතක වස්තු අතර මහා බෝසතාණන් වහන්සේ තිරිසන් හවයන්ට පත්වූ අවස්ථා දූක ගත හැක්කේය. තේමීය ජාතකයෙහිලා නරකයේ උපන් බවක්ද දක්වේ- එම නිසා මෙම පාළි අට්ඨකතා දැක්වීම් පිටුකොට බැලුවහොත්

කංඛාවිතරණ විසුද්ධියටත් වඩා උතුම් වූ සංඛාර උපෙක්ඛා ඥානය තෙක් වරෙක ලඟා වූ මහා බෝසතාණන් වහන්සේ පවා නිත්‍ය ලෙස සුගති ගාමී නොවූන බව, නරකයෙහි ඉපැදීමෙන් අත් නොමිදුණු බව ප්‍රකටව දැකගත හැක්කේය. මහ බෝසතාණන් වහන්සේ මෙන් සද්ධා-විරිය ආදිය නොදියුණු සංඛාර උපෙක්ඛාවට වඩා බොහෝසේ පහත් වූ කංඛා විතරණ ඤාණ මට්ටමට පමණක් සාක්ශාත් කරගත් සාමාන්‍ය කෙනෙකුට ස්ථාවර ලෙස දිගින් දිගට නියත ගති බවක් කෙසේ ලැබිය හැක්කේද? එම නිසා ස්ථිර ලෙස අපායෙන් අත්මිදී නියත ගතික වීමට කැමති කෙනෙක් වනාහී සෝවාන් මඟ නැණින් සක්කාය දිට්ඨිය ඉතිරි නො කොට දුරු කිරීමට බලවත් වූ විත්ත ශක්තියෙන් නො පසු බස්නා විර්‍යයකින් දිගට උත්සාහ කළ යුතු වේ. කංඛා විතරණ විසුද්ධිය පමණකින් නිසැක වූ දුකින් තොර ජීවිතයක් වනාහී නො ලැබිය හැකි වන්නේ ම ය.

උතුම් වූ සංයුක්ත නිකාය පාළි අවවාදය

සත්තියා විය ඔමටෙයා, ඩයාමානොව මත්තකෙ
සකකාය දිට්ඨි පනානාය සනො ගිකඛු පරිබ්බජේ. [සං. නි. 1 /24]

- සත්තියා** = කුන්තයකින් නැතහොත් අභියටියකින්
- ඔමටෙයා විය** = පපුවට ඇණිමෙන් සිදුරුව වේදනා විදින්නෙක් එම කුන්තය වහා වහා උදුරා දූමීමට තරම් වත් තත්පර නොවී, වහා වහා භාවනා කරන්නේ යම්සේද
- මත්තකෙ** = හිස
- ඩයාමානො ඉව** = බුර බුරා නගින ගින්නකින් දවෙන එයින් පෙළෙන තැනැත්තෙක් එම ගිණින වහා නිවා දූමීමට තරම්වත් පමා නොවී. වහා වහා ඉක්මණින් භාවනා කරන්නා සේද
- ගිකඛු** = සංසාර භය දුරු කිරීමේ කටයුත්ත විෂයෙහි ගැඹුරින් සළකා බලන ඒ පිළිබඳව පිළිකුල් සහිත බියක් ඇති තැනැත්තා

- සක්කාය දිට්ඨි පහානාය = ප්‍රකටව ඇති නාම - රූප ස්කන්ධ සන්තතිය මත ආත්මයක්, කෙනෙක්, මමෙක් යන ලෙසට වරදවා වටහා ගන්නා සක්කාය දිට්ඨිය, ආර්ය මාර්ගී ඥාණාලෝකයෙන් ඉතිරියක් නොතබා දුරුකිරීමට
- සතො = සතිමත්චීම සිහිය පිහිටවීම නම් වූ සතියෙන් සමන්විත කෙනෙක් වී
- පරිබ්බජේ = වෛහෙස නො බලා නතර නො වී විමුක්තිය පිණිස නික්මිය යුතුවේ.
- වා = හිසගිනි ගත්තේ නමුත්, පපුවට උලක් ඇණුණේ නමුත්, එය දුරුකරලීමට පමා වුවත්, එය දුරුකරලීම නො සලකා හැර දමුවත්, කිසිවිටත් පසු බැසීමක් විශ්‍රාම ගැනීමක් නොමැතිව වහා වහා ඉක්මනින් මෙතෙහි කොට භාවනා කිරීම වනාහී කළ යුත්තේ ම ය.

පව්වය පරිගහන ඥාණය යහ කංඛා විතර්ණ විෂුඤ්ඤි නිවේය ය.

සමමසන ඥාණය

අතීතානාගත පච්චුපන්නානං ධම්මානං සංඛිපිත්වා වච්චානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඥාණං [ප. ම. 2]

- අතීතානාගත පච්චුපන්නානං = අතීත අනාගත වර්තමාන වන්නා වූ නාම- රූප ධර්මයන්
- සංඛිපිත්වා = සංකෂේප කොට රැස්කොට
- වච්චානෙ පඤ්ඤා = විභාග කොට විනිශ්චය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව
- සමමසනෙ ඥාණං = සම්මග්ධන ඥානයයි.

පව්වයපරිගහන ඥාණය මුහුකුරා ගියේ වීනම් පව්වුප්පන්නයෙන් මෙතෙහි කරන වාරයක් පාසා මෙතෙහි කරන නාම-රූපයන්හි ඇතිවීම - නැතිවීම ප්‍රසිද්ධිව පෙනෙන්නේය. පහළ වී එක ක්‍ෂණයක් තුළදී ම නැති

වී යෑම ඇස්පනාපිට පෙනෙන්නේය. එම නිසා මෙතෙහි කරමින් සිටින නාම - රූපයන් ඇතිවූයේ නම් නැතිවෙමින් නැතිවෙමින් යන බැවින් අනිත්‍ය යැයිද, ඇතිවීම- නැතිවීම දෙකින් අතරක් නෑර පෙළෙන බැවින් දුකක් යැයිද, නම කැමැත්ත අනුව නොපවත්නා බැවින් ආත්මයක්, මමෙක් නොමැත්තේ යැයිද ද දුක දුන වටහා ගනී. " අනිත්‍ය බව ඇත්තය. දුක දෙන බව නරක බව ඇත්තය. මගේ නොවන බව මමෙක් නොවන බව ඇත්තය. යැයි" ද සලකා බැලීම විය හැක්කේය. මෙලෙස එක් වරක් වේවා, බොහෝ වාරයක් වේවා භාරගත්, පිළිගත් විට ඇස්පනා පිට එම නාම රූපයන් සමග සංසන්දනයකොට සියළු අතීත නාම-රූප, අනාගත නාම- රූප, වර්තමාන නාම -රූප ධර්මයන්ද මෙලෙස වූ ධර්මයෝමයැ අනිත්‍යයැ, දුකඛ්‍යැ, අසාරයැ, මමෙක් නොමැත්තේය යන සවභාවය පමණක් යැයි සමස්ථයක් ලෙස සංග්‍රහකොට නුවණින් සලකා බලයි. මතු වන මොහොතෙහි නාම -රූප එක එකක් ස්වභාවය ලක්ෂණ වශයෙන් විස්තර වශයෙන් මෙතෙහි කරන්නා සේ නොවී අතීත වූ- අනාගතවූ සියළු ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න වූ සියළු ධර්මයන් යන මේ සියල්ල සමස්තයක් ලෙස ගෙන සංකෂේප කොට සලකා බලා විනිශ්චය කරන ඥාණය සම්මසන ඥාණය නම් වේ. මෙතෙහි කොට වටහා ගන්නා ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥාණය මෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් භාවනා නොකොට රාශියක් වශයෙන් භාවනාවෙන් සලකා බැලීමක් වන බැවින් මෙම ඥාණයට ම කලාප සමමසන ඥාණ යැයිද, වර්තමාන වශයෙන් දුකගත් නාම-රූප අනුව න්‍යායානුකූලව සලකා බැලීමක් බැවින් නය විපසසනා යැයිද විසුද්ධිමග්ගයෙහි දක්වයි. නය මනසිකාර, නය දසසන යැයි ද කියනු ලැබේ. පහත දක්වෙන කථා වස්තු අට්ඨකථාවට අනුව වටහා ගන්න.

එක සංඛාරසසාපි අනිවචනාය දිට්ඨාය "සබ්බෙ සංඛාරා අනිවචනි අවෙසෙසෙ සු මනසිකාරො හොති.

"සබ්බෙ සංඛාරා අනිවචනි ආදී වචනං නයතො දසසනං සන්ධාය චුත්තං න එකකධණෙ ආරම්භණො [කථා වස්තු අට්ඨකථා]

- එක සංඛාරාසසාපි = එකම සංඛාරයක් හෝ
- අනිවචනාය = නිත්‍ය නොවන බව, නිත්‍ය නොවන බව

	නම්වූ අනිත්‍ය ලක්ෂණය
දිට්‍යාය	= මෙනෙහි කොට දැන ගැනීම පවතින ඥාණයෙන් දැකගත් කල්හි
සබ්බෙ සංඛාරා	
අනිච්චාති	= සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයැයි
අවසෙසෙසු	= අනෙකුත් සංස්කාරයන් කෙරෙහි
වා	= ඇස්පතා පිට නො දුටු සෙසු සංස්කාරයන් කෙරෙහි
නායතො මනසිකාරො	= නාය ක්‍රමයට මනසිකාරය පැවැත්වීම
හොති	= වේ
"සබ්බෙ සංඛාරා	
අනිච්චාති ආදී වචනං	= සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා යදා පඤ්ඤාය පස්සති, සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛාති යදා පඤ්ඤාය පස්සති, සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා යදා පඤ්ඤාය පස්සති, යනාදී කථා
යතො දසානං සන්ධාය	= නාය ක්‍රමයට දැකීම සලකා
චුත්තං	= කියන ලදී
එකකඛණේ	= විතතක්ෂණයක කාලයක් තුළ
ආරම්භණතො දසසන්තං	
සන්ධානං සන්ධාය	= ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් අරමුණු කරමින් දැකීම සලකා
න චුත්තං	= කියන ලද්දක් නොවේ.

ඉහත දැක්වූ අට්ඨ කථාව මගින් මෙවන් අදහස ප්‍රකටව දැන හැක්කේය, නාය මනසිකාරය, නාය විපසසනා නම් වූ සම්මසන ඥාණය වනාහී ව්‍යාපාරකොට ආයසයෙන් පහළ කරවිය හැකි ඥාණයක් නො වේ. භාවනා කළයුතු ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥාණයෙන් එක වරක් වේවා බොහෝ වාරයක් වේවා

අතිවිච, දුක්ඛ. අනත්ත ලක්ෂණයක් සමායක් ලෙස දැක දැන භාරගත් පමණින් එසේ භාරගත් පිළිගත් ලෙසට සලකා බලා විනිශ්චය කරමින් ඉබේ ම අනායාසයෙන් ම පහළ වන්නා වූ විශේෂ ඥාණයක් මය යන මේ අර්ථ පැහැදිලි ව දැන යුත්තේය.

මේ සම්මසන ඥාණය සහජයෙන්ම බුද්ධිමත් පින්වතුන්ට හා බහුශ්‍රැත පින්වතුන්ට සලකා බැලීම පුළුල් කළහොත් පාර්වුල ලෙස පහළ වේ. පළුල් ලෙස පහළ වේ නම්, සලකා බැලීම් විමසීම් පමණක් බහුල වී මෙනෙහි කිරීම අඩු වන්නේ නම් එම නිසාම ඉහළ ඥාණ කරා එළඹීමට නො හැකිව එම ඥාණයෙහි ම බොහෝ වේලාවක් පමාවීම සිදුවිය හැක්කේය. මේ ගැන සැලකිලිමත් වන්න. බොහෝ දෙනාගේ අධ්‍යායනට ගැලපෙන පරිදි මෙම ඥාණය පහළ වන අකාරය පටිසම්භිදා මගේ පාලියෙහි සවිස්තරව දැක්වේ. සුළු විස්තරයක් පමණක් මෙහිලා උපුටා දක්වන්නෙමු.

යං කිඤ්චි රූපං අනිත්‍යානාගත පච්චුපපනනං අජකධන්තං වා, බහිදධා වා, ඕලාරිකංවා, සුඛුමංවා, හීනංවා, පණිනංවා, යං දුරෙ සන්තිකෙවා සබ්බං රූපං අනිච්චතො වචතෙප්ඵි එකං සමමසනං, දුක්ඛතො වචතෙප්ඵි, එකං සමමසනං, අනත්තතො වචතෙප්ඵි, එකං සමමසනං. [ප. ම. 100]

අනිත්‍යානාගත පච්චුපපනනං	= ගත වූ අතීත රූප වේවා, මතු සිදුවන්නා වූ අනාගත රූප වේවා, සිදුවෙමින් පවතින වර්තමාන රූපවේවා
අජකධන්තංවා බහිදධාවා	= අධ්‍යාත්මික රූප වේවා, බාහිර රූප වේවා
ඕලාරිකං වා සුඛුමං වා	= ඕලාරික රූප වේවා, සුක්ෂම රූප වේවා
හීනං වා පණිනං වා	= හීන වූ රූප වේවා, ප්‍රණිත වූ රූප වේවා
යං දුරෙ සන්තිකෙ වා	= දුර වූ රූප වේවා සමීප වූ රූප වේවා
යං කිඤ්චි රූපං	= විශේෂයක් නොමැති කිසියම් රූප
අනච්චි	= ඇත්තේද,
තං සබ්බරූපං	= එම සියලු රූපයන්

අනිවචනෝ වචනෙථති = අනිවච යැයි ව්‍යස්ථාපනය කරයි
 එකං සමමසනං = එක් සම්මසනයෙකි.
 තං සබ්බං රූපං = එම සියලු රූපයෝ
 දුක්ඛතෝ වචනෙථ ති = දුක් යැයි ව්‍යවස්ථාපනය කරයි
 එකං සමමසනං = එක් සම්මසනයෙකි
 තං සබ්බං රූපං = එම සියලු රූපයෝ
 අනත්තතෝ වචනෙථති = අනාත්මයයැයි ව්‍යවස්ථාපනය කරයි.
 එකං සමමසනං = එක් සම්මසනයෙකි.

රූපං අනිත්‍යානාගත පච්චුසන්නං අනිච්චං බයධෙධින, දුක්ඛං
 භයධෙධින අනත්තා අසාරකධෙධිනානි සංඛිපිත්වා වචන්වානෙ පඤ්ඤා
 සමමසනෙ ඤාණං [ප. ම. 22]

රූපං අනිත්‍යානාගත පච්චුසන්නං = අතීත අනාගත භෝ වර්තමාන
 රූපයන්
 බයධෙධින = ක්‍ෂයවන සුළු බැවින්
 අනිච්චනි = අනිත්‍යයැ
 භයධෙධින = බිය විය යුත්තක් බැවින්
 දුක්ඛනි = දුක්කය
 අසාරකධෙධින = සාරයක් ගත යුත්තක් නැති බැවින්
 අනත්තං = අනාත්මය යැ
 සංඛිපිත්වා වචන්වානෙ පඤ්ඤා = සංකෙෂපකොට පිරිසිඳින විනිශ්චය
 කරන ප්‍රඥාව
 සමමසනෙ ඤාණං = සම්මඝ්ණ ඤාණයයි

අනිච්ච සමමසනය

රූපං අනිත්‍යානාගත පච්චුසන්නං අනිච්චං සංඛිතං පටිච්ච සමුපපන්නං
 බය ධමමං විරාග ධමමං නිරොධ ධමමනනි සංඛිපිත්වා වචන්වානෙ පඤ්ඤා
 සමමසනෙ ඤාණං

අනිත්‍යානාගත පච්චුසන්නානං = ගතවූ, ඉදිරියට පහළ වන, පහළවී පවතින
 රූප
 අනිච්චං = අනිත්‍යයැ
 සංඛිතං = අදාල හේතූන්ගේ සම්චායෙන් කරන ලද
 ධම්මයෝ යැ.
 පටිච්ච සමුපපන්නං = හේතූන් ප්‍රත්‍යාකොට උපන් ධම්මයෝයැ.
 බය ධමමං = ක්‍ෂයවන සුළු ස්වභාවය ඇත්තේයැ.
 වය ධමමං = විශෝවන සුළු-ස්වභාවය ඇත්තේයැ.
 විරාග ධමමං = ගෙවී යන සුළු ස්වභාවය ඇත්තේයැ.
 නිරොධ ධමමං = නිරුද්ධ වන සුළු ස්වභාවය ඇත්තේයැ.
 ඉති = මෙසේ
 සංඛිපිත්වා වචන්වානෙ
 පඤ්ඤා = සංකෙෂ්ප කොට ව්‍යවස්ථාපනය කරන,
 නිගමනය කරන විශේෂ ප්‍රඥාව
 සමමසනෙ ඤාණං = සම්මසන ඤාණය නම් වේ.

නාමස්කන්ධ භතර හා ද්වාර භය, ආරම්මණ භය, විඤ්ඤාණ භය,
 ස්ප්‍රී භය, වේදනා භය ආදිය සම්බන්ධයෙන්ද මේ ආකාරයට ම වාර තුන
 බැගින් දේශනාකොට ඇති සේක. ග්‍රන්ථය විශාලවන නිසා ඉතිරි වාරයන්
 මෙහි දක්වනු නො ලැබේ. ඤාණය පහළ වන ආකාරය පමණක්
 දක්වන්නෙමු.

ප්‍රත්‍යුත්පන්න වශයෙන් මෙනෙහි කළ හැකි විට පිම්බෙන රූප,
 හැකිලෙන රූප, හිඳින රූප, නවන රූප, දිගහරින රූප ආදිය "වහා වහා
 ඇතිවෙමින්-නැතිවෙමින් නැති වෙමින් යන්නාහ" යැයි ප්‍රකට ව දැන ගනී.
 එම නිසා මෙනෙහි කොට දැනගන්නා රූපයන් "අනිත්‍යම"යි පිළිගනී. එම

අවස්ථාවෙහි "පෙරභවයෙහි රූපයෝද දූන් මෙනෙහි කොට වටහා ගත් රූපයන්ට ම සමානයැ. මේ වර්තමාන රූප මෙන් ම නැති වෙමින් නැති වෙමින් ම පැවතියේය. මෙම භවය තෙක් කිසි ම දෙයක් නො පැමිණිය හැක්කේය. පහළ වූ ස්ථානයේ ම එම භවයේදී ම නිරුද්ධ වන බැවින් අනිත්‍යමයැ"යි ව්‍යවස්ථාපනය කරගන්නේය. මෙයද වනාහී සම්මසන ඤාණයක් වන්නේය. තව දුරටත්, කලින් පැවති තාක් රූප ධර්මයන් අතරින් එකක් වත් මේ දූන් මෙනෙහි කරන ඤාණය තෙක් නො පැවතිය හැක්කේය. ඒවායේ මතු වීමත් හා සමඟ ම එතැනදී ම නිරුද්ධ වී ගිය බැවින්ද අනිත්‍යමයැ"යි ව්‍යවස්ථාපනය කරයි. එයද සම්මසන ඤාණයක් ම වේ.

තවදුරටත් "ඉදිරි භවයේ පහළ වන්නාවූ තාක් රූපයෝද දූන් මෙනෙහි කොට වටහාගත් රූපයන්ට ම සමානයැ. මෙම රූපයන් මෙන් ම එක ඤාණයකින් නිරුද්ධ වන්නේ ම ය. වෙනත් භවයක් තෙක් කිසිවක් ගමන් නොකරන්නේ ම ය. පහළ වූ තැන ම එම භවයෙහිදී ම නිරුද්ධ වීම සිදුවන බැවින් අනිත්‍යය ම යැ"යි ව්‍යවස්ථාපනය කරයි. සම්මසන ඤාණයක් ම ය. තවදුරටත් "මතු කාලයේ පහළ වන්නා වූ තාක් රූපයන් දූන් මේ මෙනෙහි කොට වටහා ගත් රූපයන් මෙන් නිරුද්ධ වනවා ම වන්නේය. වෙනත් විත්තඤාණයක් කරා කිසි ම රූපයක් පවතිනවා නො වේ. ඒවා පහළ වූ තැන ම එම ඤාණයෙහි ම නිරුද්ධ වන්නාවූ බැවින් අනිත්‍ය වන්නේමැයි" පිරිසිදු කරන්නේය. සම්මසන ඤාණයක් ම වේ.

තව දුරටත් මෙම භවයෙහි පවතින්නාවූ තාක් රූප වලින් එකක් හෝ මිලඟ භවයට පත්වීමක් වනාහී සිදු නො වන්නකි. දූන් මෙනෙහි කොට දැන ගත් රූපයන් සියල්ල මෙම භවයෙහිදී ම නිරුද්ධ වී යන නිසා අනිත්‍යය ම යැ"යි පිරිසිදු දැනගනී. සම්මසන ඤාණයක් ම වේ.

ප්‍රශ්නවසයක් හෙලන අතර වාරයේ, දුම් වැටියක් උරණ අතර, බුලත් විටක් හපන අතර, මුත්‍රා කරන මල පහ කරන අතර වාරයේ ආදී අවස්ථාවන්හි මෙනෙහි කොට බලා "ඒ ඒ ඤාණයෙහි ම නිරුද්ධ වන්නේ යැයි" භාරගන්විට "ඇතුළත ඇතිතාක් රූපයෝ ඇතිතාක් පිටතට නො පැමිණ ම, ඇතුළතදීම නිරුද්ධ වන බැවින් අනිත්‍යය ම යැයි පිරිසිදු දැනගනී. සම්මසන ඤාණයක් ම වේ.

ආශ්වාස කරන වාරයේ, දුම් බොන අතර වාරයේ, කෑම බීම වළඳන අතර වාරයේ බුලත් සපන ගිලින වාරයේ ආදී අවස්ථාවන්හි මෙනෙහි කොට බලා ඒ ඒ ඤාණයෙහි ම නිරුද්ධ වන්නේ යැයි" පිළිගත් අවස්ථාවෙහි ඇති තාක් බාහිර රූපයන් ඇතුළතට නො පැමිණ ම බාහිරයේදී ම නිරුද්ධ වන බැවින් අනිත්‍යයැයි" ව්‍යවස්ථාපනය කරයි. සම්මසන ඤාණයක් ම වේ.

මිලාරික ප්‍රකට වූ රූප, ශබ්ද ගන්ධ, රස, ස්පර්ශ බලා ඒ ඒ ඤාණයෙහි ම නිරුද්ධ වියැ"යි පිළිගත් අවස්ථාවෙහි මිලාරික ගොරෝසු රූප ඇතිතාක් සියුම් සුක්ෂම රූප බවට පත් නො වී ම පහළ වූ ඤාණයෙහිදී ම නිරුද්ධ වී යන බැවින්, අනිත්‍යයැයි ව්‍යවස්ථාපනය කරයි. සම්මසන ඤාණයක් ම වේ.

සියුම් සුක්ෂම රූප, ශබ්ද ගන්ධ, රස, ස්පර්ශ යන මේවා ක්‍රම ක්‍රමයෙන් මිලාරිකව ප්‍රකට වන අවස්ථාවෙහි මෙනෙහි කරමින් භාවනා කොට " ඒ ඒ ඤාණයෙහි ම නිරුද්ධ වන්නේ යැයි පිළිගන්විට "සියුම් සුක්‍රම රූප ඇති තාක්, විශාල මිලාරික රූප බවට පත්නොවී ම පහළ වූ ඤාණයෙහි ම නිරුද්ධ වී යන බැවින් අනිත්‍යයැයි ව්‍යවස්ථාපනය කරයි. සම්මසන ඤාණයක් ම වේ.

සනීප නැති, රෝගී තත්ත්වයක සිට සැහැල්ලු සෞඛ්‍ය සම්පන්න භාවයට, සුවය ලබන තත්ත්වයට පත් අවස්ථාවන්හි මෙනෙහි කොට බලා "ඒ ඒ ඤාණයෙහි ම නිරෝධ වන්නේ යැයි" පිළිගන්නේ නම් "හීන වූ, නිව වූ, රූප ඇතිතාක් උතුම් ප්‍රණීත රූප බවට පත් නො වී ම හීන, ළාමක, නිව අවස්ථාවෙහිදී ම නිරුද්ධ වන බැවින් අනිත්‍යය"යි ව්‍යවස්ථාපනය කරයි. සම්මසන ඤාණයක් ම වන්නේය.

සැහැල්ලු, සෞඛ්‍ය සම්පන්න තත්ත්වයක සිට අසනීප දුච්ච අකම්ණ්‍ය තත්ත්වයට පත්වන අවස්ථාවන්හි ආදී මෙනෙහි කොට බලා ඒ ඒ ඤාණයෙහි ම නිරුද්ධ වන්නේ යැයි පිළිගන්නේ නම් "ඇතිතාක් ප්‍රණීත, හොඳ රූප හීන, නිව බවට පත් නොවී ප්‍රණීත හොඳ රූප ලෙසට ම නිරුද්ධ වන බැවින් අනිත්‍යයැ"යි ව්‍යවස්ථාපනය කරයි. සම්මසන ඤාණයක් ම වන්නේය.

දිග හරින ලද අත්-පා නවන අවස්ථාවෙහි මෙතෙහි කරමින් බලා පියවරින් පියවර ඉඩක් නො තබා නිරුද්ධ වෙමින් නිරුද්ධ වෙමින් යන්නේ යැයි වටහාගත් විට ඇත ඇති තාක් රූප සම්පයට නො පැමිණ ම, මාරු නො වී මෙන් ම ඇතදී ම නිරුද්ධව යන බැවින් අනිත්‍යයයි පිරිසිදු දැනගනී. සම්මසන ඤාණයක් ම වන්නේය.

නැවු අත් - පා දිගහරින ආදී අවස්ථාවන්හි මෙතෙහි කොට බලා "ඉරියව්වෙන් ඉරියව්වට පත් නොවී නිරුද්ධ වන්නේ යැයි වටහාගත් අවස්ථාවෙහි "ළඟ ඇති තාක් රූප දුරට නොයාම, මාරු නොවීම ළඟදීම නිරුද්ධව යන බැවින් අනිත්‍යයැයි පිරිසිදු ගනී. සම්මසන ඤාණයක් ම වන්නේය.

සැළකිය යුත්තක්:

මෙහිලා නිෂ්චන්ත ඕලාරික - සුබ්‍රම - රූපයන් මතද ලක්ෂණාදී වශයෙන් දුර - සන්තික - රූපයන්ත් මතද සම්මසන ඤාණ පහළ වන ආකාරය වටහා ගැනීම දුෂ්කර බැවින් ඇතුළු නො කරන ලදී.

දුකඛ සම්මසනය

නාඹර තරුණ විශේ කෙනෙක් සැප සනීපයෙන් සිටින අවස්ථාවෙහි එවැනිම යොවුන් විශේ සිටින්නන් හා ඇලී ගැලී කෙළි ලොල්ව ගත කරන්නකුට තම නාම - රූපයන් "බිය ජනකයැ"යි සිතීමත් දැකීමත් වනාහී සිදුවීම විරලය. නමුත් වයෝ වෘද්ධව දිරාගිය සිරුරක් ඇත්තකුට වනාහී මහාමාරිය, උදර රෝග, වසුරිය ආදී රෝග නිසා බොහෝ දෙනා මැරී යනු නිතර නිතර දැකීමට ලැබී තමා තමා වශයෙන්ද අසනීප වලින් පෙළෙන අවස්ථාවන්හිදී වනාහී "මාද ඔවුන් මෙන් මැරීයනු ඇතැයි සිතේ" යැයි සිතට නැඟෙන්නේ නම් ලෙඩ වියහැකි, මැරීයාහැකි තමාගේ නාම - රූපයන් පිළිබඳව" බිය විය යුත්තක් යැ"යි පහසුවෙන් සිතාගත හැක්කේය. මේ උපමාව අනුව නාම-රූපයන්හි අතරක් නොතබා ඇතිවන-නැතිවන ආකාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් නො දක්නා ලද්දේ නම් එම නාම- රූපයන් බිය ජනකයැයි සිතීම. දැකීම දුෂ්කරයැ, නමුදු ඇතිවෙමින්-නැතිවෙමින් පවතින නාම-රූපයන් අඛණ්ඩව මෙතෙහි කරමින් බලා ඇස් පිල්ලන්

ගසන වාරයක් තුළ පවා අස්වැසිල්ලක් නො ලබා ඇති වෙමින් නැතිවෙමින් පැවතීම ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස දැකගත් අවස්ථාවෙහි එම නාම-රූපයෝ හුදු ඇතිවීම - නැතිවීම මුත් නතරවීමක්, නිත්‍ය බවක් නොමැතිව මැරෙමින් පවතින බැවින් බිය ජනකයැයි, ඇතිවීම් - නැතිවීම් දෙකින් දිගින් දිගට පෙළමින් තිබෙන බැවින්ද බිය ජනක යැයි පහසුවෙන් ම දැක දැන පිළිගත හැක්කේය. ගත වූ නාම-රූපයන් නිරුද්ධවන වාරයක් පාසා අලුත් නාම-රූප පහළ වන විට වනාහී මැරෙන්නා වූ කාලය පමණක් ඇත්තේය. නො මැරී සිටිය හැක්කේයැයි සිතන්නට තරම්වත් කාලයක් නොමැති බැවින්ද බිය ජනක යැයි දැක දැන භාර ගැනීම විය හැක්කේය. විවිධ නො ඉවසිය හැකි වේදනාවන් අත නො හැර පත්වන අවස්ථාවන්හිදී දුක් පීඩා, පෙළීම ගොඩක් යැයි පිළිගැනීමට එකඟ විය හැක්කේය.

එම නිසා "පිම්බෙන රූප, හැකිලෙන රූප, හිදින රූප, නවන රූප, දිගහරින රූප, වලන රූප ආදිය මෙතෙහි කරන, මෙතෙහි කරන විට ම වහ වහා නිරුද්ධවී යන්නේයැ"යි ඇස්පනාපිට දැක දැනගත් යොගී තෙම එම රූපයෝ "ඇතිවීම් - නැතිවීම් දෙකින් අතරක් නොතබා පෙළෙමින් පවතින බැවින් බිය විය යුත්තකි. නිරුද්ධ වෙමින් නිරුද්ධ වෙමින් මිය යමින් මිය යමින් පවතින බැවින්ද බිය ජනකයැ - නොඉවසිය හැකි වේදනා සඳහා ස්ථානයක් වන බැවින්ද බිය ජනකයැ හොඳක් නැත්තේ ම ය, හුදු දුකක් ම පමණක් යැයි දැක දැන පිළිගනී. මෙලෙස ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස දැක දැන ගත් අවස්ථාවේ අතීත රූප, අනාගත රූප යන මේවාද වකීමාන රූප මෙන්ම ඉඩක් නො තබා පෙළෙන්නේය, ඒකාන්තයෙන් මැරෙමින් පවතින්නේය. බිය ජනකයැ. හොඳක් කැළ ම නැත්තේයැයි පිරිසිදු ගනී. විස්තර සඳහා අනිච්ච සම්මසනයේ මෙන් යැයි වටහාගත යුත්තේය.

දුකඛ නවනානා නිව්ශ් යැ.

අනන්ත සම්මසනය

ආත්ම ලෙස ගැනීම:

රූප-නාමයන්ගේ තත්ත්වකාරය ස්වකීය ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් තවමත් වටහා නො ගත් බාල ප්‍රථුප්ඡනයන් "ස්කන්ධය තුළ ශරීරය තුළ

ඒකාන්තයෙන් ආත්මයක් ඇත්තේයැ"යි සළකා එහි බැඳී ගත්තේය. එම නිසා සාමාන්‍ය ලෞකික ග්‍රන්ථ කතෘ වරු එම ආත්මයේ ස්වරූප ශක්තින් විවිධාකාරයෙන් ලියා දක්වන්නට යෙදුනි. ඒ තුළ විසේසික දසසන, න්‍යාය දසසන ග්‍රන්ථ කතෘ වරු වනාහී ආත්ම යනු සාමී = ස්වාමී යැයි කියන ලදී. කණ, සම, ඇස, දිව නාසය යන බුද්ධිච්ඡේද පහ, සිත යන උභයච්ඡේද එක යන මේවා ආදීකොට ඇති කයෙහි සියලු කොටස්ද මුළු කය ම ද, ශරීර ස්කන්ධ වශයෙන් පවත්වන අයිතිකරු ආත්මයම යැයි දක්වයි. මෙයාකාර වන්නාවූ ආත්ම දෘෂ්ටීන් බැහැර කිරීම සඳහා

රූපං භික්ඛවෙ අනන්‍යා, රූපඤ්චෙදං භික්ඛවෙ අනන්‍යා අභවිසසා,
නයිදං රූපං ආබාධාය සංවතෙතයා, ලඛෙඤ ඵ ව රූපෙ එවං මෙ රූපං
හොතු එවං මෙ රූපං මා අහොසීති.

යනාදී ලෙස ම අනන්ත ලක්ෂණ සූත්‍රයෙහි ලා දේශනා කළ සේක.

විමංසා ග්‍රන්ථයන් ආත්මය යන්න වනාහී කාරක කතෘ යැ"යි කියා ඇත්තේය. පිහිය කියන ආදිය කරණ කොට කැපීම, කෙටීම, ඉරීම ආදී ක්‍රියා කතෘ විසින් කරන්නාසේ කන්, ඇස්, ආදිය කරණ කොට, අත් පා ආදිය කරණ කොට ඇසීම, දැකීම ආදී ක්‍රියා යෑම සිටීම, හිඳීම හොචීම, නැවීම, දිග හැරීම ආදී ක්‍රියාවන් ආත්මය නමැති කතෘ විසින් සිදු කරයි. කායික, වාචසික, සියලු මානසික ක්‍රියා කළ හැකි කරවිය හැකි ඇත්තා = ආත්මය" යැයි කියයි. මෙම කාරක ආත්මය බැහැර කිරීම සඳහා ටීකා ජෝ' නමැති බුරුම ටීකා වෙහි 1*

"තථා නිදසසනං පන ධම්ම සභාව විනිමුත්තසස කන්තාදිනො අභාව දීපනන්තනි වෙදිතබ්බං" යැයි කියයි.

සමපජඤ්ඤ පබ්බ විචරණය කරන අටඨකථාවන්හීදු යථා අනුබාලපුපුප්පනා අභිකකමාදීසු අනන්‍යා අභිකකමනි, අනන්‍යා අභිකකමො නිබ්බන්තීතොති වා, අහං අභිකකමාමි මයා අභිකකමො නිබ්බන්තීතොති වා සමමුඤ්ඤති, තථා අසමමුඤ්ඤානොනා යැයි කියාද [ම. අ. 1/235]

*1 විකත සද්දය පිළිබඳ විවරණය

අඤ්ඤානරෙ අනෙතා නාම කොචි සමීඤ්ඤනොවා පසාරෙතොතොවා නන්ථී" යැයි කියාද දක්වයි. [ම. අ. 1/239]

මී මංසා - සංඛ්‍යා ග්‍රන්ථ කාරකයන් වනාහී අත්‍ය යනු වේදක = හොඳ නරක විදිය හැකි තැනැත්තා ම යැයි දක්වයි. හුදු වේදනාව ම ආත්මය යැයි කියන තැනට ගෙන එයි. මෙම වේදක ආත්මය බැහැර කිරීම සඳහා සතිපට්ඨාන සූත්‍ර අටුවායෙහි

කො වෙදයනීති, න කොචි සතොතොවා පුගාලො වා වෙදයනි - පෙ - තසමා එස එවං පජානාති තං තං සුඛාදීනං වත්ථුං ආරමමණං කතො වේදනා වෙදියනි. තං පන වෙදනා පවත්තිං උපාදාය අහං වේදයාමීති වොහාර මත්තං හොතීති - යැයි දක්වයි. [ම. අ. 1/247-248]

එම ටීකාවෙහි වනාහී

ධම්මවිනිමුත්තසස අඤ්ඤාසස කන්තා අභාවතො ධම්මසොච කන්තාභාව දසොනො වෙදනාව වෙදයනීති ආහ යැයි කියයි. මෙම ටීකාවට අනුව කාරක ආත්මය ද බැහැර කරයි.

මෙම ලෞකික සමමත ග්‍රන්ථාවායායන් සියල්ලෝ ම වනාහී ආත්මයයන් නිවාසි - ස්කන්ධ කුඩුව විනාශවී ගියාද ආත්මය විනාශ නොවී සදාකාලිකව පවතින්නේ යැයිද සයංවසී = තමා වනාහී අනුන්ගේ කැමැත්තට අනුව අනුගමනය නො කරන ඉච්ඡා ආදී අංග ප්‍රත්‍යංගද සමග මුළු කය ම තම කැමැත්තට අනුව පැවැත්වීමට හැකි තැනැත්තා යැයිද අධිට්ඨායක, ස්කන්ධ කුඩුවේ පාලකයා වන අතර ඕනෑම තැනක සැලසුම්කොට යමක් කළ හැකි තැනැත්තා යැයිද, කියත්, මේ නිවාසී ආත්මය ආදිය දේශනා කරත්.

ආත්මය යැයි වරදවා ගන්නා මේවා වරෙක ස්කන්ධ එකක් සම්බන්ධ කරගෙනද වරෙක දෙකක්, තුනක්, හතරක්, සම්බන්ධ කරගෙනද ගොඩනගයි. වරෙක ස්කන්ධ පඤ්චකය ම සම්බන්ධ කොට ගොඩනගයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ ජීවමාන කාලයෙහි ප්‍රසිද්ධව සිටි සච්චක පරිබ්‍රාජක වනාහී මෙලෙස ස්කන්ධ පඤ්චකය ම ආත්මය යැයි වරදවා වටහා ගත්තෙකි. එම නිසා හෙතෙම බුදුරජාණන් වහන්සේ සමීපයෙහි.

අහං හි හො ගොතම එවං වදාමි රූපං මෙ අත්තා වෙදනා මෙ අත්තා, සඤ්ඤා මෙ අත්තා, සංඛාරා මෙ අත්තා, විඤ්ඤාණං අත්තා ති” යැයි පිළිගත්තේය. පඤ්චස්කන්ධයෙන් මුක්ත වූ කසිණ රූප ආදී හුදු ප්‍රඥප්තීන්ද ආත්මයැයි වරදවා ගත්තේ නමුදු එම වරදවා ගැනීම පඤ්චස්කන්ධයට සම්බන්ධ කරගෙන ම පහල වේ. එම නිසා “එම අල්ලා ගැනීම් ස්කන්ධ පහ මත ම වැටේ” යැයි සළකා ගත යුතුවේ. ලෞකික ගත් කතුවරයන් පනවන ලද ආත්මයේ රූ සටහන්ද දැන ගැනීමට කැමැත්තේ නම් අභයාරාම සයාධෝගේ නව අභිධාන නිස්සය (ගාථා නිපාත 92 හි) කියවා දැන ගන්න.

සිංහලයන් ද මම දකින්නෙමි, අසන්නෙමි යනාදී ලෙසට ද මම යන්නෙමි, නතරව සිටින්නෙමි, හිඳින්නෙමි, නවන්නෙමි, දිගහරින්නෙමි, කතා කරන්නෙමි යන ලෙසට ද මම ම සැපඳුක් විඳින්නෙමි යනාදී ලෙසටද, වරදවා කල්පනා කරයි. විනාශ නො වන සදාකාලික ව පවතින ආත්මයක් විඤ්ඤාණයක්, මමෙක්, ඇත්තට ම ඇත්තේ ම යැයි කල්පනා කරයි. මේ නිසා සිංහලයේද ලෞකික ග්‍රන්ථ කතාවරුන්ගේද දක්වන ලද ආකාරයට ම ආත්මය යැයි වරදවා වටහා ගැනීම ඇත්තේ ම ය. එම “නිසාම අතරක් නො තබා ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින රූප - නාම සන්තතියක් පමණක් ඇත්තේය. තම, වසයෙහි පැවැත්විය හැකි මමෙක් වනාහී නොමැත්තේයැ”යි සුතමය වශයෙන් නැවත නැවතත් දැන සළකා බැලීමෙන් වරදවා වටහා ගැනීම තාවකාලිකව නැතිවීමක් සිදුවන්නේ නමුදු එලෙස තදින් ගත් දෘෂ්ඨියක් සම්පූර්ණයෙන් ම දුරුවීමක් කිරීමට තරම් එය පොහොසත් නො වන්නේ ය.

අනාත්මය ප්‍රකට වන ආකාරය

මතු ව එන තාක් රූප - නාම ඉරියව් මෙනෙහි කොට, මොහොතකුදු අස්වැසිල්ලක් නො ලබා ඇතිවෙමින් - නැතිවෙමින් පවතින රූප - නාමයන් පමණක් ඇස් පනාපිට දැකගත් යෝගාවචරයාට වනාහී “මම යැයි කිවහැකි, තම මනාපය පිණිස පවතින සාරයක්, හරයක්” දැකගත නො හැකි වන බැවින් මමෙක් වනාහී නොමැත්තේය. දිගට යන ඇතිවීම් - නැතිවීම්, රූප - නාම දෙක පමණක් ඇත්තේයැයි නිසැක ලෙස විනිශ්චය

කළ හැක්කේය. එම නිසා හේතුන් පහළ වන පහළ වන ඝෂණයෙහි පහළ වී විනාශ වෙමින් විනාශ වෙමින් යන්නාවූ පිම්බෙන රූප, හැකිලෙන රූප, නවන රූප -දිගහරින රූප, වලනය වන රූප ආදිය ප්‍රකට ව දැක ගන්නා අවස්ථාවේ මෙලෙසට පිළිගත හැක්කේය. කෙසේද යත්, මෙම රූපයන්ගේ පහළවීම අකමැති වුවද නො නවතී. හේතු ධම් පහළ වී නම් පහළ වන්නේ ම ය. විනාශවීම කැමති නොවන්නේ නුමුදු නතර නොවේ. ඒවායේ කාලය එළඹියේ නම් විනාශවී යන්නේ ම ය. මෙලෙස පහළ වෙමින් විනාශ වෙමින් යන්නාවූ රූප ධර්මයන්හි මම යැයි කිව හැක්කක් පාලනය කළහැකි බවක්, සාරයක්, හරයක් නැත්තේ ම ය. සදාකාලිකව පැවතිය හැකි සාරයක් ද නැත්තේය. තම කැමැත්ත පරිදි පැවැත්විය හැකි සාරයක්ද නැත්තේය.

එම නාම ධර්මයන්හිදු මම යැයි කීමට තරම් වූ පාලනය කළ හැකි බවක් නැත්තේය. සාරයක් හරයක් ද නැත්තේය. සදාකාලික වූ සාරයක් ද නැත්තේය. තම කැමැත්තට අනුව පැවැත්විය හැකි සාරයක් ද නොමැත්තේය. එම නිසා වසගකොට පැවැත්විය නො හැක්කේය. මමෙක් නැත්තේය. මමෙක් නො වන්නේ ය. අනාත්ම ස්වභාවය පමණක් ම ඇත්තේයැ”යි කීම සත්‍යයකි යන ලෙසට පිළිගනී. මෙලෙස පිළිගැනීම තමාට අමනාප වූ කිසියම් කාය ඉරියව්වක් මතු වූ අවස්ථාවකින් පටන්ගෙන ද පහළ විය හැක්කේය.

දිගට පැවැතීමට මනාප කිසියම් ප්‍රිය ඉරියව්වක් නැතිව ගිය අවස්ථාවකින් පටන්ගෙන ද පහළ විය හැක්කේය. මෙනෙහි කරමින් සිටින අවස්ථාවෙහි දැනගන්නා රූප - නාමයන්හි ඇතිවීම් - නැතිවීම් ප්‍රකටව දැක ගෙන පාලක වූ මමෙක් නොමැත්තේය. සදාකාලිකව පවතින්නා වූ මමෙක් නැත්තේය. තමා කැමති දේ ලැබීම අතින් සම්පූර්ණ බවෙක් නැත්තේය. අතරක් නො තබා ඇතිවෙමින් - නැතිවෙමින් යන ස්වභාවය පමණක් ඇත්තේයැ”යි දැක දැන පිළිගැනීම නියම අනාත්මය ලක්ෂණය ප්‍රත්‍යක්ෂව දැනගන්නා අනන්ත සම්මසන ඤාණය වේ. එම නිසාම අනත්තා ආසාරකටෙඨනාති සංඛිපිතවා වචනවා වචනානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං යන පාළියෙහි විචරණය විසුද්ධි මඟයෙහි පහත දක්වන ලෙසට දක්වයි.

සබ්බමපි තං අනත්තා අසාරකට්ඨන, අසාරකට්ඨනානි අනත්තා සාමී නිවාසී කාරකො වෙදකො සයංචසීති එවං පරික පභිතසස අනත්ත සාරසස අභාවෙන යඤ්ඤි අනිච්චං දුක්ඛං තං අනත්තොපි අනිච්චතං වා උදයබ්බය පිළනං වා වාරොතුං න සකෙකානි. කුතො තස්ස කාරකාදිභාවො

[වි. ම. 458]

- තං සබ්බමපි = අනිත්ත වූ දුක්ඛ වූ එම සිලුම රූපයන්ද
- අනත්තා = ආත්මයෙන් තොරය
- අසාරකට්ඨනානි = අසාරකට්ඨන යන්න වනාහී
- අනත්තා = ආත්මය යන්නෙන්
- සාමී = ස්කන්ධ කුඩුවෙහි අයිතිකරු, ස්වාමී වූ
- නිවාසී = අතරින් නොතබා දිගටම වාසය කරන්නා
- කාරකො = ඉරියව් පැවැත්වීම, කටයුතු කිරීම, යන මේ සියල්ල කරන්නා
- වෙදකො = හොඳ-නරක වශයෙන් විදිය හැකි කෙනෙක්
- සයංචසී = අනුන්ගේ වසයෙහි නොසිට තමා කැමති පරිදි කටයුතු කළ හැකි කෙනෙක්
- ඉති එවං = මෙලෙස
- පරිකපභිතසස = බාල පෘතග්ජනයන්ගේ පරිකල්පනා පරිදි
- අනත්තසාරසස = ආත්ම සාරයක්
- අභාවෙන = නොමැති බැවින්,
- ඉති = මේ 'අසාරකට්ඨ'යන පදයෙහි අර්ථය
- හි = සත්‍යය.
- යං = මේ ධර්මය තෙමේ
- අනිච්චං = අනිත්තය
- දුක්ඛං = දුක් ජනකය
- තං = එවැනි ස්වරූප ඇති
- අනත්තොපි = තමාගේ යැයි
- අනිච්චතං වා = අශාස්චත භාවය හෝ
- උදයවයපිළනං වා = ඇතිවීම නැති වීම වශයෙන් හාත් පසින් පෙළීම හෝ

- වා රොතුං = නතර කිරීමට
- න සකෙකානි = නො හැක්කේය.
- තසස = මෙවන් තමාටවන් කැමති පරිදි කළ නො හැකි ධර්මයාගේ වශයෙන්
- කාරකාදිභාවො = අනුන් සඳහා කෙසේ නම් කර දිය හැකියාවක්
- කුතො = කෙසේ විය හැක්කේ ද

(කුතො තසස සාමී නිවාසී කාරකාදි භාවෝ යන පාඨය යෙදුවේ නම් මීටත් වඩා අර්ථාන්විතවේ) මීට අනතුරුව වත්තාලීසාකාර වණිනාව සම්බන්ධ කරගෙන සුඤ්ඤතො, අනත්තතො යන පාඨයන් පහත දැක්වෙන ලෙසට විශුද්ධි මාර්ගයෙහි දක්වා ඇත.

සාමී- නිවාසී - කාරක-වෙදකාධිට්ඨායක විරහිතතාය සුඤ්ඤතො, සයංච අසසාමිකභාවාදිතාය අනත්තතො [වි. ම. (බු) 97]

සාමී නිවාසී කාරක වෙදකා විධායක විරහිත තාය = මේ ස්කන්ධ කුඩුවෙහි ස්වාමී වූ අයිතිකාරයෙක්, නිත්‍ය ලෙස වාසය කරන්නෙක්, ඇතිතාක් කටයුතු කරණ, කර දෙන්නෙකු, හොඳ නරක විඳිම් විඳින්නකු, සියලු කටයුතු විධානය කරන්නකු යැයි කිව හැකි පුද්ගලයෙකු නොමැති හෙයින්

- සුඤ්ඤතො = ආත්මයෙක්, මමෙක්, නැති ලෙසට බලයි
- සයංච = සකන්ධ පඤ්චකය සහිත තමාගේ ද
- අසසාමිකභාවාදිතාය = ස්වාමිකත්වයක් නොමැති බව සම්බන්ධයෙන්
- වා = ස්වාමිකත්වයක් නැති නිසා
- අනත්තතො = ආත්මයක් නැත, මමෙක් නැතැයි බලයි

මෙම අර්ථ කථා වචනය සම්බන්ධයෙන් මෙම කය සටහන් වලින් තොර යැයි මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් පමණක් ශුද්ධ අනත්ත සංඥාව නො ලැබේ. ස්වාමී, නේවාසික ආදීවශයෙන් මනසිකාරය පවත්වන්නා හට ජීව ආත්මයේ අභාවය දැක දැන ගැනීමට කැමැත්ත පහළ කරගැනීම මඟින් පමණක් මේ නියම ශුද්ධ අනත්ත ඤාණය පහළවේ" යන්න දැඩිව සිතට ගත යුතු. අරූප බ්‍රහ්මයන්ට පවා කාය සටහන් නො පැනවෙන මුත් අත්ත දිවියේ උපදී යැයි යන මේ කාරණය විශේෂයෙන් සිහිපත් කරගත

යුතු. ඇස්පනාපිට මෙනෙහි කොට දතයුතු රූප සම්බන්ධයෙන් මෙනෙක් දැක්වූ ආකාරයට පිළිගෙන වටහාගත් විට අතීත රූපාදිය සම්බන්ධයෙන්ද "මෙම රූපයන් ද ස්වාමී නොවේ, නිත්‍ය නොවේ, තමා කැමති පරිදි පවත්නේ නොවේ, මම නොවේ, මට නොවේ. හුදු ධර්මතාවයක් පමණි" යැයි පිරිසිදු දැනගනී, විස්තර විභාගය අනිවිච්ච සම්මසන න්‍යාය අනුව වටහා ගනිත්වා.

මෙනෙක් රූප ස්කන්ධය සම්බන්ධයෙන් දැක්වූ ආකාරයට ම අනෙකුත් ස්කන්ධයන් වන වේදනා, සංකල්පය, සංස්කාර හා විඤ්ඤාන යන ස්කන්ධයන් සම්බන්ධයෙන් ද වටහා ගත යුතු. වටහා ගැනීමට දුෂ්කර වූ අජකධර්ම - බහිද්ධා යන තන්හි සිත ප්‍රධාන කරගෙන සංකේෂ්පයෙන් දක්වන්නෙමු.

අධ්‍යාත්මය (අජකධර්ම) අරමුණු කරගෙන මෙනෙහි කරන සිත ආධ්‍යාත්මික සිත නම්. තම අධ්‍යාත්මික ශරීරයෙන් පිටත බාහිරයය අරමුණු කරන සිත බාහිර සිත නම්. මෙලෙස මෙනෙහි කරන සිත පිවිතුරු වූ කල්හි එම අජකධර්ම - බහිද්ධා වශයෙන් දැක්වූ සිත් එතැන එතැන එම ඝණයේදීම බිඳීයෙන් යැයි දැන ගනී. එහෙයින් අජකධර්ම - බහිද්ධා වශයෙන් එකිනෙකට මාරුවන අවස්ථාවන් අරමුණු කරන කල්හි, මෙනෙහි කරන කල්හි ආධ්‍යාත්මික සිත බාහිරයට නො යයි. අධ්‍යාත්මයේදී ම බිඳී යයි, අනිත්‍යයි. යැයි වටහා ගනී. බාහිර සිත අධ්‍යාත්මයට නො යයි. බාහිරයේ ම ඝණවී යයි. අනිත්‍යයැයි යැයි වටහා ගනී.

ඕලාරික සුබ්බම වශයෙන්...

ඕලාරික (ගොරෝසු) සිතක් සුබ්බම (සියුම්) සිතක් බවට පෙරලෙන අවස්ථාවේදී ඕලාරික සිතක් කෙළින් ම සුබ්බම සිතක් නොවේ. සුබ්බම සිතක් යනු ඕලාරික සිතක් නොවේ. ඒ ඒ චිත්තඝණයෙහි ඝණය වෙමින් ඝණය වෙමින් යන බැවින් අනිත්‍යයැයි වටහා ගනී.

හීන පණ්ණිත වශයෙන්...

අකුසලාදී සිතක් අනෙකකට මාරුවන අවස්ථාවක් සලකා අකුසල් සිතක්, දුක්ඛිත සිතක්, කෙළෙසුනු සිතක් කුසල, සුඛිත, ප්‍රසන්න කුසල සිතක් පහළ නොකරයි. එසේම සුන්දර, සුඛිත, ප්‍රසන්න කුසල සිතක්

සුන්දර නොවූ දුක්ඛිත වූ කෙලෙස් සහිත වූ සිතක් බවට පත් වීමක් නැත. "ඒ ඒ ඝණයෙහි ම පැවති ආකාරයෙන් ම බිඳී බිඳී යන බැවින් අනිත්‍යය යැයි වටහාගනී.

දුර-සන්තික වශයෙන්

දුර සිතක් සන්තික = සමීප බවට පත්වීමේදී ඒ අනුව මනසිකාරය යොදා භාවනා කරමින් සිටින විට දුර අරමුණකට යොමුවී තිබුණු සිතක් එලෙසින් ම සමීප අරමුණකට යොමුවෙනවා නොවේ. ඒ ඒ චිත්තඝණයෙහි බිඳී බිඳී යන බැවින් අනිත්‍ය" යැයි වටහා ගනී.

"යං පන අනිච්චං තං යසමා නියමතො සංඛතාදිභෙදං ඉහානි තෙනසස පරියාය දසසනතනං, නානා කාරෙහි වා මනසිකාරපච්චන්ති දසසනතනං, රූපං අනිත්‍යානාගත පච්චුපපනනං අනිච්චං සංඛතං පටිච්චසමුප්පනනං ඛය ධමමං වය ධමමං නිරොධ ධමමනති පුන පාලි චුත්තා" යන විඤ්ඤි මාභී පාලිය අනුව පෙර දක්වන ලද පාලි වාර තුනෙන් තුන්වන පාලි වාරය නැවත දැක්වීම වනාහි අනිත්‍ය ශබ්දයාගේ අර්ථයන් සඳහා පාලි පරියාය වචන දැක්වීමටත් විවිධාකාර මනසිකාර ක්‍රම මූලයන් දැක්වීමටත් වේ. එහෙයින් අතීත - අනාගත සහ වර්තමාන වශයෙන් උපන් රූප,

- අනිච්චං = සදාකාලික නොවේ
- සංඛතං = ප්‍රත්‍යයාගේ සමවායයෙන් කරන ලද,
- පටිච්ච සමුප්පනනං = ප්‍රත්‍යය සාධක ඇතිවීමට පහළ වේ, ප්‍රත්‍යයෙන් ම පහළ වේ.
- ඛය ධමමං = ඝණය වන ස්වභාවයෙන් යුක්තය
- වය ධමමං = නැසෙන සුළු භාවයෙන් යුක්තයි, නැතිව යන සුළුය
- නිරොධ ධමමං = ගෙවීයන සුළුය
- නිරොධ ධමමං = නිරුද්ධ වී යන සුළුය කියා හෝ දැන ගැනීමේ කැමැත්ත අනිච්ච සම්මසන ඤාණය ම යැයි දැන යුතු වේ.

තව දුරටත් "අනිච්චතො, දුක්ඛතො, රොගතො" යනාදී ලෙසට විස්තර විභාග කොට දැන ගැනීමේ රුචිය ද අනිච්ච, දුක්ඛ-අන්තතානු පසස්සනාවන්ට ගැලපෙන පරිදි ඇතුලත් කොට පටිසම්භිදා මග්ග- විසුද්ධි මග්ග යන ග්‍රන්ථවල දක්වා ඇත.

චන්තාලීසාකාර ක්‍රමය

ඒ සම්බන්ධයෙන්, පටිසංඛා ඥාණ විස්තර කථාවෙහි දක්වීමට බලාපොරොත්තු වෙමු.

මතුවන, මතුවන නාම - රූපයන්ගේ ජාති - ජරා -මරණ අවස්ථාවන් විසඳව දැකගන්නා අවස්ථාවෙහි

ජාති පව්වයා ජරා මරණං අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණනති සංඛිපිත්වා වචන්තො පඤ්ඤා සමමසනෙ ඥාණනං"

මෙලෙස මූල පුරණ පටිසම්භිදා මග්ග චතුත්තවාර පාලියට අනුව උත්පාදයක් ඇති කල්හි ජරාවක් මරණයක් ඇතිවන්නේය. ධීතියක්, භංගයක් ඇතිවන්නේය. ජාතියක් නැති කල්හි ජරාවක් -මරණයක්, ධීතියක් - භංගයක් නැතිවන්නේය. එසේම පෙර භවයෙහිදී ද ජාතිය ඇතිවීම නිසා ජරාව මරණය සිදුවිය. ජාතිය නැති නම් එහිදු ජරා-මරණයක් නො වන්නේය. අනාගත භවයෙහිදු ජාතිය වන්නේ නම් ජරා -මරණ විය හැක්කේය. ජාතිය නොමැති වන්නේ නම් ජරා - මරණාදියක් නො වන්නේය. මේ ආකාරයට පටිච්ච සමුප්පාද අංග දෙකක් කාරණ -එල වශයෙන් එකිනෙකට ගලපමින් කාලත්‍රය අනුව විහිදීගිය ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා වෙන්ම විනිශ්චය ඥාණයක් ද උපදී. එම ඥාණයන් වනාහී නියම සමමසන ඥාණය නො වේ. ඒවා ගැනෙන්නේ පව්වය පරිගහ ඥාණයන් වශයෙනි. එබැවින් පටිසම්භිදා මග්ග අට්ඨ කථාවෙහි මෙලෙස දක්වා ඇත.

"ජාති පව්වයා ජරාමරණනති ආදී න විපසස්සනා වසෙන චුත්තං කෙවලං පටිච්චසමුප්පාදසස්ස එකෙක අංග වසෙන සංඛිපිත්වා වචන්තො සමමසන ඥාණං නාම හොති ති පරියායෙන චුත්තං න පනෙනං කලාප සමමසන ඥාණං ධම්මට්ඨිති ඥාණ මෙවෙනං හොති ති" යැයි දක්වා ඇත.

මේ තාක් දක්වන්නට යෙදුණු විස්තර වනාහි පටිසම්භිදා මග්ග පාලියෙහි සෘජු අර්ථ වශයෙන් (නීතාථී වශයෙන්) දක්වා ඇති සම්මසන ඥාණය පහළ වෙන ආකාරය සම්බන්ධ සංක්‍ෂිප්ත දැක්වීමකි.

පාලි මුත්තක අට්ඨ කථා න්‍යාය

විශුද්ධි මාභීයෙහි, පටිසන්ධියේ පටන් රූප - නාම පහළවන ආකාරය සම්බන්ධ විපස්සනා ක්‍රමයද, රූප සත්‍යක විපසස්සනා ක්‍රමයද, නාම සත්‍යක විපසස්සනා ක්‍රමයද දක්වා ඇත. [වි. ම. (මු) 2/19]

මෙම ඉහත දැක්වූ ක්‍රම තුනෙහි ප්‍රථම විපසස්සනා ක්‍රමය දක්වා ඇති පාළි නය ක්‍රමයට ගැලපෙන පරිදි නමුත් සංකේෂ්පයෙන් දක්වා ඇත. එම පාලි සූත්‍රාශ්‍රයෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා ඥාණ වධිතය කර ගැනීමට ඇති හැකියාව නිසාත්, පොත පමණට වඩා විශාලවීම වැළැක්වීම සඳහාත් මෙහි ලා අඩංගු නො කරමු. ඒ වෙනුවට විපස්සනා යෝගීන් විසින් දැනගත ඉන්ද්‍රිය කීඤ්ඤ භාවය ඇති කරවන නවාකාර ක්‍රමය ද රූප සත්‍යක, අරූප සත්‍යක මනසිකාර ක්‍රමය ද සංකේෂ්පයෙන් මෙහිලා අඩංගු කරමු.

ඉන්ද්‍රියයන් තියුණු කරවන කාරණා නවය

නවනාකාරෙහි ඉන්ද්‍රියානි තිකධානි භවනති උප්පනුප්පනනානං සංඛාරානං ධයමෙව පසසති, කත්ථ ව සකකවච කිරියාය සමපාදෙති, සාතචචකිරියාරි සමපාදෙති, සප්පායකිරියාය සමපාදෙති සමාධිසසච නිමිත්තග්ගාහෙන බොක්ඛග්ගානඤ්ච අනුපවත්තනනාය, කායෙව ජීවිතෙව අනපෙකකතං උපට්ඨාපෙති, තත්ථ ව අභිභුයා තෙකඛමෙමන, අන්තරාව අබ්‍යාසානෙනානි [වි. ම. (මු) 2/196]

- නවහි ආකාරෙහි = නව විධ ආකාරයකින්
- ඉන්ද්‍රියානි = ඉන්ද්‍රිය ධර්ම පහ
- තිකධානි භවනති = තියුණු වෙන්
- උප්පනුප්පනනා නං = උපනුපන්
- සංඛාරානං = නාම - රූප සංස්කාරයන්ගේ
- ධය මෙව = ක්‍ෂයවීමම
- පසසති = බලයි

මෙහි දැක්වෙන සංස්කාරයන්ගේ ක්‍ෂයවීම, බිඳීයෑම ඥාණය නෙමේරූ අවස්ථාවේදී ද එසේ ම යැයි මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු. සංස්කාරයන් ක්‍ෂය නො වෙන නො බිඳෙන ආකාරයෙන් නො බැලිය යුතු. සංස්කාරයන්ගේ ක්‍ෂයවීම බිඳීයෑම ඇස්පනා පිට දකින අවස්ථාවේදී යම් ආකාරයෙන් එම ක්‍ෂයවීම බිඳීයෑම අත්දකී ද එළෙසින් ම විනිශ්චය කටයුතු ක්‍ෂයවීම නො දකින බිඳීම නො දකින, මුල් කාලයේදී කරුණු කාරණා - යුක්ති යුක්ත සොයමින් පමා නොවිය යුතු. මෙලෙස බය දැඩිතය තුළින් පඤ්ඤාදියයේ පටන් ඉතිරි සියලු ඉන්ද්‍රියයන් තියුණු බවට පත්වන්නේය යනු මෙහි අර්ථය.

- තත්‍ව = මෙලෙස ක්‍ෂයවීම - බිඳීයෑම බලන කල්හි
- සකකව කිරියාව = සකස්කොට, ගෞරවයෙන් යුක්තව ආදරයෙන් යුක්තව
- සමපාදෙති = විපසනා ඥාණ සාධනය කටයුතු (ක්‍ෂයවීම බිඳීයෑම යථාකාරයෙන් දැක දනගත හැකිවන පරිදි සාදරව මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු යැයි මෙයින් කියැවේ)
- සාතව කිරියාව = කඩවීමකින් තොරව, නිරන්තරව මනසිකාරය පැවැත්වීම මගින්
- සමපාදෙති = විපසනා ඥාණ පුරණය කරයි (අතරමග නතර නො කරමින් අඛණ්ඩව මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු බව කියැවේ)
- සප්පාය කිරියාව = අනුරූප කාරණයන් සලසා දීමෙන්
- සමපාදෙති = විපස්සනා ඥාණ පුරණය කරයි.

ආවාසො ගොවරා භංසු පුගලලො අථ භෝජනං,
උතු ඉරියාපථො වෙච - සප්පායො සෙවිතඛිනො

(මෙම මජ්ඣිම නිකාය උපරිපණනාසක අට්ඨ කථාවට අනුව සුදුසු වාසස්ථානය ආදී පරිභෝග කරන්නා වූ යෝග්‍යවචර තෙම නූපත් විපස්සනා ඥාණ උපදවාගනී. උපත් ඥාණ අභිවධිතය කරගනී. සුදුසු ආවාසය ආදී මේ සතට සප්පාය කරුණු සතයැයි කියනු ලැබේ. එවන් සුදුසු ආවාසයකම වසයි. එවන් සුදුසු ගොදුරු ගමකටම පිණිඬපාතය සඳහා වැඩම කරයි.

එවන් සප්පාය වචන ම (භාෂණයම) කථා කරයි. එවන් සුදුසු පුද්ගලයන්ම ඇසුරු කරයි. එවන් සප්පාය භෝජන, සාතු සහ ඉරියව් ම ඇසුරු කරයි සේවනය කරයි, යන්න මෙහි අදහසයි.)

- සමාධිසස = විපස්සනා සමාධිය
- නිමිත්තගාහෙන ව = පහළ වීම පිණිස නිමිති ගැනීම හෙවත් සලකුණු ගැනීම පිණිස
- සමපාදෙති = කරුණු සම්පාදනය කරයි

(යම් ආකාරයකින් මෙනෙහි කරන්නා හට, මනසිකාරය පවත්වන්නාහට සමාධිය බලවත්ව වැඩේද ඒ ආකාරය සිත තබාගෙන ඒ අනුව මෙනෙහි කරයි. මනසිකාරය පවත්වයි යන්න මෙහි අදහසයි.)

- බොජ්ඣංගනං
- අනපවත්තනාය ව = බොජ්ඣංග ධර්මයන් ක්‍රමානුකූලව වැඩීමෙන්
- සමපාදෙති = විපස්සනා ඥාණ සම්පාදනය කරයි.

(භාවනා සිත සැඟවීමෙන් ලීන භාවය ඇති කල්හි පිති - විරිය - ධම්ම විචය යන බොජ්ඣංගයන් වැඩිය යුතු. උද්ධච්ච භාවයට, විසිරී ගිය භාවයට සිත වැටේ නම් පසාද්ධි, සමාධි, උපෙකඛා යන බොජ්ඣංගයන් වැඩිය යුතුයැයි කියැවේ)

- කායෙව = තම කයෙහි ද
- ජීවිතෙව = තම ජීවිතය කෙරෙහි ද
- අනපෙකඛනං = නිරපේක්‍ෂ සිතක් උපයා සපයාගනී

(කාය ජීවිත අපේක්‍ෂාවෙන් තොරව දැඩි වියඪියෙන් යුක්තව භාවනා වැඩිය යුතුයි යන්න අදහසයි)

- තත්‍ව = කාය ජීවිත අපේක්‍ෂාවන්ගෙන් තොරව වියඪි වඩන්නේ
- උප්පනුප්පනාන දුකඛං = ඉදිරිපත් වන දුක්,
- නෙකඛමෙමන = කුසිත කම් ආදියෙන් බැහැරවීම සංඛ්‍යාත විපසනා වියඪියෙන්
- අභිභුයෙච = අභිබවනය කොට, යටපත් කොට
- සමපාදෙති = විපසනා ඥාණ වඩයි

(භාවනාව නිසා පැන නගින පීඩා කරදර යම්තාක් වේ ද ඒ සියල්ල ළාමක නො වූ විශ්වයකින් යුක්තව නිවැරදි ව මෙතෙහි කොට බැහැර කරයි යන්න මෙයින් කියැවේ)

අනතරා = මාගී - එල ඤාණ ලැබීමෙන් මොබ
 අධබ්සානෙ නව = පසු නොබැස, නිරතුරුව අරඹන ලද විරිය ඇතිව
 සමපාදෙති = විපසන්තා ඤාණ වඩයි.

(යම්තාක් අභිමත විශේෂ ධර්ම අධිගමයක් නො දැකී ද ඒතාක් මෙතෙහි කිරීම නතර නො කරයි, කම්ප්ථානයෙන් බැහැර නොවෙයි, නිරතුරුව අරඹන ලද විරියෙන් යුක්තව කටයුතු කරයි යන්න මෙහි අදහසයි.)

ඉති = මේ වනාහි ඉන්ද්‍රියයන් තියුණු කරලන නවාකාරයෙන් වෙත්.

ඤාණය බලවත් ලෙස දියුණු නැති තාක්, මෙම ආකාර නවයෙන් ගැළපෙන එකක් විශේෂයෙන් සලකා බලමින් සම්පූර්ණ කරනු පිණිස වැර වඩයි.)

රූප සත්‍යක සමමසන විධි

1. ආදාන නිකේධපන සමමසන විධිය

මෙහිලා ප්‍රතිසන්ධි අවස්ථාවේ නව භවයෙහි ස්කන්ධභාරය ගැනීම ආදාන නම් වේ. චුතිය නමැති අතිත භවයෙහි ස්කන්ධ භාරය හැරදීම නිකේධපන නම් වේ. මෙම ප්‍රතිසන්ධි, චුති වශයෙන් පරිවේෂ්ඨ කොට මෙම වනීමාන භවයෙහි රූපයන් අනිත්‍යය, දුක්ඛය, අනාත්මයැ"යි සමමසනය කිරීම ආදාන නිකේධපන සමමසන නම් වේ. එම රූප ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැංවීම නම් වේ. එලෙස නැංවීමේ ක්‍රමය මෙසේය.

මෙතෙහි කොට දත යුතු රූපයන්ගේ උදය-වය දෙක වනීමාන වශයෙන් දැකගත් විට, වනීමාන භවයේ ප්‍රතිසන්ධියේ පටන් චුති කාලය තෙක් අතර කාලයේ උපදින උපදින, රූප දත් ඇස්පනාපිට මෙතෙහි කොට දත යුතු රූප ලෙසට ම ඇතිවීම නැතිවීම අනුව අනිත්‍යයැ. මුලින් පැවති ආකාරයෙන් නො වෙනස්ව නො පවතින බැවින්ද, විපරිණාමයට පත්වන බැවින් ද අනිත්‍යයැ. එකම විත්‍යක්ෂණයක් පවත්නා බැවින් ද අනිත්‍යයැ. නිත්‍ය ස්වභාවයට භාත්පසින් ප්‍රතිපක්ෂ පැවැත්ම ඇති අතර නිත්‍ය බව ප්‍රතික්ෂේප කරන බැවින් ද අනිත්‍යයැ.

(නිත්‍යතාව ප්‍රතික්ෂේප කරන ආකාරය මෙසේය. "අනිත්‍යයැ"යි දැක දැනගත යුතු ධර්මය එලෙස වටහාගන්නා යෝගාවචරයා මෙසේ පිළිගත්වා ඇත. බොහෝ සත්ත්වයින් "අපි නිත්‍ය වන්න මෝ යැ"යි පොදුවේ හඟියි. අපි වනාහි "නොප වනාහි නොපට වැටහෙනාකාරයෙන් එසේ සිතත්." නමුත් "ඒකාන්තයෙන් අනිත්‍ය යැයි පිළිගන්නෙමු. ඒ අනුව එම නිත්‍යභාවය ප්‍රතික්ෂේප කරමින් අනිත්‍ය යැයි කියත්." සුඛභාව ප්‍රතික්ෂේප කරමින් දුක්ඛභාවත්, අනාත්මභාව ප්‍රතික්ෂේප කරමින් අනාත්මභාවත්" පිළිඹිබු කරන තැන්හි ද මෙම ක්‍රමයට ම බව වටහාගත යුතු.)

තවදුරටත් පහළ වූ රූපයන් ධීනියටත් ජරාවටත් පත්වෙත්. ජරාවට පත් රූප බිඳී යත්. එහෙයින් මරණයට මත්තෙන් මේ භවයේ ඇති තාක් රූපයන්ද "ඇස්පනා පිට මෙතෙහි කොට වටහාගන්නා රූපයන් මෙන්" උදය - වය දෙකින් අතරක් නො තබා පෙළන හෙයින් භාත්පස සිත් දුක්ඛයැ. උපනුපත් ක්ෂණයෙහි ඉස්පාසුවක් නො තබා දුක් දෙන බැවින් ද දුක්ඛයැ. කායික දුක් වෛතසික දුක් උපදවන බැවින් දුක්ඛයැ. සුඛයට ප්‍රතිපක්ෂව, විරුද්ධව සිටගනිමින් සුඛය ප්‍රතික්ෂේප කරන බැවින් ද දුක් යැයි මනසිකාරය පවත්වයි."

තවදුරටත් උපදනා රූපයන් නූපදිවායි ප්‍රාර්ථනා කළත් එසේ නො පවතින බැවින් ද, ඉපදුනු රූපයන් ජරා දිරාවට නොයාවයි ප්‍රාර්ථනා කළත් එසේ ඉෂ්ඨ නො වන බැවින් ද, වනීමාන භවයේ මරණයට පෙර සියලු රූපයන්, දැන් ඇස්පනාපිට මෙතෙහි කොට දැනගන්නා රූපයන් මෙන් "ආත්මය ය, ජීවය යැ නිත්‍ය යැ, සියලු ක්‍රියාවන් කරදෙන කාරකයෙකුයැ, සැපදුක් විඳින වේදකයෙකි," යැයි සිතිය හැකි ආත්මභාවයකින් තොර බැවින් අනාත්මය. (මනුෂ්‍යයන්ගෙන් තොර වූ ශුන්‍ය ග්‍රාමයක් මෙන් එම රූපයන් කෙරෙහි ආත්මයක්, ජීවිතයක් විද්‍යාමාන නොවේ යැයි අර්ථයි). ස්වාමීන්වයක් නොමැති බැවින්ද අනාත්මයැ. එම රූපයන්ට ඊශ්වර - නායක වූ, ස්වාමි වූ ආත්මයක්, ජීවිතයක් නැත. එමෙන් ම ආත්මයකට, ජීවියෙකුට අයිතිව පවතින රූපයක් ද නොමැත්තේය.) තමා කැමති පරිදි පවතින, තමා වසයෙහි පැවැත්විය හැකි ස්වභාවයක් නොමැති නිසාද අනාත්මය. (ආත්මය නම් තමා කැමති දේ සාධනය කරන්නෙකි" ආදී වශයෙන් සලකන අර්ථයක් වේද ඊට ප්‍රතිපක්ෂ වන්නේ නුයි අනාත්මයැයි සමමසන කරයි.

මේතැන් හි අන්තර්ගත පදය ආත්මය නැති තැන අන්තර්ගත යැයි හෝ ආත්මය නොවන්නේ අන්තර්ගත යැයි හෝ කියන දෙවිධියකට අර්ථගත හැක්කේය.

ප්‍රථම ආදාන - නිකේපන නාය ක්‍රමය නිවේශ් යැ.

ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් සම්මසනය කරන ක්‍රමය

කෙනෙක් මෙහිලා "නාම - රූපයන්ගේ ඇතිවීම - නැතිවීම ඇස්පනාපිට ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් නොදැක, සුන්‍යමය - චින්තාමය - ඤාණ පමණින් අනුමාන කොට 'අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත' යැයි කට පාඩමින් කියමින් මෙනෙහි කළ යුතුය. මෙලෙස කට පාඩමින් මෙන් කියමින් මෙනෙහි කිරීමෙන් තිලක්ෂණයන්ට නැවීම සම්පූර්ණ වේ." යැයි අදහස් කරත්. මෙලෙස සලකා ගැනීම නො මැනවි. නිවැරදි ක්‍රමය නම් මෙනෙහි කරන ඇස්පනා පිට පහළවන රූපයන්ගේ උදය - වය දක්නා අවස්ථාවේ එම නාම-රූපයන්ගේ නිවී නැතිවී යන, බිඳීයන ස්වභාවය අනිත්‍යයැයි හෝ, උදය - වය වශයෙන් භාත්පසින් පෙළන බැවින් දුක්ඛ යැයි හෝ තමා වසයෙහි නො පවත්නා බැවින් අනත්ත යැයි හෝ දුක් - දැන පිළිගෙන, තමා වශයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් වටහා ගෙන භාවනා කිරීම නියම සම්මසන ක්‍රමයයි.

'ආරොපෙතා සම්මසනනි' යන වචනයෙන් කියවෙන කාරණය දැන යුතුයි. "හුතවා අභාවතො අනිච්චං, උදයබ්බය පිළනතො දුක්ඛං, අවසවනනතො අනත්තනි" යනාදී ලෙසට මේ නාම - රූපයන් සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ තුනට නිරතුරුව නංවමින් සිටී. මෙහි තේරුම සරලව මෙසේය. ඇතිව-නැතිව යන හෙයින් අනිත්‍ය යැ. ඇතිවීම-නැතිවීම දෙකින් නිරතුරුව පෙළෙන බැවින් දුක්ඛ යැ. තමාවසයෙහි පැවැත්විය නොහැකි හෙයින් අන්තර්ගත යැ.

භාවනා කිරීමට පෙර කාලයේ ද, භාවනා ආරම්භක කාලයේ ද මෙලෙස මෙම ත්‍රිලක්ෂණය වටහාගත නොහේ. භාවනා ඤාණ මේරු කාලයේ පමණක් මෙලෙස ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස දැකගත හැක්කේය.

එබැවින් යෝගීන් විසින් මෙම ත්‍රිලක්ෂණයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස දැකීමට පෙර, ආරම්භක කාලයේ ද එම නාම-රූප ධර්මයන් කෙරෙහි ආරෝපනය

කොට මෙනෙහි කළ යුතුව ඇත. එම නිසා "ත්‍රිලක්ෂණයන්ට ආරෝපනය කොට සම්මසනය කරයි" යන්න භාවනා පොත්පත්වල ඇතුළත් කොට ඇත.

පහත දැක්වෙන්නේ මහා ටීකා පාඨයකි. රූප ධර්ම ම නිරූපණ ලක්ෂණතයං පුබ්බෙ අත්තනා අසලලකඛිතං සලලකෙඛිතවා සම්මසනෙනා තං තප්ථ ආරොපෙතිති වුච්ඡති" [මහා ටී. (බු) 2/902]

රූප ධර්මයා = රූප ධර්මයන් (රූප සම්මසන සම්බන්ධයෙන් විස්තර කෙරෙන තැනක් නිසා මෙසේ දක්වා ඇතිමුත් නාම ධර්ම සම්බන්ධයෙන් ද මෙය වලංගු වේ)

නිරූපණ = නිතර නංවමින් ආරෝපනය කරමින්

පුබ්බෙ අත්තනා අසලලකඛිතං = පෙර තමන් මනසිකාරය නොපැවැත් වූ

ලකඛණතයං = අනිච්ච දුක්ඛ, අනත්ත යන ලක්ෂණ තුනට

සලලකෙඛිතවා සම්මසනෙනා = මෙනෙහි කරමින් විපස්සනාකරන යෝගී තෙම

තං තප්ථ

ආරොපෙතිති = එම ත්‍රිලක්ෂණයන් උක්ත රූප ධර්මයන්ට ආරෝපනය කරයි යැයි

වුච්ඡති = අර්ථ කථා වායූයන් කියයි.

මෙය මුඛ්‍ය කියමනක් නොවේ. සද්දිසුපචාර වචනයක් යැයි දැන යුතු

එසේම;

කඛිලන = ගොරෝසු, තද බව

වෙදියන = විඳීම

සඤ්ජානන = මෙනෙහි කිරීම

ථුසන = අරමුණ හා සිත හැපීම

විජානන = අරමුණ දැන ගැනීම

යනාදී නාම රූපයන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණාදී උත්පාද - ධීනි - භංග සංඛ්‍යාත ක්ෂණ තුන දැන ගනී. එම ක්ෂණ තුන මෙතෙහි කළ යුතුය. මෙතෙහි කළ හැක්කේය. එක එකක් නාම - රූපයන්ගේ ඒ ඒ නියත ස්වභාවයන් ප්‍රකටව දැන යුතුය. ආදිකම්මික කාලයේදී ද එම ස්වභාවික ලක්ෂණයන් විසඳව දැන යුතුය. එම නිසා "එම ලක්ෂණ ආරෝපනය කොට සම්මසනය කටයුතු යැයි පොත් පත්වල නො දැක්වේ. අනිත්‍යාදී ත්‍රිලක්ෂණයන් හෙවත් සාමඤ්ඤ ලක්ෂණයන් තුන විතරක්ෂණ තුන කෙරෙහි මෙතෙහි කොට භාවනා නො කළ යුතු. නො බැලිය යුතු. වෙන් වෙන් වශයෙන් එන නාම - රූපයන් නියත ලක්ෂණයන් විසඳ වශයෙන් දැන ගත යුතුයි යන්න ද සත්‍යය නොවේ. භාවනා ආරම්භයේ එළෙස දැනගත හැක්කේය යන්නද සත්‍යය නොවේ. ඇත්ත වශයෙන්ම රූප ධර්මයක් පාසා, නාම ධර්මයක් පාසා අනිත්‍යය ස්වභාවය ඇත්තේය.

එසේම දුකඛ - ස්වභාවය අනත්‍යතා ස්වභාවය ද ඇත්තේය. ඤාණය තීක්ෂණ අවස්ථාවේදී "මෙතෙහි කොට දැන යුතු රූප - නාමයන්හි බිඳෙන සුළු බවද, ඇතිවීම - නැතිවීම දෙකින් පෙළෙන සුළු බවද තමා වසයෙහි නො පවත්නා සුළු බව ද නැවත නැවතත් දැකීමෙන් එම - නාම - රූප "අනිත්‍ය වන්නේ නො වේද? දුක් වන්නේ නො වේද?, අනාත්ම වන්නේ නො වේද?" යැයි දැන ගනී. මෙම දැන ගැනීම කලින් දුටු ස්වභාව ලක්ෂණයන් මත සාමඤ්ඤ ලක්ෂණයන් නැවත ආරෝපනය කොට දැකිය යුත්තක් ලෙස වන්නේය. එබැවින් ද "තිලකුණු වලට නංවා බලයි" යන්න මෙලෙස පොත්වල ඇතුළත් කොට ඇත. පහත දැක්වෙන සාධකය ද උපුටා ගන්නා ලද්දේ මහා ටිකාවෙනි.

යථා පඨවි එසසාදීනං කකඛළ ඵ්ඝනාදී ලකඛණනි තීසුපි බනෙසු සලලකඛිතඛධානි පටිනියත රූපතාය සභාව සිද්ධානෙව හුත්වා ගඤ්ඤනි න එවං අනිච්චතාදී ලකඛණනි, තානි පන භංගදයබ්බය පීළා වසවත්තනාකාරමුඛෙන ගහෙ තඛ්ඛතො සමාරොපිත රූපානිචිය ගයඤ්ඤනි චුත්තං සාමඤ්ඤ ලකඛණං ආරොපෙත්වාති. [මහා ටිකා (බු) 2/207]

පඨවි එසසාදීනං = පඨවි එසසා ආදිකොට ඇත්තාවූ රූප-නාම

කකඛළ ඵ්ඝනාදී

ලකඛණනි = කථික මව, හැපෙන මව ආදී ස්වභාව ලක්ෂණයන් (ගඤ්ඤනි යන්න හා බැඳේ)

තීසුපි බනෙසු = උපාද - ධීනි - භංග යන ක්ෂණ තුනෙහි

සලලකඛිතඛධානි = මෙතෙහි කළ හැකි, බැවින්

(හේතුමනන විශේෂණ පදයකි, "පි" ශබ්දයෙන් එක් ක්ෂණයක්ද, දෙකක්ද මෙතෙහි කළ හැක්කේය යන්න දක්වයි)

පටිනියත රූපතාය = නාම - රූප ධර්මයන්ගේ එක එකක් නිත්‍ය නිත්‍ය ද්‍රව්‍ය භාවයෙන්

සභාව සිද්ධානෙව

හුත්වා = ස්වකීය ප්‍රකෘති ස්වභාවයෙන් සම්පූර්ණයෙන් ප්‍රකට වී

ගඤ්ඤනි යථා = ගත හැකි- දතහැකි වන්නාසේ

අනිච්චතාදී

ලකඛණනි = අනිත්‍යතාව ආදී සාමඤ්ඤ ලක්ෂණයන්

එවං = මෙම සභාව ලක්ෂණ ක්‍රමයටම

න ගයඤ්ඤනි = නොගත යුතුය. නොදැන යුතු

චා = නොදැන හැකිය

පන = ඇත්ත වශයෙන් වනාහි

තානි = එම අනිත්‍ය, දුකඛ, අනත්‍ය, ලක්ෂණයන් (ගඤ්ඤනි හා බැඳේ.)

භංගදයබ්බය පීළාවසවත්තනා

කාර මුඛෙන = බිඳී යන ආකාරය, ඇතිව-නැතිව යන පෙළන තම වසයෙහි නො පවත්නා ආකාරය යන ආකාරයන් මුඛ්‍ය වශයෙන්

චා = ප්‍රධාන වශයෙන්

ගහෙ තඛ්ඛතො = ගත යුතු - දැන යුතු බැවින්

සමාජවේදී රූපානි

විය හුවා = ස්වභාව ලක්ෂණයන් මත ආරෝපනය කළ යුතු ධර්ම ස්වභාවයන් ලෙස

ගයහනි = ගත යුතු - දත යුතු

ඉති = මෙලෙස ස්වභාව ලක්ෂණයන් මත ආරෝපනය කොට නංවා දතයුතු හා සමාන බැවින්

සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ

ආරාපෙඤ්ඤා = සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ තුනට නංවා යන යෙදුම

වුත්තන = අධ්‍ය කථා ආවායඪයන් විසින් යොදන ලදී

මෙම ටීකාවෙහි බිඳී බිඳී යන ආකාරය, ඇති වීම -නැතිවීම අනුව පෙළෙන ආකාරය, තමා කැමති පරිදි නො පවතින ආකාරය යන දේ දැකීමෙන් පසුව අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත ලක්ෂණයන් දත හැක්කේය. මෙලෙස දැන ගැනීම සභාව ලක්ෂණයන් මත සාමඤ්ඤ ලක්ෂණයන් නංවා, ආරෝපනය කොට දැන ගැනීම හා සමාන වන්නේය. එබැවින් සාමඤ්ඤ ලක්ෂණයන් ආරෝපනය කොට භාවනා කරයි යන ලෙසට අර්ථකථාවාඪයන් වහන්සේලා අනුශාසනාකරයි” යන කථාවට ගැඹුරින් සැලකිල්ල යොමුකරත්වා, එබැවින් “ලක්ෂණයන්ට නංවා” යයි දක්වන තැන ඇතිවීම -නැතිවීම දැක දැන ගැනීමට පෙරාතුව, තවමත් ප්‍රකට නොවූ ලක්ෂණයන් අමෝරාවෙන් ප්‍රකට කරගැනීමේ අදහසින් සිතා - මතා කටපාඨමින් සිත යොදයි යන්න අදහස නොවේ. ඇත්ත වශයෙන් නම් යෝගී තෙම නාම -රූපයන්ගේ අත්‍යයන්ත ලක්ෂණයන් පහළ වන පහළ වන අයුරින් මෙතෙහි කිරීමෙන්ම නියම ඇතිවීම-නැතිවීම දැන යුතුය. මෙලෙස මෙතෙහි කොට දැනගත් නාම-රූපයන් ද එම නාම- රූපයන් අනුමානයෙන් පහළ වන නාම - රූපයන්ද අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම, හුදු ධර්මතාවයන් පමණක්මයැ, පිළිගැනීම ප්‍රත්‍යක්ෂ අනුමාන ඤාණයන් මගින් දැන ගැනීම, සළකා ගැනීම හා විය යුතු යැයි යන්න මෙහි අභිමත අර්ථය බව සැකයෙන් තොරව සිත තබා ගත යුතුයැ.

2. වයො වුද්ධිත්ථංගම සම්මසන ක්‍රමය

වයස අනුව වැඩුණු, වෘද්ධියට පත් වූ රූපයාගේ අසථංගමය වයො වුද්ධිත්ථංගම නම් වේ. මෙහිලා රූපයන් ලොකු කාල පරාස වශයෙන් හෝ

කුඩා කාල පරාස වශයෙන් හෝ බෙදා වෙන්කරගෙන “අනිච්චං - දුක්ඛං - අනත්තං” යැයි සම්මසනයට පෙළඹීම වයෝ වුද්ධිත්ථංගම විපස්සනා යැයි කියැවේ. මෙතෙහි කොට වටහාගත් රූප යන්ගේ ඇතිවීම-නැතිවීම ඇස්පනා පිට විසඳව දැක දැන ගත් අවස්ථාව මෙහිලා නියම විපස්සනා කාලයයි. ප්‍රථම වයසෙහි වූ රූපයන්, දැන් ඇස්පනා පිට දක්නා රූපයන් මෙන් දෙවැනි මධ්‍යම වයසට පත් නොවී එම ප්‍රථම වයසෙහිදීම නිරුද්ධ වූ බැවින් “අනිත්‍ය යැ - දුක්ඛ යැ-අනාත්ම යැ”යි සළකා බලයි. මධ්‍යම වයසේ රූප පශ්චිම වයස තෙක් නො පවතී. මධ්‍යම වයසේදීම නිරුද්ධ වේ. පශ්චිම වයසේ රූප මතුබවයට නොයයි එම පශ්චිම වයසේදීම, දැන් වච්චානව දක්නා රූප මෙන් නිරුද්ධ වෙමින්, නිරුද්ධ වෙමින් යන නිසා “අනිත්‍යයැයි දුක්ඛ යැයි අනත්‍ය යැ”යි සළකා බලයි.

වච්චානයෙහි වසර සියයක් ආයුෂ විඳින්නන් විරලය. නමුදු අර්ථ කථාවන්හි දැක්වෙන ක්‍රමයට අනුව සාමාන්‍ය වයස වසර සියයක් ලෙසට සළකා විස්තරය ගෙන හැර දක්වන්නෙමු. වසර සියයක ආයු කාලය වසර දහයේ කොටස් දහයක්, දශක දශකයක් කොට,

ප්‍රථම වසර දහය තුළ වූ රූප දෙවැනි වසර දහය තෙක් නොපවතී. එම මුල් වසර දහය තුළ ම දැන් ඇස්පනා පිට දැක ගන්නා රූපයෙන් එතැන එතැන නිරුද්ධ වූ බැවින් අනිත්‍ය යැ, දුක්ඛ යැ, අනාත්ම යැයි සළකා බලයි.

දෙවැනි දශකයෙහි ආදියෙහි වූ රූපයන් මෙලෙසට ම ගෙන දැන යුතුය. මෙලෙසට ම සාමාන්‍ය ලෙසට ම ගත් වසර සියයක් වූ ආයු කාලය වසර පහේ කොටස් විස්සකට, වසර හතරේ කොටස් විසි පහකට වසර දෙකේ කොටස් පනහකට වසර එකේ කොටස් සියයකට බෙදා ගෙනද සළකා බලයි. එක වසරකට එක සෘතුව බැගින් කොටස් තුනක් දෙමාසය බැගින් කොටස් හයක් යන ලෙසට ද බෙදාගෙන සම්මසනය කළ හැක්කේය. එක මාසයක්ද පුර පක්ෂය, අව පක්ෂය වශයෙන් කොටස් දෙකක් ලෙසට ද සළකා බැලිය හැක. දිනයක් තුළ දිවා - රාත්‍රී වශයෙන් කොටස් දෙකක්, උදය, මධ්‍යණය, සවස-පෙරයම, මැදියම් රූය, පැසුළු යම, අරුණෝදය යනලෙස කොටස් හයක් වශයෙන් ද බෙදාගෙන එක

කාල පරිච්ඡේදයකින් තවත් කාල පරිච්ඡේදයකට නො යාම දැන් ඇස්පනාපිට දක්නා රූප මෙන් නිරුද්ධ වී යන බැවින් "අනිත්‍යයැ දුක්ඛයැ අනාත්මයැ" යි සම්මසනය කර බලයි. මෙලෙස දැක්වූ සම්මසන ක්‍රම සියල්ල ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥාණයන් අනුගමනය කරමින් පහළ වන හුදු අනුමාන ඥාණ මතු කරගන්නා ආකාරයන් වන්නාහ. මේ දක්වන ලද විපස්සනාකාරයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥාණයන්ගේ විෂයයෙන් ද වෙත්.

අභික්කමෙ පච්ඤා රූපං පටික්කමං අප්පඤ්ඤා තපෙච්ච නිරුජ්ඣති , පටික්කමෙ පච්ඤාරූපං ආලෝකනං, ආලෝකනෙ පච්ඤාරූපං විලෝකනං, විලෝකනෙ පච්ඤාරූපං සම්ඤ්ජනං, සම්ඤ්ජනෙ පච්ඤාරූපං පසාරණං අප්පඤ්ඤා තපෙච්ච නිරුජ්ඣති. තස්මා අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තානි තිලකකණං ආරොපෙති [වි. ම. (බු) 2/196]

ඉදිරියට ගමන් කරන අවස්ථාවේ පහළ වන රූප නැවත හැරී එන අවස්ථාව තෙක් නො පැවතී එම ඉදිරි ගමන තුළදී ම නිරුද්ධ වේ. නැවත ආපසු හැරී එන අවස්ථාවේ පහළ වන රූප ඉදිරිය බලන අවස්ථාව තෙක් නො පැවතී නිරුද්ධ වෙත්. ඉදිරිය බලන අවස්ථාවේ පහළ වූ රූප පැත්ත බලන අවස්ථාව තෙක් නො පැවතී නිරුද්ධ වෙත්. නවන අවස්ථාවේ පහළ වූ රූප දිග හරින අවස්ථාව තෙක් නොපැවතී නිරුද්ධවෙත් එම නිසා අනිත්‍ය යැ දුක්ඛය යැ. අනාත්ම යැයි ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් භාවනා කරයි.

ඉහත දැක් වූ අට්ඨ කථාවෙහි දැක්වෙන්නේ බුද්ධ දේශනාවෙහි දැක්වෙන පිළිවෙළ ම ය. කෙසේ නමුත් මේ පිළිවෙළ කටපාඩම් කරගෙන එම පිළිවෙළට ම සලකා බැලිය යුතු යැයි ඉන් අදහස් නො කෙරේ. මක් නිසාද යත්, නැවත ආපසු එන වාරයක් පාසා ඉදිරියට බැලිය යුතුයැයි නියමයෙක් නැත. එසේ වන්නේ ද නැත. ඉදිරියට යෑම, ඒ මේ අතට වැනීම, පැත්ත බැලීම, නැවීම, දිගහැරීම ආදිය ද සිදුවිය හැක්කේ ම ය. ඉදිරිය බලන බලන වාරයේ ඉන් පසු පැත්ත බැලීම සිදුවෙනවා ම නො වේ. ඒ වෙනුවට ඉන්පසු ඉදිරියට යෑම සිදුවීමට ඉඩ තිබේ. එසේම පැත්ත බලන බලන වාරයේ නැවීම සිදු නො වේ. නවන වාරයක් පාසා දිග හැරීම සිදුවෙනවා නො වේ. ඉදිරියට නැවීම වැනි දෙයක් ද සිදු විය

හැක්කේය මෙලෙස යම් ඉරියව්වකට පසු වෙනස් ඉරියව්වක් වියහැක. මෙලෙස උපදින උපදිනාකාරයට විපස්සනා කිරීම සකලාකාරයෙන් නොදක්වා වැටහෙන ආකාරයන් පමණක් ද පවත්වන බැවින් මෙම දැක්වීම හුදු දේශනාක්‍රමයක් යැයි වටහා ගත යුතු.

විපස්සනා යොගාවචරයා වනාහි ඒ ඒ රූප ආකාරයන් මතුවන මතුවන ඉරියව්වට අනුව මෙනෙහි කරමින් භාවනා කටයුතු. ඒ ඒ අවස්ථාවේ පහළවන ඒ ඒ ආකාරයන්ගේ නිරුද්ධ වීම ඇස්පනාපිට දැකගත් විට ඒ ඒ රූප ආකාරයන් අනිත්‍ය යැයි ද, දුක්ඛ යැයිද අනාත්ම යැයිද, යන ආකාරයට පවත්නා ඥාණයන්, සිතා නොබැලුවත්, මෙනෙහිකර භාවනා කිරීමෙන්ම විශුද්ධව ප්‍රකටව උපදී

සක්මන් කරනවිට දකුණු පස විහිදුවන රූප වම් පසට නොයයි. වම්පස විහිදුවන අවස්ථාවේ රූපයන් ද දකුණු පස අවස්ථාව තෙක් නොපවතී. එක එක පියවරක් තුළ පවී වශයෙන් නිරුද්ධ වී යන බව අනිත්‍යය, දුක්ඛයැයි අනාත්මයැයි, නොසිතා නමුත්, මෙනෙහි කිරීම් පමණින් විසඳව දත හක්කේය. තවදුරටත් එක පියවරක් තුළ පවා ඔසවන අවස්ථාවේ රූප යවන අවස්ථාව තෙක් නොපවතී. යවන අවස්ථාවේ රූප තබන අවස්ථාවට පත් නොවේ, තබන අවස්ථාවේ පවතින රූප ඊලඟ පාදයට නොයයි. එලෙස ඔසවන-යවන - තබන අවස්ථාවන්හිදී නිරුද්ධ වී යනබව අනිත්‍යයැ, දුක්ඛයැ, අනාත්මයැයි කල්පනා නො කර ම මෙනෙහි කිරීම් පමණින් විසඳව, ප්‍රකටව දත හැක්කේය. සම්මසන ඥාණය මුදුන්පත් වන අවස්ථාවේදී පියවර එකක් එකක් තුළ හය ආකාරයකට බිදී බිදී යන බව ප්‍රකට විය හැක්කේය.

- හය ආකාරයකට බෙදා දැක්වීම මෙලෙසය
1. උධරණ. = ඹසවන අවස්ථාව
 2. අනිහරණය = එසවූ පය තිබූ පය තෙක් ගෙන යෑම
 3. විනිහරණ = එය ඉක්මවා පසෙකින් ඉදිරියෙන් තැබීම.

මෙහි දැක්වෙන විස්තරය මහ ටීකා, මූල ටීකා යන ටීකාවන්ට අනුව දක්වන විග්‍රහයකි. අට්ඨ කථාවන්ට අනුව අනිහරණ යනු එසේ යැවීමයි. විනිහරණ යනු කටු, වල ගොඩැලි සලකා බලා මඟහැරීම වශයෙන් දැක්වේ

- 4. වොසසජ්ජන. = පහත් කිරීම
- 5. සනතිකෙඛපන = බිමට තැබීම
- 6. සනතිරුමහන = බිමට තදකිරීම

මේ භය ආකාරය අතරින් ප්‍රථම උද්ධරන අවස්ථාවේ ඇති වන රූප දෙවන අතිභරණ අවස්ථාව තෙක් නො පවතී, දෙවන අවස්ථාවේ පහළවන රූප තුන්වන විනිභරණ අවස්ථාව තෙක් නො පවතී. තුන්වන අවස්ථාවේ එම රූප හතරවන වොසසජ්ජන අවස්ථාව තෙක් නොපවතී. හතර වන අවස්ථාවේ පහළ වන රූප පස්වන සනතිකෙඛපන අවස්ථාව තෙක් නො පවතී. පස්වන අවස්ථාවේ රූප අවසාන සනතිරුමහන අවස්ථාව තෙක් නො පවතී, සනතිකෙඛපන අවස්ථාවේ පහළ වන රූප අනෙක් පය එසවීම තෙක් නො පවතී. ඒ ඒ ක්ෂණයෙහි අවස්ථාවෙන් අවස්ථාවට, පච්ඡයන් පච්ඡයට, කොටසින් කොටසට, කැල්ලෙන් කැල්ලට ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින්, නිරුද්ධ වෙමින් යන නිසා අනිත්‍ය යැ, දුක්ඛය යැ අනාත්ම යැයි දකී. උද්දරණයක් පාසා මෙතෙහි කරමින් භාවනා කරන පමණින්, කල්පනා කිරීම් වලින් තොරව ඇති සැටිය විසදව ප්‍රකටව දැකගන්නේය. වටහා ගන්නේය. අදාළ පාළි උධාත හතරවන පරිච්ඡේදයේ (සිංහල දෙවන කොටසේ) සිංහල පරිච්ඡිතයන් සහිතව 260 - 262 පිටුවල දක්වනට යෙදුනි. විශුද්ධි මාර්ගයෙහි වනාහි රූප සමමසන විස්තර දක්වන ස්ථානය බැවින් රූප ධර්ම පමණක් දැක්වීම උදෙසා දක්වා ඇති විස්තරය එම පාළියට වඩා විශිෂ්ඨය. මතුවන මතුවන ආකාර, ඉරියව් මෙතෙහි කරමින් භාවනා කොට මෙතෙක් විසද ප්‍රකට භාවයට පත් වී නම් සමමසන ඤාණය මුදුන්පත් වුවා වන්නේය. උදයබ්බය ඤාණ ආරම්භයට පත්වී යැයි වටහා ගත යුතු. එබැවින් විශුද්ධි මාර්ගයෙහි මෙසේ අනුශාසනා කරයි.

තසෙසවං පබ්බ පබ්බ ගතෙ සංඛාරෙ විපසසනො රූප සමමසනං සුඛුමං හොති [වි. ම (ඉ) 2/297]

එවං = මේ ආකාරයට

පබ්බ පබ්බ ගතෙ = කලාප, කලාප - පච්ඡ පච්ඡ වූ

සංඛාර = සංස්කාරයන්

- විපසසනො = විපසසනා කරන්නාවූ
- වා = විපසසනා කළ හැකි
- තසස = යෝගී හට
- රූප සමමසනං = රූපයන් සලකා බලන ඤාණය
- සුඛුමං = සියුම්
- හොති = වේ.

කෙටි අර්ථය

“ඉදිරියට යෑමේදී පහළ වූ රූප ආපසු පෙරළා පැමිණීම තෙක් නොපවතී” යැයි මෙතෙහි කරමින් භාවනා කරන තැන් පටන් පියවරක් පියවරක් හයක් හයක් වූ ආකාරයන්ට බෙදා ගනිමින් භාවනා කරන තැන තෙක් විග්‍රහකරන්නට යෙදුණු ක්‍රමය අනුව විසදව ප්‍රකටව වටහාගත ඉදිරියට බලන්නේ නම් රූප සමමසන ඤාණය සුඛුම බවට සියුම් බවට පත්වී යැයි දක්වයි. මෙයට වඩා සුඛුමතර තත්ත්වයකට, නිෂ්ඨාවකට පත්වීමක් නැත්තේය. ඒ අනුව මෙය සමමසන ඤාණය මුදුන්පත් වීයැයි කියැවේ.

ආහාර සමමසන ක්‍රමයන් මීට අනතුරුව දක්වා ඇති නිසා, එම ක්‍රම අනුව වටහා ගන්නා දේවල් මීටත් වඩා සුඛුම, සියුම් විය යුතු නොවේ දැයි විතර්කයක් පහළ විය හැක්කේය. එලෙස නො සිතන්න. එලෙස නො සලකන්න. හේතුව වනාහි පොත් පත් වල ක්‍රම සියල්ල එකට මිශ්‍ර කොට දැක්වීමට නො හැකි නිසා එම ක්‍රම වෙන වෙන ම බෙදා දක්වා ඇත. භාවනා පටන්ගැනීමේ දී එම එක් ක්‍රමයකින් තව ක්‍රමයකට ක්‍රම අනුපිළිවෙලින් භාවනා කළයුතු යැයි යන අදහසින් මෙසේ දක්වනවා නො වේ. ඇත්ත වශයෙන් ම නම් මේ දැක්වූ ක්‍රමයට ප්‍රකටව විසදව දැක දැන ගත හැක්කේ නම් අනෙකුත් අදාළ ක්‍රම අනුවත් දැක දැන ගන්නා හා සමාන වන්නේය. එම නිසා සුඛුමං හොති යැයි දක්වා ඇත. “ඉදිරියට ගමන් කිරීමේදී පහළවන රූප ආපසු හැරී එන අවස්ථාව තෙක් නොපවතී” යන ලෙසට ස්වභාව අතින් සම වූ රූප සන්තතින්හි මූල, අග වෙන් වෙන්ව දැක දැන ගත හැක්කේ නම් ඤාණය මුහුකුරා ගිය කෙනොගේ

සමස්ත ඥාණය මුදුන් පත්වී යැයි පිළිගත යුතුය. ඥාණය ගුර කෙනාට වනාහි පියවරක් පියවරක් පාසා කොටස් හයකට හයකට බෙදමින් සම්මසන ඥාණය පහළ වී යැයි භාරගත යුතුය. තවදුරටත් අධ්‍ය කථාවෙහි නාම සත්‍ය ක්‍රමයට අනතුරුව දක්වන දේවල් ද වඩා පිරිසිදු බව පිණිස ලියාදක්වා ඇති හුදු පොතේ දැනුම ම වේ. භාවනා කරන අවස්ථාවේ රූප - නාම කළවම් කර නො ගෙන මතු වන ආකාරයට ප්‍රකට භාවයට අනුව ම මෙනෙහි කොට බැලිය යුතු. එම නිසා යෝගාවචරයාට යම් ආකාරයකට රූප ප්‍රකට ව පෙනේද එලෙසට ම නාම ධර්මයන් ද ප්‍රකටව පෙනෙනු ඇත. මෙලෙස රූප මෙනෙහි කරමින් භාවනා කිරීමෙන් ම ප්‍රකට වූ නාම ධර්ම මෙනෙහි කළ යුතු බැවින් නාම සත්‍ය සම්බන්ධයෙන් රූප මෙනෙහි කොට දැන ගන්නා සිත ම දිගට මෙනෙහි කොට බැලිය යුතු බව ප්‍රකාශිතය. එබැවින් මෙම ස්ථානයෙහි "රූප සමමසන ඥාණය මුදුන්පත් වූයේ නමුත් නාම සත්‍ය ඥාණය තවම මුදුන්පත් වූයේ නැතැයි යන්න පිළි නො ගත යුතුයි. එලෙස නො කිව යුතු වන්නේ ම ය. මක්නිසා ද ඇත්ත වශයෙන් ම රූප සත්‍ය ඥාණය සුබ්‍රමව විසඳව පහළ වන විට ම එපමණකින් ම නාම සත්‍ය ඥාණය ද සුබ්‍රමව විසඳවේ. මුදුන්පත් වීම සිදු වේ" යන්න තදින් සිතට ගත යුත්තකි.

දෙවැනි ංඝඝන ක්‍රමය නිවේශය.

3. ආභාරමය සමමසන ක්‍රමය

ආභාරමය. ඡාන සුභිත වසෙන පාකටං හොති, ඡාන කාලෙ සමුට්ඨිතං රූපඤ්ඤි කඛන්තං හොති කීලනනං ඤාමධාණුකො විස අංගාර පච්ඡං නිලීන කාකො විස ව දුබ්බණණං දුස්සණධීතං. සුභිත කාලෙ සමුට්ඨිතං ධාතං පිණිතං මුදු සිනිදධං එස්සවනනං හොති සො තං පරිග්ගහෙතවා ඡානකාලෙ පචන්තරූපං සුභිතං කාලං අපපඤා එතෙව නිරුජ්ඣති

[වි. ම. 468]

මේ දක්වන විගුද්ධි මග්ග ක්‍රමයට අනුව ආභාර නිසා හටගන්නා රූප, බඩ ගින්න, බඩ පිරි ඇති බව වශයෙන් ප්‍රකටය. එසේ ප්‍රකටවන ආකාරය මෙසේය. බඩගිනි ඇතිවිට පහළවන රූප මිලාන වූ වෙහෙසකරවූ

බවත් දක්වයි. පිළිස්සී ගිය කණුවක් මෙන්ද, අඟුරු ගබඩාවක සැගවුණු කපුටෙකු මෙන්ද දුච්ඡි වෙයි. දරුණු වෙයි. ආභාරයෙන් බඩ පිරුණු කල සුභිකෂිත කල උපන් රූප ප්‍රණිත වෙයි, මෘදු වෙයි සිනිදු වෙයි. මනා පහසක් දනවයි. යෝගී තෙම මේවා පිරිසිදු දැන ගෙන බඩගිනි කාලේ පැවති රූප සුභිකෂ කාලය තෙක් නොපැවති එතැනම නිරුද්ධ වේ යැයිද, එබැවින් අනිත්‍ය යැ, දුකඩ යැ, අනාත්ම යැයිද, මෙම ආභාර නිසා පහළ වන රූපයන් මෙනෙහි කොට බලමින් වටහා ගනී

4. උතුමය සමමසන ක්‍රමය

උතුමයං රූපං සීතුණවසෙන පාකටං හොති උණ කාලෙ සමුට්ඨිතං රූපඤ්ඤි කඛන්තං හොති කීලනනං දුබ්බණණං, සිත උතුනා සමුට්ඨිතං රූපං ධාතං පිණිතං සිනිදධං හොති. සො තං පරිග්ගහෙතවා උණකාලෙ පචන්ත රූපං සිත කාලං අපපඤා එතෙව නිරුජ්ඣති. [වි. ම. 468]

මෙලෙස මුල පුරන විගුද්ධි මාගී දැක්වීමට අනුව සෘතුජ රූප, ශීත - උණ වශයෙන් ප්‍රකටය. එසේ ප්‍රකට වන ආකාරය වනාහී... උණ සෘතුවේදී පහළ වන රූප මලානික, වෙහෙසකර දුච්ඡි වූ ඒවා වේ. ශීත සෘතුවේදී පහළ වන රූප ප්‍රණිත, මෘදු, සිනිදු වේ. සුව පහස දනවන්නේය. යෝගී තෙම ඒ රූප පිරිසිදු දැන ගෙන උණ සෘතුවෙහි පැවති රූප ශීත කාලයට නො පැමිණ එහි ම නිරුද්ධ වේ. ශීත කාලයේ පවතින රූප උණ කාලය තෙක් නො පවතී. එම ශීත කාලයේදී ම නිරුද්ධ වෙත්. එම නිසා අනිත්‍යය දුකඩ යැ අනාත්ම යැයි උතුජ රූප මෙනෙහි කොට භාවනා කරන්නේ වටහා ගනී.

වතුන් ක්‍රමය නිවේශ යැ.

5. කමමජ සමමසන ක්‍රමය

කමමජං ආයනන ද්වාර වසෙන පාකටං හොති. වකඤ්ඤි ද්වාරසම්ඤ්ඤි වකඤ්ඤි -කාය - භාව දසක වසෙන හිංස කමමජ රූපානි, උපස්මභකානි පන තෙසං උතුචිත්තාභාර සමුට්ඨානානි වතුචිසතීති වතුපාණණාස හොතති, තථා සොන - සාන - ජීවහා ද්වාරෙසු, කායද්වාරෙ කාය භාව දසක වසෙන මෙව උතු සමුට්ඨානාදී වසෙන ව වතුචනාලීස, මනොද්වාරෙ

හදය ව්‍යුහ කාය - භාව - දසක වසෙන වෙව උතුසමුටයානාදි වසෙනව
වතු පණණාසමෙට [වි. ම. 468]

සිංහල අර්ථය

කමීය නිසා උපත් රූප එසසය පහළවීම අනුව ද්වාර වශයෙන් ප්‍රකට වේ. (අරමුණ හා සිත හමුවීම නිසා ඇසේ ඔපය, නාසයේ, දිවේ, කයේ ඔපය, හදය ව්‍යුහරූපය යන මේවා ප්‍රකට වීම බැවින්, ඒවායේ යෙදී පවතින කමමඡ රූප සියල්ල ප්‍රකට වීම වන්නේ යැයි කියැවේ) එසේ ප්‍රකට වන ආකාරය වකුබු ද්වාරයෙහි වකුබු දශක, කාය දශක, භාව දශක වශයෙන් කමමඡ රූප තිසෙකි. ඊට අමතරව ඒවාට උපසට්ඨහක වන්නා වූ උතුඡ, චිතතඡ, ආහාරඡ යන කලාප රූප විසි හතර (24) යන මේ සියල්ල (පනස් හතර) ප්‍රකට වේ.

දකීම කරනු පිණිස වක්‍රප්‍රසාදය පහළ වන ක්‍ෂණයෙහි හෙවත් දර්ශණය කරන ක්‍ෂණයෙහි මෙම වක්‍රප්‍රසාදය නම් වූ ඇසේ ඔපයේ විද්‍යාමාන බව ප්‍රකටව දැන ගන්නා බැවින් "ඇසේ සසමහාර වකුබුවෙහි එම වකුබුප්‍රසාදය සමග සහජාන වන්නා වූ" රූප පනස් හතර ම ප්‍රකට බවට පත්වන්නේය" යනු මෙයින් කියැවේ. නමුදු අභිධම්ම ස්වරූප බෙදා දක්වන තැන් වලදී මෙන් "ඇසෙහි කලාප වශයෙන් මෙපමණ යැ, රූප සියල්ල මෙපමණ යැ, කුමන කලාපයේ කුමන රූප වර්ග ඇත්තේ දැයි යන්න ප්‍රකට වනවා නො වේ. මෙලෙස ප්‍රකට වීමත් මින් නො කියැවේ. එම නිසා ම ආයතන ද්වාර වසේන = ආයතන ද්වාර වශයෙන් ප්‍රකට වන්නේ යැයි විසෙන පද සහිතව දක්වා ඇත. මේ සම්බන්ධයෙන් සමහර කෙනෙක් කලාප හය වර්ගයක් රූප 54ක් යන මේවා එවායේ නම්, ඉලක්කම් ද සහිතව පරිපූර්ණව ගෙන ගණන් කරමින් ප්‍රත්‍යවේෂා කර දැන ගැනීමෙන්ම සවිස්තරව සත්‍ය ලෙස දැන ගැනීම වන්නේ යැයි කල්පනා කරයි. එලෙස කල්පනා නො කළ යුතු. මක්නිසා ද යත් එම කලාප හය, රූප පනස් හතර යන මේවා ගණන් සංඛ්‍යා සහිතව අංග සම්පූර්ණව බෙදා දැක්වූව ද සවිස්තරව ඇත්තට ම දැන හැකි නො හැකි නිසාය. දැන ගැනීම නො වන නිසාය. තවදුරටත් විස්තර කරන්නේ නම්,

කලාප හය යන තැන, සමාන ජාතික වූ බොහෝ කලාපයන් සමාන වශයෙන් ගෙන ගණන් බලා දක්වන දැක්වීමකි. එය වෙන් වෙන් වශයෙන් ගතහැකි තරම් ප්‍රමාණ සලකා ගෙන කරන ගණන් බැලීමක දැක්වීමක් නො වේ. එබැවින් දකින අවස්ථාවේ ඇසෙහි වකුබු දසක කලාප සියල්ල කොපමණ ඇත්තේදැයි යන්න ද කාය දසක ආදී තැන්හි ද ඇත්තේදැ යි යන්න ද, සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේට හැර වෙන කිසිවෙකුටත් නිශ්චය ලෙස සථිච්ච දන නො හැක්කේය. සබ්බසංඝාත ඤාණ ශක්තියට පමණක් විෂය වන්නකි. එසේවන බැවින් කලාප හයයි. රූප පනස් හතරයි යැයි ගණන් සලකා බලා දැන ගන්නත් නිශ්චිත ලෙස වෙන් වෙන්ව දැන ගන්නවා නොවේ. තව දුරටත් දකින වාරයක් වාරයක් පාසා එම කලාප මිටි, රූප මිටි ගණන් හිලවූ ද සමග නිවැරදිව සම්පූර්ණව ගණන් සලකා බැලීමට ශක්තියක් නොමැත්තේම ය. හැකියාවක් ශක්තියක් තිබුණේ වී නමුත් මෙලෙස ගණන් කිරීමක් අවශ්‍ය නැත්තේය. අපේක්‍ෂා නො කරන්නේ ය. විපස්සනා ක්‍රමයෙන් අනුශ්‍ය කෙලෙස පහළ වන උපස්ථරය (භූමිය) හෝ විනාශ කිරීම මෙහි අදහසයි. අවශ්‍යතාව යයි. දකින අවස්ථාවේ ප්‍රකට වන ඇසේ ඔපය නම් රූප අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනත්ත යැයි නිවැරදිව දැක දැන ගන්නේ නම් ඒ සමග පහළ වන සමහාර වක්‍රව නම් රූප සියල්ලම ද නිවච්ච, සුඛ, අත්ත යැයි අල්ලා බදා ගැනීමක් සිදුවිය නො හැකි බැවින් එම කලාප හය රූප පනස් හතර යන මේවා අනුශ්‍ය භූමිවශයෙන් විනාශ කිරීමක් සිද්ධ වූනා වන්නේය. එබැවින් ම විපස්සනාවට අදාළ සුත්‍ර පාලියෙහි කලාප සහ රූපයන්ගේ නම් - සංඛ්‍යා දැන ගැනීමට අනුශ්‍යාසනා නො කර පොදුවේ වකුබුඤ්ච පජානාති වකුබුං අනිච්චනති යථා භුතං පජානාති යනාදී ලෙසට එම රූප පනස් හතර වෙනුවට වක්ඛු ප්‍රසාදය රූපය පමණක් දැන ගන්නා ලෙසට අනුශ්‍යාසනා කරන සේක. විශුද්ධි මග්ග යෙහිදු ආහාරමය, උතුමය, චිතතඡ රූප භාවනා කිරීම සම්බන්ධයෙන් කලාප රූපයන්ගේ නම් සංඛ්‍යාව දැන ගැනීම පිණිස අනුශ්‍යාසනා නො කරයි. සාමාන්‍ය ලෙස දැන ගැනීමට අනුශ්‍යාසනා කොට ඇත්තේය. එබැවින් මේ කමමඡ සමමසන ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් ද දකින දකින ක්‍ෂණයෙහි ඇසේ ඔපය වකුබුද්වාරෙ රූප එකට ප්‍රකට වීම නිසා ඇස තුළ සමස්ථයක් වශයෙන් ඇති කලාප හය රූප පනස් හතර යන සියල්ල ප්‍රකට වන බව

මෙහිලා දැක්විය යුතු කාරණය වන්නේයැ යි දැඩිව සිතට ගත යුතු, පසු දැක්වෙන පාඨයන් හිදී ද මෙම ක්‍රමයට ම යැයිද වටහා ගත යුතු.

සිංහල අර්ථය, 136 පිටේ හතර කළ තැන සිට...

සෝන ද්වාර, සාන ද්වාර, ජීවනා ද්වාර යන තන්ති (අසන විට ආඝ්‍රාණය කරන විට, රස බලන විට) ද මෙලෙසට ම රූප පනස් හතර බැගින් ප්‍රකට වේ. කාය ද්වාර = පහසක් විදින අවස්ථාවේදී කාය දසක භාව දසක, උතුරු කලාප ආදිය වශයෙන් රූප හතළිස් හතරක් ප්‍රකට වේ. මනෝද්වාර = සිතන අවස්ථාවේදී හෘදය වස්තු දසක, කාය දසක, භාව දසක උතුරු කලාප ආදී වශයෙන් රූප පනස් හතරක්ම ප්‍රකට වන්නේය.

සො පබ්බමපි තං රූපං පරිගහණේවා වක්ඛ්ඛාදොරෙ පවත්තරූපං සොන ද්වාරං අප්පඤ්චා එට්ඨ නිරුජ්ඣාධිතී සොන ද්වාරෙ පවත්ත රූපං සාන ද්වාරං, සාන ද්වාරෙ පවත්ත රූපං ජීවනා ද්වාරං, ජීවන ද්වාරෙ පවත්ත රූපං කාය ද්වාරං කාය ද්වාර පවත්ත රූපං මනෝද්වාරං අප්පඤ්චා එට්ඨ නිරුජ්ඣාධිතී. තසමා අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති එවං තස්ස නිලකඛණං ආරොපෙති (විශුද්ධි මාභීයේ යටගිය 468 පිටුවෙහි උධාතය හා බැඳේ)

ඒ යෝගී තෙමේ ඒ සියළු රූප පරිග්‍රහ කොට

වක්ඛ්ඛර් ද්වාරයෙහි පැවති රූපය ශ්‍රෝත ද්වාරයට නො පැමිණ එහි ම නිරුද්ධවේ. ශ්‍රෝත ද්වාරයෙහි පැවති රූපය ස්‍රාණ ද්වාරයට නො පැමිණ එහි ම නිරුද්ධවේ. ස්‍රාණ ද්වාරයෙහි පැවති රූපය ජීවනා ද්වාරයට නො පැමිණ එහි ම නිරුද්ධවේ. ජීවනා ද්වාරයෙහි පැවති රූපය කාය ද්වාරයට නො පැමිණ එහි ම නිරුද්ධවේ. කාය ද්වාරයෙහි පැවති රූපය මනෝ ද්වාරයට නො පැමිණ එහි ම නිරුද්ධවේ.

එහෙයින් එය අනිත්‍ය යැ දුක්ඛ යැ අනාත්ම යැයි මෙසේ නිලකුණට නගයි.

මේ පාඨයෙහි දැක්වෙන පිළිවෙලත් හුදු දේශනා පිළිවෙලක් පමණි. මෙය කටපාඩම් කොට ගෙන මේ ක්‍රමයට ම භාවනා කරන්නායී දක්වන ප්‍රතිපත්ති ක්‍රමයක්, විපස්සනා ක්‍රමයක් නො වන්නේ ම ය. හේතුව වනාහී

සැම විට ම දකින අවස්ථාවක් සමඟ ම අතරක් නො තබා, අසන අවස්ථාවක් ඇතිවනවා ද නො වේ. බාල - පාතග්ජනයන්, දකින අවස්ථාවේ රූපයන් අසන අවස්ථාවට පත්වන්නේය. අසන අවස්ථාව දක්වා පවතින්නේය. බැලීම සඳහා වන ප්‍රසාද රූපය හා ඇසීම සඳහා වන ප්‍රසාද රූපය එක ම ය. බලන්නා හා අසන්නා එක් කෙනා ම යැ"යි මෙලෙස කල්පනා කරයි දැඩිව ගෙන සිටී. එපමණකුදු නොවේ. දැකීමට අනතුරුවම අතරක් නොතබා ආඝ්‍රාණය ප්‍රකට විය හැක්කේය. එවන් අවස්ථාවල බාල පාතග්ජනයන් මෙම දකින අවස්ථාවේ රූප ආඝ්‍රාණය කරන අවස්ථාවට ගමන් කරයි. එම ආඝ්‍රාණය කරන තෙක් පවතියි. ආඝ්‍රාණයට ගමන් කරයි. ඇසේ ඔපය ද නැඟැයේ ඔපය ද එකක් ම ය. දැක්ම ද ආත්මය ය ආඝ්‍රාණය ද ආත්ම ය යැ එකම ආත්මය දකියි, "ආඝ්‍රාණය කරයි" යැයි හඟියි. දැඩිව ගෙන සිටියි එපමණක් නොවේ. ඉක්බිති දැකීමත් සමඟම අතරක් නො තබා රසබලන - පහස විදින සිතන අවස්ථා ද වෙත්. බාල පාතග්ජනයන් දැකීමට, රස බැලීම, පහස විදීම සිතීම පවත්වයි. "දැකීම ද ආත්මය යැ. රසබැලීම, පහස විදීම, සිතීම යන මේවාද එම එකම ආත්මය" යැයි මෙලෙස මඤ්ඤනා කරයි. දැඩිව ගෙන සිටි ඇසීමාදියත් සමඟ ම අතරක් නො තබා සිදුවන දේද ඉහත දැක්වූ ක්‍රමයට ම, විවිධ ආකාරයට සිදුවිය හැකිබව, ඒ ඒ අනුව මඤ්ඤනා කිරීම්, දැඩිව ගෙන සිටීම් සම්බන්ධයෙන් ද ඉහත විවරණය අනුව වටහා ගන්න.

විපස්සනාවේදී වනාහී, නාම-රූපයන් මතුවන මතුවන ආකාරයට මෙනෙහි කොට භාවනා කරමින් බාල පාතග්ජනයන්ගේ මඤ්ඤනා - උපාදාන-අනුශය යන මේවා දුරු කරයි. විද්වංසනය කරයි. එබැවින් එක එකක් ද්වාරයක ප්‍රකටවන දේ අතරක් නො තබා ඊලඟට මතුවන මතුවන ආකාරයට ප්‍රකට විය හැකි ද්වාර සියල්ල අනුව යමින් විස්තර ඉදිරිපත් කළ යුතුව ඇත. නමුදු එසේ සියල්ලෙන් සියල්ල විස්තර නො කර දේශනා ක්‍රමයට ම දක්වන්නක් "දේසනාකකම" යැයි කියනු ලැබේ. මෙහිදී අනුගමනය කර ඇත්තේ දෙසනාකකාමයටයි. ප්‍රතිපත්ති ක්‍රමය මෙලෙස වටහා ගත යුතුය.

දැකීම, ඇසීම ආදිය මතුවන මතුවන ආකාරයට අන නැර මෙනෙහි කරමින් භාවනා කරන යෝගී හට දැකීමට අනතුරුව ඇසීම වෙයි නම්

දැකීම අවස්ථාවේ රූප, අසන අවස්ථාව තෙක් නො පවතී. දැකින අවස්ථාවේ ම ඝෛවී යැයි දැනගනී. එලෙසට ම දැකීමට අනතුරුව ආඝාණයක් කරන්නේ නම්, රස බලන්නේ නම්, පහසක් ලබන්නේ නම්, සිතන්නේ නම් දැකින අවස්ථාවේ රූප, ගඳ සුවඳ බලන අවස්ථාව, රස බලන, පහස ලබන, සිතන අවස්ථාව තෙක් නො පවතී. දැකින එම අවස්ථාවේදී ම ඝෛවී නිරුද්ධවී යැයි දැන ගනී. මෙලෙසට ම ඇසීමකට අනතුරුව එම රූප දැකින අවස්ථාවක් ආඝාණය කරන අවස්ථාවක්, රස බලන අවස්ථාවක් පහස විඳින අවස්ථාවක්, සිතන අවස්ථාවක්, තෙක් නො පවතී. එම අසන අවස්ථාවේදී ම නිරුද්ධ වේයැ" යි දැනගනී. ආඝාණයකට පසු දැකීමක්, ඇසීමක්, රස බැලීමක්, විඳීමක්, සිතීමක් ලබන්නේ නම් ආඝාණය අවස්ථාවේ රූප දැකින අවස්ථාව, අසන අවස්ථාව, රස බලන අවස්ථාව, පහස විඳින අවස්ථාව, සිතන අවස්ථාව තෙක් නො යයි. ආඝාණය අවස්ථාවේදී ම නිරුද්ධ වී යයි යැයි දැනගනී. "රස බැලීමකට පසු දැකීමක්, ඇසීමක් ගඳ බැලීමක්, පහස විඳීමක්, සිතීමක් දක්වා එම රූප නො යයි. රස බලන අවස්ථාවේදී ම නිරුද්ධ වේ යැ" යි දැනගනී. සිතීමක් දැනගෙන මෙතෙහි කොට බැලීමෙන් පසු දැකීමක්, ඇසීමක්, ගඳ බැලීමක් රස බැලීමක්, පහස ලැබීමක් ඇතිවී නම් සිතන අවස්ථාව දැනගෙන මෙතෙහි කරන කල එම රූප දැකින, අසන, ගඳ බලන, රස බලන, විඳින, අවස්ථාවකට මාරු නො වෙයි. සිතීම දැනගෙන මෙතෙහි කරන අවස්ථාවේදී ම නිරුද්ධ වේයැ යි දැනගනී. නැවත නැවතත් දැකින, නැවත නැවතත් අසන අවස්ථාවන්හිදී ද ප්‍රථම දැකීම් අවස්ථාවේ රූප දෙවැනි දැකීම් අවස්ථාව දක්වා නො පවතී. දෙවැනි දැකීම් ඝෛවීයෙන් රූප තුන්වන දැකීම් ඝෛවීය තාක් නො පවතී. ප්‍රථම ඇසීම් අවස්ථාවේ රූප දෙවැනි ඇසීමේ අවස්ථාව තෙක් නො පවතී. දෙවැනි ඇසීම් රූප තෙවැනි ඇසීමේ අවස්ථාව තෙක් නො පවතී. ඒ ඒ ඝෛවීයෙහි නිරුද්ධ වී යෙත් මිලඟ ඝෛවීයට නොයාම ඒ ඒ තම තමන්ගේ ඝෛවීයන්තුළ නිරුද්ධ වී යෙත්. යැයි ඇස්පනාපිට දැන ගන්නා බැවින් "ප්‍රකට වූ එම රූප සමූහ කෙරෙහි" අනිත්‍ය යැ, දුකධ්‍ය යැ, අනාත්ම යැ" යි කල්පනාවෙන් තොරව සිතා බැලීමෙන් තොරව ම හුදු මෙතෙහි කොට භාවනා කිරීම් පමණින් ප්‍රකටව විසදව දැක දැන වටහා ගනී. පිළිගනී.

පෘථවන චන්ද්‍රිකාභ ක්‍රමය නිවේය යැ.

චිත්තජ සම්මසන ක්‍රමය.

චිත්ත සමුදායානං සොමනසසිත දොමනසසිත වසෙන පාකටං හොත (වි. ම. 468) වශයෙන් සිත නිසා උපන් රූප වශයෙන් ප්‍රකට වන්නේ යැයි දක්වා ඇති ඉතා ප්‍රකට විදීම් වශයෙන් දැක්වීම් මෙලෙස වේ. සොමනස දොමනස වශයෙන් එතරම් ප්‍රකට නැති, සිටීම්, හිඳීම්, දිග හැරීම්, නැවීම් කැමති අවස්ථාවන්හි සොමනස-දොමනස දෙකින් තොර සිත් වශයෙන් ද ඇත්තේ ම ය. ප්‍රකට වන්නේ ම ය. එබැවින් යෝගී තෙම සොමනස-දොමනස සිත් එකිනෙකට පෙරළන අවස්ථාවන්හි සොමනසින් උද්‍යෝගිමත් වූත් දොමනසින් මිලාන වූත් රූපයන් එසේ උපනුපත් ඝෛවීයන් හි මෙතෙහි කොට මෙලෙස වටහා ගනී. සොමනස සිත් අවස්ථාවේ පැවතී රූප දොමනස ඝෛවීය තෙක් නො පවතී. එසේම දොමනස සිත් අවස්ථාවේ පවතින රූප සොමනස අවස්ථාව තෙක් ගමන් නො කරයි. එම සොමනස-දොමනස ඝෛවීය තෙක් නොපවතී. එසේ ම දොමනස සිත් අවස්ථාවේ පවතින රූප සොමනස චිත්ත ඝෛවීයක් හි ම ඝෛවී වී යෙත්. "හිඳගැනීමට-නැඟිටීමට, නැවීමට-දිගහැරීමට කැමති කාලයන්හි ද සිතන සිත් ද එම හිඳින, සිටින, නවන, දිගහරින, රූපයන් ද ඒවා උපනුපත් ඝෛවීයන්හි මෙතෙහි කොට ඒ ඒ ඝෛවීයන් හි ඝෛවී යන බව දැනගනී. මෙලෙස චිත්ත ක්‍රියා අනුව, උපන් කාය ක්‍රියා රූපයන් අනිවච්චං-දුකඛං-අනත්තං යැයි, සිතීන් කල්පනා නො කරම මෙතෙහි කිරීම් පමණින් විසඳ ව ප්‍රකට ව දැනගනී. පිළිගනී.

පෘථවන චන්ද්‍රිකාභ ක්‍රමය නිවේය යැ.

මෙලෙස චිත්තජ රූපයන් ත්‍රිලඝෛවීයන්ට නංවමින් විද්‍යා කරන්නා වූ යෝගී හට, පහත දැක්වෙන ගාථා මගින් දැක්වෙන පරිදි සංස්කාරයන් හි මන්දායුජක බව ප්‍රකට වන්නේ යැයි විශුද්ධි මාගීයේ 469 පිටෙහි දැක්වේ.

ජීවිතං අත්තභාවො ච සුබදුකධා ච කෙචලා,
එකචිත්තසමායුත්තා ලහුසො චත්තතෙ බණො.

- ජීවිතඤ්ච = ජීවිතය ද
- අත්තභාවො = ආත්ම භාව වශයෙන් සාමූහික ව ව්‍යවහාර කරන රූප-නාම සියල්ල ද

සුඛ දුකබා ව	= සුඛය හා දුකබය ද
කෙවලා	= ආත්මභාව, හෝ නිත්‍යභාව හෝ සමඟ කළුවම් නො වූ ශුද්ධ ධර්ම
එක විඤ්ඤා සමායුතතා	= එක එකක් සිතෙහි යෙදේ.
බණ්ණා	= ජීවිතයාදීන්ගේ ඝණය
ලහුසො	= ඉතා යුහුසුළු-ඝණික
වතතනෙ	= වෙයි

චුල්ලාසීති සහසානි - කප්පං නිට්ඨනති යෙ මරු නතෙ තෙපි නිට්ඨනති - දවිහි විතෙහි සමොහිතා

යෙ මරු	= තේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනතික බ්‍රහ්මයන් මෙන්
චුල්ලාසීති කප්පං	= අසුභාරදාහක් වූ මාහා කල්පයක් පුරා
නිට්ඨනති	= සිටිත්
තෙපි	= එම බ්‍රහ්මයන් ද
දවිහි විතෙහි සමොහිතා	= සිත් දෙකකින් යුක්ත ව
වා	= විතඝණ දෙකකින් යුක්ත ව
නතෙතව නිට්ඨනති	= නො සිටින්නේ ම ය

(එම බ්‍රහ්මයන් ද මනුෂ්‍යයන් මෙන් විතඝණයෙන් විතඝණයට ම ජීවත්වෙමින් සිටී යැයි මින් කියැවේ. නිදේස පාළියෙහි නතෙතව තෙපි ජීවනති යන පාඨය දැක්වේ.)

යෙ නිරුද්ධා මරනනසස නිට්ඨමානසස වා ඉධ සබ්බෙපි සද්දිසා බන්ධා ගතා අප්පට්ඨසාධිකා

මරසස	= මැරෙමින් සිටින සත්ත්වයන්ගේ
යෙ බන්ධා	= යම් වූ පශ්චිම ස්කන්ධයේ
නිරුද්ධා	= බිඳීගියේ ද,
ඉධ නිට්ඨමානසස වා	= දැනට මෙම භවයෙහි හැසිරෙන්නන් ද
යෙ බන්ධා	= දකින, අසන, නවන, දිගහරින ආදී ඒ ඒ ස්කන්ධයන්

නිරුද්ධා	= මෙතෙහි කරන වාරයේ නිරුද්ධ වෙන්
සබ්බෙපි	= සියලු
තෙබන්ධා	= මිය යන ජීවත් වන යන දෙතැනම නිරුද්ධ වන මෙම ස්කන්ධ වර්ග දෙක
සද්දිසා	= නිරුද්ධ වීම වශයෙන් සමානය
අප්පට්ඨසාධිකා	= නැවත පැමිණ සාධි නොවේ. සම්බන්ධ නොවේ
ගතා	= සම්ප්‍රකාරයෙන් නිරුද්ධව ගියේය.

මරණයට පෙරාතුව මෙතෙහි කරමින් භාවනා කරන අවස්ථාවන්හි, "මෙතෙහි කිරීමක් කිරීමක් පාසා 'ඝණය වී යන්නේ යැ'යි දැන ගන්නේ. දකින, අසන, නවන, දිගහරින ආදී නාම-රූපයන් මරණයේදී අවසාන වශයෙන් නිරුද්ධවන නාම-රූප සමඟ ඝණයවන හැටි-නිරුද්ධ වන හැටි විශේෂ වන හැටි එක සමානය. කිසිදු විශේෂත්වයක් නොමැත්තේය. නැවත පැමිණ සම්බන්ධවීමක්, නැවත මතුවී ඒමක් නැතුව ම සියල්ල ම ඝණයවී-නිරුද්ධ වී යන්නේ ම යැයි කියනු ලැබේ.

අනන්තරාව යෙ භගගා යෙව භගගා අනාගතෙ තදනනරා නිරුද්ධානං වෙසමං නපටී ලකඛණේ

යෙව	= යම් ස්කන්ධ සමූහයක් ද
අනන්තරා	= අතරක් නොතබා ම
භගගා	= නිරුද්ධ විය
යෙව	= යම් ස්කන්ධ සමූහයක් ද
අනාගතෙ	= අනාගත කාලයේ
භගගා	= බිඳෙන්නේ ද, නිරුද්ධ වන්නේ ද
තෙසංව	= නිරුද්ධ වන ස්කන්ධයේ ද
තදනනරා නිරුද්ධානං ව	= එම අතීත අනාගත ස්කන්ධයන්ගේ අතර කාලයේ මෙතෙහි කොට දැනගන්නා අවස්ථාව ම නිරුද්ධ වන ස්කන්ධයන් ද

ලකබණ වෙසමං = නිරුද්ධවීම් ලක්ෂණ වශයෙන් සමානය. වෙනසක් නැත.

වා = නිරුද්ධවීම් ආකාරයෙන් වෙනසක් විෂමතාවක් නැත.

ගත වූ නාම-රූප, අනාගත නාම-රූප යන මේ වාගේ නිරුද්ධ වන ආකාරය, දැන් මේ මෙනෙහි කරමින් සිටින නාම-රූපයන්ගේ නිරුද්ධ වන ආකාරයට වෙනසක් නැත. සමාන වේ මැ යි. එම නිසා ම මෙනෙහි කළ යුතු නාම-රූපයන් ක්ෂය වන බිදියන ආකාරය ඇස්පනා පිට විපස්සනා කරන යෝගිනට වනීමාන නාම-රූපයන් තුලනය කොට "පෙර ද මෙලෙස නිරුද්ධවිය. අනාගතේදී මෙලෙසට ම නිරුද්ධවනු ඇතැයි අනිත්‍යානාගත භවයන්හි නාම-රූපයන් ද විනිශ්චය කිරීමට හැකිවන්නේය.

අනිබ්බතෙන න ජාතො පච්චුප්පනෙන ජීවති විතතභඩගා මනො ලොකො පඤ්ඤානි පරමත්ථියා

අනිබ්බතෙන = අනිබ්බතෙන = නොනිපන් සිතින්
 වා = මතු පහළ වන්නා වූ සිතින්
 න ජාතො = පහළ නොවේ. ජීවත් වනවා නොවේ.
 පච්චුප්පනෙන = පහළ වී පවතින සිතින් ම
 ජීවති = ජීවත් වේ.
 විතතභඩගා = සිතෙහි බිදියෑම නිසා
 ලොකො = සත්ත්වයා
 මනො = මිය යයි.
 එවමපි = මෙලෙස සිත බිදියන වාරයක් පාසා සත්ත්වයා මිය යන නමුත්,
 පඤ්ඤානි = "තිස්ස" ජීවත් වේ "ථුසස" ජීවත් වෙයි. යනුවෙන් ව්‍යවහාර කරන සණ්ඨාන පඤ්ඤානිය.
 පරමත්ථියා = මේ කථා කරන වනීමාන සිතින් ජීවමාන වන බැවින් පරමාථීයන් හා සමාන බවක් පැවතේ යැයි මින් කියැවේ.

මතු පහළ වන සිතක් එසේ පහළවන තෙක් ප්‍රකට නොවේ. එබැවින් සත්ත්වයා මතු පහළවන සිත් නිසා ජීවත් වනවා නො වේ. දැනට සාන්ද්‍රාණීක වශයෙන් පවතින සිත් පමණක් ප්‍රකට යැ. එබැවින් පහළ වෙමින් පවතින සිත් වලින් පමණක් ජීවත් වෙත්. උපන් සිතත් නිරුද්ධවන අවස්ථාවේ කොතැනකවත් පවත්වනවා නොවේ. මියගිය පුද්ගලයාගේ චුති චිත්තය මෙන් පෙරළා නො පැමිණ සම්පූර්ණයෙන් වියෝවෙන් මැයි. එබැවින් එක එකක් සිතක බිදියන ක්ෂණයෙහි සත්ත්වයා මළා හා සමාන වේ. නමුත් "තිස්ස" ජීවත්වෙයි. "ථුසස" ජීවත්වෙයි. යනාදී ලෙසට ව්‍යවහාර කරන සණ්ඨාන ප්‍රඥපතීන් වනාහි පරමාථී ස්වභාවය මෙන් වන්නේය. කෙසේද යත්, එළෙස කියන ව්‍යවහාර කරන අවස්ථාවෙහි අලුතින්, අලුතින් පහළ වන සිත් මගින්, කියන්නාක් මෙන්ම ජීවත් වෙමින් පවතින බව සත්‍යය නිසාය. ඉදින් සිතක් නිරුද්ධ වී අලුතින් නැවතත් එකක් පහළ නොවී නම් සත්ත්වයා ඇත්තට ම මළා වන්නේය. මෙලෙස සිත් එක එකක් නිරුද්ධවී ක්ෂයවී යන වාරයේ මිය යා හැකි බව යෝගාවචරයා දැක දැන පිළිගනී. වටහා ගනී. එබැවින් මරණය ද, මේ විතතක්ෂණයේ මෙනෙහි කොට දැන ගන්නා සිත් එක එකක බිදියෑම හා සමාන ම වේ. මෙලෙස ම වූ බිදියෑමකි" යැයි තීරණයකට එළඹිය හැක්කේය.

අනිධාන ගතා භග්ගාපුඤ්ඤාසන්ධි අනාගතා නිබ්බතා යෙපි තිධ්නති - ආරගො සාසපුපමා

භග්ගා = බිදී යෑම් ස්වභාවය
 අනිධානගතා = කොතැනකවත් තැන්පත් ව පවතිනවා නොවේ
 වා = ඉතිරියක් නොතබා සියල්ල අභාවයට ම යයි
 අනාගතෙ = තවම පහළ නොවූන අනාගත කාලයෙහි
 ධීනානං = පිහිටන ධර්මයන්
 පුඤ්ඤා = සමුහයක්, ගොඩක්
 නත්ථි = නොමැත්තේ ය
 යෙපි = යමක් වනාහි
 නිබ්බතා = පහළ වී පවතින් ද

- තෙපි = එය ද, එම පවතින ධර්මයෝ ද
- ආරගෙහ සාසුපමා = තියුණු ඉදිකටු තුඩක රැඳවීමට උත්සාහ කරන අබ ඇටයක් මෙන්
- තිට්ඨනති = එකම ඝණයක් පමණක් පවතී.

බිඳී යන ධර්ම සියල්ල කොතැනකවත් නො රැඳී සම්පූර්ණයෙන් බිඳී යයි. අනාගතයේ පහළවන ධර්මයන් ද කිසි ම තැනක සැඟවී රැස්වී සිටිනවා නො වේ. මතු ඉපදීම පිණිස සුදානම් ව, කල්තියා සුදානම්ව සිටිනවා නො වේ. පහළ වෙමින් දැන් පවතින ධර්මයන් පමණක් ප්‍රකටව පවතින්නේය. එම ධර්මයන් ද දිගු කාලාන්තරයක් නො පවතින "ඉතාමත් සියුම් තියුණු ඉදිකටු තුඩග අබ ඇටයක් රැඳවුවහොත් එම අබ ඇටය ඝණයකින් ලිස්සා වැටෙන්නාක් මෙන්" පහළ වී ඝණකින් බිඳී නිරුද්ධ වේ යැයි කියැවේ.

නිබ්බන්‍යානඤ්ච ධම්මානං - හඬො නෙසං පුරකධනො
පලොකධම්මා තිට්ඨනති - පුරාණෙහි අමිසිතා

- ච = නැවත ද
- නෙසං නිබ්බන්‍යානං ධම්මානං = එම පහළ වෙමින් පවතින ධර්මයෝ
- හඬො = බිඳීම
- පුරකධනො = පෙරටු කරගෙන
- නෙ = එම පහළ වෙමින් පවතින ධර්මයන්
- පුරාණෙහි අමිසිතා = පෙර අතීත ධර්මයන් හා කළවම් වී නැත
- පලොක ධම්මා = බිඳෙන සුළු බව
- චා = බිඳීමට සුදුසු බව
- තිට්ඨනති = එකම ඝණයක් පවතී

අදස්සනතො ආයනති - හග්ගා ගච්ඡන්තා දස්සනං
විජ්ජුප්පාදොච ආකාසෙ - උප්පජ්ජනති වයනති ච

- සංඛාරා = සංස්කාර ධර්මයන්

- අදස්සනතො = නොදැකිය හැකි තැන
- චා = නොදකින නොහමුවන තැනකින්
- ආයනති = පැමිණේ
- චා = මතු වේ.

(මතු වීමට පෙරාතුව කොතැනක හෝ ගොණු වී පැවතුනා නොවේ. මතු වන මතු වන තැනට හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් එම ඝණයෙහි ම මතු වී එත්. එබැවින් නො දැකිය හැකි තැනක සිට පහළ වී යැයි කියනු ලැබේ. වෙනත් වචනයකින් දක්වතොත් පහළවීමට පෙරාතුව කිසි ම ද්‍රව්‍යයාකාරයන් නො දක්වන බැවින් දැක දැනගැනීමට නො හැක්කේය. පහළ වූ, ප්‍රකාශ වූ ඝණයෙහි ම පමණක් ද්‍රව්‍යාකාරය-ස්වභාවය දැක දැන ගත හැක්කේය. එබැවින් දැකිය නො හැකි, හමුවිය නො හැකි තැනින් මතු වී පහළ වී එන්නේ යැයි කියලු ලැබේ.)

- හග්ගා = බිඳීගිය සංස්කාරයෝ
- අදස්සනං = නොදැකිය හැකි තැනට
- චා = නොදැකිය, හමුවිය නොහැකි තත්ත්වයට
- ගච්ඡනති = පත්වෙත්

බිඳී ගිය අවස්ථාවේදී ද කිසි තැනකට ගොස් පවතිනවා නො වේ. එම බිඳීගිය තැන ම කිසි ම ද්‍රව්‍ය ස්වභාවයක් ඉතිරි නැතිව සම්පූර්ණයෙන් ම විනාශ වියෙන් යැයි කියැවේ)

- ආකාසෙ = අහසෙහි
- විජ්ජුප්පාදො ඉච = විදුලි අකුණු කොටන්නාක් මෙන්
- උප්පජ්ජනති ච = කිසිවක් නැති මූලකින් පටන්ගෙන අභිනවයෙන් පහළවේ.
- වයනති ච = ඉතිරියක් කැලම නැතිව සුන්නද්දුලිවී යයි

මෙම ගාථා වෙන් විග්‍රහ කරන අන්දමට පූර්ණ ඝණික බිඳීයෑම, විශේෂයෙන් උදයබ්බය ඤාණය බලවත් වූ තැන් පටන් විසඳව දැක බලාගත හැකිවනු ඇත. ඤාණය තරුණ අවස්ථාවෙහි සිටිනා යෝගීන්ට ඉහළ ඉහළ ඤාණයන්ට පත්වූ විටකදී ම පැහැදිලිව දැක බලා ගත හැකි වනු ඇත.

නමුදු බලවත් තියුණු ඥාණය ඇතියවුන්හට මෙම සමමසන ඥාණය මෝරණ අවස්ථාවේ පටන් ම පිරිසිදුව දැනේ. සෑම යෝගාවචරයෙකුට ම සමමසන ඥාණ අවස්ථාවේ පටන් පිරිසිදුව පැහැදිලිව දැක දැන ගත හැකිවේ යැයි යන්න පිළිගත යුතු නැත.

ධම්මතා රූප සමමසන ක්‍රමය

වසන්ත, පැදුරු, කළ, පාත්‍ර, පොළොව, ගින්න, වාතය, දරකොට, කණු ගස්, ගල්, රත්‍රන්, රිදී ආදී බාහිර වස්තූන් කෙරෙහිදු පිහිටි ජීවිතිඤ්ඤා හා සම්බන්ධයක් නැති බැවින් අනිඤ්ඤාධර්මය යැයි ද වයච්චාර කරන බාහිර රූප ධම්මතා රූප නම් වේ. එම රූප දකින, අසන, රස බලන, ගඳ බලන, පහස ලබන අවස්ථාවන්හි මෙතෙහි කොට දැන ගනිමින් පෙර පසු සම්බන්ධ නොවී ඇතිවීම්-නැතිවීම් දෙකින් වෙනස් වෙමින් පවත්නා කාලයෙහි "අනිච්චං-දුකඛං-අනත්තා යැ"යි සලකා බැලීමෙන් ද ධම්මතා රූප මත භාවනා කිරීම සිද්ධවේ. එසේම ඇස්පනාපිට මෙතෙහි කොට දැනගත් අඝ්ඤාත-බහිදධ රූපයන් හා ගළපමින් දැන් අස්පනා පිට නො දකින බාහිර (බහිදධා) රූප සියල්ල සලකා මෙම රූප යෙන්ම ඇතිවන නැතිවන ස්වභාවයම යැ, අනිත්‍යයැ, දුකක්මයැ, පෙළීමක්මයැ, සැනසීමක් කැලට ගත්තේය. සත්ත්වයෙක් නොමැත්තේය. හුදු ධම් ස්වභාවයක් පමණි. යැයි පිරිසිදු දැකගැනීම මඟින් ද ධම්මතා රූප මත භාවනාකිරීම සිද්ධ වේ.

සැන්තම සමමසන ක්‍රමය නිමයේය.

නාම සත්‍යක සමමසන ක්‍රමය

කලාප සමමසන ක්‍රමය, යට රූප සත්‍යක භාවනා ක්‍රමයෙහි දැක්වූ ලෙසට, රූප එක එකක මෙතෙහිකර බලා නිම කල, කල්හී, එම මෙතෙහි කොට දැන ගැනීම ම මෙතෙහි කරනවා වශයෙන් හෝ බලනවා යැයි හෝ දැනගන්නවා යැයි හෝ වේවා නැවතත් මෙතෙහි කරමින් මෙතෙහි කරමින්" අනිච්ච, දුකඛ, අනත්තා යි දැක දැන පිළිගැනීම = පරිසිදීම, විනිශ්චය කිරීම කලාප සමමසනය නම් වේ.

යමක සමමසන ක්‍රමය

රූප එක එක වර්ගයක් මෙතෙහි කරන කරන වාරයේ එම මෙතෙහි කරන සිත ද වරක් වරක් මෙතෙහි කරමින් අනිත්‍ය, දුකඛ, අනත්තා යැයි දැක පිළිගැනීම - පිරිසිදු විනිශ්චය කිරීමයි. රූප මෙතෙහි කිරීම වරක් නාම මෙතෙහි කිරීම වරක් බැගින් යුගල යුගල මෙතෙහි කිරීමයි. මෙතෙහි කරන මෙම ක්‍රමය යමක වශයෙන් සමමසන කරන ක්‍රමයයි. මේ කලාප සහ යමක යන සමමසන ක්‍රම දෙකෙහි වෙනස වනාහි රූපයක් මෙතෙහි කරමින් පහළවන සිත- සනි, ඥාණ සමාධි, විරිය, එසස, වේතනා, වේදනා ආදීන්ගෙන් එක එකක් වශයෙන් පිරිසිදු විසඳව නො දැක, එම මෙතෙහි කරන සිත සාමාන්‍ය ලෙසට සමස්ථයක් ලෙසට සම්මසනය කිරීම කලාප සමමසන ක්‍රමයයි. මෙතෙහි කිරීමක් පාසා මතුවන නාම ධම් එක එකක් පිරිසිදු දැක ගෙන එම එසේ ප්‍රකට වූ නාම ධම්යට ප්‍රධාන කොට සමමසනය කිරීම යමක සමමසන ක්‍රමයයි. මෙම නාමසත්‍යක භාවනාවේදී "සිත මෙතෙහි කොට බලයි" යන කථාව වනාහි ප්‍රධාන වූ සිත ම මුල් කරගෙන දක්වන කථාවකි. එබැවින් මෙහි ලා සිත හා සමප්‍රයුක්තව යෙදෙන එසස, වේදනා, වේතනා, සඤ්ඤා, සනි, ඥාණ, සමාධි, විරිය ආදී වෛතසිකයන් ද සමමසනය කළ යුතුවේ. මේ බව දැක්වීමට ටිකාවෙහි චිත්ත සීසෙන නිදේදසො යැයි දක්වා ඇත.

බණ්ඩ සමමසන ක්‍රමය

රූප ධම්යන් මෙතෙහි කොට නිමවූ කෙතෙහි එම මෙතෙහි කළ සිත දෙවැනි සිතක් මෙතෙහි කරයි. එම මෙතෙහි කරන දෙවැනි සිත තුන්වැනි සිතක් මෙතෙහි කරයි. එම තුන්වැනි සිත හතරවැනි සිතක් මෙතෙහි කරයි. එම හතරවැනි සිත පස්වැනි සිතක් මෙතෙහි කරයි මෙලෙස රූපයක් මෙතෙහි කරන වාරයක් වාරයක් පාසා, එසේ මෙතෙහි කරන හතර වතාවක් බැගින් මෙතෙහි කොට අනිත්‍යයැ දුකඛයැ අනත්තා යැ යි දැන ගැනීම, පිළිගැනීම = පිරිසිදීම විනිශ්චය කිරීම බණ්ඩ සමමසන ක්‍රමය නම්වේ. මෙතෙහි කරමින් පහළ වන සිත ඊට පසු අතරක් නොතබා පහළවන සිතක් නැවත නැවතත් හතර වතාවක් දක්වා මෙතෙහි කොට දැන ගැනීම මාගීයෙන් සිත් පරම්පරාව ඤාණමාත්‍ර බව දැක දැනගත්තේය. එබැවින් එවන් සමමසන ක්‍රමය බණ්ඩ සමමසන ක්‍රමය යැයි කියනු ලැබේ.

පටිපාටි සමමසන ක්‍රමය

රූප ධර්ම එක එකක් මෙනෙහිකර හමාරවූ කල්හි සෑම අවස්ථාවක ම එම මෙනෙහි කරන සිත දෙවැනි සිතින් නැවත මෙනෙහි කරයි. එම දෙවැනි සිත ඊළඟට පහළවන තුන්වැනි සිතින් මෙනෙහි කරයි. එම තෙවැනි " " " හතරවැනි " " " " හතරවැනි " " " පස්වැනි " " " " හයවැනි " " " හත්වැනි " " " අටවැනි " " " නවවැනි " " " දසවැනි " " " එකළොස්වැනි " " "

මෙලෙස වරක් වරක් මෙනෙහි කරන අවස්ථාවේ එම මෙනෙහි කළ සිත් පරම් පරාව පසුවට අතරක් නොතබා අඛණ්ඩව දස වතාවක් දස වතාවක් දිගින් දිගට මෙනෙහි කොට බලා "අනිත්‍යය, දුක්ඛය අනාත්මයා" යි දූක දූන පිළිගැනීම = පිරිසිඳු විනිශ්චය කිරීම වශයෙන් යෝගිතම, මෙනෙහිකිරීම = බොහෝකොට පිළිවෙල (පටිපාටි) බලන බැවින් පටිපාටි සමමසන ක්‍රමය නම් වේ.

එවං විපස්සනා පටිපාටිය සකලමපි දිවසභාගං සමමසිතුං වට්ඨෙය්‍යා යාව දසම විතත සමමසනා පන රූප කමමධ්‍යානමපි අරූප කමමධ්‍යානමපි පගුණං හොති. තසමා දසමෙ යෙව ධ්‍යානධර්මනි චූතතං [වි. ම. 471]

- එවං = මේ දක්වන ලද ක්‍රමයෙන්
- විපස්සනා පටිපාටියා = විපස්සනා පිළිවෙල
- සකලමපි දිවසභාගං = මුළු දවස ම ද
- සමමසිතු = සමමඤ්ඤා කිරීමට
- වා = සමමඤ්ඤා කොට භාවනා කිරීමට
- වට්ඨෙය්‍යා = වටී. (සමභවෙය්‍ය යනු ටීකා දක්වීමයි)
- යාව දසම විතතං = දසවැනි සිත තෙක් සමමසනය කිරීම
- සමමසනා = දසවැනි සිත තෙක් සමමසනය කිරීම

- ආරභිය මානං = අරඹන ලද (ලකඛණ වන විශේෂණයකි)
- රූප කමමධ්‍යානමපි = රූප ධර්ම කම්ප්ථානයෙක් ද
- අරූප කමමධ්‍යානමපි = නාම ධර්ම මෙනෙහි කරන කම්ප්ථානයක් ද
- පගුණං = ප්‍රගුණ වීම
- යසමා = යම්තෙයකින්
- හොති = වෙයිද
- තසමා = එබැවින්
- දසමෙයෙව = දසවැනි සිත තෙක්
- සමමසනං = සමමඤ්ඤා, මෙනෙහි කොට භාවනා කිරීම
- ධ්‍යානෙති = කළ යුතුයැයි
- චූතතං = අරියාවංස කථා හී දක්වා ඇත.

(දසවෙනි සිත තෙක් මෙනෙහි කළ පසු නැවතත් මුල් රූපා රමමණයට නැවත මෙනෙහි කළයුතුය. එම රූප මෙනෙහි කරන සිතෙන් පටන්ගත දස වෙනි විතතය තෙක් ගමන් කළ පසු නැවතත් එම රූපය ම මෙනෙහි කළ යුතු. මෙලෙස මේ ක්‍රමයට රූපය වරක් වරක් මෙනෙහි කරමින් සිත් පෙළ දසවෙනි සිත තෙක් මෙනෙහි කළ යුතු. එකොළොස්වන සිත දක්වා මෙනෙහි කොට බැලීම වැනි වැඩි සිත් ප්‍රමාණයක් අනුව යමින් මෙනෙහි නො කළ යුතු, භාවනා නො කළ යුතු, යන්න මෙහි අදහසයි)

උපදේශයක්

මෙතැන්හිලා සළකාගත යුතු වචනයන් අටුවාවාරීන් වහන්සේලා කළාක් මෙන් දක්වන්නෙමු. එනම් මේ ක්‍රමයෙන්ලා විග්‍රහ කළ භාවනා - මෙනෙහි කිරීම ක්‍රම සියල්ල වෙන වෙන ම විශේෂ කොට භාවනා කළ යුතු ක්‍රම යැයි දක්වනවා නොවේ. ඇත්ත වශයෙන් ම වනාහි මෙම පොතේ පස්වන පරිච්ඡෙදයෙහිලා දක්වූ පරිදි යෝගාවචරයාට පහළ වූ ප්‍රකට වූ විශේෂ ඤාණයන් හා සසඳමින් ගළපමින් සමමසනය කිරීම දක්වීම සඳහා පමණක් ගෙන හැර දක්වීමකි. නිර්දේශ කිරීමයි. එබැවින්

භාවනා කරගෙන යන යෝගාවචරයා පරිවේෂ්ඨ අංක පහෙහි(05හි) දක්වා ඇති ආකාරයට මතු වී එන ප්‍රකට නාම රූප අතරින්, මතු වී මතු වී එන ආකාරයට පැහැදිලිව දකගැනීම සලකා මෙතෙහි කරමින් භාවනා කටයුතු. රූප සත්තක, නාම සත්තක ක්‍රම අතරින් කුමන ක්‍රමයක් අනුව භාවනා කළ යුතුදැයි කල්පනා කරමින්, විකෂිප්ත නො විය යුතුය. මක්නිසාදයත් ආරම්භක යෝගාවචරයා එලෙස කල්පනා කරමින් තස්පර වුවහොත් එලෙස විකෂිප්තව ගත කරන සිත් සහ ක්‍රමය හරිද වැරදි දැයි කල්පනා කරන සිත් වරින් වර වැඩි වැඩියෙන් පහළ විය හැක්කේය. එම සිත් ද මෙතෙහි නො කරන නො දන්නා අවස්ථා බොහෝ විය හැක්කේය. මෙලෙස අත පසුවන සිත් වරින් වර අතරමැදි පහළ වන බැවින් මෙතෙහි කරන භාවනා කරන විපසසනාව අඛණ්ඩව, දිගට නො වැඩේ. එබැවින් සති -සමාධි විපසසනා ඥාණයන්, බොහෝ කාලයක් භාවනා කළත්, දියුණු නියුණු නො වෙත්, විශේෂයෙන්... ආදිකම්මික යෝගාවචරයා පෙර පෙර විපසසනා සිත් පසු පසු සිත් මගින් බොහෝ වාර ගණනක් දිගින් දිගට මෙතෙහි කරමින් භාවනා කරමින් යන්නේ නම්, මෙතෙහිකළ යුතු එම නාම අරමුණ ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ටිකෙන් ටික අප්‍රකටවී යන්නේය. එවිට මෙතෙහිකළ යුතු අලුත් අරමුණක් සොයමින්, බලමින් භාවනා කරනවා වන්නේය. මෙලෙස අලුතින් අරමුණු සොයමින් භාවනා කරන කරන වාරයේ භාවනා අලුතින් පටන් ගන්නවා මෙන් විය හැක්කේය. එබැවින් භාවනාව නොමේරී. නොවැඩී පැවතිය හැක්කේය මෙලෙස අලුත් වෙමින් භාවනාව එකතැන පල්වන ස්වභාවය දක්වන තථා සති කමමටධානං නවං නවං මෙව සියා යන මහාටිකා පාඨය හොදින් ඇදහිය යුත්තකි. එබැවින් පරිවේෂ්ඨ අංක පහ (05) මගින් දක්වා ඇති ආකාරයටම භාවනා වඩත්වා. කාලය මෝරා ගිය අවස්ථාවේ රූප අරමුණ වරක් වරක් මෙතෙහි කිරීම මගින් එම මෙතෙහි කරන සිත පිළිවෙලින් වරක් දෙවරක් වේවා, ඊටත් වඩා වේවා දිගින් දිගට මෙතෙහි කොට දැන ගැනීම ඉබේට ම මෙන් පිරිසිදුව සිදුවනු ඇත. නමුදු හංග ඥාණය පහළවන ආකාරය හුවා දක්වන පාලි අට්ඨකථා වන්හී රූප මෙතෙහි කිරීම වරක් වරක් පාසා නාම මෙතෙහි කිරීම සිදුවීම දක්වා ඇත්තේය. එබැවින් රූප වරක් වරක් බැගින් මෙතෙහි කිරීමෙන් ම මාගී - එලයන්ට පත්වන ආකාරයට විපසසනා ඥාණ පරිපූර්ණයට පත් වන්නේ

ය යන්න පිළිබඳ නම් කිසිම සැකයක් නැත. එබැවින් තදින් එය සිතට ගතයුතු. මාගී -එල ඥාණයන්ට පත්වී, තමා කැමති පරිදි එලයට සමවැදීමට විපසස්නා ඥාණ දක්ෂලෙස වගිකරගත් පුද්ගලයන් වනාහි තමා පරීක්ෂා කොට බැලීමට කැමති ඕනෑම විටෙක සිත් එකින් එක රිසි පරිදි මෙතෙහි කොට බැලිය හැක්කේය. එවන් දක්ෂ පුද්ගලයන්ට විපසස්නා සිත් පරම්පරාව දසදහස් වාරයකටත් වඩා අනුව යමින් මෙතෙහි කොට බලන්නේ නමුදු වඩ වඩාත් මිහිරි වඩ වඩාත් පිරිසිදු වෙමින් පැවතිය හැක්කේය. එබැවින් මෙලෙස වගිභාවයට පත්කරගත් පුද්ගලයන්ට නම් විමසා බැලීමට කැමති විටෙක මෙතෙහි කොට බැලිය හැක්කේය. මග-එල ඥාණයන්ට පත්නොවුන ආදිකම්මික යෝගාවචරයාට සිත් පරම්පරාව මෙතෙහිකොට බැලීමේදී සිත් එකිනෙක වෙන් වෙන් වශයෙන් උත්සහා කළ යුතු නැත.

දිට්ඨි උගඤ්චන සමමසන ක්‍රමය

මම මෙතෙහි කරමින් සිටිමි යැයි කියා හෝ මෙතෙහි කිරීම මගේ කටයුත්තෙකි කියා හෝ මෙලෙස "මෙතෙහි කරන කෙනෙක් සිටින්නාක් මෙන්" කල්පනා කරන, සිතන දැඩිග්‍රහණ නොනිමිව පවතින තාක් කල් එම යෝගාවචරයාගේ මෙතෙහි කිරීම භාවනා කිරීම "මෙලෙස සිතන කල්පනා කරන දෘෂ්ඨි" බැහැර නො කළ හැකි බැවින් දිට්ඨි උග්‍යාටන නම් නො වේ. මුල් මුල් විගුද්ධි දෙක මගින් දෘෂ්ඨිය බැහැර කළ නමුදු මාගී ඥාණයෙන් ඉතිරියක් නො තබා දුරු නො කළ බැවින් මෙලෙසට දිට්ඨි පහළ විය හැක්කේය.

සියුම් දෘෂ්ඨි, විචිකිච්ඡා දුරුනොකළ බැවින්

කාමඤ්චයං දිට්ඨි විසුද්ධි කඛ්ඛාවිතරණ විසුද්ධි සමධිගමෙන විසුද්ධි දිට්ඨිකො මගෙගන පන අසමුග්‍යාටිතතනා අනොළොරිකාය දිට්ඨියා වසෙනෙවං චුත්තං [මහා ටී (බු) 2/315]

- අයං = සමමසන ඥාණය සම්පූර්ණ කළ යෝගාවචරයා
- දිට්ඨි විසුද්ධි කඛ්ඛාවිතරණ විසුද්ධි සමධිගමෙන = දිට්ඨි විගුද්ධි කංඛාවිතරණ විගුද්ධි ලබාසිටින බැවින්

කාමඤ්ච දිට්ඨි විසුද්ධි කොසත්තය	=	ශුද්ධියටපත් දෘෂ්ඨියෙන් සමන්වාගත බව
පන	=	නමුදු
මගෙන අසමුග්ගසාට්ඨකතා	=	මාග්ඤ්ඤාණයෙන් ඉතිරියක් නොතබා දුරු නොකළ බැවින්
අනොලොරිකාය දිට්ඨියා වසනෙ	=	ඉතා සියුම් දෘෂ්ටියක් වශයෙන්
එව.	=	"අහං විපස්සනාමි, මම විපස්සනාති ගණහතො "මම විපස්සනාකරමි, මගේ විපස්සනාවැ" යි දැඩිව ගනී යන මේ කථාව
චුතතං	=	කියන ලදි

(මෙම ටීකා දැක්වීම අනුවත් සමමසන ඤාණ ආදියෙන් සම්පූර්ණ වූ යෝගාවචරයා කෙරෙහිදු සියුම් දෘෂ්ඨි පහළ විය හැකි බව වේ" යැයි පිළිගත යුතු)

අනාත්ම වූ සංස්කාර ධර්මයන් ම වනාහි අනාත්ම වූ මෙනෙහි කරන මෙනෙහි කරන වාරයේ එලෙස දැක පිළිගන්නේ නම් එම යෝගාවචරයාගේ භාවනාව "දෘෂ්ඨි උගුළුවාලීමට සමත් බැවින්" දිට්ඨි උග්ගාටන නම් වේ. ඉතා තදින් පහළ වන අනත්තානුපස්සනාවක් ම වන්නේය.

එව. සංඛාරෙ අනත්තතො පස්සනස්ස දිට්ඨි සමුග්ගාටනං නාම හොති [වි. ම. 472]

එව.	=	මෙලෙස
සංඛාරෙ	=	මෙනෙහි කළ යුතු දෙයාකාර සංස්කාර ධර්මයන්
අනත්තතො පස්සනස්ස	=	ආත්මයක් නැත. හුදු ධර්මතාවක් පමණ යැයි මෙනෙහි කොට බලන්නා වූ යෝගාවචරයාගේ
විපස්සනා	=	විපස්සනා කිරීම

දිට්ඨි සමුග්ගාටනං නාම හොති	=	දිට්ඨි සමුග්ගාටනය නම් වෙයි.
----------------------------	---	-----------------------------

යදා අනත්තානුපස්සනා තිකඛා සුරා විසදා පචත්තති ඉතරා දොපි තදනුගතිකා. තදානෙන දිට්ඨිඋග්ගාටනං කතං හොති [මහා ටී. (බු) 2/316]

යදා	=	යම් කලෙක
අනත්තානු පස්සනා වා	=	අනාත්මය අනුව බලන භාවනාව
තිකඛා සුරා විසදා පචත්තති	=	ආත්මයක් නැත, මමෙක් නැත යැයි මෙනෙහි කොට බලන භාවනාව
ඉතරා දොපි	=	තියුණු සුර මෙන්ම පිරිසිදුවීම
තදනුගතිකා	=	සිදුවී
	=	අනිච්චානුපස්සනා දුකඛානුපස්සනා යන දෙක ද
	=	එම අනත්තානුපස්සනාව අනුව වැටේ

(ප්‍රථමයෙන් අනත්තානුපස්සනානුකූලව දැක දැන පිළිගනී. අනතුරුව අනිච්ච -දුකඛ යැයි සලකා බලයි යන්න මෙහි අදහසයි.)

තදා	=	අනත්තානු පස්සනාව බලවත් වූ එම අවස්ථාවෙහි
නෙන න	=	මෙම යෝගාවචරයා
දිට්ඨි උග්ගාටනං	=	දෘෂ්ඨි ගලවා ඉවත් කිරීම, උගුළුවා දැමීම
කතං	=	කරන ලද්දේ
හොති	=	වෙයි.

මාන සමුග්ගාටන සමමසන ක්‍රමය

"මට විපස්සනාව පුළුවන්, මට විපස්සනා හැකියාව ඇත්තේ යැ" යි තදින් ගන්නේ නම් එම යෝගාවචරයාගේ මෙනෙහි කරමින් බලන එම භාවනාව "මානයෙන් උදුම්වාගත් සිත එයින් මුදවාලීමට අස්කර ගැනීමට

නො හැකි හේතුවෙන්” මාන සමුඥාපනය සම්පූර්ණ නැතැයි කියැවේ. අනිත්‍ය වූ සංස්කාර ධර්මයන් මෙතෙහි කරමින් භාවනා කරමින් සිටින්නේ යැයි මෙතෙහි කරන කරන වාරයේ එය දැක දැන පිළිගන්නා ගතිය ඇත්තේ නම් එම යෝගාවචරයාගේ විපසනාව මානය අඩු කිරීමට දුරු කිරීමට හැකිවන බැවින් මාන සමුඥාපන නම් වේ. මේ වනාහි බලවත්ව පහළ වන අනිව්‍යානුපස්සනාවයි.

අනිච්චතො පසුන්තස්ස මාන සමුඥාපනං නාම හොති [වි. ම. 472]

යදා පන අනිච්චානුපසුන්තා තිකඛා සුරා විසදා පචන්ති ඉතරා දොඨි තදනුගතිකා, තදානෙන මාන සමුඥාපනං කතං හොති [මහා වී. (බු) 2/316]

තිකනති පරියදාන සමමසන ක්‍රමය

“හොදින් විපසසනාව වේ, මෙතෙහි කොට බැලීම රසවත් ද හොදින් මෙතෙහි වේ” යැයි ආශ්වාද කරන යෝගාවචරයාගේ භාවනාව “එහිම ආකර්ශනිය, මනෝඥ භාවය දුරු කළ නොහැකි බැවින්” නිකනති පරියදාන නම් නොවේ. අතරක් නොතබා ඇතිවෙමින්-නැතිවෙමින් යන හුදු සංස්කාරධර්මයන් මෙතෙහි කොට දැක දැන පිළිගනී යැයි මෙතෙහි කරන කරන වාරයේ දැක පහදීනම් එම යෝගාවචරයාගේ භාවනාව නිකනති පරියදාන නම්වේ. විශේෂයෙන් බලවත් වූ දුකඛානුපසසනාව මැයි.

අධ්‍යාකථාවන්හි දැක්වෙනපරිදි වනාහි සුටඬු විපසනම් මනාපං විපසනාමි යැයි ගතහොත් මානය පහළවේ. මානය වේ. විපසසිතුං සකෙකාමි යැයි ආශ්වාද කරන්නේ නම් නිකනතිය වෙයි” යැයි සළකාගත යුතුව ඇත. මහා වීකා වෙහිද මෙයට අනුරූපව ම විග්‍රහ කොට ඇත.

දුකඛතො පසුන්තස්ස නිකනති පරියදානං නාම හොති [වි. ම. 472]

යදා පන දුකඛානුපසුන්තා තිකඛසුරා විසදා පචන්ති ඉතරා දොඨි තදනුගතිකා තදානෙන නිකනති පරියදානං කතං හොති

[මහා වී (බු) 2/316]

නාම සත්‍යක ක්‍රමයද

සමුඥාපන ඥාණයද නිවර්ණයද 24/715

උදයබ්බය ඤාණය

යා යදන්තී යං භුතං, තං පජ්ඣති, උපෙකං පටිලහති” නි එවමාගතා විචින්නෙන මජ්ඣන්තභුතා උපෙකඛා, අයං විපසානානුපෙකඛා නාම -පෙ-පඤ්ඤ එව හි සා, කිච්චවසෙන ද්විධා හින්නා යථා හි පූර්වසස සායං ගෙන. පටිඨං සප්පං අජපද දණ්ඩං ගහෙතවා පරියෙසමනාස්ස තං ථුසකොට්ඨාසෙ නිපන්නං දිසවා සප්පො නු බො නොති අවලොකෙනස්ස සොචනතිකතයං දිසවා නිබ්බේතිකස්ස සප්පො න සප්පොති විචින්නෙ මජ්ඣන්තා හොති, එව මෙව යා ආරඬුවිපසසකස්ස විපසනාඤාණෙන උකඛණතයෙ දිට්ඨි සංඛාරානං අනිච්චතාවාදී විචින්නෙ මජ්ඣන්තා උප්පජ්ජති අයං විපසනානුපෙකඛා [වි. ම. 472]

විපසසනා උපෙකනාවෙහි ස්වරූප ශක්තිය

- යදන්තී -පෙ-පටිලහතිනි = යැයි
- එවං ආගතා = මෙලෙස ම. නි. උපරිපණ්ණාසකයෙහි හා අංගුත්තර නිකාය පාළියෙහි එන
- විචින්නෙන = අනිත්‍ය, දුකඛ, අනත්ත මැනෝ යැයි විමසුම් කරන කල්හි
- මජ්ඣන්තභුතා = මධ්‍යස්ථ ස්වභාවයට පත්වන්නා වූ
- වා = බලවත්ව උත්සාහ නො කරන සවභාවය ඇතිව
- යා උපෙකඛා = විපසනා ඤාණ සංඛාරාන යම් උපේක්ෂාවක්
- අපථි = ඇත්තේය.

- අයං = එම උපේක්ෂාව
- විපසානුපෙකධානාම = විපසානා උපේක්ෂාව නම් වේ.
- යද්ධි = ආදී කොට ඇති පාළියෙහි අර්ථය වනාහි
- යං = යම් පඤ්චස්කන්ධයක්
- අත්ථි = පරමාර්ථ වශයෙන් ඇත්ද
- යං = එම සකන්ධ පඤ්චකය
- භූතං = හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් පහළ වෙමින් පවතී.

(යං අත්ථි - යං භූතං එතරහි ඛන්ධ පඤ්චකං - උපරිපණණසා අට්ඨ කථා, යද්ධි යං භූතං පච්චුප්පනකඛන්ධ ඤ්චකං - අංගුත්තරට්ඨ කථා, උපරි පණණයන ටීකා යං අත්ථි - යං ඛන්ධපඤ්චකං පරමත්ථතො අත්ථි යැයි විවරණය කරයි).

- තං = එම පරමාර්ථ වශයෙන් ප්‍රකටව පවතින, වර්තමාන වශයෙන් පහළ වෙමින් පවතින ස්කන්ධ පඤ්චකය
- පජ්ඣති = දුරු කරයි
- උපෙකධං = විශේෂ ප්‍රයත්න නොකර "අනිත්‍යය, දුක්ඛයැ, අනාත්මයැ" යි ප්‍රකටව පිරිසිදුව දැක දැන ගන්නා විපසානුපෙකධාව
- පටිලහති = ලබයි
පාළි පොත්වල වනාහි
- පටිලහති තං =
- පජ්ඣමිති උපෙකධං = යැයි දක්වා ඇත්තේය.
- තං = එම පහළවෙමින් වර්තමානව පවතින ස්කන්ධ පඤ්චකය
- පජාහමි = දුරු කරයි.
- ඉති = මෙලෙස දුරු කිරීම වශයෙන්
- උපෙකධං = විපසානුපෙකධාව

- පටිලහති = ලබයි යන ලෙස අර්ථ විවරණය කරයි
- තං පජ්ඣමිති උපෙකධං පටිලහති තං තත්ථ ඡන්ද්‍රාගප්පනානෙන පජ්ඣමිති විපසානුපෙකධං පටිලහති - [අං. අ.2/719]
- ආරම්භක භාවනා අවස්ථාවේ, තවම ඤාණය නො මේරූ කාලයේ මතු වන මතු වන නාම-රූප, වර්තමාන ස්කන්ධ පඤ්චකය 'අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම' යැයි පිරිසිදු හොඳින් දැකිය නො හැක්කේය. එබැවින් එම ස්කන්ධයන් කෙරෙහි නිව්ව සුඛ අත්‍ය යැයි සලකාගෙන ආශාව, බැඳීම නම් වූ ඡන්ද, රාග තවමත් පහළ විය හැක්කේය. සමමසන ඤාණය මුදුන්පත් වීමට තරම් ඤාණය මුහුකුරා ගිය අවස්ථාවේ විශේෂ ආයාසයකින් තොරව, හුදු මෙනෙහි කිරීමෙන් ම පමණක් මතු වන මතු වන නාම-රූප වර්තමාන පඤ්චස්කන්ධයන් "අනිත්‍යයැයි, දුක්ඛයැයි, අනාත්මයැයි පිරිසිදුව දැක දැනගෙන පිළිගන්නවා ඇත. එබැවින් එම පඤ්චස්කන්ධයන් කෙරෙහි "නිව්ව, සුඛ, අත්ත" යැයි සලකාගෙන කැමැත්ත, බැඳීම නම් වූ ඡන්ද රාගය පහළ විය නො හැක්කේය. මෙලෙස ඡන්ද්‍රාග පහළ නො වන ආකාරයට දැක දැන ගැනීම සිදුවන නිසා "මතු වන මතු වන ඤාණයෙහි නාම-රූපයන් විශේෂ ආයාසයකින් තොරව අනිත්‍යයැ දුක්ඛයැ අනාත්මයැ යි මෙනෙහි කොට දැනගනී. එම නාම රූපයන් පහළ කරවන ඡන්ද්‍රාගය ද දුරු කළා නම් වන්නේ යැයි යන්න මෙහි අදහසයි. මෙය වටහා ගැනීමට දුෂ්කර ස්ථානයකි. මහා ටීකාවෙහි දක්වන "යද්ධි යං භූතනති ඛන්ධ පඤ්චකං තං මුඤ්චිතුකමයනා ඤාණෙන පජ්ඣති" යන විවරණය වනාහි උත්කාෂ්ඨ ක්‍රමයට කරන දැක්වීමකැයි සලකා ගතයුතු. මෙලෙස සලකා ගතහොත් පමණක් උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාවෙහි විපසානුපෙකධාව දක්වන විශුද්ධි මග්ගය හා සැසඳේ
- සා = විපසානුපෙකධා, සංඛාරුපෙකධා යන මේ උපේක්ෂා දෙක
- පඤ්ඤා එව = ධම් වශයෙන්, පරමාර්ථ වශයෙන් ඤාණය ම වේ
- කිච්ච වසෙන = ත්‍රිලක්ෂණයන් සමසමව බලන කාත්‍යය, සංස්කාරයන් කෙරෙහි සමසමව බලන කාත්‍යය යන ආකාරයකට
- ඤ්ඨා = දෙකකට
- හිනනා = බෙදී යයි.

හි = විස්තර වශයෙන් බලනහොත්
 සායං = සවස් කාලයෙහි
 ගෙනං පවිටයං සපුං = ගෙට වැදුණු සපියෙක්
 අප්පද දණ්ඩං ගහෙකවා = එළු කුරයකට සමාන සටහන් සහිත කෙළවරක් සහිත දණ්ඩක් අතින් ගෙන සොයා යන කල
 පරියෙසමානසස = එම සපියා
 නං = දහයියා ගොඩක ලැග සිටිනු දක
 පුස කොට්ඨාසෙ නිපන්නං දිසවා = සපියා ද නැද්දැයි පරික්ෂාකර බලන්නහුට
 සපොනුබො, හොති = පෙනෙයේ ඇති ඉරි තුන දක
 අවලොකෙනනසස = සපියා ම යැයි සැකහැර දකගත හැකි පුරුෂයාට
 සොටනතිකන්නයං දිසවා = සර්පයෙක්දෝ හෝයි සර්පයෙක් නොවේදෝ හෝයි විමසා බලනුයේ
 නිබ්බමතිකසස = විශේෂ ආයාසයක් නොකර මැදහත්වන බවට
 පුරිසසස = පත්වන්නාක් සේ
 සපො න සපොති විචිනතො = මේ ක්‍රමයෙන් ම
 මජ්ඣන්තනා = සම්මසන ඤාණ ක්‍රමයෙන් ආරම්භ කරන ලද විපසුනා යොගිහට
 හොති යථා = සම්මසන විපසුනා ඤාණයෙන්
 එවං එව = ලක්ෂණත්‍රය දූන දූනගත්
 ආරඬා විපසුකසස =
 විපසුනාඤාණෙන =
 ලක්කින්නයෙ දිට්ඨං =

සංධාරානං අනිච්ඡාදි විචිනතො = සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍යතාව ආදිය විමසා බැලීම වශයෙන්
 යා මජ්ඣන්තනා = යම් වූ මධ්‍යස්ථතාවක්, විශේෂ ප්‍රයත්න නො කිරීමක්
 උපපජ්ඣති = පහළ වේ.
 අයං = මේ විශේෂ ආයාස, ප්‍රයත්න නොමැතිව දක ගැනීම් ස්වභාවය-
 විපසුනුපෙකබා = විපසුනුපෙකබාව නම් වේ.
 ඇස්පනා පිට දකිය හැකි පහළ වෙමින් පවතින නාම රූපයන් ද, එම වර්මාන නාම-රූපයන්ගේ අනුමාන කිරීමෙන් වර්මාන නොවන නාම -රූපයන්ද, ඇතිවීම් - නැතිවීම් සහිත අනිත්‍යය, දුකබ අනාත්ම යන ලක්ෂණයන් සලකා බලා සැක රහිතව විනිශ්චය කරන්නා හට, අට්ඨ කථාවල දැක්වෙන පරිදි "අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම" යන්න විමසා බලන්නා වූ අමතර ප්‍රයත්නයක් නො කර, මෙතෙහි කරන කරන නාම-රූපයන් මෙතෙහි කිරීම් පමණකින් මුල සහ අග යන ඇතිවීම - නැතිවීම පිරිසිදුව දක දූන ගන්නා විපසුනුපෙකබාව පහළ වේ. එම අවස්ථාවේ පටන් වර්මාන නාම-රූපයන්ගේ උදය හා වය දෙක දක දූන ගන්නා උදයබ්බය ඤාණය පහළ වේ. එම ඤාණයෙහි පහළ වීම් ආකාරය පටිසම්භිදාමග්ග පාළිය අනුව දක්වන්නෙමු.
 පච්චුප්පන්නානං ධම්මානං විපරිණාමානුපසසනෙ පඤ්ඤ උදයබ්බයානුපසසනෙ ඤාණං [පටිසම්භිදා මගග 1]
 පච්චුප්පන්නානං = කාරණයක් හේතුකොට පැන නගින්නා වූ
 ධම්මානං = නාම-රූප ස්වභාව ධර්මයන්
 විපරිණාමානුපසසනෙ = පහළ වන ක්ෂණය හා සම නොවූ
 පඤ්ඤා = වෙනස්වීම, බිඳීයෑම අනුව විපසුනා කරන ඤාණය
 උදයබ්බයානුපසසනෙ ඤාණං = උදයබ්බයානුපසසනා ඤාණය නම්වේ.

මෙතෙහි කරන කරන වාරයේ බුබුලු මතු වන්නාක් මෙන් පහළ වීමද හිස තෙක් පිරි එන්නාක් මෙන්ද මෙතෙහි කරන නාම-රූපයන්හි මුල -ආරම්භය මෙතෙහි කොට දැන ගන්නා සිත ඥාණයට ප්‍රකට වේ. ඉටිපන්දම් දුල්ලක් වහා වහා නිවී යන්නාක් මෙන් මෙතෙහි කළ යුතු නාම-රූපයන්හි නිමාව- අවසානය ද මෙතෙහි කොට දැන ගන්නා සිත ඥාණයට ප්‍රකටවේ. මෙලෙස ප්‍රකට වූ අවස්ථාවෙහි, මෙතෙහි කරන මෙතෙහි කරන ගෝචර නාම-රූපයන්හි මුල පහළවීම සහ අග-බිඳී යෑම දැක දැන ගැනීම උදයබ්බය ඥාණය නම්වේ.

ජාතං රූපං පච්චුසානනං තස්ස නිබ්බන්ති ලක්ඛණං උදයො විපරිණාම ලක්ඛණං වයො අනුපසුනා ඥාණං [වි. ම. 104]

- ජාතං රූපං = (උපාද, ධීති භංගයට පත්වූ) පහළ වෙමින් පවතින රූප
- පච්චුසානනං = පච්චුසානන නාම-රූප නම් වේ.
- තස්ස = එම පහළවෙමින් පවතින රූපයන්හි
- නිබ්බන්ති ලක්ඛණං = මුල පහළවීමේ ලක්ෂණය
- උදයො = පහළ වීම නම් වේ
- විපරිණාම ලක්ඛණං = පහළ වීමේදී පැවති තත්ත්වයෙන් ම නොපැවතී වෙනස්වන, ගෙවියන ලක්ෂණය
- වයො = බිඳීයෑම නම් වේ
- අනුපසුනා = එම පහළවීම - බිඳීයෑම දැක දැන ගැනීම
- ඥාණං = උදයබ්බය ඥාණය නම් වේ.

සත්තති පච්චුසානෙන ඛණ පච්චුසානෙනවා ධමම උදයබ්බය දස්සනාහිනිවෙසො කාතබ්බො න අනිතානාගතෙති වුත්තං "පච්චුසානනං ධමමනති"

ජාතනති නිබ්බන්තං භාවං පටිලඤ්ඤාභාවං - පෙ- පච්චුසානනරූපං නාමජාතං ඛණතය පරියාපනනනනි අපෙඨා, තං පන ආදිකො

දුපාරිග්ගහනති සත්තතිපච්චුසානනවසෙන විපසුනාහිනිවෙසො කාතබ්බො" [මහා වී (බු.) 2/415]

- සත්තති පච්චුසානෙනවා ධමම = සත්තතිපච්චුප්පන්න ධම් වේවා
- ඛණ පච්චුසානෙනවා ධමම = ඛණ පච්චුප්පන්න ධම් වේවා
- උදයබ්බය දස්සනාහිනිවෙසො = ඇතිවීමි - නැතිවීමි වෂයෙහි මෙතෙහි කරමින් භාවනා කිරීම
- කාතබ්බො = කළ යුතුයි.
- න අනිතානාගතෙ පටන් = අතීත - අනාගත ධම්යන්ගෙන් ගෙන මෙතෙහි කොට භාවනා නො කළ යුතු
- ඉති = එබැවින්
- පච්චුසානනාතං ධමමානති = පච්චුප්පන්න ධම්ය යැයි
- වුත්තං = කියනු ලැබේ.
- ජාතනති = ජාතං යන්න
- නිබ්බන්තං = නිපැදීම
- පටිලඤ්ඤාභාවං = ලද්දා වූ ආත්මභාවය
- පෙ- පච්චුසානනරූපං නාම = ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න රූප නම්
- ජාතං = පහළ වෙමින් පවතින රූප
- ඛණතය පරියාපනනං = උප්පාද - ධීති - භංග යන ක්ෂණ තුනට ඇතුළත් රූප
- ඉති අපෙඨා = මේ ජාතං රූපං පච්චුසානනං යන පාඨයේ අර්ථයයි
- පන = නමුදු
- එතං = එම ක්ෂණ වශයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න වූ රූප

- ආදිතො = උදයබ්බය ඤාණය ආරම්භයේදී
- දුපාරිශාභං = මෙතෙහි කොට භාවනා කිරීමට, පරිශ්‍රහ කිරීමට අපහසුය.
- ඉති = එබැවින්
- සන්නති පච්චුසන්න වසෙන = සන්නති ප්‍රත්‍යුත්පන්න වශයෙන්
- විපසසනාහිනිවෙසො = විපසසනා කම්ප්ථානයේ මුල තබා මෙතෙහි කිරීම
- කාතබ්බො = කළ යුතු

මෙම ටීකා දැක්වීමට අනුව ජාතං රූපං පච්චුසන්නං යනාදී පාළිය මගින් හුවා දක්වන ලද ප්‍රත්‍යුත්පන්න ධම් යන්න උත්පාද, ධීති, භංග යන අවස්ථාවට පත්වී ඇති බණ පච්චුපන්නයයි. අදා පච්චුසන්න සන්නති පච්චුසන්න ධම් නොවේ යැයි දතයුතු වේ. මේ ආකාරයට උදයබ්බය ඤාණ පටන්ගන්නා අවස්ථාවේ සන්නති පච්චුසන්න ධම්යෙහි ඇතිවීම නැතිවීම පමණක් දත හැක්කේය. එම අවස්ථාවේ පටන් තරුණ උදයබ්බය ඤාණය පහළවේ. උදයබ්බය ඤාණය මුහුකුරා ගිය කළ බණ පච්චුසන්න ධම්යේ ඇතිවීම නැතිවීම දක, දනගැනීම පහළවී යැයි ද දතයුතු.

සන්නති පච්චුසන්න සහ බණ පච්චුසන්න ජාතං රූපං පච්චුසන්නං” ආදියෙහි අදහස වනාහි පිම්බන රූප-හැකිලෙන රූප, හිඳින රූප, සිටින රූප, යවන රූප, නවන රූප, දිගහරින රූප ආදී කායික ඉරියව් සියල්ල, උපදින, ක්‍රියා කරන, විද්‍යාමාන ඝණය ප්‍රත්‍යුත්පන්න වන්නේය. එම රූපයන්හි මුල නම් වූ පහළ වීම=උදය නම්වේ. අග නම් වූ බිඳියාම=වය නම් වේ. එක එකක් පිම්බීමක්, හැකිලීමක්, හිඳීමක්, සිටීමක්, යැවීමක්, නැවීමක්, දිගහැරීමක්, සෙලවීමක්, ඉදිරියට යැවීමක්, කිරීමක් මුල =ඇතිවීමේ එක වාරයක් අග=බිඳියෑම් එකවාරයක් බැගින් පිරිසිදු දක දන ගැනීම සන්නති පච්චුසන්න රූපයන්හි ඇතිවීම- නැතිවීම දක දන ගැනීම පටන්ගන්නා උදයබ්බය ඤාණය නම්වේ. මෙපමණක් ම දනගැනීමෙන් පමණක් පිම්බීම වරක්, හැකිලීම වරක්, හිඳීම වරක්, නැවීම වරක්, දිග හැරීම වරක්, වම යැවීම වරක්, දකුණ යැවීම යනාදී ලෙසට වෙන් වෙන්ව පුරුක්,

පුරුක් වශයෙන් හොඳින් බෙදී ප්‍රකටවන බැවින් ම “එක එකක් කායික ඉරියව්වක් වෙනත් ඉරියව්වක් තෙක් නොපැමිණ ඒ ඒ ඝණයෙහි මතු වෙමින් මතු වෙමින් බිඳී බිඳී යෙන්” යැයි මෙතෙහි කොට බැලීමෙන් ම වෙනත් කල්පනා කිරීම් වලින් තොරව ම පිරිසිදුව දක දන වටහාගනී.

උදයබ්බය ඤාණය බලවත් වූ කල්හි වනාහි වරක් වරක් හුස්ම ගන්නා අවස්ථාවේ එක පිම්බීම අවස්ථාවක් තුළ කුඩා පිම්බීම් රාශියක් සිදුවන්නාක් මෙන් ප්‍රකට වේ. එම කුඩා පිම්බීම් රාශියක් සිදුවන්නාක් මෙන් ප්‍රකටවේ. එම කුඩා පිම්බීමක් ද බිංදු නිසා වහා වහා පැන නගින දිය බුබුලු ඝණයකින් බිඳී යන්නා සේ, එක වලනයකින් තවත් එක වලනයක් ඊලඟ වලනය තෙක් නොයා ඒ ඒ ඝණයෙහි වහා වහා පැන නැගෙමින්, බිඳී දුරුවී යන්නේ යැයි ප්‍රකට වේ. එක එකක් හැකිලීම්, හිඳීම්, යැවීම්, නැවීම් ,දිගහැරීම් වලනය කිරීම්, කටයුතු කිරීම් ද මෙලෙසට ම කුඩා කුඩා ක්‍රියාකාරකම් විශාල රාශියක් මෙන් ක්‍රියාවලියක් මෙන් කැඩී කැඩී ප්‍රකට වේ. එම අවස්ථාවෙහි ඇතිවීම්-නැතිවීම් රාශියක් අඛණ්ඩව සිදුවන කායික ක්‍රියාවක මුල පටන් ගැන්ම, අග බිඳියෑම, හිතාමතා ගැනීමකින් තොරව හුදු මෙතෙහි කොට බැලීමෙන් ම පමණක් පිරිසිදුව දක දන ගැනීම පාළි භාෂාවෙහි බණ පච්චුසන්න, රූපයන්හි උදයබ්බය දැක දැන ගන්නා බලව උදයබ්බය ඤාණය නම් වේ. දකින දකින වාරයේ අසන අසන වාරයේ යන තන්හිදු දකින වණ් රූපය, අසන ශබ්ද රූපය ආදියද ඇසේ ඔපය කණේ ඔපය ආදියද ඒ ඒ ඝණයෙහිම වහ වහා පැන නැගී බිඳී බිඳී යන්නේ යැයි දනගනී. මෙම බණ පච්චුසන්නය පිරිසිදීම සඳහා ඉතා සීඝ්‍රයෙන් නම් වශයෙන් කියමින් මෙතෙහි කරන්නට ගිය හොත්, පහළ වන තාක් බිඳියන තාක් රූප ලුහුබැඳ යා නො හැකි ආකාරයක් විය හැක්කේය. හුදු දනගැනීම් මාත්‍රයෙන් ලුහුබැඳ යමින් භාවනා කළහොත් සියල්ල පිරිසිදුමින් පහසුවෙන් මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි වන්නේය.

ජාතා වේදනා පච්චුසන්නා, ජ්‍යො සඤ්ඤා පච්චුසන්නා ජාතා සංඛාරා පච්චුසන්නා, ජාතං විඤ්ඤාණං පච්චුසන්නං තසු නිබ්බන්ති ලකඛණං උදයො, විපරිණාම ලකඛණං වයො අණුපසසනා ඤාණං

ජාතා වෙදනා	= වතීමාන විදීමි
පච්චුසානනා	= පච්චුපනන නම්වේ. ප්‍රත්‍යුත්පන්න වෙයි
ජාතා සඤ්ඤා	= වතීමාන හැඟීම්
පච්චුසානනා	= ප්‍රත්‍යුත්පන්න වෙයි
ජාතා සංඛාරා	= වර්තමාන සංස්කාර
පච්චුසානනා	= ප්‍රත්‍යුත්පන්න වෙයි
ජාතං විඤ්ඤාණං	= වතීමාන සිත
පච්චුසානනං	= පත්‍යුත්පන්න වෙයි.
තසස	= එම පත්‍යුත්පන්න සිතෙහි
නිබ්බන්ති ලක්ඛණං	= මුල, පහළවීම ලක්ෂණය
උදයො	= හට ගැනීම නම් වේ.
විපරිනාම ලක්ඛණං	= මුල හා සමාන නොවී විකෘතියට යන බිඳියන ලක්ෂණය
වායො	= වියෝවීම නම් වේ.
අනුපසුනා	= මෙම හටගැනීම වියෝවීම දැක දැන ගැනීම
ඤාණං	= උදයබ්බය ඤාණය නම්වේ.

දක්නා වූ, අසන්නා වූ, ආසුරාණය කරන්නා වූ, රස බලන්නා වූ, පහසක් ලබන්නා වූ, සිතන්නා වූ, මෙනෙහි කිරීමක් කරන්නා වූ, වාරයක් පාසා ලබන අත්දැකීම් ප්‍රත්‍යුත්පන්න වේදනා නම් වේ. මෙනෙහි කිරීම ප්‍රත්‍යුත්පන්න සඤ්ඤාවයි. අරමුණ දැන ගැනීම අරමුණු කිරීම සිදු කරන සිත ප්‍රත්‍යුත්පන්න විඤ්ඤාණයයි. ඉතිරි නාම ධර්ම සියල්ල ප්‍රත්‍යුත්පන්න සංස්කාර සමූහයයි. දැකීම, ඇසීම ආදී කෘත්‍යයන් නිමාව තෙක් පවත්වන්නා වූ ප්‍රයත්න කරන්නා වූ ධර්ම යැයි කිව හැක්කේය. එම සංස්කාරයන් "අරමුණ වෙතට සිත යනු පිණිස මෙන්ද සිත වෙතට අරමුණ ළඟාවනු පිණිස මෙන්ද" අරමුණ හා සිත ගැටීම නම් වූ එසුය, අරමුණ වෙතට වේගයෙන් ධාවනය කරන්නාක් මෙන්ද, බලව, අසව, වින්දනය කරව ආදී වශයෙන් සිතන්නා සේද, අරමුණ හා සිත සම්බන්ධ කරවන චේතනා,

සිතීම නම් වූ විතක්කය, කල්පනා කිරීම, සලකා බැලීම නම් වූ විචාරය පිනායන ගතිය නම් වූ ජීවි, සංසිදුවීම නම් වූ පසද්ධියද අදහන පහදින සඤ්ඤාවද සිතිය නම්වූ සතිය, භාවනා ප්‍රයත්නය කරන විරිය, එකාග්‍ර බව සමාධි, දැනීම පඤ්ඤා, අසාව කැමැත්ත ලෝභ, සිතේ තරහව දොස, නාම රූපයන් ම සෝභන යැයි ආදී ලෙස වරදවා වටහා ගන්නා මෝභ, යුගග්‍රාහය නම් වූ මානස, ඇවිස්සුනු ගතිය උද්ධමච්ච, නාම - රූපයන් සත්ත්වයෙකු ලෙස සලකන දිට්ඨි, සැක මුසු ගතිය විචිකිච්ඡා යනාදී ධර්ම පමණි. වෙන් වශයෙන් වන මෙම නාම ස්කන්ධයන්ගේ මුල - පහළ වීම උදයයි. අග බිඳියැම වයයි. දකින අවස්ථාව ආදියෙහි මෙනෙහි කොට බලා මෙම නාමස්කන්ධයන් හි ඇතිවීම් නැතිවීම්- සන්තතියක් ලෙස හෝ වේවා, ක්ෂණ වශයෙන් හෝ වේවා, වෙන් වෙන් වශයෙන් දැක දැන ගැනීම උදයබ්බය ඤාණ නම් වේ .

සන්නති වශයෙන් පිරිසිඳු දැනීම

වෙහෙස ඇතිවී පසුව හරි බරි ගැසීමෙන් හිඳීමේ සුවයක් ලබයි. සුවසේ හිඳගෙන සිටින්නේ නමුත් ටිකකට පසු නැවත වෙහෙස ඇතිවේ. වේදනා හෝ, කැසීම හෝ නැවත ඇතිවේ. මෙලෙස මතුවන වෙහෙස මුල පටන් වෙනස් කරන තැන දක්වා වෙහෙස කර තත්ත්වය නැවත නැවත බොහෝ වතාවක් උපදින නමුත් උදයබ්බය ඤාණය තරුණ අවස්ථාවේදී එම වෙහෙසකර බවේ නැවතත් පහළ වීම වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගත නො හැක්කේය. එකම ස්වභාවයකින් දකින නිසා එකම වෙහෙස යැයි සිතාගෙන සිටී. මෙලෙස එකක් ලෙස සමාන ස්වභාවයෙන් වෙහෙස දිගට පැවැත්ම ප්‍රත්‍යුත්පන්න වේදනා නම් වේ. මෙලෙසට ම මුල සිට අග දක්වා ම එක ම යැයි සිතා ගන්නා ස්වභාවයේ පැවැත්ම, ඉදිමේ පහසුව, උෂ්ණ, වේදනා, කැසීම යන මේවායේ පැවැත්ම ද සන්තති ප්‍රත්‍යුත්පන්න වේදනා නම් වේ. මෙලෙස තරුණ උදයබ්බය ඤාණ ආරම්භයේ වෙහෙස එකක්, වෙනස් කොට වාසිවී පහසු වීම එකක්, නැවත වෙහෙස බව උෂ්ණ වේදනා කැසීම යන මේවා එකක් යන ලෙසම දුකඩ- සුබ වේදනාවන් කොටස් -කොටස් -පුරුක් -පුරුක් කොට දැක දැන වටහා ගනී. මෙලෙස එක එකක් වශයෙන් වණි රූප-ශබ්ද යනාදිය

මෙතෙහි කරගෙන යෑම සන්නති ප්‍රත්‍යුත්පන්න සංඥා දැන ගැනීමේ ක්‍රියා පිළිවෙල සන්නති ප්‍රත්‍යුත්පන්න සංඥා නම් වේ. එකක් එකක් වූ වචන රූප - ශබ්ද ආදී අරමුණු දැන ගැනීමේ ක්‍රියා පිළිවෙල සන්නති ප්‍රත්‍යුත්පන්න විඤ්ඤාණ නම් වේ. එක එකක් ඉරියව්, ක්‍රියාකාරකම්, කරන උත්සාහ කරන වැඩ පිළිවෙල සන්නති ප්‍රත්‍යුත්පන්න සංස්කාර නම් වේ. මෙම සංඥා, සංස්කාර, විඤ්ඤාණ යන මේවා ද ඊට අසමාන සංඥා, සංස්කාර, විඤ්ඤාණ වලට පෙරළන වාරයක් පාසා "පෙර පර ස්වභාවයන් එකකි. පසු පසු ස්වභාවයන් වෙනස් එකකි" යැයි බෙදා වෙන් කර දැක දැන ගනී.

ක්ෂණ වශයෙන් පිරිසිඳ දැනීම

එකම ප්‍රවාහයක් ලෙස දිගට පහළ වන වෙහෙසකර ගතියක් තුළම ප්‍රථම අවස්ථාවේ වෙහෙස එකකි. දෙවැනි අවස්ථාවේ වෙහෙස තව එකකි. තුන් වැනි අවස්ථාවේ වෙහෙස තව එකකි. යන ලෙසට වහා වහා පහළ වී බිඳී යන්නාවූ වෙහෙස අවස්ථාවන් සියල්ල සමූහය මතුවන තුනිවන අවස්ථාවක් පාසා වෙන වෙන ම පිරිසිඳ දැක දැන වටහාගනී. වෙහෙසකර ඉරියව්ව මාරුකර පහසුවක් ඇතිවීමේදී දැක්වූ ක්‍රමයටම බලයි. තවදුරටත් වචන රූපයක් දැන මෙතෙහි කරන අවස්ථාවේදී ප්‍රථම මෙතෙහි කිරීම එකකි, දෙවැනි මෙතෙහි කිරීම තව එකකි, යන ලෙසට වෙන් වෙන් වශයෙන් පිරිසිඳ දැනගනී. ක්‍රියාකාරකම් ගැන සිතා ඒ අනුව කටයුතු කිරීමේදී ප්‍රථම සිතීම හා ක්‍රියාවත් වීම එකකි. දෙවැනි සිතීම හා අනුව ක්‍රියාවත් වීම තව එකකි. යන ලෙසට වෙන් වෙන් වශයෙන් පිරිසිඳ දැනගනී. මෙලෙසට දේශනා පාලියට අනුව නාම ධර්මයන් ක්ෂණ වශයෙන් බෙදා වෙන්කොට දැන හැකිවන ලෙසට සවිස්තර ව දැකින අවස්ථාවේ නාම වශයෙන්, 'නාම' කියා මෙතෙහි කිරීමට ගියහොත් සෑම මතුවීමක් පාසා සෑම තුනී වීමක් පාසා අනුව යමින් මෙතෙහි කරගත නො හැකි තරම් වනු ඇත. වේගයෙන් පෙරළෙන සක රෝදයක් මෙන් ඉතාමත් යුහුසුව ඇතිවෙමින් නැතිවී යන නාම - රූප ධර්මයන් දැනගැනීමේ පමණකින් එම ප්‍රවාහය සම්පූර්ණයෙන් ලුහුබැඳ මනසිකාරය පැවැත්වීම යෝගාවචරයාට හැකිවනු ඇත.

පටිසම්භිදා මග පාලියෙහි ද්වාර හය විඤ්ඤාණ හය එසස හය වේදනා හය, යන මේවාද "ජාතං චක්ඛු පච්චුප්පනනං, ජාතං සොතං

පච්චුප්පනනං" ආදී වශයෙන් වෙන වෙනම කොටස් කොට සවිස්තරව දේශනා කොට ඇත. ග්‍රන්ථය අනවශ්‍ය ලෙස විශාල වීම වැළැක්වීමේ අදහසින් එම විස්තර මෙහි ඇතුළත් නො කරනු ලැබේ.

දක්වන්නට යෙදුණු ක්‍රමයෙන් ක්ෂණ ප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ පහළ වෙමින් පවතින නාම-රූප මතුවන මතුවන වාරයේ නැතිවන වාරයේ අනුව යමින් දැන ගන්නා යෝගාවචරයා මෙලෙසට ද විනිශ්චයකට එළඹෙනු ඇත: එනම් දැන් මෙතෙහි කොට දැන ගන්නා ඇති වෙන -නැතිවෙන නාම රූප පහළ වීමට පෙරාතුව වනාහි කොතැනක හෝ රැස්වී තිබුණා නොවේ. පහළවූ අවස්ථාවේ ද වෙනත් තැනකට මාරුවී ගියා නොවේ. බිඳී ගිය අවස්ථාවේදී ද වෙනත් තැනකට ගොස් රැස්වී තිබෙනවා නොවේ. ඇත්ත වශයෙන් ම ඒවාට අදාළ හේතු නිසා මෙතැන ම පහළ වී මෙහි ම සම්පූර්ණයෙන් බිඳී විනාශ වී යෙත් යැයි මෙලෙස නිගමනයකට එලඹිය හැක්කේය. ප්‍රතිපක්ෂ උපමාවක් වශයෙන් මෙම ඤාණ මට්ටමට පත්වීමට පෙරාතුව "නවන අත නැවීමට පෙරාතුව ද තිබුණේයැයි ද, නවන අවස්ථාවේදී එම තිබුණු අත වෙනස් වී ආයේ යැයි ද, නැවීම නිමාවෙහි දී එම නැවුණු අත එතැනට පත්වී යැයි ද, නැවුණු තැන නැවුණු ලෙස ම පවතින්නේ යැයි ද, අතිවිම්-නැතිවිම් වලින් තොරව සරීර භාවයකින් යුක්තව නිත්‍ය භාවයකින් යුක්තව පවතින්නේ යැයි හගියි. දැන් වනාහි මෙවන් වැරදි හැඟීම් තැත්තේ යැයි කියනු ලැබේ. පිම්බීම, හැකිලීම, හිඳීම, පය එසවීම, යැවීම, තැබීම දැකීම ආදියෙහි ද මෙලෙසට ම ප්‍රතිපක්ෂ උපමාවක් විස්තර කළ ආකාරය අනුව ගළපා තේරුම් ගනින්නවා. මේ වටහා ගැනීම උදයබ්බය ඤාණ මට්ටමේදී ඉතාමත් ම වැදගත් කාරණයයි.

දක්වන්නට යෙදුණු පාලි-සිංහල තේරුම් පමණින් උදයබ්බය ඤාණය සම්පූර්ණ කරගැනීමට ප්‍රමාණවත්ය. මතු දක්වෙන්නේ එම සම්පූර්ණ කරගත් උදයබ්බය ඤාණය පහළ වන ක්‍රමය විනිශ්චය කිරීමට අදාළ පාලි හා සිංහල තේරුම් නො වේ. වැලික් එම ඤාණයේ බල මහිමය හුවා දක්වන විස්තරයන් ය.

උදයබ්බය ඤාණයේ මහිමය

පඤ්චනං බන්ධනං උදයං පසසනෙනා පඤ්චවිසති ලක්ඛණානි පසසති වයං පසසනෙනා පඤ්චවිසති ලක්ඛණානි පසසති. උදයවයං පසසනෙනා පණණාස ලක්ඛණානි පසසති

පඤ්චනනං ඛන්ධානං	=	පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ
උදයං පසසනෙනා	=	පහළ වීම දක්නා යෝගාවචරයා
වා	=	පහළවීම දක්නේ නම්
පඤ්ච විසති ලක්ඛණානි පසසති	=	විසි පහක් වූ ලක්ෂණයන් දකියි
වයං පසසනෙනා	=	වියෝවීම දක්නා වූ යෝගාවචරයා
වා	=	වියෝවීම දක්නේ නම්
පඤ්ච විසති ලක්ඛණානි පසසති	=	විසි පහක් වූ ලක්ෂණයන් දකියි
උදය වයං පසසනෙනා	=	පහළවීම-වියෝවීම දක්නා යෝගාවචරයා
වා	=	පහළවීම-වියෝවීම දැකීමෙන්
පණණාස ලක්ඛණානි පසසති	=	පණසක් වූ ලක්ෂණයන් දකියි.

අවිජ්ජා සමුදයා රූප සමුදයෙනානි පච්චය සමුදයධෙය්න උදයං පසසති තණ්හා සමුදයා කම්මසමුදයා ආහාර සමුදයා රූප සමුදයොනි පච්චය සමුදයධෙය්න රූපකඛන්ධස්ස උදයං පසසති නිබ්බන්ති ලක්ඛණං පසසනොනි රූපකඛන්ධස්ස උදයං පසසති. රූපකඛන්ධස්ස උදයං පසසනො ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පසසති [ප. ම. 104]

අවිජ්ජා සමුදයා	=	අවිද්‍යාව ඇතිනිසා (අවිද්‍යාවේ ඉපැදීම ඇති බව මෙහි අර්ථයි. මහා ටීකා විචරණයයි)
රූප සමුදයොනනි	=	රූප ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීම වේ යැයි
වා	=	රූප පහළවීම වේ යැයි
පච්චය සමුදයධෙය්න	=	හේතු ප්‍රත්‍යය ඇති බැවින් (ප්‍රත්‍යයාගේ උපදින්නාවූ ස්වභාව ඇති බව නිසා - මහා ටීකා)
රූපකඛන්ධස්ස උදයං	=	රූපස්කන්ධයන්ගේ හටගැනීම
පසසති	=	දැක දැන පිළිගනී. වටහා ගනී

තණ්හා සමුදයා	=	තණ්හාව ඇති නිසා
කම්ම සමුදයා	=	කම්ය ඇති නිසා
ආහාර සමුදයා	=	කෑ යුතු ආහාර ඇති නිසා
රූප සමුදයෙය්යි	=	රූපයන්ගේ ඇතිවීම වෙයි යැයි
පච්චය සමුදයධෙය්න	=	හේතු ප්‍රත්‍යය ඇති බැවින්
රූප කඛන්ධස්ස උදයං	=	රූප ස්කන්ධයාගේ හටගැනීම
පසසති	=	දැක දැන පිළිගනී
නිබ්බන්ති ලක්ඛණං	=	නිපැදීම ලක්ෂණය
පසසනොපි	=	පහළ වන වාරයෙහි දැකීම ඇතිව
රූපකඛන්ධස්ස උදයං	=	රූපස්කන්ධයන්ගේ හට ගැනීම
පසසති	=	දැක දැන ගනී
රූපකඛන්ධස්ස උදයං	=	රූපස්කන්ධයාගේ හටගැනීම
පසසනො	=	දක්නා යෝගාවචරයා
ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණාන	=	මෙම ලක්ෂණ පස
පසසති	=	දකී

ලක්ෂණ පස නම්

පෙර හවයෙහි කම් රැස්කරන අවස්ථාවෙහි පැවති අවිද්‍යාව එකකි. පෙර තණ්හාව තිබීම එකකි. පෙර කම් තිබීම එකකි. මෙම හවයෙහිදී ගත් ආහාර තිබීම එකකි. මෙතෙහි කරමින් පවතින ප්‍රත්‍යුත්පන්න රූප තිබීම එකකි. මෙලෙස ලක්ෂණ පහකි.

අවිජ්ජා නිරොධා රූප නිරොධොනි පච්චය නිරොධධෙය්න රූපකඛන්ධස්ස වයං පසසති තණ්හා නිරොධා කම්මනිරොධා ආහාර නිරොධා රූප නිරොධධෙය්න රූපකඛන්ධස්ස වයං පසසති විපරිනාම ලක්ඛණං පසසනොපි රූපකඛන්ධස්ස වයං පසසති රූපකඛන්ධස්ස වයං පසසනො ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පසසති [පටි. ම. 104]

අවිජ්ජා නිරොධො	=	අවිද්‍යාවේ නිරුද්ධවීම - පහළ නොවීම
	=	දුරුවීම නිසා

රූප නිරෝධොති = රූප නිරුද්ධවීම, පහළනොවීම, දුරුවීම වෙයි

වා = රූප මතු පහළනොවේ යැයි

පව්වය නිරෝධට්ඨන = හේතු නිරෝධයෙන්, පහළ නොවීමෙන් දුරුවීමෙන්

රූපකඛන්ධස්ස වයං = රූපස්කන්ධයාගේ විශෝවීම, නැති බව, දුරුවීම

පසුසති = දැක දැන වටහා ගනී

(අග්‍ර මග්‍ර ඤාණෙන අවිජ්ජාය අනුප්‍රාද නිරෝධනො අනාගතස්ස රූපස්ස අනුප්‍රාද නිරෝධො හොති යන මහා ටිකා දැක්වීමට අනුව නිරෝධය= නිරුද්ධ වීම =අනුප්‍රාද= මතු පහළ නොවීම වය, විශෝවීම අභාව නැති වීම යන මේ වචන සියල්ල මෙම පසුබිමට සාපේක්ෂව සමාන අර්ථ දැනවයි. නැවත මතු නොවීම නැති බව ම ප්‍රකට කරයි. පහළ වීමෙන් පසු බිඳී යෑම කැඩී යෑම වනාහී මෙයින් අදහස් නො කරයි)

තණ්හා නිරෝධා = තණ්හා නිරුද්ධ වීම නිසා

කම්ම නිරෝධා = කම්ම නිරුද්ධ වීම නිසා

ආහාර නිරෝධා = ආහාර නොමැති වීම නිසා

වා = ආහාර නොමැති වූ (පවත්නි පව්වයස්ස කබලිකාරාහාරස්ස අභාවො ම. ටී.)

රූපකඛන්ධස්ස වයං = රූප ස්කන්ධයාගේ විශෝව, නැතිබව, අභාවය

පසුසති = දැක දැන වටහා ගනී

විපරිණාම ලක්ඛණං = මුලදී නොතිබූ අකාරයකට පෙරළීම, වෙනස්වීම ලක්ෂණය

පසුසනොපි = දැක දැන ගනී

(මෙම අවසාන විශෝවීම ලක්ෂණය වනාහී පහළ වූ ධර්මයන්ගේ බිඳීයෑම, කැඩී යෑම නම් වන භංග ලක්ෂණය ම යි)

රූපකඛන්ධස්ස වයං = රූප ස්කන්ධයාගේ විශෝවීම නැති බව

පසුසනො = දකින යෝගාවචරයා

ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි = මෙම ලක්ෂණ පස

පසුසති = දකී

ලක්ෂණා පහ යනු

අර්ථන් මාර්ගයෙන් දුරු කළ හේතුක අවිද්‍යාව නිරෝධ වීම එකකි. තණ්හාව නිමවීම එකකි. කම්ම නිමවීම එකකි. ගන්තා ලද ආහාර නොමැති බව එකකි. මෙතෙහි කොට බලන වර්තමාන රූප නිරෝධ වීම එකකි. මෙලෙස ලක්ෂණ පහකි.

නාම ස්කන්ධ හතර සම්බන්ධයෙන්ද මෙම රූප ස්කන්ධය සම්බන්ධයෙන් දැක්වූ ලෙසටම උදය ලක්ෂණ පහ පහ බැගින් වය ලක්ෂණ පහ පහ බැගින් දේශනා කොට ඇත. විශේෂ වශයෙන් වෙදනා සහ සඤ්ඤා, සංඛාරා යන ස්කන්ධයන්හි හතරවැනි ලක්ෂණය එසස සමුදයා එසස නිරෝධා යන ලෙසටද, විඤ්ඤාණ ස්කන්ධයෙහි එය නාම-රූප සමුදයා නාම-රූප නිරෝධා යන ලෙසටද දේශනා කොට තිබීම දැන යුතුය.

මෙලෙස ස්කන්ධ එක එකකට උදය ලක්ෂණයන් පහ බැගින්, වය ලක්ෂණ පහ බැගින් යන ක්‍රමයට සියල්ල ලක්ෂණ දහය බැගින් වේ. ස්කන්ධ පඤ්චකයෙහි ම උදය ලක්ෂණ විසිපහකි, වය ලක්ෂණ විසි පහකි. සියල්ල ලක්ෂණ පණහකි, මෙම පණහ තුළ නිබ්බන්ධිලක්ෂණ පහ වර්තමාන ස්කන්ධ පහක් පහළවීම නම් වන උත්පාදයයි. විපරිණාම ලක්ඛණ පහ බිඳෙමින් පවතින ස්කන්ධ පහක භංගයයි එබැවින් මෙම නිබ්බන්ධි ලක්ඛණ විපරිණාම ලක්ඛණ යන මේවා මෙතෙහි කොට භාවනා කිරීමෙන් පමණක් ඇස්පනා පිට දැකිය හැක්කේය. ඉතිරි හේතු ලක්ෂණයන් වනාහී අතීත කාලයෙහි වේවා මෙතෙහි කරන අතර වාරයේ හෝ වේවා, තමන් කැමති පරිදි අනුමාන කොට දැනගනී. එලෙස අනුමාන කොට දැනගන්නා අයුරු අංක 4 පරිච්ඡෙදයෙහි (පිටු අංක 193 සිට ඉදිරියට) ස්කන්ධයන් වටහා ගන්නා ආකාරය විස්තර කරන තැන දක්වන ලදී. නමුදු අනුමාන වශයෙන්

දූතගන්තා අවස්ථාව ඇතිවෙමින්-නැතිවෙමින් පවතින රූප ස්කන්ධයන්හි නියම ඇතිවීම නැතිවීම ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස දූත ගැනීමක් නොවේ. අවිද්‍යාව ආදිය තවමත් නොනිමිච්ච පවතින නිස රූප වේදනාදියෙහි පහළ වීමට ඇති හැකියාවන් අවිද්‍යාව ආදිය නැවත මතු නො වන ලෙස දුරුකළේ නම් රූප - වේදනාදියෙහි නැවත මතු නො විය හැකි බවත්, සලකා බලා හුදු අනුමාන වශයෙන් ගෙන පිළිගැනීමක් පමණක් බැවින් මහා ටිකාවෙහි මෙලෙස අනුශාසනා කොට ඇත.

එක් ව කෙවි තාව ආහු "අරූපකඛන්ධානං උදයබ්බය දස්සනං අද්ධා සන්තති වසෙනව, න ඛණවසෙනා" ති. තෙසං මනෙන ඛණතො උදයබ්බයදස්සන මෙව න සියා. අපරෙ පනාහු" පච්චයනො උදයබ්බය දස්සනෙ අතීනාදි විභාගං අනාමසිඤා සබ්බ සාධාරණතො අවිජ්ජාදි පච්චයා වෙදනාදිනං සමභවං ලඤ්ඤානං පස්සති, න උප්පාදං අවිජ්ජාභාවෙව..... තෙසං අසමභවං අලබ්භමානං පස්සති, න භංගං. ඛණතො උදයබ්බය දස්සනෙ පච්චපනනානං උප්පාදං භංගඤ්ඤා පස්සති" ති. තං යුත්තං සන්තතිවසෙන හි රූපා රූපධමෙම උදයතො වයනොව මනසිකරොන්තස්ස අනුක්කමෙන භාවනාය බලප්පත්තකාලෙ ඤාණස්ස තිකඛවිසද්භාවප්පත්තියා භණතො උදයබ්බයා උපධ්මභත්ති [මහා ටි. (බු.) 2/322]

- ව = දිගට විස්තර දක්වනොත්
- එක් ව = මෙහිලා
- තාව = ප්‍රථමයෙන්
- කෙවි = සමහර ආචාර්යවරු
- ආහු = කියන ලදී (කියන ලද ආකාරය)
- අරූපකඛන්ධානං උදයබ්බය දස්සනං = නාමස්කන්ධයන්ගේ ඇතිවීම-නැතිවීම මෙනෙහි කරමින් භාවනා කිරීම
- අද්ධා සන්තති වසෙනව = අද්ධා පච්චුප්පන, සන්තති පච්චුප්පන යන මේවායේ වශයෙන් පමණක් විය හැක්කේය.
- න ඛණ වසෙන = ඛණ පච්චුප්පන වශයෙන් විය නො හැක්කේය

- ඉති = මෙලෙස දක්වා ඇත. (මෙම කෙවින් වාදය, පටිසම්භිදා මඟ අධ්‍ය කථාවෙහි සකවාදය වශයෙන් දක්වා ඇත.)
- තෙසං = මෙම සමහර ආචාර්යවරු
- මනෙන = මතය වශයෙන්
- ඛණතො උදයබ්බ දස්සනමෙව = පහළවන නැතිවන අවස්ථා වශයෙන් ඇතිවීම -නැතිවීම මෙනෙහි කොට බැලීම මඟින් පමණක්
- න සියා = විය නොහැක්කේය.

ප්‍රත්‍යන්පන්න නාමස්කන්ධයන් යනු මෙනෙහි කරමින් පවතින චින්තූප්පාදයන් ම යැ. දූක දූතගනිමින් භාවනා කරමින් තිබෙන මෙම චින්තූප්පාදයන්ගේ ඇතිවීම - නැතිවීම එම චින්තූප්පාදයන් මඟින් ම මෙනෙහි කරමින් දැකගැනීමට හැකිනම්" ක්ෂණ ප්‍රත්‍යන්පන්න නාමස්කන්ධයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම දැකිය හැකියැයි කීම සාධාරණය, මෙලෙස භාවනාවෙන් දූතගත හැකිවීම "ඇඟිලි බිත්තරය එම ඇඟිලි බිත්තරයෙන් ම ඇල්ලීමට නො හැකිවන්නා සේ" සිදුවිය නො හැක්කක් ම වන්නේය. එබැවින් සමහර ආචාර්යවරු "ඛණ පච්චුප්පන වශයෙන් නාම ස්කන්ධයන්හි ඇතිවීම් නැතිවීම් නොදැකිය හැක්කකි" යැයි කියත්. මෙම කෙවින් වාදය සමහර ආචාර්ය වරුන්ගේ වාද කැලට නො ගැලපෙන්නකි යැයි බැහැර කළ නො හැක්කේ ය.

නමුදු "නිබ්බතති ලක්ඛණං පස්සනොපි විපරිණාම ලක්ඛණං පස්සනොපි" යන පටිසම්භිදා මඟ පාලි, "තාසාසා ධම්මා විදිනා උප්පස්සති විදිනා උපධ්මනනති විදිනා අඛණතං ගච්ඡන්ති" යන අනුපද ධම්ම සූත්‍ර (ම.නි) යන දේශනා හිදු ඛණ පච්චුප්පන වශයෙන් දක්වන ආකාරය හුවා දක්වා ඇත. අධ්‍යකථාහිදු ව්‍යුත්පන්න ආරම්භණ පිරිසිදු ලු බැවින්, මොහොතකට කලින් ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් ගිය නාම ධර්මයන්හි උප්පාද, ධීති, භංග යන මේවා වක්ඛනව පහළ වන පවතින බිඳෙන ආකාරයට ම යෝගාවචරයාට ප්‍රකට වේ. එබැවින් විදිනා උප්පස්සති යනාදිය දේශනා කරන ලදී යැයි විවරණය කර දක්වයි. යෝගීනට මෙනෙහි කොට දූත

ගන්නා ඥාණයෙනුදු මොහොතකට පෙර ඇතිව - නැතිව ගිය නාම ධර්මයන් වර්තමානව ඇස්පනාපිට ඇතිවෙමින්, නැතිවෙමින් පවතින්නා සේ ම ප්‍රකටව පැනේ.

එබැවින් කේවින් වාද, යෝගීන්ගේ ඥාණ වර්තමාන සමග නො සිහින්, පාළි අධ්‍යාපනවලට අර්ථයන්ට හරස් වේ, යැයි දොස් දක්වා බැහැර කිරීම වස් "තෙසං මනෙන ඛණතො උදයඛණය දසුනමෙව න සියා" යැයි ටිකා වායාසීයන් වහන්සේ අනුශාසනා කරයි. අදහස වනාහි, එම කෙවින් ආචාර්යයන් වහන්සේලාගේ මනාපය අනුව කිවහොත් ඛණ පච්චුසන්තන නාම ධර්මයන්හි ඇතිවීම - නැතිවීම දැක දැන ගැන්මෙන් පමණක් කායා සිද්ධ නොවේ. එවන් මෙනෙහි කොට දැක ගැනීමක් පාළි අධ්‍යාපන වල දක්වා ඇත්තේද? පාළි අධ්‍යාපන කථාවල එවන් දැක්වීමක් ඇත්තේය. එම දක්වා ඇති ආකාරයට යෝගීන්ගේ දැක ගැනීම, අත්දැකීම ද වන්නේය. එමනිසා එම කෙවිවාද යුක්ති යුක්ත නැත්තේයැ යි කියනු ලැබේ.

අපරෙපන=කේවින් වාදයන්ට පරිබාහිර වූ තවත් ආචාර්යවරු වනාහි පච්චුසන්තන උදයවය දසුනෙ = හේතු ප්‍රත්‍යය වශයෙන් ඇතිවීම-නැතිවීම මත භාවනා කොට බලන අවස්ථාවෙහි

අතීතාදි විභාගං අනාමසිත්වා = පසුගිය අතීත ධර්ම ආදී වශයෙන් බෙදා වෙන් කොට නොගෙන

සඛ්ඛසාධාරණතො = තුන්කාලයටම සාධාරණ ලෙස

අවිජ්ජා පච්චයා = අවිජ්ජාදී හේතු ප්‍රත්‍යයන්

වෙදනාදීනං = වේදනාදියෙන් පහළවීම විය යුතු

සමභවං ලක්ඛමානනං = පහළවිය හැකිවීම, ලැබීම, ලැබිය හැකිවීම.

න පසුනි = දැක ගන්නවා නොවේ.

අවිජ්ජාදි අභාවොච = අවිජ්ජාදිය නැත්තේ නම් ද

තෙසං අසමභවං අලක්ඛමානනං = එම වේදනාදී නාම ධර්මයන්හි පහළ නො විය හැකි බව

පසුනි = දැකී, පිළිගනී.

භංගං = බිඳී යමින් තිබෙන නාම ධර්මයන්හි නියම භංගය, ඇස්පනා පිට

න පසුනි = දැකිනවා නො වේ

ඛණතො උදයඛණය දසුනෙ = පහළවන පහළවන ඝණය වශයෙන් ඇතිවීම නැතිවීම දැකීමේදී

පච්චුසන්තනං = ඇති වෙමින් නැතිවෙමින් පවතින වර්තමාන නාම ධර්මයන්ගේ

උපාදඤ්ඤා = නියම පහළවීම ද

භවගඤ්ඤා = නියම නැතිවී යෑම ද

පසුනි = ඇස්පනාපිට දැකී

ඉති ආහු = මෙලෙස දක්වා ඇත.

තං = මෙම අපරේ (අනෙක්) ආචාර්යයන්ගේ කථාව

යුක්තිං = යුක්ති යුක්ත වේ

(අභිධම්මාවතාර ටිකාවෙහි අයුක්තිං යැයි දක්වා තිබීම වනාහි නැවත නැවතත් ලියමින් මුද්‍රණය කරමින් පැවති කාලයේ ප්‍රමාද දෝෂයකින් සිදු වූ ප්‍රමාද දෝෂයකි. යුක්තිං යැයි ගන්නේ නම් පමණක් ගැලපෙන්නේය. පසුව අවධාරණය කරන කරුණු අනුව ද සමවන්නේය. යුක්ති සහගත වාදයන් සමග අනුව යන බවක් ද වන්නේය.)

හි = අපරෙවාද (අනෙකුත්වාද) යුක්ති සහගත වන ආකාරය

සන්ත ති වසෙන = සන්තති පච්චුසන්තන වශයෙන්

රූපාරූපධමෙම = රූප-නාම ධර්මයන් හි

උදයතො ච = පහළවීම වශයෙන් ද

වයතො ච = බිඳීයෑම් වශයෙන් ද

මනසිකරොන්තසු = මනසිකාරය පවත්වන යෝගී හට

අනුකමමෙන = අනුකූලයෙන්

භාවනාය බලවසන

- කාලෙ = භාවනාව බලවත් වූ කල්හි
- ඤාණසස = දැක දැනගන්නා නුවණ
- තිකඛ විසදභාවසන්නියා = තිසෂණ, පිරිසිදු බවට පත්වී
- උදයඛය = ඇතිවීම - නැතිවීම
- බණනො = ඤාණ ප්‍රත්‍යුත්පන්න වශයෙන්
- වා = ඇතිවන නැතිවන ඤාණ වශයෙන්
- උපධ්‍යනනි = පහළවෙත් ප්‍රකටවෙත්
- ඉති = මෙය වනාහි අපරේවාද (අනෙකුත් වාද) යුක්ති සහගත බව දැක්වීමයි

පටිසම්භිදා මඟ අධ්‍ය කථාවෙහි මෙම අපරේවාද, කේවිවාද වශයෙන් දක්වා ඇත. මෙම අපරේවාදයේ අදහස වනාහි අවිජ්ජා නො නිමි නිසා වේදනාව පහළ වේ. ඒ අවිද්‍යාව දුරු කළේ නම් වේදනා පහළ විය නො හැක්කේය. මෙ ලෙස නාමස්කන්ධයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම හේතුධම් වශයෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීමේදී ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින නාම ධර්මයන්හි නියම ඇතිවීම - නැතිවීම ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කොට බලනවා නො වේ. අතීත අනාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න වශයෙන් කොටස් කොට නො ගෙන සමාන ලෙසට අවිද්‍යාදිය ඇති බැවින් වේදනාදිය පහළ විය හැකි බව ද අවිද්‍යාදිය නැත්නම් වේදනාදිය පහළවිය නො හැකි බව ද ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කොට භාවනාවෙන් බැලීම පමණකි. ප්‍රත්‍යුත්පන්න නාම ස්කන්ධයන්ගේ ඇතිවීම - නැතිවීම ඇතිවන - නැතිවන ඤාණයෙහි ඤාණ වශයෙන් මෙනෙහි කොට දැනගැනීමේදී වනාහි ඇස්පනාපිට පහළවීම= උප්පාදයය, ඇස්පනාපිට බිඳීයෑම භංගයය යන මේවා ඇති සැටියෙන් ම දැක දැන ගැනීම යැයි කියයි. මෙහිලා කෙවි අපරේ යන වාද දෙක තුළින් කේවි වාදයන් පරිබාහිර අනෙකුත් ආවායඝීවරු අපරේ වාදයෙහිලා එකතුවේ. මහා ටිකාවායඝීයන් වහන්සේද, කේවි වාදයෙහි දොස් දක්වා අපරේවාදය සාධාරණ යැයි පිළිගන්නා බැවින් අපරේවාද පිලට වැටේ. එබැවින් මේ අපරේ වාදය කේවිවාදයෙන් පරිබාහිර සියලු ආවායඝීයන් වහන්සේලාගේ පිළිගැනීම අනුව පොදු වාදය වේ.

උදයඛය ඤාණ යක්ති කථා නිවේය යැ

අනුමාන ඤාණ පහළවන ආකාරය

ඇතිවෙමින් - නැතිවෙමින් පවතින ප්‍රත්‍යුත්පන්න රූප-නාමයන්ගේ ඇතිවීම - නැතිවීම හොඳින් ඇස්පනාපිට දැක දැන ගත් යෝගාවචරයා "ඉස්සර කාලයේත් පෙර භවයහිදීත් මෙ ලෙසට ම ඇතිවෙමින් නැති වෙමින් ම පැවතියේය. පසු කාලයේ, මතු භවයෙහි ද මෙ ලෙසට ම ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් යන්නේ ම යැ" යි අතීත අනාගත රූප- නාමයන්ද වතීමානව ඇස්පනාපිට දකිනා ප්‍රත්‍යුත්පන්න නාම-රූපයන් හා ගළපා ඒ අනුසාරයෙන් විනිශ්චය කරයි.

ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා කළයුතු බව

- පට්ඨකුඤ්ච පච්චුසනන ධම්මානං උදයඛයං දිස්වා අප් අතීතානාගතෙ නයං නෙත [මහා ටී. (බු.) 2 324]
- පච්චුසනන ධම්මානං = පහළ වෙමින් පවතින ප්‍රත්‍යුත්පන්න ධර්මයන්හි
- උදයඛයං = ඇතිවීම - නැතිවීම
- පට්ඨං දිස්වා = ප්‍රථමයෙන් දැක
- අප් = පසුව
- අතීතානාගත = අතීත අනාගත ධර්මයන්හි
- නයං = න්‍යාය මත පිහිටා සළකා බලා විනිශ්චයකට එළඹීම
- නෙති = දරයි
- වා = උපදවයි.

(මෙම පාළියෙහි ද ප්‍රත්‍යුත්පන්නය ප්‍රථමයෙන් විපස්සනා කළ යුතු බව කෙළින් ම දක්වන සාධකයකි)

බණ පච්චුසනන නාම-රූපයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම සිදුවන ආකාරයට අනුව යමින් වහ වහා මෙනෙහි කොට භාවනා කළ හැකි අවස්ථාවේ "පහළ නොවූ විරු ධර්මයන් ම පහළ වෙත්. පහළ වූ ධර්ම කිසිවක් තවත් තැනකට ගොස් එකතු වී පවතින්නේ නැත. සම්පූර්ණයෙන් ම කැඩී - බිඳී විනාශ වී යෙත්" යැයි දැක දැන වටහා ගන්නා බැවින් රූප-නාම සංස්කාරයන් මෙනෙහි කොට දැන ගන්නා ඤාණයෙහි අලුතින්

අලුතින් ම පහළ වී ප්‍රකට වෙත්. දියකඩක් මතට වැසි වැටෙන විට වහ වහා පහළ වන දිය බුබුළුමෙන්, දිය මත ඇඳි ඉරක් මෙන්, අහසෙහි මතු වන විදුලිය රේඛා මෙන්, යන්ත්‍රයක් ක්‍රියාකරන විට පහළ වන දඩ-බඩ, දඩ-බඩ සද්දයන් මෙන්, ඉතාමත් සුළු කාලයක් යුහුසුළු ව විනාශ වී බිඳීයන්නා සේ, සංස්කාර ධර්මයන් ද ඉතාමත් කෙටි ක්‍ෂණයක් පැවති යුහුසුළු ව බිඳී විනාශ වී යන් යැයි දැනගන්නා ඥාණය පහළ වෙත්.

මන්ත්‍ර විජ්ජා කාරයන් මෙන් මවා පාන රත් - රිදී මුතු මාල ආදී මායා වස්තු, ඇස්බැන්දුම්. ඇත්ත සත්‍යය මෙන් පෙනෙන සිහින වස්තු, රාත්‍රී අත්‍යවශ්‍ය කර්මවල ගිණි පෙණෙල්ලකින් මතු වන ගිණි වළල්ලක් සේ, අභ්‍යාවකාශයේ ගන්ධබ්බ-දේව නිර්මාණ වශයෙන් මවාපාන ගන්ධබ්බ නගරයක්සේ, පෙණ පිඩක්, කෙසෙල් කඳක් වැනි වස්තු වල සාරයක් අර්ථයක් කැලම නැත්තා සේ සංස්කාර ධර්මයන්හි කල් පවතින භරයන් ගතයුත්තක් කැලම නැතැයි මෙනෙහි කොට දැන ගන්නා ඥාණය ප්‍රකට වේ. මෙනෙහි කොට දැනගන්නා ඥාණයෙහි මෙතුවාක් ප්‍රකට ලෙස දැක ගන්නා යෝගාවචරයා උදයබ්බයානුපසානා නම් වූ තරුණ විපසානා ඥාණය ලබයි. මෙනෙහි කොට භාවනා කිරීම විපසානාව, වැඩීම මුල් කොටස නිම වූ බැවින් ද, තමා වඩන්නකු වන බැවින්ද මොහුට ආරඬු විපසානා යැයි කියනු ලැබේ.

(ආරභතීති ආරදේධා, විපසසතීති විපසසකො ආරදේධාව විපසසකොචාති ආරඬු විපසසකො යැයි වචනාර්ථය දක්වයි)

එතතාවතානෙන "වයධමමමෙව උපාජ්ජති උප්පන්නඤ්ච වයං උපෙති" ඉමිනා ආකාරෙන සමපඤ්ඤාස ලක්ඛණානි පටිච්ඡක්ඛිතා ධීතං උදයබ්බයානු පසානා නාම පදමං තරුණවිපසානා ඥාණං අධිගතං හොති යසාධගමා ආරඬු විපසසකොති සංඛං ගච්ඡති. [වි. ම. 475]

- එතතාවතා ජාතං රූපං පච්චුප්පන්නං = ආදි පාලියට අනුව, මේ තාක් දැනුමින්
- වය ධමම මෙව උපාජ්ජති = වියෝවන සුළු, වියෝවන ධර්මයන් ම පහළවෙත්

- උප්පන්නං වයං උපෙතිති = පහළ වූ ධර්මයන්ද බිඳී බිඳී යෑමට, බිඳී යෑමට පත්වෙත් යැයි
- ඉමිනා ආකාරෙන = ඇස්පනාපිට දන්නා එම ස්වභාවයෙන්
- සම පඤ්ඤාස ලක්ඛණානි පටිච්ඡක්ඛිතා ධීතං = පණසක් වූ ලක්‍ෂණයන් දැක සිටි

ඉමිනා ආකාරෙන ඉමිනා යථාචුත්තෙන පච්චක්ඛ කරනා කාරෙන යන ටිකා විචරණය ඇතිවීම-නැතිවීම ඇස්පනාපිට දැකීම මගින්ම ලක්‍ෂණ පනස දැක සම්පූර්ණ වීම යන්න අර්ථයයි)

- අනෙන = මෙම යෝගාවචරයා
- අධිගතං = අධිගමනය කිරීම
- හොති = කරන ලදී
- යසාධගමා = මෙම ඥාණය ලැබීම නිසා
- ආරඬු විපසසකොති සංඛං = ආරඬු විපසසක පුද්ගලයා ය කිවහැකි ගණනට
- ගච්ඡති = යෙත්

කලාප සමමසනාදිවසෙන පච්චතං සමමසනං න නිසරියායෙන විපසසනා සාමඤ්ඤං ලභති. උදයබ්බයානුපසානාදිවසෙන පච්චත මෙව ලභති [මහා වී. (බු.) 2/326.327]

කලාප සමමසන ආදිය වශයෙන් වන්නා වූ සමමසනය ඥාණය මුඛ්‍ය වශයෙන් විපසසනා නමට තරම් නොවේ. උදයබ්බයානුපසානා ආදී වශයෙන් පහළවන සමමසන ඥාණයම මුඛ්‍ය වශයෙන් විපසසනා නමට තරම් වේ.

විපසානුපකම්මලෙස

උදයබ්බ ඥාණය පළමුවන වරට පහළවන අවස්ථාවේදී යෝගාවචරයන්ට විපසසනා උපක්ලේශ ධර්ම දහය පහළ වේ. කුමන ආකාරයේ පුද්ගලයන්ට මෙය පහළ විය හැක්කේ ද, පහළ විය නොහැක්කේ ද යන්න පහත දැක්වෙන විශුද්ධි මාර්ග උධානයෙන් දැක හැකිය.

විපසානුපකම්ලෙසා හි පටිවේදියානනසා අරිය සාවකසාමෙව විපට්ඨපනනකසාවච නිකම්නත කමමට්ඨානසා කුසීත පුගලසා නුපපජනි. සමමාපට්ඨපනනකසා පන යුත්තපයුත්තසා ආරද්ධවිපසාකසා කුලපුත්තසා උපපජනි යේව. [වි. ම. 475]

- විපසානුපකම්ලෙසා = විපසානාවට උපක්ලේශ වන ධම්යන්
- පටිවේදියානනසා = මාග්ඵල වලට පත් වූ
- අරියසාවකසාමෙව = ආයාර්ශ්චකයන්ට ද
- විපට්ඨපනනකසාව = වැරදි ලෙස හික්මෙන්නහුට ද
- නිකම්නත කමමට්ඨානසාව = කම්ප්ඵානසා බහා තබා භාවනාව නතර කොට සිටින්නහුට ද
- කුසීත පුගලසාව = කුසීතව, කම්මැලිව සිටින පුද්ගලයාටද
- නුපපජනි = පහළ නොවේ
- පන = පහළවිය හැකි පුද්ගලයා දක්වන්නේ නම්
- සමමා පට්ඨපනනකසා = නියම ප්‍රතිපදාවට අනුව භාවනා කරමින් සිටින
- යුත්තපයුත්තසා = අතනැර දිගට විශ්කරන
- ආරද්ධ විපසාකසා = උදයබ්බස ඤාණයටපත් ආරද්ධවිපස්සක නම් වූ
- කුල පුත්තසා = කුලපුත්‍රයාට
- උපපජනි ඵච = පහළ වන්නේ ම ය.

පහළ නො විය නො හැක්කේය යනුයි, බලවවිපසාකසාට ද මෙම උපක්ලේශ පහළ විය නො හැකි බව අරියසාවකසා යන කථාවෙන් උත්කාශ්ඨ නිර්දේශ වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ යැයි මහා ටීකාහි දක්වා ඇත. එම නිසා නිබ්බදා ඤාණ ආදියෙන් සම්පූර්ණ පුද්ගලයාට ද මෙම උපක්ලේශ පහළ විය නො හැකි බව සිතාගතයුතුය

ඔභාසො වෙව ඤාණෙව - පීතියා ව විකමපති පසාදධියා සුබ්බෙව යෙහි විතං පවෙධති අධිමොකෙඛ ව පගහෙ උපධ්‍යානෙව කමපති උපෙකධාවජ්ජනාය ව උපෙකධාය නිකනති යා

- ඔභාසො වෙව = පහළවන ආලෝකයෙන් ද
 - ඤාණෙ ව = ඉතාමත් තියුණු විශේෂ ඤාණ නිසා ද
 - පීතියා ව = පිතායන ගතියෙන් ද
 - විතං = මෙනෙහි කොට දැනගැනීමේ භාවනා සිත
 - විකමපති = කම්පනයට පත්විය හැක්කේය
 - පසාදධියාව = සිත කය සංසිදෙන නිසා ද
 - සුබ්බ මෙව = සිතේ සුබය, සතුට නිසා ද
 - යෙහි = මෙම හේතු දෙක නිසා ද
 - විතං = මෙනෙහි කොට දැනගන්නා සිත, භාවනා සිත
 - පවෙධති = කම්පනය වී කැඩී බිඳී යා හැක්කේය
 - අධිමොකෙඛ ව = ඉතාමත් පිරිසිදු ශුද්ධාව නිසා ද
 - පගහෙව = විශේෂ ආයාසයක් නැතිව සමච භාවනා කරන විරිය නිසා ද
 - උපධ්‍යානෙව = අරමුණ වෙතට වැදගත්තා ලෙසට ප්‍රකට වෙන සතිය නිසා ද
 - උපෙකධා වජ්ජනාය = අරමුණ විෂයෙහි පර්යේෂණ නො කර සමානව ආවර්ජනය කළ හැකි බව ඇති අපේක්ෂාව ඇති
 - උපෙකධාය ව = විපසානා උපෙක්ෂා නිසා ද
- (උපේක්ෂාව නම් වූ උපක්ලේශයේ එක් ස්වරූපයක් ලබනු පිණිස උපෙකධා වජ්ජනායාති පදය විශේෂණ කොට අධිප්‍රායර්ථව හුවා දක්වයි)
- නිකනතියාව = විපසානාවෙහි ඇලෙන ගතිය, තණ්හාව ද
 - විතං = මෙනෙහිකොට දැනගන්නා භාවනා සිත

කමපති = සැලෙයි, කම්පාවෙයි, බිඳීයයි.

1. ඔභාස

සමාධිය ශක්තිමත් නිසා ද ආලෝකය පහළ විය හැක්කේය. විපසානා ඤාණ නිසාත් පහළවිය හැක්කේය. මෙහිදී බුද්ධානුස්සතිය ආදී සමථ භාවනාවක් කරමින් සිටි යෝගාවචරයාට ද, ඇතිව නැතිව යන රූප නාමයන්ගේ ක්‍රියාවලිය අනුව යමින් යුහුසුඵව මෙතෙහි කළ නො හැකි, පරිග්‍රහ කළ නො හැකි, විපසානා යෝගාවචරයාට ද, පහළ වූ විවිධ ආලෝක, සමාධිය ශක්තිමත් නිසා පහළ වූ ඒවාය. මේ කථාව අනාථපිණ්ඩික සිටුකුමාගේ කථාවෙන් ස්ථිර ලෙස දත හැක්කේය.

අනාථපිණ්ඩික සිටුකුමා රජගහ නුවර සිටුකුමාගේ සිටු මැදුරට ගිය අවස්ථාවේ, බුදුරජාණන්වහන්සේ ලොව පහළ වූ ප්‍රවෘත්තිය අසා දන ඉක්මනින් බුද්ධ වන්දනාවට යෑමට කල්පනා කළේය. නමුදු රාත්‍රී කාලය නිසා යා ගත නො හැකි බැවින් 'උදේ පාන්දර ම යන්තෙම'යි සිතාගෙන බුද්ධාලම්භන සිතින් යුක්තව නිඤ්ඤාට ගියේය. නිඤ්ඤා ගිය පසු රාත්‍රී තුන් යම් කාලයේ වරින්වර තුන් වතාවක් අවදි විය. අවදි වන වන වාරයේ බුද්ධානුස්සතිය භාවනා බෙලෙන් ආලෝකය උදා විය. එබැවින් අරුණ නැගුනේ, යැයි සිතාගෙන නිදි ඇඳෙන් නැගිට විමසනුයේ තවමත් එළිවී නැති බව දැන ගෙන ප්‍රථම දෙවන අවස්ථාවල නැවත නිදා ගත්තේය තුන්වැනි වාරයේ වනාහි ඇත්තට ම අරුණාලෝකය යැයි සිතාගත් බැවින් බුදුන් වහන්සේ වැඩ සිටින තැනට තනිව ම පිටත්විය. නගරයේ පිට සුසාන භූමියට පත්වී එහි තිබූ මළමිණි දැක තිගැස්සී සිත විසිර ගියේය එම අවස්ථාවෙහි බුද්ධානුස්සති ශක්තිය දුච්චිම නිසා ආලෝකය දුරුවී ගියේය. තද අනුකාරය පැවතියේය. එම නිසා සිටුකුමාට නැවත සිටුමැදුරට යෑමට සිත් විය. මේ අවස්ථාවේ සුසාන භූමියේ ආරක්‍ෂක දේවතාවා,

සතං හත්ථී සතං අසසා සතං අසසතරී රථා
 සතං කඤ්ඤා සහසානි ආමුත්ත මණි කුණ්ඩලා
 එකසා පදවිච්චාරසා කලං නගඤ්ඤා සොලසිං

සතං හත්ථී = ඇතුන් දස දහසක් ද
 සතං අසසා = අසුන් දස දහසක් ද

සතං අසසතරී රථා = අසසතරින් කොටුවෙන් යොදන ලද රථ දස දහසක් ද
 ආමුත්ත මණි කුණ්ඩලා = වෙරළ මිණි කොඩොල්, ආහරණ සැරසිලි වලින් අලංකාරකරන ලද
 සතං කඤ්ඤා සහසානි = දස දහසක් කන්‍යාවන් ද
 එකසා පදවිච්චාරසා = බුද්ධ වන්දනාවට යන එක පියවරකින්
 සොලසිං කලං = දහසයෙන් එකක්
 න අගසනි = නො වටි

ඉදිරියටම යන්න සිටුකුමනි! නැවත හැරෙන්න එපා! යන එක හොඳයි. ආපසු හැරීම හොඳ නැහැ, යැයි ධර්මයෙන් කරන ලදී. එම අවස්ථාවේ සිටුකුමා මම තනිව ම යැයි හිතාගත සිටියෙමි. නමුත් එහෙම නැහැ මාත් එක්ක සමුහයක් ද ඇවිත් වගේ යැයි සිතා සිත ධර්මයෙන් කරගත් බැවින් බුද්ධානුස්සතිය නිසා පහළ වූ ආලෝකය ද නැවත මතු විය. මෙලෙසට තුන්වරක් ආලෝකය අතුරුදහන් විය. එම තුන් වතාවේම ආරක්‍ෂක දේවතාවගේ ධර්මය කරවීම අනුව නැවතත් ධර්මය මත්වී බුද්ධානුස්සතියට සිත යෙදෙන සෑම වතාවේදීම ආලෝකය නැවත පහළ විය. අවසාන වතාවේ අනායාසයෙන් ම බුදුන් වහන්සේ වැඩ සිටින තැනට සැපත් විය. මේ ප්‍රවෘත්තිය සංයුක්ත අධ්‍යාන කථා ආදියෙහි සඳහන් වෙයි. එම කථා වස්තුව මගින් සමාධිය ශක්තිමත් නිසාද අලෝකය පහළ විය හැකි බව සැකයකින් තොරව දත හැක්කේය.

මේ නිසා විපස්සනා යෝගාවචරයාට නාම-රූප පරිවේෂ්ඨ ඤාණය බලවත්ව සම්පූර්ණ වූ කාලයේ පටන්, සමහරෙකුට හමුවිය හැකි අල්ප වූ ආලෝක ලපද, පචය පරිග්‍රහ ඤාණ අවස්ථාවේ මූල පටන් සමහරෙකුට දැකිය හැකිවන නිල්, කහ, රතු කොළ ආදී ආලෝක කැටිති ද වැනි ආලෝකය සමාධි ආලෝක යැයි විනිශ්චය කළ හැක. ආලෝකය පමණක් නො වේ. ඒ ඒ සමාධි බලයෙන් බුද්ධ රූප රහතන්වහන්සේලාගේ රූප ආදී විවිධ සටහන් ද විවිධ වණි ද සමගින් නාම-රූප පරිවේෂ්ඨ ඤාණ මෝරන අවස්ථාවේ පටන් පෙනෙන බැවින් ඒවා සමාධියේ බලවත්කම නිසා ම

පහළ වන්නේ යැයි විනිශ්චය කටයුතු. සමමසන ඤාණ අවස්ථාවේ ඉහත දැක්වූ දේවල් බහුලව මතුවී පැමිණිය හැක්කේය. උදයබ්බය ඤාණය තරුණ අවධියේ ද ටික ටික ඉදිරිපත් විය හැක්කේය. විශේෂය නම්, මෙහිලා නාම-රූප පරිවෘත්තීය අවස්ථාවෙහි එම සටහන්වල මතුවීම= ආරම්භය-බිඳී යෑම= අවසානය එසේ පිරිසිදුව දැනගත නො හැක්කේය. පව්වය පරිගහන අවස්ථාවේ ඉපැදීම=මුළු දැනගත හැකි නමුදු බිඳීයෑම= අවසානය පිරිසිදුව දැක දැනගත නොහැක්කේය. නැවත නැවත අලුතින් මතුවීම අනුව යමින් යමින් මෙතෙහි කළ හොත් මුල කම්ප්ථානය ඇත් ඇත් වී යා හැක්කේය. සමමසන අවස්ථාවේ මුල, මැද, අග යන අවස්ථා තුන ම මතුවී එන්නේ නම් එය ඉපිද පිරිසිදුවී විසද වී සිට එතැනින් ලිස්සා ගොස් තුනිවී ඇත් ඇත්වී යා හැක්කේය. උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාවෙහි නම් වරක් මෙතෙහි කිරීමෙන් අරමුණක් අරමුණක් වශයෙන් දුරුවී, දුරුවී යන්නේය. මෙතෙහි නොකර අරමුණ අනුව යන හැකියාව අනුව හුදු අරමුණ දැකගත් පමණින් වහා වහා දුරුවී දුරුවී යන ගතියක් ද ඇත. ස්ථානයෙන් ලිස්සා යෑමක් ද නැත. ක්‍රම ක්‍රමයෙන් මඳින් මඳ තුනිවී යෑමක් ද නැත. වහා ම මතුවී එන්නේ නම් එතැන එතැන ම බිඳී බිඳී යා හැක්කේය. එම මොහොතෙහි ම ඉපදී එතැන ම බිඳී බිඳී යනු ඇත. ප්‍රකටව පෙනෙන පිහිටියා වූ මැද ස්ථානයක් දැකගත හැකි නොවේ. මෙය මෙහි විශේෂ ලක්ෂණයි. ඊට අමතරව නාම-රූප පරිවෘත්තීය, පව්වය, පරිගහන, සමමසන ඤාණ අවස්ථාවන්හි ප්‍රීති, පසුපාදි, සුඛ, ශ්‍රද්ධා යන මේවාද සමාධි ශක්තිය අනුව විශේෂයෙන් මුදුන් පත් වන්නේ යැයි සිත තබාගත යුතු.

අති සීඝ්‍රව ඉපිද බිඳී යන බව දක්නා නාම-රූප යම් ලෙසට උපදී ද යම් ලෙස බිඳීයයි ද එම තත්ත්වයට සැපත්ව අබ ඇට පුපුරන්නා සේ ඉතා සීඝ්‍රව ඤාණයෙන් මෙතෙහි කිරීමට සමත් වූ අවස්ථාවේ උපන් ආලෝක ප්‍රභාව නම් විපසුනා ඤාණ ශක්තියෙන් උපන් අලෝකයකි. සමහර යෝගීන්ට මෙය අල්ප ලෙස උපදී. පිහිටන්නේ ද ඤාණයකට පමණි. අකුණු, විදුලි රේඛා එළියක් සේද දිස්වේ. පිඟානක් මෙන් ආලෝක මණ්ඩලයක් සේද පැනේ. විශාල තැටියක් ආලෝක මණ්ඩලයක් ද මතුවිය හැක්කේය. සමහර යෝගීන්ට කාමරය පුරාමත්, තවත් එහාටත් පැතිරී යා

හැක්කේය. මෙතෙහි කර බැලුව ද සැඟවී නො යන සුළුය. බොහෝ වේලා තහවුරුව එසේ පැවතිය හැක්කේය. සිතන කල්පනා කරන අවස්ථාවල ද ඔහාසය ප්‍රකටව පැවතිය හැක්කේය. වාහනයක ඉදිරි ලාම්පු එළියක් මෙන්ද විදුලි පන්දමක් දැල් වූ විටක මෙන් ද ඉර එළිය, හඳ එළිය මෙන් ද යනාදි ලෙසට විවිධාකාරයෙන් මතුවිය හැක්කේය. එම ආලෝකය තම කයින් මතුවී එන්නාක් ලෙසට ද, තමා ඉදිරියෙන් මතුවී එන ලෙසට ද, පැත්තකින්, පහළින් මතුවී එන්නාක් ලෙසට ද, විවිධාකාරයෙන් සිතාගත හැකි වන්නේය. ආලෝකය පැතිර පවත්නා ප්‍රදේශය තුළ ඇති දේවල් රාත්‍රියේ නමුත් දහවල් එළියක මෙන් ප්‍රකටව දැකගත හැකිවේ. දහවල් වුව ද මෙම ආලෝකය විශේෂයෙන් ප්‍රකටව දැනගත හැක්කේය. ප්‍රකාශි ඇසින් නොදකිය හැකි ලෙසින් මුඛව වී සැඟවී තිබුන ද විවෘත තැනක ඇති ඇස් පනාපිට දකිය හැකි සේ දැකගත හැකි වන්නේය.

මේ අවස්ථාවෙහි ප්‍රකාශි ඇසින් දකිනවාද? නැතිනම් මනෝ විඤ්ඤාණ යැයි කියන සිතීමෙන් දකිනවාද? යන්න, දිබ්බ වකඛු අභිඤ්ඤා ඤාණයෙන් දකින්නා සේ සිතන මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් දකින්නේ යැයි ගන්නා සේ ඇති බවත් මහා ටීකාවෙහි දක්වා ඇත. ප්‍රකාශි ඇසින් පෙනෙන ස්ථානයක ප්‍රකාශි ඇසින් ද දකින්නේ යැයි සිතෙයි. භාවනා කොට ආලෝකය පහළවී ආ කල පරීක්ෂා කොට තමා ම විනිශ්චය කරන්නා.

මෙම ආලෝකය පහළ වූ අවස්ථාවෙහි යෝගාවචරයා මග-එල-නිවන් සාක්ෂාත් වූ නිසා ආලෝකය පහළ විය යැයි සිතාගන්නට ඉඩ තිබේ. එම ආලෝකය ම නිවන යැයි ද සිතා ගැනීමට ද ඉඩ තිබේ. එවන් විශේෂ ධර්මයක් යැයි සිතා නො ගත්තත් එම ආලෝකයේ ඇලී, ගැලී, බැඳී මනාප වී සිටින්නට ඉඩ තිබේ. එළෙස සිතාගෙන ආශා කරන යෝගාවචරයාගේ මනසිකාරය කැඩී යන්නේය. මෙතෙහි කර බැලුව ද මෙතෙහි කරන අරමුණ සංස්කාරයන් පෙරමෙන් ප්‍රකට නොවී යා හැක්කේ ය. එබැවින් මෙම ආලෝකය විපසසනාවට විශේෂ උපක්ලේෂයක් යැයි කියන ලැබේ. මුඛ්‍ය වශයෙන් නම් ආලෝකය සමග පහළ වන ආශාව, තණ්හාව, මානයම, දෘෂ්ඨි යන මෙම කෙලෙස් ධර්මයන් විපස්සනාවට නියම අනතුර උපක්ලේශ යි.

2. ඥාණ

ද්වාර භයෙහි ඉතාමත් යුහුසුඵව ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පහළ වී එන රූප-නාමයන් මතු වන, මතු වන ආකාරයට ම අනුව යමින් කඩිසරව මෙනෙහි කරමින් විසඳ ලෙස ප්‍රකටව දැන ගැනීම ඥාණ යයි. තියුණු පිතියකින් ලබු ගෙඩියක්, බටු ගෙඩියක් දෙපලු කිරීමේදී වහා වහා පිරිසිදුව කැපී කැපී යන්නා සේ මතු වී එන තාක් රූප නාම මෙනෙහි කරන, කරන වාරයේ මෙම ඥාණය නිසා වහ වහා පිරිසිදුව පිරිසිදු වැටහී, වැටහී යන්නේය. තවදුරටත් මෙනෙහි කරන නාම-රූප ඇතිවීම් නැතිවීම්, අනිත්‍ය, දුකක, අනාත්ම ස්වභාවයන් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාවෙන් ද පිරිසිදුව දැන ගන්නේය. මෙලෙස දැන ගැනීම පවා ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාවක් බවත් නො සිතයි. මෙනෙහි කිරීමෙන්ම ඉබේ වැටහී ගිය බවත් සිතාගනී. මෙම විශේෂ ඥාණය ද විශේෂ ඥාණයක් ලෙසද, විශේෂ අවබෝධ ලැබීම අනුව මෙලෙස පිරිසිදු ලෙස දැන හැක්කේ යැයි ද සළකා ගෙන ආශ්වාද කරයි. මෙලෙස සිතා ආශ්වාද කිරීම නිසා ම මනසිකාරය වල්මත් වේ. එමනිසා මෙම විශේෂ ඥාණය ද විපස්සනාවට උපක්ලේශයක් යැයි දක්වයි. මුඛ්‍ය වශයෙන් නම් මෙම විශේෂ ඥාණ සමග මුසුවී පහළවන තණ්හා, මාන, දිට්ඨි යන මේවා ම නියම උපක්ලේශ වන්නේය. ප්‍රීතියේ පටන් උපේක්‍ෂාව තෙක් ඉතිරි උපක්ලේශ හත (7) සම්බන්ධයෙන් ද උපක්ලේශ ලෙස නම් කිරීමට හේතුව මේ දැක්වූ ක්‍රමය බව දැන ගනින්නවා.

3. පීති

බුද්ධිකා පීති, බණික පීති, ඔක්කනනිකා පීති, උබ්බෙගා පීති, එරණ පීන යන මේ පස්වනක් ප්‍රීතිය ද, මෙනෙහි කිරීමක් පාසා පහළ විය හැක්කේය. උදයබ්බය ඥාණය මුල පටන් ක්‍රම ක්‍රමයෙන් දියුණු වී උදයබ්බය ඥාණයේ බලවත් අවස්ථාවේ එරණ පීතිය පහළ වන බව මහා ටීකාවෙහි දක්වා ඇත. මෙම පස් ආකාර ප්‍රීතිය කයෙහි එකවර ම හිරි ගඩු මතු වීම්, තැන තැන මස් පිඩු සැලීම, නැටීම, කදුළු වැගිරීම්, පපුවෙහි හදවතෙහි උදොගි ගති මතු වීම්, ශරීරයෙහි සිසිල් බුබුලු දමන්නාක් මෙන් දැනීම් ආදී ලෙසට මතු වී එකවර ම ඒවා නැති වී යන මේ ප්‍රමෝදය බුද්ධිකා පීති නම් වේ. ඉතා ක්‍ෂුද්‍ර වූ ප්‍රමෝදය යැයි කියැවේ. බොහෝ වාර ගණනක් හිරිගඩු පිපීම්, මවිල් කෙළින්වීම් ආදිය ඇතිවී ක්‍රමයෙන් වැඩි වෙමින් යෑම බොහෝ වාර

ගණනක් සිදුවී, අකුණු විදුලි කොටන්නාක් සේ වරින් වර නැවත නැවතත් සිදුවීම් ස්වරූපය බණික පීති නම් වේ.

යා පනෙසා ධම්ම. කපේනනස්සවා සුණනනස්සවා වාවෙනනස්ස වා අනෙතා උප්පජ්ජමානා පීති උදග්ගභාවං ජනෙති. අස්සුනි පවනෙති, ලොමහංසං ජනෙති. සායං සංසාර වටයස්ස අන්තං කත්වා අරහත්ත පරියොසනා හොති, තස්මා සබ්බරතීනං එවරූපා ධම්මරතී යෙව සෙධ්ධා [ධම්මපදට්ඨ කථා (බු) 2/353]

හනෙන නාගසෙන, යොව මානරී මනාය රොදති, යොව ධම්මපෙමෙන රොදති, උභින්න තෙසං රොදනනානං කස්ස අස්සු හෙසජ්ජං, කස්ස අස්සු න හෙසජ්ජනති. එකස්ස බො මහාරාජ අස්සු රාගදොසෙහි සමලං උණහං, එකස්ස (ධම් ප්‍රේමයෙන් අඩන්නා වූ කෙනාගේ කදුළු) පීති සොමනස්සෙන (ප්‍රීති සොමනස් සහිතව) විමලං සීතලං (කිලුටු නැති, සීතල) යං බො මහාරාජ සීතලං, තං හෙසජ්ජං (එම සීතල කදුළු රෝග කෙලෙස් දුරු කිරීමට බෙහෙතක් වේ) යං උණහං තං න හෙසජ්ජනති.

මෙම පාලි අර්ථ කථා සාක්‍ෂිකොට ප්‍රීතිය හේතුකොට කදුළු වැගිරීම, ඇසීම ආදිය ද විය හැකි බව සිතට ගතයුතු. සකල ශරීරයේ පැතිර යන්නා සේ ශරීරයේ ලොමු දහැගැන්වීම් සීතල, වශයෙන් බලවත්ව උපදින්නේ ශරීරය පුරාමද, එක් ශරීරාංගයක් හෝ උඩට යන්නාසේ තුටු පහටු වේ. මෙය ඔක්කනනික පීන නම් වේ. යම් සේ වෙරළ ඉක්මවා රළ නගින්නේ එම රළ වෙරළේ හැපී බිදීයන්නේ යම් සේ ද ශරීරය තුළ වේග රැල්ලක් පැන නැගී පැමිණ පුරා පැතිර යන ප්‍රමෝදයක් යැයි කියනු ලැබේ. එම ශරීරයේ පවා කොතැනක පවතින්නේද යි දැනගත නො හැකිවන තරමට ලෙල දෙන්නා සේ මෝදුවෙමින් මෝදුවෙමින් එන්නා සේ බලවත්ව පැමිණ ශරීරය පුරාම හෝ, ශරීරාංගයක හෝ වේවා උඩ දමන්නාක් සේ නළවන්නාක් සේ සැහැල්ලු වන්නාක් සේ ප්‍රීතිය ප්‍රමෝදය පහළවීම උබ්බෙගා පීති නම් වේ.

සිංහල දේශයේ (ලංකාවේ) මහා වෛත්‍යය අරමුණු කොට සිත පහදවා ගත් මහා තිස්ස මහා තෙරුන් වහන්සේ ද මැදිවියේ කාන්තාවක් ද තමා අරමුණු කළ එම වෛත්‍යය ද මළුවට අහසින් එක ක්‍ෂණයකින් ම ඔසවාගෙන ගියේ මෙම උබ්බෙගා පීන නිසා බව අර්ථ කථා දැක්වීම්වල නුවා දක්වා ඇත. අද කාලයේ ද සතිපට්ඨාන භාවනාවේ යෙදෙන මෙනෙහි

කොට භාවනා කරන යෝගීන් අතර සමහරෙකුගේ ශරීරය කොටසක්, පැත්තක් උඩට එසවී යනවා දැකගත හැකිවනු ඇත. සමහරෙකුට වනාහි සිටින ඉරියව්ව වෙනස් නොවී මුළු ශරීරය බොහෝ වාරයක් පොළො පනින්නා, පොළො පනින්නාක් මෙන් ඉහළ යන්නේය. සමහරුකුගේ ශරීර කොටසක් පැත්තක්, ඇදියන්නාක් සේ යන හැටි දැකගත හැක්කේය. හිස, පය පාද වහාම හදිසියේ ම ඉබේ ම මෙන් ගැස්සියන්නාක් සේ ද වන්නේය. මේවා උකේශ පීති ශක්තියෙන් සිදුවන්නේ යැයි පිළිගත යුතුය. ශරීරය පුරාම සිසිලසක්, සීතලක් හාත් පසින් විඳීම, පුරාම සුව පහසක් දෙන පීතිජ රූප පැතිර යන්නාක්මෙන් බලවත්ව පහළවන ප්‍රීතිය එරණා පීති නම් වේ. මෙම ප්‍රීතිය පහළ වන අවස්ථාවේ හුලං පිරවූ බැඳුනයක් සේ ශරීරය තුළ සැහැල්ලු වාතයක් පිරී ඉතිරි ඇතිසේ වැටහේ. එවිට කිසිම කායික මානසික ක්‍රියාවක් කරගත නො හැකි සේ ගල්වී ගියාක් මෙන් විය හැක්කේය. ඇසිපිල්ලන් පවා සෙලවිය නො හැකි ලෙසට, ඇස් පවා ඇරිය නො හැකි ලෙසට ශාන්ත රසයෙන් ප්‍රීතිය විඳිමින් සිටිය හැක්කේය.

මෙම පස් වණක් වූ ප්‍රීතිය බලවත්ව ප්‍රකටව පහළ වූ යෝගාවචරයාට එක විත්තඝණයක් තුළ මේවා පහළ වන ලෙසම ද විය හැක්කේය. බුදුරජාණන් වහන්සේ ලොව පහළ වූ බව අසන්නට ලැබුණු සුමේධ තාපසතුමාට, අනාථ පිණ්ඩික සිටුතුමාට, මහා කභින රජතුමාට පහළ වූ ප්‍රීතිය මෙන් යැයි පිළිගත හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහි පමණක් මෙලෙස වනවා නො වේ. භංග ඤාණය වැනි ඉහළ ඤාණ අවස්ථාවන්හි මෙතෙහි කරමින් හොඳින් භාවනා කරගෙන යන විට, හදිසියේ ම එකවැර ම පහළ විය හැක්කේය. ඊට පසුව ද මෙතෙහි කිරීම සිනිදුව සුන්දර ව හොඳින් පැවතිය හැක්කේය. මෙලෙස ඤාණය පරිපූර්ණ වී බලවත් ප්‍රීතිය උපදින්නේ යැයි පිළිගත යුතුවේ. තවදුරටත් පස්සද්ධිය බලවත් අයට මෙතෙහි කිරීම සුවදායක වී මුදුන් පත් වූ කල කිසිවක් මෙතෙහි නො කර මනසිකාරය නො කර කල්පනා නො කර හිස්වී ගිය ආකාරයට ටික වෙලාවක් කාලය ලිස්සා යන්නාසේ දැනේ. දැන් සිහි එළවාගෙන නැවත මෙතෙහි කළහොත් නැවත භාවනාව හොඳින් සිදුවන තැනට පත්වේ. සමහර කෙනෙකුට විශේෂ ආයාසමයකින් තොරව පහසුවෙන් හොඳින් මෙතෙහි කිරීම් ඇතිවිට එකවර ම සිත හිස්වී යන්නාක් මෙන් දැනේ. ටිකකට පසු සියල්ල නැවතත් තිබුණු ලෙසට ම හොඳින් පැවැත්වීමට පටන්ගනී. තනුමජකධතුතා උපේක්ෂාවේ බලයෙන් මෙසේ වන්නේ යැයි පිළිගත යුතු වේ. කෙනෙකුට

හොඳින් පහසුවෙන් මෙතෙහි කරගෙන යනවිට අරමුණ හා මෙතෙහි කිරීම ක්‍රමක්‍රමයෙන් තුනිවිගෙන එකවර ම ලිස්සා යන්නාක් මෙන් සිදුවේ. සමහර විටක බොහෝ වේලාවක් නින්දට වැටී යා හැක්කේය. සිහි එළවාගෙන නැවත මෙතෙහි කළහොත් නැවතත් හොඳින් භාවනාව සිදුවේ. සිත කළබල බව, අන්ද මන්ද ගතිය ඇති නො වේ. මෙසේ සිදුවන්නේ අරමුණ මත දඩ්ව ආයාස කරමින් මෙතෙහි කිරීම, හොඳින් සාවධානව මෙතෙහි කිරීම නම් වූ විරූ දුර්වල වී සමාධිය අධිකවීම නිසා පහළවන ටීනමිද්ධිය යැයි සලකා ගත යුතුය. එවැනි අවස්ථාවල ළඟ ළඟ මෙතෙහි කිරීම සාවධානව මෙතෙහි කිරීම යන ක්‍රම අනුගමනය කිරීමෙන් පස්සද්ධිය , උපේක්ෂා, ටීනමිද්ධිය යන හේතු නිසා පහළවන මෙම ලිස්සා වැටීම යටපත් කළ හැක්කේය.

4. පස්සද්ධිය

අධික ආයාසය නිසා සිත විසිරී යෑමද, වෙහෙසවී කය දරථ වීම දුරු වී කය හා සිත සන්සිදී යෑම පස්සද්ධිය නම් වේ. මෙම පස්සද්ධිය ද අධික උණුසුම් තැනක සිට සිසිල් තැනකට වහා පිවිස යන්නාක් මෙන් ද, වෙහෙසකර තැනක සිට වහාම ඉස්පාසු තැනකට පත්වන්නාක් මෙන් ද ප්‍රකටව පහළ වේ. මෙම පස්සද්ධිය නිසා සිදුවන විශේෂ කරුණු ඉහතින් දක්වන්නට යෙදුනි. පස්සද්ධිය පහළවී නම් ලහුනා, මුදුනා, කමඤ්ඤානා පාගුඤ්ඤානා, උජුකතා යන ගුණ ද එකට ම පහළ වේ එම නිසා යෝගීන්ගේ කය- සිත දෙකෙහි බර ගතිය පහ වේ. සැහැල්ලු බවට පත් වේ මෙතෙහිකොට හඳුනාගැනීම ඉතාමත් සැහැල්ලුව යුහුසුව සිදු වේ. සිත යොදා බැඳුව ද ඒ ඉතා පහසුවෙන් සුරව සිදුවේ. ගමන් කරන විට පාද නැතුවාක් මෙන්ද සැහැල්ලු ලෙස දැනී යන්නේය. හිඳීම, නිඳීම, නැවතී සිටීම, ආදියෙහිදී කය, අතපය, නැත්තාසේ සැහැල්ලු ගති දැනේ. යන්නට සිතුවොත් ඉතා දුර බැහැර තැනකට වුවත් වහා යා හැක්කේ යැයි සිතට දැනේ. ඉතා ඉක්මණින් දිවීමට සිත් ද පහළ විය හැක්කේය. සිතට නිසි පරිදි යෑමට නො හැකිවන ලෙසට සතිය පිහිටුවන්න. කය - සිත ගොරෝසු කර්කශ බව නැතිව ගොස් ඉතාමත් සියුම් බවට පෙරළෙන්නේය. කීකරු කරවා ගැනීම, හසුරුවා ගැනීම දුෂ්කර නො වේ. කැමති කුමණ තැනක හෝ සිත රැඳවිය හැකි වන්නේය. මෙතෙහි කොට බැලීමට කැමති තැනකට කෙලින් ම සිත යොදා මෙතෙහි කිරීම හැකි වේ. රථ පරථ දරුණු පුද්ගලයන්

හමුවීමට කැමති නො වී සැහැල්ලුව සිසිල්ව මෙතෙහි කිරීමට හැකි වන්නේය. මෙතෙහි කොට භාවනා කරන කටයුත්තට සිත කය දෙක විශේෂ වේ. මේ දෙක විශේෂයෙන් කර්මණය වේ. පැයක් දෙකක් දිගට වාඩිවී මෙතෙහි කරමින් භාවනා කළත් කැක්කුම්, රත්වීම්, වේදනා, වෙහෙසකර ගතිය නොමැතිව ප්‍රකෘති ලෙස සිටිය හැකි වන්නේය. මෙතෙහි කිරීම කැඩීයෑම, සිත විසිරීයෑම නොමැතිව බොහෝ වේලාවක් මෙතෙහි කරමින් සිටිය හැකි වන්නේය. කය-සිත දෙක ම ඉතා ම බලවත් වේ. කයෙහි පසුදාය බලවත් වූයේ නම් මෙතෙහි කරන සිත් ප්‍රගුණ කරන ලද බුද්ධි වන්දනා පාඨය "නමො තසු භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස" යයි සජ්ඣායනා කරන විට වැරදි නැතිව ඉතා සුලලිත වන්නාසේ මෙතෙහි කරන මූල කර්මස්ථානය වෙත ක්‍රමාණුකූලව ලඟා වී යෝග්‍ය ලෙස පිහිටවා සිටී. සැලෙන නතරවන අපහසු තත්ත්වයන් නොමැතිව මෙතෙහි කිරීම සිග්‍රවේ. නරක දේ වලට සිත යෑම, තම අතපසුවීම් වලට පශ්චාත්තාප වීම, නැතිගුණ හුවා දැක්වීම, ඇත්තා වූ දුර්වල කම් හැඟවීම යන මේවා සම්පූර්ණයෙන් දුරුවේ. සිත පහසුව ඉතාමත් උජ්‍ර සුජ්‍රව ම මුළු ජීවිතය ම සුපරිසිදුව විසීමට කැමති වේ. මේ පස්සද්ධි ආදී ධර්ම භය බලවත්ව තියුණුව පහළවන බැවින් හිඳින සිටින, ගමන් කරන, දිග හරින, නවන, භාවනා කරන යන ඕනෑම අවස්ථාවක කිසිම නරකක් නපුරක් හමුනොවී සැමදා ම පහසුවෙන් සිටීමට සිතේ. කය සිත සන්සිදීම පහසුවෙන් යුක්ත වීම අනුව ඉදුම් හිටුම් පහසුව ලබයි. ඉතාමත් සුව ඵලවන ගතිය සිතට දැනේයි.

[තප් කායගහනණෙන රූප කායසුභාපි ගහණං වෙදිතබ්බං, න (වෙදනාදිකබ්බන්ධනයසෙව) කාය පසුදාය ආදෙයො හි රූප කායසුභාපි දරොදි නිමමඤ්ඤාති යන මේ මහා ටිකා දැක්වීම අනුව රූප කයෙහි සංසිදීම ආදියෙහි බලවත් කම නිසා වන්නකැයි සළකාගත යුතු.]

5. සුඛ

මෙතෙහි කරන සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් යන මේවායේ සුවය ඉතාමත් බලවත්ව පහළ වේ. මෙලෙස සිතේ සුඛය නිසා උපදින කායික සුඛය ද බලවත්ව උපදී. එම නිසා බොහෝ කල් පැවති රෝගයන් එම අවස්ථාවෙහි ම සුව වූ ලෙසට දැනේ. තවදුරටත් කල්පනා කළහොත් සතුට ද දිගට ම බලවත්ව පැවැත්විය හැක්කේය. එබැවින් මෙලෙසට තමා

තුළ පහළ වන සැපය සම තත්ත්වයේ සිටින අනෙක් අයට නොකියා සිටිය නො හැකි තත්ත්වයක් ඇතිවේ. මෙම සුඛ, ප්‍රීති, පස්සද්ධිය යන ගුණයන්ගෙන් පිරිපුන් යෝගී තෙම එම අවස්ථාවේ සාමාන්‍ය දිව්‍ය, මනුෂ්‍ය සතුටට- සැපයට වඩා උතුම් විශේෂ සතුටක් සැපයක් විඳී. ලබයි. මෙලෙසට වූ, වන සතුට සැපය සළකා පහත දැක්වෙන ලෙස (ධම්මපද 373 - 374 ගාථා) අධ්‍ය කථාචාර්යයන් වහන්සේ ගෙනහැර පායි.

සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස - සනත විතතස්ස හිකඛුනො අමානුසී රතී හොති සමමා ධම්මං විපසුතො.

යනො යනො සමමසති බන්ධානං උදයබ්බයං

ලභනෙ පීති පාමොජ්ජං අමතං තං විජානං [ධ. ප. 373-374 ගාථා]

- සුඤ්ඤාගාරං = ශුන්‍යාගාරයකට, නිශ්ශබ්ද තැනකට
- පවිට්ඨස්ස = ඇතුල් වූ
- සනත විතතස්ස = පසුදාය බලයෙන් සිසිල් වූ සංසිදුනු සිතක් ඇති
- ධම්මං = රූප-නාම ධර්මයන්
- සමමා විපසුතො = මනාලෙස විපස්සනාවෙන් දැක දැනගන්නා
- හිකඛුනො = හිකුළුවට
- වා = සංසාර භය දැක්නා යෝගීහට
- අමානුසී = සාමාන්‍ය මනුෂ්‍ය-දේව යන අයගේ සතුට සැපතට වඩා
- වා = සාමාන්‍ය දිව්‍ය-මනුෂ්‍යයන්ට පත්විය නොහැකි වූ ළඟාවිය නොහැකි තරම් වූ
- රතී = පසුදාය ආදීන්ගේ පිටුවහල ලත් විපසසනා පීති - සුඛ යැයි කියන සතුට - සැපත
- හොති = පහළ වේ.
- යනො යනො = යම් යම් රූප කොටස් නාම කොටස්
- බන්ධානං උදයබ්බයං = ස්කන්ධ පඤ්චකයෙහි ඇතිවීම් - නැතිවීම්
- සමමසති = සමමඤ්ඤය කරයි. විමසා බලයි.
- තතො තතො = එලෙස සමමඤ්ඤය කරන්නා වූ රූප කොටස් - නාම කොටස් වල

පීති පාමොස් = බලවත් සතුට නම් වූ ප්‍රීතිය හා සාමාන්‍ය සතුට නම් වූ ප්‍රමෝදය

ලහනෙ = ලබයි.

(අවිඥාසරං පුබ්බං යන ව්‍යාකරණ සූත්‍රයට අනුව පූජිතබ්බ වූ අර්ථය ඇති බැවින් පීති පදය මූලට යොදා ද්වන්ධ සමය කොට දක්වා ඇත. මෙය වනාහි ධම් පහළවන අනුපිළිවෙල නො වේ. ධම් පහළවන අනුපිළිවෙල අනුව නම් පාමොස් පදය ඉස්සර විය යුතුය.)

කං = එම ප්‍රීතිය ප්‍රමෝදය

විජානනං = ඇතිවීම-නැතිවීම දන්නා විපස්සනා යෝගාවචරයාට

අමකං = මරණයෙන් තොර වූ නිවනට ඒකාන්තයෙන් පමුණුවන බව ඇති අමාත වූ නිවන ලබාදේ

(මෙම ගාථා උපරිපණ්ණාස අට්ඨ කතා හි නිරාමිස සුඛ දක්වන තැන විවරණය කොට දක්වා ඇත. එයට ද විෂම නොවන ලෙසට මෙහිලා සුඛයෙහිලා දක්වන ලදී.)

6. අධිමොක්ඛ

මෙතෙහි කරන සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත ධම් ඉතා පිරිසිදු කරන ශ්‍රද්ධාව, අධිමොක්ඛ අවස්ථාවෙහි ද ප්‍රකට වේ. බලවත් වූ එම ශ්‍රද්ධාව නිසා මෙතෙහි කරන කරන වාරයේ සිත කෙලෙස් වලින් තොරවනුයේ ඉතාමත් පැහැදිලි වේ. මෙතෙහි නො කර නතර වී සිටින කාලවල ද පිරිසිදුව පැහැදිලිව ම පවතී. ඔහාස, ඤාණ ආදිය නිසාද, මෙම විපස්සනා ශ්‍රද්ධාවේ ශක්තිය නිසාද, කම්ප-කම් ඵලය, ත්‍රිවිධ රත්නයේ අසීමිත ගුණ මත අදහන ශ්‍රද්ධාව ද මෙම අවස්ථාවට බලවත්ව පහළ විය හැක්කේය. එබැවින් තමා ට තවදුරටත් දිගට භාවනා කිරීමට ද බලවත් සිතිවිලි කල්පනා පහළ විය හැක්කේය. අනුන්ට ද දෛර්ඛ්‍යමත් කරවන අනුශාසනා කථා කිරීමට සිතිවිලි පහළ විය හැක්කේය. භාවනා කරන සබ්බම වාරින් වහන්සේලා කෙරෙහි ද බුදු පියාණන් වහන්සේ විශේෂයෙහි ද විශේෂ පැහැදීමක් ඇතිවිය හැක්කේය.

7. පගහන

මෙතෙහි කළ යුතු ඒ ඒ මතුවන රූප - නාමයන් මෙතෙහි කිරීමට විශේෂ වූ ආයාස කිරීමක් ද නැතිව - ආයාස කිරීමක් සම්පූර්ණයෙන් බහා

තබන්නේ ද නැතිව මධ්‍යස්ථ ලෙස නිවැරදිව සමච භාවනා කරන විශ්‍යය පගහන නම්වේ. අති සීතල ද නොවූ අති ආරඤ්ඤ නොවූ මෙම මනසිකාරය ප්‍රකටව ඇතිවේ. එබැවින් යෝගී තෙම එවන් අවස්ථාවල විශේෂ ආයාස නො කර ඉබේට ම මෙන් මනසිකාරය පවතින්නේ යැයි හඟියි.

8. උපට්ඨාන

මතුවන- මතුවන නාම-රූපයන් මෙතෙහි කරන සිතට ඉබේ ම මෙන් පැමිණ වැදගත්තාක් මෙන් ද, මෙතෙහි කරන සිතත් ඉබේ ම මෙන් එම අරමුණු කරා නැමියන බවක් ද පෙන්වනලෙස ප්‍රකට වන ලෙස ක්‍රියාත්මක සතිය උපට්ඨාන නම් වේ. අරමුණ තුළට කිඳා බසින සුළු මෙම සතිය බලවත්ව ප්‍රකටව පහළවීම නිසා ඉතාමත් සියුම් කුඩා නාම - රූප ඉරියව් ද සැඟවී නො යෑමක් - ආචරණය වීමක් නොමැතිව ප්‍රසිද්ධව ඉදිරිපත් වේ. මෙතෙහි කිරීමක අවසානයක් සමග අතරක් නොතබා පහළ වන මෙතෙහි කටයුතු ඊළඟ අරමුණ හා එකට ගැටීමම ප්‍රකටව පෙනේ. (පෙර ඇසූ දුටු, විදි කල්පනා කළ අරමුණක් වර්තමාන ලෙස මෙතෙහි කළහොත්, එම ඝණයෙහි ම ඇස්පනාපිට ඇති දෙයක් සේ විශේෂයෙන් ප්‍රකටවී මතුවී එන්නේය. කෙසේ නමුත් එලෙස කල්පනා කිරීම් නො කළ යුතු)

9. උපෙක්ඛා

යට දැක්වූ විපස්සනා උපේක්ෂාව ද එයට පෙරාතුව පහළවන ආවර්ජනය ද උපෙක්ඛා නම් වේ. පැහැදිලි කිරීමක් කළ හොත්: දැකීම ඇසීම වේවා, මෙතෙහි කොට භාවනා කිරීමක් වේවා එසේ කරන සිත උපද්දවන ආවර්ජන සිත ප්‍රථමයෙන් පහළ වේ. එම සිත හොඳ දෙයක් කල්පනා කළ හොත් පසු සිත් පෙළද හොඳ පැත්තට ම පහළවේ. එම සිත තරක දෙයක් කල්පනා කළහොත් පසු සිත් පෙළ තරකට ම හැරී පහළ වේ. යෝගාවචරයා වනාහි ඇතිවීමක් -නැතිවීමක් පාසා නාම-රූප මෙතෙහි කොට බලම් යැයි කලින් ම සිත පිහිටුවා සිටී. බොහෝ වාර ගණනක් මෙතෙහි කළහොත් එය පුරුද්දකට ගැම්මකට යන ගතියක් ද ඇතිවේ. මෙම මූලික කරුණු දෙක නිසා ඇතිවන-නැතිවන අවස්ථාවක් පාසා රූප-නාම සියල්ල "ඇතිවේ-නැතිවේ" යැයි ඇති සැටියට ම සළකමින් පවතින ආවර්ජන සිත පළමුවෙන් පහළ වේ. මෙතෙහිකොට දැනගන්නා විපස්සනා ජවන ද මෙලෙස සළකා බලන ආකාරයට ම "ඇතිවෙනවා-

නැතිවෙනවා” යැයි දැනීමින් දැකීමින් අනුව යමින් පහළ වේ. මෙලෙසට ම සිදුවිය හැකි නමුදු ආදි කම්මික යෝගාවචරයාට භාවනාව තරුණ අවධියේදී උපදින මෙනෙහි කළ යුතු අරමුණ සෘජුව ආවර්ජනා කිරීමට මෙනෙහි කිරීමට නිතර උත්සාහ කළ යුතු වන්නේය. නිතර සොයා බැලිය යුතුවාක් මෙන් වන්නේය. අනෙකුත් අරමුණු අනුව පහළ වන ආවර්ජනා ද බහුලය. සිත මෙනෙහි කළ යුතු අරමුණට යැවීමට වහා තල්ලු කරමින් සිටින්නාක් මෙන් ද වන්නේය. හොඳින් උදයබ්බය ඤාණය වැඩ කරන එම අවස්ථාවේදී විශේෂයෙන් ආයාස කිරීමක්, විශේෂයෙන් අරමුණ සොයා යෑමක් නොමැතිව ඉදිරියට මෙනෙහි කරයි. ඒ අතර නිරතුරුව ම වාගේ ඇතිවීම - නැතිවීම සිදුවන නාම - රූප කෙළින්ම සලකා බලයි. එම අරමුණට ම වේගයෙන් දිවයන්නාක් සේද වැටහේ. මෙලෙස සෘජුව සලකා බලන්නාක් මෙන් පහළවන ආවර්ජනය ආවර්ජනාපෙක්ඛා නම් වේ. එම ආවර්ජනය ශක්තියෙන් විශේෂ ව්‍යාපාර කිරීමක් නොකර ඇතිවන - නැතිවන ක්ෂණයෙහි එම නාම-රූපයන්ම මෙනෙහි කරමින් කරමින් පහළවන විපසානා ඤාණය විපසානාපෙක්ඛා නම් වේ. ආයාසයකින් තොරව ඉබේට ම මෙන් සලකා බලමින් මෙනෙහිකොට දැන ගනිමින් සිටින්නාක් මෙන් පහළවන මෙම උපෙක්ඛා වර්ග දෙක මෙනෙහි කිරීමක් කිරීමක් පාසා ක්‍රියාත්මක වේ. මෙම දෙක ම මෙනෙහි විපස්සනා උපක්ලේශ උපෙක්ෂා යැයි කියනු ලැබේ. මහා විකාවෙහි “ විපසානාපෙක්ඛා යන තැන මූල ධර්ම වශයෙන් තනුමජ්ඣත්තතාව ගැනේ” යැයි දක්වා ඇත. ඤාණ උපක්ලේශ සහ නියම මූලධර්ම වෙන්කර දැක්වීම උදෙසා කර ඇති විග්‍රහයකි ඒ. පටිසම්භිදා මග්ග අවධි කථා එම විග්‍රහය ආචාර්ය වාද වශයෙන් ගෙනහැර දක්වා තමා අගය කරන සකවාදය වශයෙන් මධ්‍යස්ථව ප්‍රීති සමාධිය මෙහිලා දක්වයි. පටිසම්භිදා මග්ග ගාථාවෙහි “විසුද්ධි මග්ගයෙහි දක්වා ඇති ආකාරයට විපසානාපෙක්ඛා යන තැන ඤාණය ම දක්වා ඇත්තේය. නමුත් සංස්කාරයන් සම්මග්ගිණය කරන තැන මධ්‍යස්ථ කාන්‍ය වශයෙන් ඤාණ උපක්ලේශයෙන් වෙනස්වන නිසා සමහර තැනකට විරුද්ධ නොවේ යැයි අනුශාසනා කරයි. අපිදු ග්‍රන්ථ පද දැක්වීමට කැමැත්තෙමු. එබැවින් ඤාණයම විපස්සනාපෙක්ඛා යැයි අර්ථ දක්වමු.

10. නිකන්හි

ආලෝක - ඕනෑම සමග එකට පහළවී ඉතා විශේෂ වශයෙන් මෙනෙහි කොට දැන හැකි විපස්සනා විෂයෙහි ඇලෙන කැමති වන තත්තාව නිකන්හි නම් වේ. මෙම ඇලෙන, බැඳෙන බව ඉතාමත් ශුක්ෂමය. එය කෙලේශයන් යැයි නො සිතන තරම්ය. එබැවින් එම ඇලෙන බැඳෙන බවට විශේෂ ධර්මයක් ලෙස ද, විශේෂ ධර්ම සාක්ෂ්‍යාත් කර ගත් බැවින් භාවනාවෙහි මෙලෙස මනාප බවත් පහළවේදී ද සිතාගත හැකි තරම් වන මෙම නිකන්හි නියම උපක්ලේශයකි. එබැවින් නිකන්හි පහළවීම පමණි. විපස්සනාව වැනසී යා හැක්කේය. මේ නිකන්හි තණ්හා, මාන, දිට්ඨි වශයෙන් දැඩිව ගෙන බැඳී ගැනීමට හේතුවන බැවින් විපස්සනාව කෙලසී යා හැකි බවට අමුතුවෙන් කිව යුත්තක් නැත.

මේ උපක්ලේශයන් වනාහි මෙනෙහි කොට දැනගන්නා සිත් එක එකක උපදී. දෙකක්, තුනක්, හතරක්, පහක් වශයෙන් බොහොමයක් ද උපදී. නිකන්හි හැර ඉතිරි උපක්ලේශ නවය එක ම ක්ෂණයක ඉපදිය හැක්කේය. ප්‍රත්‍යවේක්ෂා වශයෙන් ගැනීම වනාහි වෙන වෙන ම උපදී. එබැවින් දක්වන ලද පිළිවෙල “උපක්ලේශ පහළවන පිළිවෙල නොවේ. හුදු දේශනා ක්‍රමය ම අනුව දැක්වීමකැයි” දත යුතු

නවාපි හි උපකකිලෙසා එකකකිණෙපි උපසර්ජනති. පච්චවෙකකිණා පන විසුං හොති [මහා ටී. (බු.) 2/432]

- නව අපි = නවයක් වන
- උපකකිලෙසා = නිකන්හි හැර ඉතිරි නවය
- එකකිණ = එකම ක්ෂණයන් තුළ
- උපසර්ජනති = පහළවිය හැක්කේය
- පච්චවෙකකිණා පන = ප්‍රත්‍යවේක්ෂා වනාහි
- විසුං විසුං = වෙන වෙනම පහළවේ.

(මෙහිලා නවාපි “අපි” ශබ්දය මගින් උපක්ලේශ අටක්, හතක්, හයක් ආදිලෙසට ද පහළවිය, හැකි බව පොදුවේ දක්වයි. ‘එකකිණෙපි’ හි “අපි” ශබ්දය මගින් ඒකක්ෂණයකට නොවී වෙන වෙන ක්ෂණයන්හිදී පහළ විය හැකි බව පොදුවේ දක්වයි.)

පෙර නොතිබුණ තරම් විශේෂ වූ ආලෝක, ඤාණ, ප්‍රීති ආදී වූ මේවා විශේෂ ධර්ම අවබෝධ ලෙසටත්, විශේෂ අධිගමනයක් නිසා මෙලෙස විශේෂ තත්ත්ව පහළවන ලෙසටත්, දැඩිලෙස පිළිගන්නා යෝගීන් මෙතෙහි කොට භාවනා කිරීම නම් වූ මග ඉක්මවා නොමග යන්නේය. ඉහළ ඤාණ, විශේෂ අධිගම ලබාගැනීම පිණිස විර්‍යයෙන් භාවනා නොකිරීම ද, පහළ වූ ආලෝක ආදියට මත ආසාවී බැඳීගෙන නැවත නැවත කල්පනාවට වැටී සිටීම ද විය හැක්කේය. එම ආලෝක ආදිය තුළ එක එකක බැඳීගෙන ඇඳීගෙන සිටීමෙන් තණ්හාව වැඩේ. "මම පමණක් මෙලෙස විශේෂ තත්ත්වයකට පත්වී ඇත. මම අනිත් අයට වඩා උතුම් යැ" යි ඉහළින් කල්පනා කරන්නට ගිය හොත් මානය දැඩිවේ. "මම බැබලෙන්නේය. මෙම බැබලීම මමයි. මගේ ආලෝකය මට අයිති යැයි" මෙලෙස ගමන් ගෙන බැඳී ගතහොත් දෘෂ්ඨි ග්‍රහණය වැඩිවේ. මෙලෙස උපක්ලේශ එක එකක ග්‍රහණය දැඩිව ගැනීම සිදුවිය හැකිය. එකතුව උපක්ලේශ දහය මත මෙලෙස දැඩිව අල්ලා ගැනීම තිහක් (30) විය හැක්කේය. එක එක වස්තුවක් මත තුන තුන බැගින් උපක්ලේෂ දහයෙහි සියල්ල තිහක එකතුව

[වි. ම. 478]

එසථව ඕනෑම ආයෝ උපක්ලේස වස්තුවක් උපක්ලේසාති වුතරා න අකුසලතා නිකනති පන උපක්ලේසො වෙව උපක්ලේස වස්තුව වස්තුව වසෙන වෙනෙ දස, ගාහ වසෙන පන සමතිංස හොනති

- එසථව = මෙම උපක්ලේශ
- ඕනෑම ආයෝ = ඕනෑම මුල් කොට උපෙක්ෂාව අවසන් කොට ඇති උපක්ලේශ නවය
- උපක්ලේස වස්තුවක් = තණ්හා, මාන, දිට්ඨි යන ක්ලේශයන්ට වාසාථානය පාදස්ථානය වන බැවින්ම
- උපක්ලේසාති වුතරා = උපක්ලේශ යැයි කියා ඇත
- න අකුසලතා = මේවා අකුසල් වන බැවින් එසේ කියනවා නොවේ
- නිකනති පන = නිකන්තිය වනාහි
- උපක්ලේසො වෙව = උපක්ලේශයක් මෙන්ම

- උපක්ලේස වස්තුව = උපක්ලේශයන්ට පාදක වන බව ද සැබෑය
- ව = දිගට විස්තර කළහොත්
- එනෙ = මෙම උපක්ලේශයන්
- වස්තුව වසෙන වෙනෙ = ඕනෑම ආදී පාදක වස්තුව වශයෙන් නම්
- දස = දහයක් වන්නේය
- ගාහ වසෙන පන = දැඩි ග්‍රහණ වශයෙන් වියහැකි තණ්හා, මාන, දිට්ඨි වශයෙන් නම්
- සමතිංස හොනති = තිසෙක් වෙන්.

මෙම අට්ඨ කථාවට අනුව මෙම අර්ථය සිත තබාගත යුතුය. මුල ඕනෑම සහ අග උපෙක්ෂා යන උපක්ලේශ වස්තුව නමය තණ්හා, මාන, දිට්ඨි වශයෙන් දැඩිව ගෙන ඒවායේ නිමග්න වුවහොත් ඒවා උපක්ලේශ නම් වේ. එලෙස දැඩිව බඳා නො ගත්තොත් උපක්ලේශ නම් නොවේ. එබැවින් හංග ඤාණ, සංඛාරුපෙක්ඛා ඤාණ දක්වන තැන්වල ප්‍රකටව පහළවන සතිය ආදී බොජ්ඣංග ධර්මයෝ ද එම බොජ්ඣංග හා බැඳී පහළවන සුඛ සද්ධා ආදිය ද උපක්ලේශ යැයි නම් කළ යුතු නැත. තවදුරටත් ආර්යන් වහන්සේලාට, භාවනා ආරම්භයේදී ම උදයබිය ඤාණය පහළවන අවස්ථාවේ ඉදිරිපත් වන ආලෝකය ද, උපක්ලේශයක් ලෙස ගණන් ගත යුතු නැති බව සිත තබාගත යුතුය.

ආචාර්යයන් වහන්සේ සමීපයෙ මනාකොට ක්‍රමය ප්‍රගුණ කළ යෝගාවචරයා වනාහි එම ඕනෑම - ඤාණ - ප්‍රීති ආදිය පහළ වී නම් "ආචාර්යයන් වහන්සේ කියන ලද විපස්සනාවට උපක්ලේශ වස්තුවක්, අනතුරක් මට පහළ විය. මේවා විශේෂ අධිගම නොවේ. විශේෂ අධිගමයක් නිසා පහළ වූ ගුණයක් නො වේ. ආලෝක ඕනෑම ආදිය පෙර නො තිබී දැන්ම අළුතින් පහළ වූවාක් නිසා නිත්‍ය නැත. දුකක්ය. තමා වසයෙහි පැවැත්විය හැක්කක් නො වේ. මෙතෙහි කොට බැලිය යුතු තවත් අරමුණක් පමණි. පහළවන පහළවන අවස්ථාවෙහි මෙතෙහි කරමින් මෙතෙහි කරමින් බැලීම ම ඉහළ ඤාණ විශේෂ ඤාණ ළඟා කරගැනීමට ඇති නියම විපස්සනා මාර්ගය වන්නේ" යැයි සළකා බලා තීරණයකට එළඹෙන්නේ නම් මතුවන මතුවන වාරයේ රූප - නාම ධර්ම සියල්ල මෙතෙහිමකොට

බැලීම සඳහා භාවනා කරමින් සිටී. ඕභාස-ඤාණ-ප්‍රති ආදිය ගරුකොට බැලීමක් නැත. ගරුකොට සිතා ගැනීමක් නැත. මෙලෙස මෙතෙහි කොට බැලීම ම ගරු කොට දිගට ම බලමින් සිටින්නා හට නාම-රූපයන්ගේ ඇතිවීම - නැතිවීම විශේෂයෙන් පිරිසිදුව පැහැදිලිව ප්‍රකට වේ. පහළ වී එය ම නැවත නැතිවී යාම නම් වූ අනිත්‍ය ලක්ෂණය, ඇතිවීම - නැතිවීම දෙකින් අතරක් නැතිව පෙළෙන බව නම් වන දුක්ඛ ලක්ෂණය, තමා කැමති පරිදි නො පවතින නම් වන අනත්ත ලක්ෂණය යන මේ ලක්ෂණ තුනද විශේෂ විසඳ භාවයකින්, පිරිසිදු භාවයකින් යුක්තව ප්‍රකට වේ. එවිට මෙතෙහි කරන මෙතෙහි කරන වාරයේ ඇතිවීම - නැතිවීම පිරිසිදුව නිරවුල්ව දැක දැන ගන්නා බව අනුව පහළවන ඤාණය කෙලෙසෙන සුඵ උපක්ලේශයක් කෙරෙත් දුරුවූ උදයබ්බය ඤාණය නම් වේ.

මග්ගා මග්ග ඤාණා දසසන විසුද්ධිය

මෙලෙස මෙතෙහි කිරීමේදී "ඕභාස ආදිය ද ආර්ය මාර්ගය නොවේ. එම ආලෝක = ඕභාස ආදි ගැන සිතීම, සලකා බැලීම නියම විපස්සනා මාර්ගය ද නොවේ. ඒවාට ගරු නො කොට මතුවන තාක් රූප- නාම අඛණ්ඩව මෙතෙහිකර බැලීම නියම විපස්සනා මාර්ගය වන්නේ යැයි සලකා බලා විනිශ්චයකට එලඹෙන ඤාණය මග්ගාමග්ග ඤාණ දසසන විසුද්ධිය නම් වේ."

උදයබ්බය ඤාණා හා මග්ගාමග්ග ඤාණා දසසන විසුද්ධිය තිබියේ යැ.